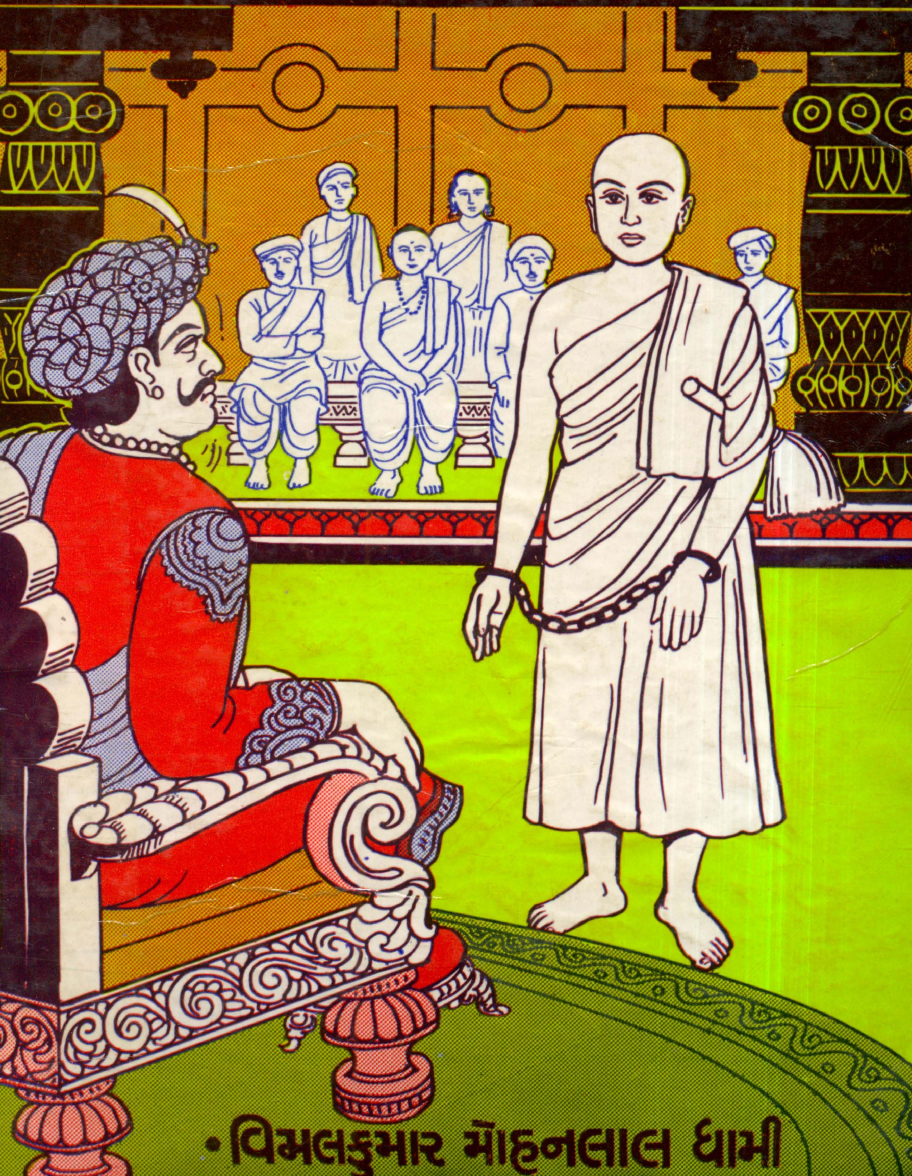

भक्तामर प्रभाव

• विमलकुमार मोहनलाल धामी

ભક્તામર પ્રભાવ

•

: લેખક :

વિમલકુમાર મોહનલાલ ધામી

: પ્રકાશક :

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર

બુકસેલર્સ : :: પબ્લિશર્સ

નવા નાકા રોડ

રાજકોટ - ૩૬૦૦૦૧ (સૌરાષ્ટ્ર)

: પ્રકાશક :

નવિનચંદ્ર મોહનલાલ મહેતા
નવયુગ પુસ્તક ભંડાર
નવા નાકા રોડ, ૧લે માળે
રાજકોટ - ૩૬૦૦૦૧ : [સૌરાષ્ટ્ર]

© વિમલકુમાર મોહનલાલ ધામી

પ્રથમ આવૃત્તિ
[૧૯૯૮]

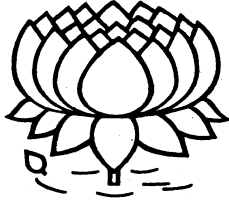
કિંમત :

રૂ. ૧૫૦-૦૦

: મુદ્રક :

સુનીલ નાનાલાલ શાહ
સર્વોદય મુદ્રણાલય
મુ. સાદરા - ૩૮૨૩૨૦
જિ. અમદાવાદ

દિવ્યતા ધરાવતા મહાપ્રભાવક

‘શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર’નો

મંગલ પ્રભાતે પાઠ કરતાં

ભાવિકજનોને.....

- વિમલ ધામી

વિમલકુમાર મોહનલાલ ધામી રચિત પુસ્તકો

ભક્તામર પ્રભાવ	૧૫૦-૦૦	પુણ્યની પરીક્ષા	૩૨-૦૦
ઉદયભાણ વીરભાણ	૧૨૫-૦૦	અભયકુમાર	૩૭-૦૦
ચોવીશ તીર્થકર	૧૦૦-૦૦	જંબૂકુમાર	૩૪-૦૦
શ્રી માણિભદ્ર વીર	૬૫-૦૦	અમરકુમાર	૩૦-૦૦
શંખેશ્વર તોરી મહિમા	૫૨-૦૦	વસ્તુપાલ તેજપાલ	૪૩-૦૦
પગલે પગલે પરીક્ષા	૮૦-૦૦	ધન્યા શાલિભદ્ર	૩૬-૦૦
આનું નામ સંસાર	૪૬-૦૦	દાનવીર જગદુશાહ	૩૬-૦૦
પુણિયો શ્રાવક	૫૧-૦૦	ગાંગાલ શાહ	૨૫-૦૦
રત્નપાળ	૪૫-૦૦	મદનરેખા	૨૫-૦૦
સુદર્શના	૪૪-૦૦	બે કગલાં આગળ	૨૭-૫૦
અચલકુમાર	૩૯-૦૦	અમર બલિદાન	૨૩-૦૦
ધમ્મિલકુમાર	૪૧-૦૦	વિધિના વર્તુળ	૪૦-૦૦
પુણ્યના તેજ	૪૩-૭૫	ચિત્રસેન પદ્માવતી	૨૮-૦૦
શ્રીપાળ મયલાસુંદરી	૪૧-૦૦	સુખની ભ્રમણા	૨૦-૦૦
ભરતેશ્વર બાહુબલી	૪૩-૦૦	નેમ રાજુલ	૩૦-૦૦
કચવન્ના શેઠ	૩૩-૦૦	રૂપનંદિની	૯-૦૦
કર્મબંધન	૨૪-૦૦	સાર આ સંસારનો	૧૮-૦૦

-: સંગીતનાં પુસ્તકો :-

સરગમ [૭૫ રાગોના પરિચય] [નવી આવૃત્તિ]	૯૦-૦૦
[ફિલ્મી સંગીતની સાથે : હિંદી ફિલ્મોની ગાયિકાઓ સાથે]	
સૂર અને સ્વર [૪૦ સંગીતકારોનાં જીવનચરિત્રો]	૨૪-૦૦
સૂર સમાગમ [૪૫ સંગીતકારોનાં જીવનચરિત્રો]	૨૬-૦૦
સાજ સરગમ [વિવિધ વાદ્યોના પરિચય]	૨૨-૦૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ

નવા નાકા રોડ, ૧લે માળે, રાજકોટ : ૩૬૦૦૦૧ (સૌરાષ્ટ્ર)

અંતરના ઉદ્ગાર

આશરે ૧૩૫૦ વર્ષ અગાઉ જૈન શાસનના મહાન પ્રભાવક જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિશ્વરજી મહારાજાએ જૈનદર્શનનો મહિમા પ્રગટ કરવા માટે 'શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર'ની રચના કરી. આ સ્તોત્ર અલૌકિક, દિવ્ય અને અનુપમ છે.

આજે 'શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર'ના પાઠ જૈનોના ચારેય ફિરકાઓમાં થાય છે. મંગલ પ્રભાતે વ્યક્તિગત કે સામુહિક રીતે તેનો પાઠ કરનાર ખૂબજ બહોળો વર્ગ છે. આમ જોઈએ તો 'શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર' એ પ્રભાતની પ્રાર્થના છે. શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની મંગલમય સ્તુતિ છે.

બીજી વાત, શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની મૂળ ૪૮ ગાથાઓ છે. દિગમ્બર અને સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં ૪૮ ગાથાઓનું પઠન થાય છે. જ્યારે શ્વેતામ્બરમાં ૪ ગાથાઓ ક્ષેપક ગણી તે ભંડારી દેવામાં આવી છે, અને ૪૪ ગાથાઓ બોલાય છે. પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં ૪૮ ગાથાઓ આપવામાં આવેલ છે. સ્તોત્રની પ્રત્યેક ગાથા અત્યંત પ્રભાવિક અને પ્રેરણા આપનારી છે.

'શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર' અને તેમના રચયિતા જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિશ્વરજી મહારાજ વિષે લખવાની ઘણા વર્ષોથી ઇચ્છા રહી હતી, જે આજે મારા અંતરની મનોકામના સાકાર થાય છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તક 'ભક્તામર પ્રભાવ'માં જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિશ્વરજી મહારાજનું કથાનક આરંભમાં આપેલું છે. કથાને રોચક બનાવવા માટે મૌલિક પ્રસંગોનો ઉમેરો કર્યો છે છતાં ઇતિહાસ ખંડિત ન થાય તેની પૂરતી સાવધાની રાખી છે. જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી જ્યારે મહારાજ ભોજને જૈન દર્શનનો પ્રભાવ બતાવવા અંગો પર બેડીઓ, સાંકળ ધારણ કરે છે એ પ્રસંગમાં થોડો ફેરફાર કર્યો છે, શ્વેતાંબરમાં બધી બેડી-સાંકળ કારાગારમાં તૂટી જાય છે ત્યારે દિગમ્બર-સ્થાનકવાસીના ગ્રંથોમાં જૈનાચાર્ય સભામાં આવીને ત્યાં બેઠેલા પંડિતોને છેલ્લી સાંકળ-બેડી તોડવા માટે જણાવે છે પરંતુ ભોજરાજના પંડિતો

તે કાર્યમાં કામિયાબ નીવડતા નથી અને છેવટે જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી 'ભક્તામર'ની છેલ્લી ગાથા રચીને છેલ્લું બંધન તોડે છે. આ પ્રસંગ પ્રભાવશાળી લાગતા મેં એ રીતે લખેલો છે.

'ભક્તામર પ્રભાવક' કથા લખવા પાછળ મારા ગુરુદેવ પૂ. આ. ભ. શ્રી યશોદેવસૂરિશ્વરજી મહારાજની પ્રેરણા મળી છે. એ સિવાય સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના પૂ. ગિરીશમુનિ, પૂ. ધીરજમુનિ, પૂ. માનમુનિ, પૂ. અમરમુનિ વગેરે સાધુ ભગવંતોએ માર્ગદર્શન આપેલું છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તકની રચનામાં શતાવધાની પંડિત શ્રી ધીરજલાલ ટોકરશી શાહનું પુસ્તક 'ભક્તામર રહસ્ય', સ્વ. પં. ઉદયલાલજી કાશલીવાલ રચિત 'ભક્તામર કથા', 'સુઘોષા' માસિક દ્વારા પ્રકાશિત શ્રી મહાપ્રભાવિક 'ભક્તામર સ્તોત્ર', સચિત્ર ભક્તામર સ્તોત્ર, પૂ. શ્રી દાનવિજયજી મહારાજ પ્રેરિત 'ભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ', પૂ. ધાસીલાલજી મ. તથા પૂ. મદનલાલજી મ. દ્વારા લિખિત અને ગુજરાતીમાં શ્રી સોહનલાલ જૈન દ્વારા પ્રકાશિત 'અદ્ભૂત નવસ્મરણ'માંથી 'શ્રી વર્ધમાન ભક્તામર' યંત્રો તથા વિધિ સહિત અન્ય પુસ્તકો તથા પૂ. સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજનું માર્ગદર્શન મળેલું છે. આ પળે હું સર્વનો આભાર માની લઉં છું.

'ભક્તામર પ્રભાવ' કથાનકમાં મારાથી જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ કંઈ લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્.

મારી દરેક કથાઓને વાચકોએ પ્રેમભાવથી આવકારી છે. આ પળે સર્વ વાચકોનો આભાર માનું છું. મને શ્રદ્ધા છે કે મારી અન્ય કથાઓને જે રીતે આપનો પ્રેમ સંપાદન થયો છે તે રીતે મારી આ કથાને પણ એવોજ પ્રેમ અને આદર પ્રાપ્ત થશે.

સંવત : ૨૦૫૪ મહાવીર જયંતિ
૩૮, કરણપરા, ધામી નિવાસ,
કિશોરસિંહજી રોડ, રાજકોટ-૧.

- વિમલકુમાર મોહનલાલ ધામી

ભક્તામર પ્રભાવ

•

•

શ્રી તીર્થંકર ભગવંતની ભક્તિમાં લીન એવા
એકરૂપ બનેલા આત્મામાંથી સરી પડેલું
મહાપ્રભાવક, અલૌકિક અને દિવ્ય સંસ્કૃત
સ્તોત્ર એટલે 'ભક્તામર સ્તોત્ર.'

અનુક્રમ

ક્રમ	પૃષ્ઠ
૧. મહાપ્રભાવિક શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર	૧
૨. ઈર્ષ્યાનો કીડો	૧૭
૩. જૈનાચાર્ય માનતુંગસૂરિ	૩૪
૪. સ્તોત્રનો પ્રભાવ	૫૧
૫. મહિમા અપરંપાર	૬૦
૬. વહે શ્રદ્ધાનું ઝરણું	૭૪
૭. અપૂર્વ સ્તોત્ર	૮૧
૮. અપૂર્વ મહિમા	૧૦૮
૯. અનન્ય મહિમા	૧૨૨
૧૦. મહિમા મંગલકારી	૧૩૭
૧૧. શુભદાયી સ્તોત્ર	૧૫૩
૧૨. મહાત્મ્ય અપૂર્વ	૧૬૮
૧૩. અલૌકિક મહિમા	૧૮૩
૧૪. અલૌકિક પ્રભાવ	૧૯૮
૧૫. સ્તોત્રની દિવ્યતા	૨૦૯
૧૬. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર	૨૨૨
૧૭. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ	૨૩૫
૧૮. શ્રી ભક્તામર પૂજન વિધિ	૨૮૦
૧૯. ભક્તામર સ્તોત્રનાં પ્રભાવક યંત્રો - સાધના વિધિ	૨૮૭
૨૦. શ્રી વર્ધમાન ભક્તામર સ્તોત્ર	૩૩૫
૨૧. ભજીએ ભાવથી ભક્તામર	૩૮૮

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર મહાપ્રભાવિક છે. અન્ય સ્તોત્રોની જેમ આ સ્તોત્ર પ્રાચીન નથી. લગભગ ૧૩૫૦ વર્ષ અગાઉ મહાપ્રભાવી આચાર્યદેવ શ્રી માનતુંગસૂરીશ્વરજીએ જૈન દર્શનનો પ્રભાવ પ્રગટ કરવા આ સ્તોત્રની રચના કરી હતી.

વર્તમાનકાળમાં જૈનોના ચારેય ફિરકાઓમાં ‘શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર’ માન્યતા ધરાવે છે. તદ્દઉપરાંત શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા દિનપ્રતિદિન વધતો ગયો છે. મંગલ પ્રભાતે વ્યક્તિગત અને સામૂહિક રીતે તેનો પાઠ કરનાર વિશાળ વર્ગ છે. એમાં શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની મહત્તા જોવા મળે છે. આથી કહી શકાય કે શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર તે પ્રાતઃકાળની માંગલિક પ્રાર્થના છે.

આમ તો શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની મૂળ ૪૮ ગાથાઓ છે. દિગમ્બર આમ્નાય અને સ્થાનકવાસી આમ્નાયમાં અત્યારે ૪૮ ગાથાઓનું પઠન થાય છે. જ્યારે શ્વેતાંબર આમ્નાયમાં ૪ ગાથાઓ ક્ષેપક ગણી તે ભંડારી દેવામાં આવી છે. શ્વેતાંબરમાં અત્યારે ૪૪ ગાથાઓ બોલાય છે.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની પ્રત્યેક ગાથા અતિ પ્રભાવિક અને અંતરના ભાવને પ્રફુલ્લિત કરનારી છે. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો શબ્દાર્થ સમજવામાં આવે તો ભક્ત + અમર બે શબ્દો તેમાં ફલિત થાય છે. અર્થાત્ જે ભક્ત ભાવપૂર્વક આ સ્તોત્રનું પઠન કરે છે તે અમરપદનો ભોક્તા બને છે એટલે કે તે મોક્ષ લક્ષ્મીને વરે છે.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર વર્તમાન ચોવીશીના પ્રથમ જિનેશ્વર ભગવંત શ્રી આદિનાથ પ્રભુને સંબોધીને રચવામાં આવ્યું છે. પરંતુ મજાની વાત તો એ છે કે ૪૪ ગાથામાં ક્યાંય પણ શ્રી આદિનાથ પ્રભુના નામનો ઉલ્લેખ થયો નથી. માત્ર બીજી ગાથાના

અંતે દર્શાવાયું છે ‘સ્તોપ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્’ આથી જાણી શકાય છે કે આ. માનતુંગસૂરીશ્વરજી મહારાજે શ્રી આદિનાથ પ્રભુને સંબોધીને શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની રચના કરી હતી.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા દર્શાવતી ૨૮ કથાઓ પણ પ્રસિદ્ધ છે. તે કથાઓનું વર્ણન કયા પ્રસંગને અનુલક્ષીને આ સ્તોત્રની રચના થઈ તે દર્શાવાયા પછી અપાશે. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની રચના આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરીશ્વરજી મહારાજે મહારાજા ભોજના સમયમાં કરી હતી એ પ્રસંગની કથા પ્રસ્તુત છે.

પ્રાતઃકાળનો સમય હતો.

ભગવાન અંશુમાલિએ ધીરે ધીરે પોતાનું સામ્રાજ્ય નૂતન કિરણો વડે પૃથ્વી પટ્ટ પર સ્થાપવા માંડ્યું. વાતાવરણમાં પ્રસન્નતાનું માધુર્ય ખીલી ઊઠ્યું હતું. લોકો આળસ મરડીને કામધંધે લાગી રહ્યાં હતાં. પક્ષીઓનો મધુર કિલકિલાટ વાતાવરણને પ્રસન્નતા બક્ષી રહ્યો હતો. પંખીઓ મુક્તપણે ગગનમાં વિહરી રહ્યાં હતાં.

માળવા પ્રાંતની ધારાનગરીમાં આજે અનેરો આનંદ છવાયો હતો. ધારાનગરીના મહારાજા ભોજનો આજે જન્મદિવસ હોવાથી નગરજનોમાં અપૂર્વ હર્ષ અને ઉલ્લાસ છવાયો હતો.

મહારાજા ભોજની રાજસભા પંડિતો, વિદ્વાનો અને કલાકારોથી શોભતી હતી. મહારાજા ભોજ કલાકારોનું, વિદ્વાનોનું સન્માન કરતા અને ઉચિત ઉપહાર પણ આપતા. આથી પરપ્રાંતના વિદ્વાનો તથા કલાકારોની અવર-જવર વિશેષ રહેતી. મહારાજા ભોજનો મહામંત્રી મતિસાગર જિનશાસનનો ચુસ્ત આરાધક હતો.

આજે ધારાનગરીને શણગારવામાં આવી હતી. રાજમાર્ગોની બન્ને બાજુએ વિવિધ પુષ્પોનાં રંગબેરંગી ફૂડાં ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. માર્ગ પર સુગંધિત અને મનને પ્રસન્ન કરે તેવા જળનો

છંટકાવ કરવામાં આવ્યો હતો. નગરીના નાના નાના માર્ગો અને ચૌટે ચૌટે કીમતી તોરણો બાંધવામાં આવ્યાં હતાં.

દરેક ચોકમાં આકર્ષક અને મનભાવન રંગોળીઓ પૂરવામાં આવી હતી. પ્રજાપ્રિય રાજાની વફાદાર પ્રજાએ પણ પોતાની જવાબદારી સમજવામાં ક્યાશ રાખી નહોતી.

ઘેર ઘેર દરેક વ્યક્તિએ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે કીમતી તોરણો બાંધ્યાં હતાં. પોતપોતાના આંગણમાં રંગબેરંગી રંગોળીઓ પૂરી હતી. સુંદર મજાના સાથિયાઓ કાઢ્યા હતા. કોઈ કોઈ જગાએ પોતાની કલાને દીખાવવાનો પ્રસંગ સાંપડતાં તે ઝડપી લેવાયો હતો.

ધનિકોએ પોતાના શ્રેષ્ઠતમ ભવનોને સુંદર પતાકાઓ વડે શણગાર્યાં હતાં. મોતીનાં તોરણો અને સુવર્ણજડિત પુષ્પો વડે તેમનાં ભવનો જોનારની દૃષ્ટિને આંજી નાખતાં હતાં.

ધારાનગરીનો પ્રત્યેક કર્મચારી ગણ શિસ્ત અને વ્યવહારમાં કુશળ હતો. તેમની રાજ્ય પ્રત્યેની ભક્તિ અપૂર્વ અને અગાધ હતી. મહારાજા ભોજના પ્રત્યેક શબ્દ પર તેઓ પોતાની સર્વશક્તિ ખરચી નાખવા માટે હંમેશાં ઊભા પગે તૈયાર રહેતા.

રાજકર્મચારીઓના અથાગ પરિશ્રમથી સમગ્ર નગરી મનોરમ્ય બની ગઈ હતી. નગરી બહારથી આવનારા દર્શનાર્થીઓ નગરીના રૂપરંગ અને ભપકો જોઈને મોંમાં આંગળી નાખી દેતા હતા અને આશ્ચર્ય પામતા હતા.

નગરીના વિશાળ માર્ગો પર ઊભા કરવામાં આવેલાં પુષ્પદ્વાર, તોરણદ્વાર અને કૃત્રિમ વિશાળ ઉદ્યાનો જોનારને ચકાચોંધ કરી મૂકનારાં હતાં.

ઉચ્ચ અઢાલિકાઓના શિરોભાગમાં ચઢાવેલી વિવિધ પ્રકારની પ્રશસ્ત પતાકાઓ નગરીના કારીગરોની કલાનો સચોટ પરિચય આપતાં હતાં.

મહારાજા ભોજના જન્મોત્સવ નિમિત્તે ભાગ લેવા આજુબાજુના અનેક લોકો નગરીમાં આવ્યાં હતાં. નૃત્ય અને સંગીતની ઉચિત વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.

આમ ધારાનગરીનાં લોકોનો ઉત્સાહ સમાતો નહોતો. નગરજનો સુશોભિત વસ્ત્રો પરિધાન કરીને આનંદ, ઉમંગ અને કિલ્લોલથી નાયતા-કૂદતા હતા. જ્યારે બીજી તરફ મંદિરોમાં પૂજન અને ઘંટારવનો ધ્વનિ ગુંજી રહ્યો હતો.

હજુ તો દિવસના પ્રથમ પ્રહરની પ્રથમ ઘટિકા જ પૂર્ણ થઈ હતી છતાં લોકોના ઉમંગનો પાર નહોતો.

એક તરફ ભિક્ષુકોને અન્ન, વસ્ત્ર અને દ્રવ્યનાં દાન આપીને સંતોષવામાં આવતા હતા. સંતોષ પામીને સહૃદયના અપાતા આશીર્વાદના પ્રભાવે તપતું રાજ્ય આજે હર્ષધેલું બન્યું હતું.

નગરીની એક બાજુ સમભૂમિથી શોભતો મહારાજા ભોજનો ભવ્ય રાજપ્રસાદ નયનરમ્ય અને કલાત્મક હતો. નગરીમાં અનેક નાનામોટા ઉદ્યાનો હતા. રાજભવનમાં પણ ઉદ્યાનની રચના કરવામાં આવી હતી. ઉપવનમાં શ્રીખગૃહની રચના પણ કરવામાં આવી હતી. કૃત્રિમ જળધારા વહેતી હોવાથી ઉપવનનું સૌંદર્ય વધારે ખીલી ઊઠ્યું હતું. નાનાં-મોટાં વૃક્ષો-લતાઓથી ઉદ્યાન શોભી ઊઠતું હતું.

ધારાનગરીમાં અનેક વૈભવશાળી શ્રેષ્ઠીઓ, સાર્થવાહો, વિદ્વાનો, પંડિતો તથા કલાકારો વસવાટ કરતા હતા. નગરીમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું ભવ્ય અને કલાત્મક જિનાલય પણ આવેલું હતું. એક તરફ ભગવાન નટૈશ્વરનું પ્રાચીન મંદિર આવેલું હતું. તે સુંદર અને દર્શનીય હતું. શૈવધર્મીઓ હંમેશાં તે મંદિરે દર્શનાર્થે જતાં અને ભાવભરી ભક્તિ કરતાં. નગરીમાં અન્ય અનેક શિવમંદિરો આવેલાં હતાં.

ધારાનગરીની બજારો પણ વ્યવસ્થિત રીતે રચવામાં આવી

હતી. ઝવેરીબજાર, વસ્રબજાર, અન્નબજાર જેવી નાનીમોટી બજારો આખો દિવસ ધમધમતી રહેતી હતી. આસપાસના અનેક ગામના લોકો હટાણું કરવા અત્રે આવતા હતા. અને જોઈતી સામગ્રી ખરીદ કરીને લઈ જતાં. પરગામના લોકો ધારા નગરીમાં આવે ત્યારે બે દિવસ રોકાઈ જતા અને નગરી દર્શન કરતા. દર્શનીય સ્થળો નિહાળીને આનંદ વ્યક્ત કરતા.

આ નગરીમાં અનેક પાંથશળાઓ, ગણિકાભવનો, નાટ્યગૃહ, પાનાગાર તથા મનોરંજનનાં સ્થાનો હોવાથી લોકોને વિવિધ પ્રકારનું મનોરંજન મળી રહેતું.

મહારાજા ભોજના સમયમાં રાજ્યની સુખ-સમૃદ્ધિ અપાર હતી. મહારાજા ભોજની પહેલા રાજગાદી પર તેના પિતા સિન્ધુલ હતા અને સિન્ધુલ પૂર્વે એના મોટાભાઈ રાજા મુંજ ગાદી પર હતા. રાજા ભોજની કવિગોષ્ઠિ અપૂર્વ હતી. એની રાજસભામાં વિદ્વાનો અને પંડિતોને બહુમાન મળતું હતું. આશરો મળતો હતો. મહારાજા ભોજ વિદ્યાવિલાસી હતો.

મહારાજા ભોજના જન્મદિવસની ખુશાલીમાં આજે રાજસભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. નગરીના લોકો એકત્રિત થયા હતા. રાજસભાના ભવ્ય ખંડમાં નગરીના તથા પરગામના અનેક લોકો એકત્ર થયા હતા.

દિવસનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થયો હતો.

મહારાજા ભોજ રથમાં બેસીને રાજસભાના દ્વારે આવ્યા. ત્યારે દ્વાર પાસે ઊભેલા છડીદારે મહારાજાની આગમનસૂચક છડી પોકારી. રાજસભામાં બિરાજેલા સર્વ સભાજનો પોતાના સ્થાન પરથી ઊભા થઈ ગયા.

મહારાજા ભોજ પોતાના રાજસિંહાસન પર મંથર ગતિએ સર્વ સભાજનોનું અભિવાદન સ્વીકારતા જવા લાગ્યા. રાજા ભોજે સિંહાસન પર બેઠક ગ્રહણ કરી, ત્યારબાદ સર્વ સભાજનોએ પોતાનું

સ્થાન ગ્રહણ કર્યું.

રાજસભાની કાર્યવાહી શરૂ થઈ.

ચારણવૃંદે યશોગાન સંભળાવ્યાં.

બ્રાહ્મણોએ આશીર્વાદ આપ્યા.

રાજપુરોહિતે સ્વસ્તિવાચન કર્યું.

ત્યારબાદ મહામંત્રી મતિસાગર પોતાના સ્થાન પરથી ઊભા થયા અને રાજા ભોજની આજ્ઞા મેળવીને કહ્યું : ‘મહારાજાધિરાજ, તથા સર્વ સભાજનો, આજે આપણા પ્રજાવત્સલ રાજવી ભોજ મહારાજાનો જન્મદિવસ છે. એમના શાસનમાં પ્રજા સુખી અને સમૃદ્ધ છે. મહારાજા ભોજની સભામાં વિદ્વાનો, પંડિતોનો આદર કરવામાં આવે છે. કવિઓની રચનાને સત્કારવામાં આવે છે. આપણી સભામાં અનેક કવિઓ, પંડિતો અને વિદ્વાનો બિરાજમાન છે. કવિ કાલીદાસ, બાણભટ્ટ, મયુરભટ્ટ જેવાં રત્નોથી રાજસભા શોભી રહી છે. મહારાજા ભોજની રાજસભાનાં ગુણગાન અન્ય પ્રાંતોમાં પણ થાય છે. પરપ્રાંતમાંથી પણ લોકો મહારાજા ભોજની રાજસભા જોવા અને માણવા માટે આવે છે. રાજસભામાં અવાર-નવાર પંડિતો-પંડિતો વચ્ચે ચર્ચાઓ યોજવામાં આવે છે. શાસ્ત્રાર્થનું આયોજન કરવામાં આવે છે. મહારાજા ભોજ પોતે શ્રેષ્ઠ કવિ છે. આજે આપણા મહારાજાનો જન્મદિવસ હોવાથી નગરીને શણગારવામાં આવી છે. નગરજનોએ જન્મદિવસની ઉજવણીમાં હર્ષભેર ભાગ લીધો છે. આજે રાજા ભોજના જન્મદિવસની ખુશાલીમાં નર્તકી કામસેનાનું નૃત્ય યોજવામાં આવેલું છે.’

સભાજનોએ હર્ષ વ્યક્ત કરીને મહામંત્રીની વાતને વધાવી લીધી અને મહારાજા ભોજનો જયનાદ કર્યો.

રાજા ભોજની રાજસભામાં જવલ્લે જ નૃત્યના કાર્યક્રમો થતા હતા. વિશેષ કરીને રાજસભા વિદ્વાનોની જ સભા બની રહેતી હતી.

ત્યાં અચાનક સર્વ સભાજનોના કર્ણપટ પર મૃદંગનો ધીરગંભીર ધ્વનિ અથડાયો.

સહુની દૃષ્ટિ રાજસભાની મધ્યમાં રચવામાં આવેલ નૃત્યપીઠિકા તરફ ગઈ.

નર્તકી કામસેના.

નૃત્યકલામાં પારંગત.

નર્તકી કામસેનાના અંગેઅંગમાં કલાનો વાસ હતો. એના હલનચલનમાં પણ નૃત્યના ભાવ રમતા હતા.

નૃત્યકલામાં અભિનય, અંગમરોડ, સંગીત તથા મુદ્રાનો સંગમ જોવા મળે છે. અંગુલિઓના હલનચલન દ્વારા ભાવની અભિવ્યક્તિ પ્રદર્શિત થાય છે. નૃત્યકલામાં લય અને તાલનું પણ એટલું જ મહત્વ છે. નૃત્ય ભક્તિભાવનું હોય કે શ્રૃંગારપ્રધાન હોય, દેવની આરાધનાનું હોય કે પ્રિયતમનું વશીકરણ હોય, વિરહજડિત ભાવો વ્યક્ત કરતું નૃત્ય હોય કે સમર્પણ ભાવનું નૃત્ય હોય. માનવ-દેહના સહજભાવો નૃત્ય દ્વારા રજૂ કરી શકાય છે.

નૃત્યમાં દરેક મુદ્રાનો અર્થ હોય છે. દરેક અભિનયનું ઊંડું રહસ્ય હોય છે. નૃત્ય એ જીવનનું કલાત્મક પ્રતિબિંબ છે.

આજે મહારાજા ભોજના જન્મદિવસની ખુશાલીમાં ધારાનગરીની નર્તકી કામસેનાનું નૃત્ય હોવાના કારણે રાજસભા ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ હતી.

સભાભવન અતિ વિશાળ હતું. પ્રેક્ષકગૃહ પણ અતિ વિશાળ હતું. પ્રેક્ષકગૃહમાં આરામથી બે હજાર માણસો બેસી શકે તેવી વ્યવસ્થા હતી. મહામંત્રી મતિસાગરે અન્ય વધુ આસનો ગોઠવી દીધાં હતાં છતાં નગરીના અનેક લોકો પાછળના ભાગે ઊભા હતા.

એ સિવાય સુવર્ણની ઝીણી જાળી વડે શોભતા એક ભાગમાં બસો જેટલી સ્ત્રીઓ આરામથી બેસી શકે તેવાં વ્યવસ્થા હતા.

આ સ્ત્રીવર્ગમાં રાજપરિવારની સ્ત્રીઓ અગ્રભાગે બેસતી અને રાજસભાની કાર્યવાહી નિહાળતી. આજે તો સ્ત્રીવર્ગ પણ ઊમટી પડ્યો હતો.

પ્રેક્ષકગૃહની બરાબર સામે અને મધ્યમાં મહારાજા ભોજનું વિશાળ રત્નજડિત સુવર્ણયુક્ત ભવ્ય સિંહાસન આવેલું હતું. એક તરફ કવિઓ, વિદ્વાનો અને પંડિતોનાં આસનો ગોઠવાયેલાં હતાં. મહામંત્રી મતિસાગરનું આસન મહારાજાની બાજુમાં જ હતું. ત્યારબાદ મંત્રીઓ, ભાયાતો, ન્યાયાવતારો, અતિથિઓને બેસવાના વિવિધ કારીગરીવાળાં શતાધિક આસનો ગોઠવેલાં હતાં.

રાજસભામાં નૃત્યાંગના, સંગીતવેત્તાઓ માટે અલગ બેઠક-વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. રાજસભાની મધ્યમાં નૃત્યમંચ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો.

મહારાજા ભોજના જન્મદિવસની ખુશાલીમાં નર્તકી કામસેનાનું નૃત્ય રજૂ થવાનું હોવાથી દર્શકોમાં ભારે ઉત્સુકતા અને ઉત્તેજના વ્યાપી હતી. આ કારણે જ સભામંડળની દરેક બેઠકો ખીચોખીચ ભરાઈ ગઈ હતી. સ્ત્રીવર્ગની બેઠકોમાં આગળના ભાગે રાજપરિવારની, ભાયાતોની સ્ત્રીઓ બેઠી હતી. તેની પાછળ નગરની સ્ત્રીઓ બેઠી હતી.

મહામંત્રી મતિસાગરના ઉદ્બોધન પછી સૌની દષ્ટિ નૃત્યપીઠિકા તરફ ખેંચાતી હતી.

નૃત્યમંચ પર નર્તકી કામસેનાના વયોવૃદ્ધ નૃત્યગુરુ પદ્મનાભ આવ્યા અને એમણે મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘મહારાજાધિરાજ, મહામંત્રીશ્વર તથા ઉપસ્થિત પ્રેક્ષકગણ. આજનો પ્રસંગ અપૂર્વ અને માંગલિક છે. આપણા પ્રજાવત્સલ, વિદ્યાપ્રેમી મહારાજા ભોજનો આજ જન્મદિવસ છે. આજનો આ માંગલિક દિવસ આપણા સૌ માટે ખુશાલી મનાવવાનો દિવસ છે. આજની પળે મહારાજા ભોજ દીર્ઘાયુ બને અને દીર્ઘકાળ સુધી અહીંની પ્રજાને તેમનો પ્રેમ, આદર સાંપડતો રહે તેવી શુભકામના વ્યક્ત કરું છું. હવે નૃત્યાંગના

કામસેના આજના દિવ્ય પ્રસંગે પોતાની નૃત્યકલા પ્રસ્તુત કરશે. દેવી કામસેનાએ નૃત્યશિક્ષાની તાલીમ માત્ર પાંચ વર્ષની ઉંમરેથી લેવી શરૂ કરી હતી. નૃત્ય શીખવાની તાલાવેલી તેમજ તે અંગેનો અભ્યાસ, સાધનાના બળે આજે તે નગરીની શ્રેષ્ઠ નૃત્યાંગના તરીકેની ખ્યાતિ ધરાવે છે. અત્યારે તેની વય અઠાર વર્ષની છે. આજના મંગલ ઉત્સવનો આરંભ નર્તકી કામસેના માતા સરસ્વતીની પ્રાર્થના રજૂ કરીને કરશે. ત્યારબાદ શ્રૃંગારપ્રધાન નૃત્યરચના રજૂ કરશે.'

આટલું કહીને નૃત્યગુરુ પોતાના સ્થાને બેસી ગયા.

નૃત્યમંચ પર દેવી કામસેનાના વાદ્યકારોએ મંગલધ્વનિ વાતાવરણમાં વહેતો મૂક્યો. થોડી જ વારમાં સૂરનું સામ્રાજ્ય સ્થપાઈ ગયું.

રાજસભામાં ઉપસ્થિત સભાજનોમાં કુતૂહલતાનો અણસાર સ્પષ્ટ રીતે વરતાઈ આવતો હતો. સહુ કોઈના અંતરમાં દેવી કામસેનાને જોવાની તાલાવેલી જાગૃત થઈ હતી. કેટલાકને દેવી કામસેનાના નૃત્યમાં જ રસ હતો. તો કેટલાક રૂપના રસિયાઓને કામસેનાના રૂપને દૂરથી માણવાની તાલાવેલી જાગી હતી.

અને ત્યાં જ...

નૃત્યપીઠિકા પરનો પટ્ટક ધીરેધીરે ખસેડાતો ગયો. પ્રેક્ષકોની આતુરતા વધવા લાગી.

અરે... આ... શું...?

નૃત્યમંચની વચ્ચે આ કોણ બેઠું છે ?

સાક્ષાત માતા સરસ્વતી દેવી...!

ના... ના... ના....

કોઈ શાપબ્રષ્ટ દેવકન્યા છે કે શું ?

ના... ના... ના....

બે પળ તો પ્રેક્ષકો વિચાર કરતા થઈ ગયા.

નૃત્યાંગના કામસેના નૃત્યમંચ વચ્ચે શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કરીને બિરાજેલી હતી. કામસેનાએ શ્વેત કમ્મર પટ્ટક, શ્વેત કંચુકીબંધ, શ્વેતરંગનું ઉત્તરીય ધારણ કર્યું હતું. કંઠમાં મોતીની માળા શોભી રહી હતી. રૂપની સામ્રાજી કામસેના શ્વેત વસ્ત્રોમાં જાજરમાન ભાસતી હતી. કામસેનાએ પોતાના દીર્ઘ કેશને સાવ મુક્ત કરી નાખ્યા હતા.

દેવી કામસેના અત્યંત સુંદર અને રૂપની રાણી સમી શોભી રહી હતી. તેણે નૃત્યમંચમાં વચ્ચે જ બેઠક લીધી હતી. તેના હાથમાં મહાર્ધ વીણા હતી. બે પળ તો એવું જ લાગે કે સાક્ષાત મા સરસ્વતી દેવી જ બિરાજ્યાં છે.

નર્તકી કામસેનાએ મહારાજ ભોજ સમક્ષ એ પછી પ્રેક્ષકો તરફ આછો દૃષ્ટિપાત કરીને મંગલ અને મધુર સ્વરે માતા સરસ્વતીની સ્તુતિ ગાવી શરૂ કરી.

કામસેનાનો કંઠ મધુર હતો. મંગલમય સ્તુતિના શબ્દો પણ ભાવથી ભરેલા હતા. પ્રેક્ષકગણનાં હૈયાં મા સરસ્વતીની સ્તુતિ સાંભળીને પ્રસન્ન બની ગયાં.

મા સરસ્વતીને વંદન કરતી પ્રાર્થના લગભગ અર્ધઘટિકા પર્યંત ચાલી. ઉપસ્થિત સર્વ સભાજનોએ હર્ષનાદ પોકાર્યો. મહારાજ ભોજના વદન પર પ્રસન્નતાના ભાવ રમવા લાગ્યા.

પ્રાર્થના પૂરી થઈ.

ત્યાર બાદ થોડીવાર રહીને દેવી કામસેનાએ શ્રૃંગારપ્રધાન નૃત્ય પ્રસ્તુત કર્યું.

નૃત્યમંચ પર ધૂમ્રાવરણ છવાયું.

વાદ્યો પર સુમધુર ધ્વનિનો રણકાર શરૂ થયો.

પ્રેક્ષકગણ નૃત્ય અને નર્તકીના હાવભાવને માણવા સ્તંભ્ય બની ગયો.

સુષિરવાદ્યો, તંતુવાદ્યોના ધ્વનિથી વાતાવરણમાં પ્રસન્નતા

છવાઈ ગઈ. મૃદંગનો ભારેખમ અવાજ સંગીતની ગંભીરતા તેમજ નૃત્યના ભાવને રજૂ કરતો હતો.

સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે નર્તકી કામસેનાએ નૃત્યપીઠિકા પર પ્રવેશ કર્યો. સૌનાં ચિત્ત પ્રસન્ન બની ગયાં. રૂપસામ્રાજી દેવી કામસેનાએ ગુલાબી વસ્ત્રો ધારણ કર્યા હતાં. અલંકારો એના રૂપ સામે ઝાંખા લાગતા હતા. પ્રેક્ષકો દેવી કામસેનાના રૂપ માધુર્યને જોઈને આશ્ચર્યચકિત બની ઊઠ્યા.

થોડી વારમાં દેવી કામસેનાએ વિવિધ નૃત્ય મુદ્રાઓ રજૂ કરી. શ્રંગારપ્રધાન નૃત્ય હોવાથી નૃત્યને અનુસાર અંગમરોડ દ્વારા ભાવાભિનય રજૂ કર્યો.

સૌ કોઈ પ્રેક્ષકો નર્તકીની કલા પર આફરિન પોકારી ઊઠ્યા.

અને નૃત્ય પૂર બહારમાં ખીલી ઊઠ્યું.

નર્તકી કામસેના નૃત્ય કરતી વખતે જે જે મુદ્રાઓ રજૂ કરતી તે ફરી વખત આવતી નહોતી. નર્તકીની દરેક નૃત્યમુદ્રાઓ પાછળ ભાવના અને સાધના છુપાયેલાં હતાં. મૃદંગવાદક તાલ અને લયમાં મૃદંગ બજાવી રહ્યો હતો. તે નર્તકીની ચાલને બરાબર પારખી જતો હતો. એ રીતે સુમધુર રાગની સુરાવલિ ભાવાભિનયની સાથોસાથ બદલાતી જતી હતી.

નૃત્ય અને નર્તકી...!

કલા અને કલાકાર...!

કોઈપણ કલા અનુપમ સૌંદર્ય ધરાવે છે. પરંતુ તે સૌંદર્ય કલાકાર જ રજૂ કરી શકે છે. કારણ કે કલાકારે વર્ષોની સાધના કરી હોય છે. વર્ષોના તપનું ફળ છે.

દેવી કામસેનાનું નૃત્ય બરાબર જામ્યું હતું.

જાણે એમ જ લાગતું હતું કે કલાકારમાં સમગ્ર કલા છુપાઈ ગઈ છે. કામસેનાના અંગેઅંગમાં નૃત્યની મુદ્રાઓ સમાઈ ગઈ છે. નૃત્ય અપૂર્વ અને જીવંત બન્યું હતું.

નર્તકી કામસેનાના નૃત્યમાં કઠિન સાધનાની ઝલક વરતાતી હતી. કામસેનાએ નાની વયમાં કઠિન સાધના કરી હતી.

કોઈપણ કાર્યની સાધના કરવી એ યોગની જ એક ક્રિયા છે. પછી તે કાર્ય ભૌતિક હોય કે આધ્યાત્મિક પરંતુ કાર્ય કરનાર માનવી જ્યાં સુધી પોતાના હિતોને, પોતાની જાતને અને આસપાસની પરિસ્થિતિને ભૂલી જતો નથી ત્યાં સુધી તે સિદ્ધિનાં સોપાન પાર કરી શકતો નથી. કલાકાર કલામાં પૂરેપૂરો ખોવાઈ જાય ત્યારે જ તેની કલા દીપી ઊઠે છે.

સભામંડપમાં પ્રસન્નતાની માધુરી છવાઈ ગઈ. સર્વ પ્રેક્ષકગણ ધન્ય ધન્યના પોકારો કરવા લાગ્યા.

કામસેનાનું નૃત્ય પરાકાષ્ઠાએ પહોંચ્યું ત્યારે તો પ્રેક્ષકોની આતુરતા એમનાં નયનોમાં સ્પષ્ટપણે તરવરતી હતી.

અને એક ઘટિકાબાદ નૃત્ય પૂરું થયું.

સહુના ચહેરા પર પ્રસન્નતા જણાતી હતી.

મહારાજા ભોજે નર્તકી કામસેનાને ઉપહારમાં અમૂલ્ય રત્નનો હાર અને એક પાત્રમાં સુવર્ણમુદ્રાઓ, વસ્ત્રો આપ્યાં. જેનો કામસેનાએ સહર્ષ સ્વીકાર કર્યો.

ત્યારબાદ મહામંત્રીએ રાજસભામાં એકત્રિત થયેલા સભાજનો પ્રતિ દષ્ટિપાત કરીને કહ્યું : ‘નગર બહારના ઉદ્યાનમાં મધ્યાહ્ન બાદ ઉત્સવ રચવામાં આવશે. આ પ્રસંગે દરેક નગરજનોને ઉપસ્થિત રહેવાનું આમંત્રણ છે. દરેક માટે ભોજનની વ્યવસ્થા ત્યાં કરવામાં આવી છે.’

મહામંત્રી મતિસાગરે આટલું જણાવીને રાજસભાના વિસર્જનની જાહેરાત કરી.

અને સૌ ખોતપોતાના સ્થાને જવા વિદાય થયા.

મહારાજા ભોજની પ્રીતિ ધરાવતો પંડિત મયુર ભટ્ટ પણ આજના પ્રસંગે આવ્યો હતો. મયુર ભટ્ટ શાસ્ત્રાભ્યાસી હતો અને

શ્રેષ્ઠ કવિ હતો. તેનું ભવન નગરીની મધ્યમાં આવેલું હતું. તેની યુવાન પુત્રી પણ પિતાની જેમ શાસ્ત્રોની જાણકાર હતી. મયુર ભટ્ટે પોતાની પુત્રીના વિવાહ બાણભટ્ટ નામના પંડિત સાથે કરાવ્યા હતા. બાણભટ્ટ પણ સંસ્કૃત ભાષાનો મહાપંડિત અને શ્રેષ્ઠ કવિ હતો.

આમ મયુરભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ શ્વસુર-જમાઈનો સંબંધ ધરાવતા હતા. બંને મહારાજા ભોજની રાજસભામાં ઉચિત સ્થાન ભોગવતા હતા.

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટ નૃત્યનો કાર્યક્રમ નિહાળીને સાથે જ રાજસભાની બહાર નીકળ્યા. ચાલતાં ચાલતાં મયુર ભટ્ટે કહ્યું : ‘નર્તકી કામસેનાનું નૃત્ય અદ્ભુત હતું.’

‘હા... એની સાધના અપૂર્વ ભાસતી હતી. નૃત્યમાં જો શ્રેષ્ઠ કાવ્યરચનાને જોડી દેવામાં આવ્યું હોત તો નૃત્ય વધારે ખીલી ઊઠત...’

‘ના... કાવ્યરચના વગર પણ નૃત્ય શોભી ઊઠ્યું હતું...’

‘હું આપની વાત સાથે સહમત નથી.’ બાણભટ્ટે કહ્યું.

મયુરભટ્ટે દલીલ ન કરી પણ મનમાં ધૂંધવાયો. બન્ને વચ્ચે નાની નાની વાતમાં પણ બોલવાનું થઈ જતું. વિદ્યાની બાબતમાં બન્ને વચ્ચે ભારે ઈર્ષ્યા પ્રવર્તતી હતી. બન્ને ક્યારેક તો એકબીજાને મ્હાત કરવાની સ્પર્ધામાં જ ઊતરી પડતા હતા.

બન્ને કોઈપણ વિષયને છેડ્યા વગર પોતપોતાના ભવન પર આવ્યા. બાણ ભટ્ટની પત્ની સુશીલ નારી હતી. બાણ ભટ્ટ જ્યારે પોતાના ભવનમાં આવ્યો ત્યારે તેની પત્નીએ આવકાર આપ્યો.

બાણ ભટ્ટે કહ્યું : ‘પ્રિયે, તું આજ રાજસભામાં આવી હોત તો દેવી કામસેનાનું શ્રેષ્ઠ નૃત્ય જોવા મળત...’

‘સ્વામી, મને આવવાની ઈચ્છા હતી પરંતુ આજ સવારથી સ્વાસ્થ્ય બગડ્યું હતું. હું રાજવૈદને ત્યાં ઔષધ લેવા ગઈ હતી

પરંતુ ધક્કો થયો. રાજવૈદ્યનો પરિવાર રાજસભામાં પહોંચ્યો હતો. અત્યારે કંઈક ઠીક લાગે છે. મેં થોડીવાર આરામ કર્યો તેથી સ્વસ્થતા મળી ગઈ...'

‘સારું... જો તારું સ્વાસ્થ્ય અનુકૂળ હોય તો નગરીના ઉદ્યાનમાં જવાનું છે. ત્યાં મહારાજાનો જન્મોત્સવ ઊજવાશે તેમજ ભોજન પણ લેવાનું છે...’

‘સ્વામી, મારા પિતાજી...?’

‘પ્રિયે, તારા પિતાજી અને હું રાજસભાએથી સાથે જ નીકળ્યા હતા. તેઓ એમના ભવન પર ગયા. મેં એમને અહીં આવવાનું કહ્યું પણ તેઓ માન્યા નહિ !’

‘ભલે... હવે આપ વસ્ત્ર પરિવર્તન કરી લો... હું પણ નૂતન વસ્ત્રો ધારણ કરી લઉં. પછી આપણે જઈએ...’ બાણની પત્ની બોલી.

બન્ને થોડી વારમાં તૈયાર થઈને નગરી બહારના ઉદ્યાનમાં જવા નીકળી પડ્યાં. માર્ગમાં અનેક લોકો મહારાજા ભોજના જન્મોત્સવમાં ભાગ લેવા અર્થે નીકળી પડ્યા હતા. મયુર ભટ્ટ પણ એકલો નીકળી પડ્યો હતો.

નગરીના પાદરે આવેલું ઉદ્યાન દર્શનીય અને મનોરમ્ય હતું. ઉદ્યાનમાં વૃક્ષો, લત્તાઓ, રંગબેરંગી પુષ્પોના વિવિધ પ્રકારના છોડ, લત્તા, કુંજો તેમજ આરામગૃહ હતું. મહારાજા ભોજ ઘણીવાર આ સ્થળે કવિઓ, પંડિતો સાથે ગોષ્ઠિ કરવા માટે આવતો. વિદ્યાનુરાગી રાજા ભોજને પંડિતોની ચર્ચા સાંભળીને અપૂર્વ આનંદ મળતો હતો.

નગરી બહારના ઉદ્યાનમાં નગરજનોની વિપુલ માત્રામાં ઉપસ્થિતિ હતી. નગરીના આગેવાનો, પંડિતો, વિદ્વાનો, શ્રેષ્ઠીઓ, યુવકો, યુવતીઓ, પ્રૌઢ, પ્રૌઢાઓ પણ ઉત્સવનો આનંદ માણવા અર્થે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

ઉદ્યાનમાં એક સિંહાસન મૂકવામાં આવ્યું હતું. મહારાજા

ભોજ હજુ આવ્યા નહોતા. નગરજનો મહારાજાની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા હતા.

ઘટાદાર વૃક્ષો અને લત્તાઓના કારણે વાતાવરણમાં શીતળતા પ્રવર્તી રહી હતી. નગરજનોએ યોગ્ય સ્થાન મેળવી લીધું હતું. રાજ્યનાં અધિકારીઓ એક તરફ બેસી ગયા હતા. વિદ્વાનો અને પંડિતો માટે અલગ વ્યવસ્થા હતી. નગરીના અગ્રણીઓ તથા શ્રેષ્ઠીઓ માટે અગ્રભાગે ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી. મયુર ભટ્ટ, બાણ ભટ્ટ અને બાણની પત્નીએ પણ ઉચિત સ્થાન મેળવી લીધું હતું.

દિવસનો બીજો પ્રહર પૂરો થયાને એક ઘટિકા પસાર થઈ ગઈ. ત્યાં સમાંચાર આવ્યા કે મહારાજા ભોજ પધારી રહ્યા છે. આ સમાચાર સાંભળતાં જ નગરજનોમાં હર્ષ વ્યાપી ગયો. ત્યાં જ મહારાજા ભોજનું આગમન થયું. ઉપસ્થિત લોકોએ જયનાદ પોકાર્યો. મહારાજા ભોજે સિંહાસન પર બેઠક ગ્રહણ કરી.

મહામંત્રી મતિસાગર પોતાના આસન પરથી ઊભા થયા અને મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘મહારાજાધિરાજ, નગરજનો, આજે આપણે સૌ.આપણા પ્રજાવત્સલ રાજવીના જન્મદિવસની ઉજવણી નિમિત્તે એકત્રિત થયા છીએ. આજે સવારે રાજસભામાં દેવી કામસેનાનું નૃત્ય યોજાઈ ગયું હતું. નગરજનોએ તે કાર્યક્રમમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ દર્શાવ્યો હતો. આજે આપણે સૌ હર્ષનાદ વડે મહારાજા ભોજના જન્મદિવસ પ્રસંગે શુભેચ્છા આપીએ. તેમજ એમને દીર્ઘાયુષની મંગલ કામના કરીએ. આજના મહોત્સવમાં દરેક લોકો રસપૂર્વક ભાગ લે તેવી મારી વિનંતી છે.’

આટલું જણાવીને મહામંત્રી મતિસાગર પોતાના સ્થાને બેસી ગયા. ત્યારબાદ કવિઓ, પંડિતો મહારાજાના જન્મદિવસને શુભેચ્છા બક્ષતી રચનાઓ રજૂ કરવા લાગ્યા. કવિ મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટે પણ રચના રજૂ કરી. છેવટમાં કવિ કાલીદાસે

પણ મંગલ શ્લોક ઉચ્ચાર્યા.

નગરીના અગ્રણી નાગરિકોએ મહારાજાના જન્મદિવસની ખુશાલી વ્યક્ત કરી. ત્યાર પછી નગરની સ્ત્રીઓએ સમૂહનૃત્ય રજૂ કર્યું. સર્વત્ર આનંદ વ્યાપી ગયો હતો. કાર્યક્રમમાં થોડો વિરામ આપીને ભોજનાદિ કાર્ય સંપન્ન કરવામાં આવ્યું. ભોજનાદિ કાર્ય પૂર્ણ થયા પછી ઉત્સવ આગળ ચાલ્યો. જે સંધ્યા સમયે સમાપ્ત થયો. મહારાજા ભોજના જન્મદિવસની ખુશાલીમાં યોજાયેલા ભવ્ય ઉત્સવથી સૌના ચિત્ત પ્રસન્ન બન્યાં હતાં.

મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ વચ્ચે ઈર્ષ્યાની એક ખાઈ પડી ગઈ હતી જે પુરાઈ શકે તેમ નહોતી. મહારાજા ભોજ આ વાત સમજતા હતા.

એમાં એક દિવસ એવું બન્યું કે....!

મહારાજા ભોજની રાજસભા ખીચોખીચ ભરી હતી. કવિઓ અને પંડિતો દ્વારા શ્રેષ્ઠ રચનાઓ રજૂ થઈ રહી હતી. મહારાજા ભોજ શાંત ચિત્તે રચનાઓનો આસ્વાદ લઈ રહ્યા હતા.

ત્યાં પંડિત મયુર ભટ્ટે કાવ્યમય રચના પ્રસ્તુત કરી. રાજા ભોજ તે સાંભળીને પ્રસન્ન થયા અને ખુશાલી વ્યક્ત કરી. મયુર ભટ્ટની બાજુમાં બેઠેલા બાણ ભટ્ટથી આ સહન થયું નહિ. અને મયુર ભટ્ટની રચનામાં રહેલા દોષોનું વર્ણન કરવા લાગ્યો.

મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ વચ્ચે જબરો વિવાદ ઉત્પન્ન થયો. મહારાજા ભોજે બંનેને શાંત પાડ્યા અને કહ્યું : ‘પંડિતો, તમે બંને રાજસભાનાં રત્ન છો. તમારા જેવા મહાપંડિતોથી આ રાજસભા શોભી રહી છે. પરંતુ અવારનવાર તમે બંને વિવાદના ચક્કરમાં પડી જાઓ છો. અને ગુણીજનનો આદર્શ ભૂલી જાઓ છો. મા સરસ્વતીનો આરાધક વિનમ્ર, ગુણી અને સંયમશીલ હોય છે. તમે બંને મા સરસ્વતીના ઉપાસક અને સાધક છો. એમાંય વળી તમે શ્વસુર-જમાઈનો અનોખો સંબંધ ધરાવો છો. છતાંય તમારા બન્ને વચ્ચે રાજસભામાં વિવાદ ઊભો થઈ જાય છે. એ વિવાદ શા કારણે ઊભો થાય છે તે મારાથી અજાણ નથી. આપ બન્ને રાજસભાના મહાજ્ઞાની પંડિતો છો. રાજસભાના આભૂષણ સમા છો. આપ બન્ને સામાન્ય ચર્ચા પર વિવાદમાં ઊતરી જાઓ તે અશોભનીય છે.’

મહારાજા ભોજની વાત મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ શાંતિથી સાંભળી રહ્યા હતા. બન્નેને પોતપોતાના જ્ઞાનનું ગર્વ હતું. બન્નેને એકબીજા પ્રત્યે ઈર્ષ્યાભાવ હતા. મન જ્યારે ઈર્ષ્યાથી પ્રસ્ત બને છે ત્યારે માનવીની દશા દયનીય બને છે. તેના મન પર ઈર્ષ્યા નામનું સામ્રાજ્ય સ્થપાઈ જાય છે. ઈર્ષ્યાનો ભોગ બનેલા માનવી

પોતાના સ્પર્ધકને કેમ મહાત કરવો તે જ વિચારતો રહે છે.

મહારાજા ભોજના ધારદાર શબ્દોથી રાજસભા સ્તબ્ધ બની ગઈ હતી. રાજા ભોજ પોતે શ્રેષ્ઠ કવિ અને વિદ્વાન હતા.

રાજા ભોજે આગળ બોલતાં કહ્યું : ‘હે પંડિતો, તમે બન્ને કાશ્મીર પ્રદેશ જાઓ અને ત્યાં રહેલી શારદાદેવી જેને અધિક માનશે તે શ્રેષ્ઠ ગણાશે.’

મહારાજા ભોજે બન્ને પંડિતો મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટને કાશ્મીર દેશ જવાની આજ્ઞા આપી. બન્નેએ મસ્તક ઝુકાવ્યું અને આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો.

કાશ્મીરનો પ્રદેશ એ વખતે વિદ્યાનું ધામ ગણાતો હતો. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં કાશ્મીર ‘શારદાદેશ’ તરીકે ઓળખાય છે. કાશ્મીરની પ્રાચીન લિપિ ‘શારદાલિપિ’ કહેવાય છે. કાશ્મીરમાં સરસ્વતીનું એક પીઠ હતું જે શારદામંદિર તરીકે જાણીતું હતું.

મહારાજા ભોજે બન્ને પંડિતોને વિદ્યાના ધામ સમા કાશ્મીર જવાની આજ્ઞા આપી એ પાછળ બન્ને વચ્ચેમાં રમતી ઈર્ષ્યાને નષ્ટ કરવાની ભાવના હતી. રાજા ભોજને મનમાં એમ હતું કે કાશ્મીર જશે પછી તેમનો મદ ઓગળી જશે.

કાશ્મીરનું શારદામંદિર ભારતવર્ષમાં પ્રસિદ્ધ હતું. કાશ્મીરમાં અનેક વિદ્વાનો શાસ્ત્રોનો વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે આવતા હતા. ત્યાં એક-એકથી ચઢિયાતા વિદ્વાનો નિવાસ કરતા હતા.

મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ બન્નેએ મહારાજા ભોજને નમન કર્યા. અને જણાવી દીધું કે બન્ને આવતીકાલે કાશ્મીર જવા માટે પ્રસ્થાન કરી જશે.

મહારાજા ભોજે બન્નેને માર્ગમાં મુશ્કેલી ન પડે એ હેતુથી અશ્વોની વ્યવસ્થા કરી દીધી.

બન્ને પંડિતો પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

બાણ ભટ્ટે પોતાના ભવનમાં પ્રવેશીને પોતાની પત્નીને કહ્યું :

‘હે પ્રિયે, હું અને તારા પિતાજી આવતીકાલે પ્રાતઃકાળે કાશ્મીર પ્રદેશ જઈ રહ્યા છીએ.’

બાણની પત્નીએ પૂછ્યું : ‘પણ એકાએક ?’

‘હા...આજે રાજસભામાં મારે તારા પિતાજી સાથે ચર્ચામાં વિવાદ ઊભો થયો હતો. વિવાદ લાંબો ચાલ્યો ત્યારે મહારાજા ભોજે અમને બન્નેને કાશ્મીર પ્રદેશના શારદાદેવીના મંદિરે જવાની આજ્ઞા આપી.’

‘સ્વામી, કાશ્મીર તો ઘણું જ દૂર છે. આપને પ્રવાસનો અનુભવ નથી. પિતાજીને પણ નથી. આપ ત્યાં સુધી શી રીતે જશો ?’

‘પ્રિયે, તું ચિંતા કરીશ નહિ. મને કે તારા પિતાજીને પ્રવાસમાં કોઈ મુશ્કેલી ઊભી નહિ થાય...હું તારા પિતાજીને સાચવીને લઈ જઈશ.’

‘સ્વામી, જ્યાં સુધી આપ બન્ને પાછા નહિ આવો ત્યાં સુધી મને ચિંતા રહ્યા કરશે.’

‘પ્રિયે, હું તારી લાગણી સમજુ છું પરંતુ મહારાજા ભોજની આજ્ઞાનો અનાદર કરી શકાય તેમ નથી. હવે તું એક પેટિકામાં મારાં વસ્ત્રો તથા થોડી સુવર્ણમુદ્રાઓ મૂકી દે. માર્ગમાં વાપરી શકાય તેવું ભાતું પણ મૂકી દે. જળપાત્રો પણ મૂકવાનું ભૂલતી નહિ...’

બાણપત્નીની આંખોમાંથી આંસુ ટપકવા લાગ્યાં. બાણભટ્ટના શબ્દો તેણીએ સાંભળ્યા નહોતા.

બાણ ભટ્ટ પત્નીની નજીક ગયો અને સ્નેહથી પત્નીના મસ્તક પર હાથ ફેરવ્યો અને કહ્યું : ‘પ્રિયે, આ...શું ? તારી આંખમાં આંસુ ? ના...ના...આ રીતે આંસુ સારતી રહીશ તો અમારો પ્રવાસ પણ દુર્ગમ બની જશે. માર્ગમાં તારા જ વિચારો આવ્યા કરશે. તું પ્રસન્ન થા અને હર્ષભર્યા હૈયે અમને વિદાય આપજે.

અમે ત્યાં રોકાશું નહિ. જલદી પાછા આવી જઈશું.’

‘સ્વામી...’ કહેતી બાણપત્ની તેના પતિને વળગી પડી...બાણ ભટ્ટે પોતાની પત્નીને આલિંગનમાં લીધી અને અપાર સ્નેહ વરસાવ્યો. થોડીવાર સુધી બન્ને પ્રેમાલાપ કરવા લાગ્યાં.

લગભગ અર્ધ ઘટિકા બાદ બાણપત્ની ઊભી થઈ અને સ્વામીનો સામાન તૈયાર કરવા લાગી. એક પેટિકામાં તેણીએ વસ્ત્રો, સોનામહોરો તથા પ્રવાસમાં જરૂરી બને તેવી વસ્તુઓ મૂકી દીધી. રાજ તરફથી પાણીદાર અશ્વો આવી ગયા હતા. અશ્વોને ભવનના પ્રાંગણમાં બાંધી દીધા હતા.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ કાશ્મીર પ્રદેશ જવા પ્રસ્થાન કર્યું. બાણપત્નીએ પિતા અને પતિને સ્વાસ્થ્ય જાળવવાનું સૂચન કર્યું. ક્યાંય વધુ ન રોકાતાં જલદી વતનમાં પાછા ફરજો તેવી વાત પણ કરી.

બાણપત્નીએ પિતા તથા સ્વામીને ચરણ સ્પર્શ કર્યા ત્યારે તેની આંખોમાંથી આંસુ ટપકવા લાગ્યાં.

અને...

બન્ને પંડિતોએ કાશ્મીર પ્રદેશ જવા અશ્વારોહી બનીને પ્રસ્થાન કર્યું. બન્ને પંડિતો નગરી બહાર નીકળી ગયા. દિવસનો પ્રથમ પ્રહર શરૂ થયો હતો. વાતાવરણમાં પ્રસન્નતા હતી. મયુર ભટ્ટ અને બાણ ભટ્ટ વાતો કરતાં કરતાં આગળ ચાલ્યા જાય છે.

દિવસનો બીજો પ્રહર પૂરો થયો ત્યારે બન્ને ઘણા આગળ નીકળી ગયા હતા.

મયુર ભટ્ટે કહ્યું : ‘બાણ, મને લાગે છે કે નજીકમાં કોઈ પલ્લી આવશે નહિ. કોઈ સરિતા આવે એટલે આપણે સ્વસ્થ થઈએ પછી ભાતું વાપરીએ...’

‘મને લાગે છે કે અહીં આસપાસમાં જ કોઈ સરિતા હોવી જોઈએ.’

મયુર ભટ્ટ કારણ પૂછે તે પહેલાં જ બાણ ભટ્ટે કહ્યું : ‘જુઓ, સામે જ સરિતા વહી રહી લાગે છે. આપણે તે તરફ જઈએ. આપણા અશ્વો પણ સતત પ્રવાસના કારણે શ્રમિત બન્યા છે.’

બન્ને આનંદ પામતા સરિતાના કાંઠે આવ્યા. અશ્વોને છુટ્ટા મૂકી દીધા. અશ્વોને જળ પાયું.

બન્ને પંડિતો હાથમુખ ધોઈને સ્વસ્થ થયા. અને ખોગીરમાંથી ભાતું કાઢીને એક વૃક્ષ નીચે બેસીને વાપરવા લાગ્યા.

લગભગ ત્યાં બે ઘટિકા પર્યંત વિશ્રામ કરીને બન્ને પંડિતો આગળ વધ્યા. સંધ્યા સમયે એક મધ્યમ નગરી આવી અને બન્નેએ ત્યાં આવેલી એક પાંચશાળામાં રાત્રિવાસો કર્યો.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે બન્ને પંડિતો આગળ વધ્યા. આમ ને આમ અવિરત પ્રવાસ કરતાં આઠ દિવસ પસાર થઈ ગયા.

એક દિવસ મયુર ભટ્ટે બાણ ભટ્ટને કહ્યું : ‘મને એવું લાગે છે કે આપણે જેમ આગળ વધતા જઈશું તેમ ગાઢ વનપ્રદેશ આવવો શરૂ થશે. હિંસક પ્રાણીઓનો તો ભય માથે જ રહેશે.’

‘આપની વાત સાચી છે. પરંતુ મહારાજાએ કાશ્મીર જવાની આજ્ઞા આપી છે એટલે જવું તો પડશે જ. મહારાજની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન તો કરાય નહિ. મેં ગઈકાલે એક પલ્લીવાસીને પૂછ્યું હતું તો તેણે જણાવેલું કે તમને માર્ગમાં એક પ્રાચીન શિવમંદિરનાં દર્શન થશે. મને તો તે પ્રાચીન શિવમંદિર જોવાનું મન થયું છે.’ બાણભટ્ટે મધુર સ્વરે કહ્યું.

‘આપણે પ્રાચીન શિવમંદિરનાં દર્શન તો કરીશું જ પણ હિંસક પ્રાણીઓનો ભય મને સતાવે છે,’ મયુરભટ્ટ બોલ્યા.

‘ગાઢ વનપ્રદેશમાં હિંસક પ્રાણીઓનો નિવાસ હોય જ. પરંતુ આપણે જાગૃત બનીને આગળ વધીશું. મનમાં ઈષ્ટદેવનું સ્મરણ કરતાં રહેશું.’

‘તારી વાત બરાબર છે.’

બન્ને પંડિતો આમ વાતો કરતા આગળ વધી રહ્યાં હતા. ગાઢ વન્યપ્રદેશ શરૂ થઈ ગયો હતો. ઊંચાં ઊંચાં વૃક્ષોની હારમાળાઓ, વનરાઈઓ, દૂર દૂર મહાકાય ધરાવતા પર્વતોની હારમાળા, પક્ષીઓનો કલરવ, હિંસક પ્રાણીઓના ચિત્કારભર્યા અવાજો વાતાવરણને ધ્રુજાવી મૂકતા હતા.

બન્ને પંડિતો સાવચેતીથી અને સાવધાનીપૂર્વક આગળ વધતા હતા.

બાણભટ્ટે કહ્યું : ‘આ વન્યપ્રદેશ જેટલો સુંદર છે, એટલો ભયંકર પણ છે. આપણે રાત્રિ કોઈ નજીકની પલ્લી આવે ત્યાં વીતાવવી પડશે.’

મયુરભટ્ટે કોઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ.

થોડે આગળ ગયા ત્યાં બન્નેની દૃષ્ટિમાં એક જળાશય દેખાયું. બાણભટ્ટે કહ્યું : ‘સામે જળાશય દેખાય છે, આપણે ત્યાં જઈએ. ત્યાં જરા આડે પડખે થઈએ. અવિરત પ્રવાસથી અંગો જડકાઈ ગયાં છે. અશ્વો પણ શ્રમિત થયા છે. આપણે ભાતું પણ વાપરી લઈએ.’

મયુરભટ્ટે મસ્તક ધુણાવીને સંમતિ આપી.

તરત જ બાણભટ્ટ અશ્વ પરથી ઊતર્યો અને અશ્વને જળાશય તરફ દોરી ગયો. તેની પાછળ મયુરભટ્ટ અશ્વને લઈને આવ્યો. જળાશય પાસે આવીને હાથમુખ સ્વચ્છ કરીને જળપાન કર્યું. અને અશ્વોને પણ જળપાન કરાવ્યું.

બાણભટ્ટે બન્ને અશ્વોને એક વૃક્ષ સાથે રજજુ વડે બાંધી દીધા, પછી ચારો નાખ્યો.

મયુરભટ્ટ એક વૃક્ષની છાંયા તળે બેસી ગયો. સૂર્યનો પ્રકાશ તેજસ્વી હતો. બાણભટ્ટ પંડિતની બાજુમાં બેસી ગયો. બાણભટ્ટે ભાતાના ડાબરા ખોલ્યા. અને બન્ને સાત્ત્વિક ભોજન લેવા માંડ્યા.

મયુરભટ્ટે આછા હાસ્ય સાથે કહ્યું : ‘બાણભટ્ટ, સંસારમાં

ઘણીવાર એવી ઘટનાઓ બને છે જે સૌને આશ્ચર્યમુગ્ધ કરી મૂકે છે.’

‘ભટ્ટજી, આપ શેના સંદર્ભમાં વાત કરી રહ્યા છો ?’

‘હું આપણા બન્નેના જીવન વિષે કહી રહ્યો છું. આપણી નગરીમાં આપણે બન્ને રાજસુખ જેવા ભોગ ભોગવતા હતા. મહારાજા ભોજે આપણને કાશ્મીર જવાની આજ્ઞા આપી. આપણે મહારાજાની આજ્ઞાનુસાર નીકળી પડ્યા. પ્રવાસમાં સંકટો, પરિતાપો ભોગવતા આગળ વધી રહ્યા છીએ. અત્યારે ભયંકર વન્ય પ્રદેશમાં બેસીને ભાતું ખાઈ રહ્યા છીએ. આ આશ્ચર્યકારક ઘટના નથી તો શું છે ?’

‘આપની વાત સંપૂર્ણ સત્ય છે. સુખમાં સમય ક્યાં જતો રહે છે તેની માનવીને કલ્પના આવતી નથી. દુઃખ, વિપદા અને સંકટમાં જ માનવીના ધૈર્યની પરીક્ષા થાય છે. આપણે એટલા પુણ્યશાળી છીએ કે કોઈ હિંસક પ્રાણીનો સામનો કરવો પડ્યો નથી...’

‘એ વાત પણ સાચી છે. આપણે ભાતું વાપરીને અહીં થોડીવાર વિશ્રામ કરીએ. અને પછી કોઈ નિરાપદ સ્થળે રાત્રિ પસાર કરીશું.’

બન્ને પંડિતો ભાતું વાપરી, જળપાન કરીને વૃક્ષ તળે આડે પડખે થયા.

મધ્યાહ્નનો સૂર્ય ઉગ્ર બન્યો હતો. બન્ને પંડિતો અર્ધ ઘટિકા પર્યંત વિશ્રામ લઈને અશ્વારોહી થઈને આગળ વધ્યા.

ત્યાં માર્ગમાં પાંચસો પોઠિયા સામા મળ્યા.

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટ એક પછી એક પોઠિયાને જતા જોઈ રહ્યા હતા. બન્નેએ જોયું કે પોઠિયામાં કોઈ સાહિત્ય ગ્રંથો છે.

મયુરભટ્ટ પોઠવાળાને પૂછ્યું : ‘ભાઈ, આમાં શું ભર્યું છે ?’

પોઠવાળાએ કહ્યું : ‘પંડિતજી, આમાં ઔંકારવૃત્તિના ગ્રંથો છે.’

બાણભટ્ટને નવાઈ લાગી અને તરત પૂછ્યું : ‘બધા પોઠિયામાં ઔંકારવૃત્તિનાં જ પુસ્તકો છે ?’

પોઠવાળાએ કહ્યું : ‘હા...’ કહીને તે આગળ ચાલ્યો ગયો.

આ તરફ મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટના આશ્ચર્યનો પાર નહોતો. તે બન્નેને થયું કે એકમાત્ર ઔંકાર પર આટલી વૃત્તિઓ...! એની રચના કોણે કરી હશે ? ઔંકારવૃત્તિના રચનાકારનું પાંડિત્ય કેટલું અદ્ભુત હશે !

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટ બન્ને એકબીજાનાં મુખ જોવા લાગ્યા. બન્નેને પોતાની પંડિતાઈ વામણી લાગવા માંડી... બન્ને આગળ વધ્યા.

ચાર દિવસ બાદ બન્ને પંડિતોને હજાર પોઠિયા સામા મળ્યા.

બાણભટ્ટે પોઠવાળાને પૂછીને પ્રશ્ન કર્યો : ‘ભાઈ, આમાં શું ભર્યું છે ?’

‘પંડિતજી, એમાં ઔંકારવૃત્તિનાં પુસ્તકો છે.’ કહીને પોઠવાળો આગળ ચાલ્યો ગયો.

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટને તેમના પાંડિત્યનો મદ જાણ્યે ઓગળી ગયો.

આમ બન્ને પંડિતો આગળ વધતાં કાશ્મીર પ્રદેશમાં શારદાદેવીના મંદિરે પહોંચ્યા.

રાત્રિનો સમય હતો. બન્નેએ માર્ગમાં જ વાળુ કરી લીધું હતું. શીતપ્રદેશ હોવાથી વાતાવરણમાં ધ્રુજાવી નાખે તેવી કાતિલ ઠંડી હતી. બન્નેએ ઓઢવાનાં પાથરણાં લીધેલાં હતાં તેથી લપેટીને મંદિરના એક ખૂણામાં આડે પડખે થયા.

મયુરભટ્ટે કહ્યું : ‘બાણભટ્ટ, આપણે શારદાદેવીના મંદિરે તો પહોંચી ગયા. પરંતુ અહીં કાતિલ ઠંડી છે. નિદ્રા જલદી

આવશે નહિ.’

‘તમારી વાત સાચી છે. પરંતુ નિદ્રાદેવીના ખોળે જવાનો પ્રયત્ન તો કરવો જ પડશે. પ્રવાસના શ્રમના કારણે થોડીવારમાં જ નિદ્રા આવી જશે.’

‘હા... એ વાત સાચી છે.’ કહીને મયુરભટ્ટે પડખું ફેરવ્યું. અડધી રાત્રિ વીતી ગઈ. બાણભટ્ટને નિદ્રા લાધી ગઈ હતી. મયુરભટ્ટને નિદ્રા આવતી ન હોવાથી આમતેમ પડખાં ફેરવી રહ્યો હતો. તેને ઘડીક ધારા નગરીના વિચારો આવતા, ઘડીક પ્રવાસના દિવસો યાદ આવતા હતા. ઝૂંકારવૃત્તિનાં પુસ્તકોને લઈ જનારો, તેના રચનાકારનો વિચાર આવી જતો.

ત્યાં શારદાદેવીએ જાગૃત રહેલા મયુર ભટ્ટને સમસ્યા પૂછી કે ‘શતયન્ત્રં નભસ્તલમ્.’

શારદાદેવીએ સમસ્યા પૂછી કે મયુર ભટ્ટે તેની પૂર્તિ કરી :

‘દામોદરકરાધાત - વિહ્વલીકૃતયેતસા ।

દૃષ્ટં યાશુરમલ્લેન, શતયન્ત્રં નભસ્તલમ્ ॥

અર્થાત્ : ‘દામોદર એટલે કે શ્રીકૃષ્ણના કરપ્રહારથી જેનું ચિત્ત વિહ્વળ થયું છે, એવા યાશુરમલ્લને આકાશમાં સો ચન્દ્રો દેખાયા.’ મતલબ કે યાશુરની આંખે અંધારાં આવી ગયાં.

શારદાદેવીએ બાણભટ્ટને જાગૃત કર્યો અને જે સમસ્યા મયુરભટ્ટને પૂછી હતી તે જ સમસ્યાની પૂર્તિ કરવાનું તેને જણાવ્યું.

બાણભટ્ટે વંદન કરીને શારદાદેવીને કહ્યું :

‘યસ્યામુતુંગસૌધાગ્ર - વિલોલવદનામ્બુજમ્ ।

વિરરાજ વિભાવર્યા, શતયન્ત્રં નભસ્તલમ્ ॥

અર્થાત્ : ઊંચી હવેલી પર પોતાનું વદનકમળ આમતેમ હલાવી રહેલી માનુષીનું મુખ જાણે સો ચંદ્રવાળું આકાશ હોય,

એવું ભાસે છે.

શારદાદેવી મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટની પાદપૂર્તિ સાંભળીને પ્રસન્ન થયાં અને કહ્યું : ‘હે પંડિતો, તમે બન્ને શ્રેષ્ઠ કોટિના પંડિતો છો. પરંતુ બાણભટ્ટ હુંકાર દર્શાવીને પાદપૂર્તિ કરી માટે તે મયુર કવિ કરતાં ન્યૂન છે. એ તમને માર્ગમાં ઝડપવૃત્તિના જે ગ્રંથો બતાવ્યા, તેનો ઉદ્દેશ એ હતો કે વાણીનો પાર કોઈ પામી શકતું નથી. એક વિધાન તો તમે જાણતા જ હશો.’

આમ કહીને શારદાદેવીએ મધુર સ્વરે મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટને કહ્યું :

‘મા વહઉ કોઈ ગવ્વં, ઈત્ય જએ પંડિઓ અહં ચેવ ।

આ સવ્વજ્ઞાઓ પુણ, તરતમજોગેણ મઈ વિહવા ॥

અર્થાત્ : ‘હું મોટો પંડિત છું એવો ગર્વ કોઈએ પણ કરવો નહિ. સર્વજ્ઞ સિવાય અન્યોમાં તરતમયોગે અનેક પ્રકારનો મતિ-વૈભવ હોય છે.’

શારદાદેવીએ બન્ને પંડિતોને કહ્યું : ‘હે પંડિતો, ક્યારેય વિદ્યાનું ગુમાન મનમાં ધારવું નહિ. વિદ્યાનો પાર પામી શકાતો નથી. તમે બન્ને ઉત્તમ કોટિના પંડિતો છો. ગર્વ અને ઈર્ષ્યાના કારણે તમારા બન્ને વચ્ચે સદાય ચક્રમક ઝર્ચા કરે છે. આમ થવું ઉચિત ન ગણાય. હવેથી તમે બન્ને ગર્વ અને ઈર્ષ્યાનો ત્યાગ કરો. બન્ને વિદ્યાની આરાધના કરો, સંપીને રહો એમાં જ તમારા બન્નેનું કલ્યાણ છે, મંગલ છે.’

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટ શારદાદેવીને ઉત્તર ન આપી શક્યા. શારદાદેવીએ પુનઃ કહ્યું : ‘મારી વાતનો ઉત્તર આપ્યો નથી. તમે બન્ને હવે સંપીને વિદ્યાની આરાધના કરશોને ?’

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટે મસ્તક ધુણાવ્યું.

શારદાદેવી તરત જ અલોપ થઈ ગયાં.

બન્ને પંડિતોએ શારદાદેવી પાસે સંપીને વિદ્યા આરાધના કરવાની વાત પર સંમતિ આપી હતી પરંતુ બન્નેના અંતરમાંથી ગર્વ અને ઈર્ષ્યાનો લિસોટો ભૂંસાયો નહોતો.

શારદાદેવીના મંદિરે ચાર દિવસ વિશ્રામ કરીને બન્ને પંડિતોએ ધારાનગરી જવા પ્રસ્થાન કર્યું.

કેટલાક દિવસો પછી તેઓ ધારાનગરી પહોંચ્યા.

બન્ને પંડિતો મહારાજા ભોજને મળ્યા. બન્નેએ કાશ્મીરયાત્રાનું વર્ણન તથા શારદાદેવી સાથેનો વાર્તાલાપ મહારાજાને જણાવ્યો.

ત્યારે મહારાજા ભોજે કહ્યું : ‘મેં આપ બન્નેને શારદાદેવીના મંદિરે આ જ કારણોસર મોકલ્યા હતા. શારદાદેવીના કથન મુજબ તમે બન્ને મહાપંડિત છો. વિદ્યાનો ગર્વ અને ઈર્ષ્યાભાવનો ત્યાગ કરીને વિનમ્ર બનશો તો તમારા બન્નેની વિદ્યા દીપી ઊઠશે. બીજું એ કે તમારા બન્ને વચ્ચે સગપણનો સંબંધ છે તો પછી શા માટે તમે બન્ને એકબીજાની ઈર્ષ્યા કરો છો ?’

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટ કશું બોલ્યા નહિ. નત મસ્તકે ઊભા રહ્યા.

મહારાજા ભોજે કહ્યું : ‘હવેથી તમે બન્ને વિનમ્ર બનીને રહેશો તેવી મારી ઈચ્છા છે.’

મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટે મહારાજાની વાતનો સ્વીકાર કર્યો.

આમ દિવસો પર દિવસો જવા લાગ્યા.

રાજદરબારમાં મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટ પોતાની રચનાઓ સંભળાવતા હતા. અનેક વાર ભરી સભામાં બન્ને વચ્ચે તકરાર થઈ જતી હતી. રાજા ભોજ માનતા હતા કે આ બન્નેમાંથી કોઈનામાં પરિવર્તન આવે તેમ નથી. મહારાજાએ બન્નેને સમજાવવાનો પ્રયત્ન જ છોડી દીધો હતો.

એક દિવસની વાત છે.

બાણભટ્ટ પોતાના ભવનના શયનકક્ષમાં પત્ની સાથે કીડા

કરી રહ્યો હતો. રાત્રિનો બીજો પ્રહર સમાપ્ત થઈ ચૂક્યો હતો.

બાણભટ્ટ અને તેની પત્ની મીઠો વાર્તાલાપ કરી રહ્યાં હતાં.

ખંડમાં દીપમાલિકાઓનો પ્રકાશ ઝગમગી રહ્યો હતો. ખંડની સામેના ભાગમાં ઝરુખો ખુલ્લો હોવાથી વહેતો મંદ મંદ વાયુ ત્યાં લટકતા કૌશયપટ્ટકને કંપાવતો હતો.

બાણભટ્ટે કહ્યું : ‘પ્રિયે, રાત્રિનો બીજો પ્રહર પૂરો થઈ ગયો છે. આજે આપણે આમ વાતો કરતાં જ રહીશું કે શું?’

‘સ્વામી, આજે તો આપણે આખી રાત્રિ વાતોમાં જ પસાર કરવી છે.’ બાણપત્નીએ મધુર સ્વરે કહ્યું.

‘કેમ ?’ બાણભટ્ટે પ્રશ્ન કર્યો.

‘સ્વામી, અનેક દિવસો બાદ આજ આપ મારી સાથે વાતો કરી રહ્યા છો...’

‘અસત્ય ન બોલો પ્રિયે, હું તો સદા તારી સાથે જ હોઉં છું.’ કહીને બાણભટ્ટે આછું હાસ્ય કર્યું.

‘સ્વામી, હું જાણું છું કે આપનો પ્રેમ, સ્નેહ મારા પર અતિ છે. છતાંય ક્યારેક એવું લાગે છે કે આપને મારા પ્રત્યે સ્નેહ જ નથી.’

‘નહિ પ્રિયે, તારા પર તો મને અતિ પ્રેમ અને મમતા છે. તું જેવું વિચારે છે તેવું નથી...’

‘ના... મારી વાત અસત્ય હોય જ નહિ...’

‘હું તારા વિચારો સાથે સહમત નથી...’

અને બન્ને વચ્ચે પ્રણયકલહ સર્જાયો. જે લગભગ પ્રાતઃકાળ સુધી ચાલ્યો. એકવાર એક વિષય હાથમાં આવે પછી તેની પાછળ અનેક વાતો નીકળી પડતી હોય છે. મનમાં જે રોષ હોય તે પણ બહાર આવ્યા વિના ન રહે.

પ્રાતઃકાળનો સમય થયો હતો.

નગરીમાં લોકો પ્રાતઃકાર્યમાં પરોવાયા હતા.

બાણભટ્ટ અને તેની પત્ની વચ્ચેનો કલહ પરાકાષ્ઠાએ પહોંચ્યો હતો. બાણપત્ની અતિ કોપિત બનીને મોટે મોટેથી બોલી રહી હતી ત્યારે બાણભટ્ટ પણ પોતાની પત્નીને ઊંચા સ્વરે જ ઉત્તર આપતો હતો. બન્નેના અવાજો સ્પષ્ટપણે નીચે ચાલ્યા જતા રાહદારીને સંભળાતા હતા. આવેશમાં આવેલાં પતિ-પત્નીના કોપને શાંત પાડવાની કોઈને પડી ન હતી.

બન્ને વચ્ચેનો કલહ ત્યાંથી પસાર થતા મયુરભટ્ટે સાંભળ્યો અને તે ઊભા રહી ગયા. મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે આ બન્નેએ પ્રાતઃકાળે શું માંડ્યું છે ? જરા સાંભળું તો ખરો, એમ વિચારીને મયુરભટ્ટ ઊભા રહ્યા.

ત્યાં તો ઉપરથી બાણભટ્ટ પોતાની પત્નીને ઉદ્દેશીને કહી રહ્યા હતા : ‘હે પ્રિયે, મેં તને ઉશ્કેરી છે. મેં તારા પર આરોપ મૂક્યો છે પરંતુ તે અજાણતા થઈ ગયો છે. મારા આ અપરાધની क्षमा કર. હવે ફરીથી ક્યારેય તને કોપિત કરીશ નહિ...’

પરંતુ બાણભટ્ટની પત્નીનો કોપ ભભૂકી ઊઠ્યો હતો. એ શાંત થાય તેમ નહોતો. સ્વામીની વિનવણીની કોઈ અસર તેને થઈ નહિ.

અને આવેશમાં આવી જઈને બાણપત્નીએ સ્વામીના મસ્તક પર પ્રહાર કર્યો. બાણભટ્ટ એક તરફ બેસી ગયો અને પોતાની પત્નીને કહેવા લાગ્યો :

ગતપ્રાયા રાત્રિઃ કૃશતનુ ! શશી શીર્યત ઈવ,
પ્રદીપોડયં નિદ્રા વશમુપગતો ધૂર્ણિત ઈવ ।
પ્રણામાન્તો માનસ્ત્યજસિ ન યથા ત્વં કથમહો,
કુચપ્રત્યાસત્યા હૃદયમપિ તે સુભુ કઠિનમ્ ॥

અર્થાત્ : ‘હે કૃશોદરી ! રાત્રિ હવે પૂરી થવા આવી છે, ચંદ્રમા કાંતિ વિનાનો થઈ ગયો છે. અને દીપક પણ ઘેનથી

નિદ્રાધીન થતો હોય એમ લાગે છે; માટે હવે તું ક્રોધનો ત્યાગ કર. આ સંસારમાં ક્રોધ તો ત્યાં સુધી જ હોય છે કે જ્યાં સુધી અપરાધી પ્રણામ કરતો નથી. મેં તો તને પ્રણામ કર્યા છે, છતાં માન કેમ મૂકતી નથી ? હે સુભુ ! મને લાગે છે કે કઠિન એવા કુચની સાથે રહેવાથી તારું હૃદય પણ કઠિન બની ગયું છે.’

બાણભટ્ટના ભવન નીચે ઊભેલા મયુરભટ્ટે બાણના શબ્દો સાંભળ્યા અને ઊંચા સ્વરે બાણને કહ્યું : ‘હે બાણ ! તમે ઉચ્ચારેલો શ્લોક ઘણો જ સુંદર છે. પરંતુ શ્લોકની અંતિમ પંક્તિમાં ‘સુભુ’ શબ્દનો પ્રયોગ તમે કર્યો છે તે ઉચિત નથી. તમે વારંવાર વિનવણી અને ક્ષમા માગી રહ્યા છો છતાં સ્ત્રી પોતાનો સ્વભાવ બદલે નહિ અને ક્રોધને જાળવી રાખે એવી સ્ત્રી માટે તો ‘ચંડિ’ એવો જ શબ્દપ્રયોગ કરવો હિતાવહ છે.’

બાણપત્નીએ પોતાના પિતાના મુખેથી આવા શબ્દો સાંભળ્યા. થોડીવારમાં તેનો ક્રોધ, આવેશ ઓગળી ગયો. પણ એના મનમાં બીજી ચિંતા પેઠી કે આજે મારા પિતાએ મારું ગુપ્ત ચરિત્ર જાણી લીધું. આ ઉચિત નહિ ગણાય.

આમ વિચારીને તે આસન પરથી ઊભી થઈ અને જળનું એક પાત્ર લઈને બાણપત્ની ઝરુખામાં આવી અને તે જળ પિતાના મસ્તક પર ફેંકતાં બોલી : ‘હે પુત્રીના મર્મને પ્રકાશનારા તમે કોઢિયા થજો.’

ત્યાં પાછળ બાણભટ્ટ દોડતો ઝરુખામાં આવ્યો. અને પત્નીને કહેવા લાગ્યો : ‘અરે... આ તું શું બોલે છે ?’

‘સ્વામી, તમે શાંત રહો...’ બાણપત્ની તાડૂકી.

આ તરફ બાણપત્ની પતિવ્રતા હોવાથી તેના શાપની તત્કાળ અસર થઈ. મયુરભટ્ટ કોઢિયો બની ગયો. મયુરભટ્ટે જોયું પોતાના દેહના અંગ પર કોઢ રોગનું આધિપત્ય થઈ ગયું છે. મયુરભટ્ટે

પોતાની પુત્રીને કહ્યું : ‘અરે... દીકરી ! આ તેં શું કર્યું ? તેં મને કોઢિયો બનાવી દીધો ?’

ઝરુખેથી ઊભા ઊભા બાણપત્નીએ કહ્યું : ‘પિતાજી...! તમે શિક્ષાને પાત્ર હતા. વધારે કશું કહેવા માગતી નથી.’ કહીને બાણપત્ની અંદરના ભાગે ચાલી ગઈ.

બાણભટ્ટને થયું કે પોતાની પત્ની નખશીખ સુધી પવિત્ર છે, પતિવ્રતા છે.

મયુરભટ્ટ પોતાના શરીરને છુપાવતો પોતાના ભવન પર આવી ગયો. એને થયું કે આવા શરીર સાથે રાજદરબારમાં જવું ઉચિત ગણાશે નહિ. તેથી તે પોતાના ભવનમાં જ રહ્યો.

છેલ્લા પંદર દિવસથી મયુરભટ્ટ કોઢવાળા શરીરને કારણે રાજસભામાં આવતો નહોતો. મહારાજા ભોજે આ અંગે બાણભટ્ટને ચાર-પાંચ વાર પૃચ્છા કરી. બાણભટ્ટ મહારાજને જુદાં જુદાં કારણો બતાવીને મયુરભટ્ટની નિંદા કરતો રહેતો.

એક દિવસ રાજસભા ભરાઈ હતી. મહારાજા ભોજ રાજસિંહાસન પર બિરાજમાન હતા. રાજસભામાં વિદ્વાનો અને પંડિતો પોતાની સ્થનાઓ રજૂ કરી રહ્યા હતા ત્યારે મયુરભટ્ટ પોતાના શરીર ફરતું વસ્ત્ર ઢાંકીને તથા ગરદન પર નાનકડું વસ્ત્ર વીંટાળીને રાજસભામાં આવ્યો અને મહારાજા ભોજનો જયનાદ કર્યો.

ત્યારે બાણભટ્ટે મહારાજા ભોજને સંકેતમાં જણાવ્યું કે તેને કોઢ થયો છે એટલે પોતાના શરીર ફરતું વસ્ત્ર ઢાંક્યું છે.

મહારાજા ભોજે મયુરભટ્ટને કહ્યું : ‘મયુરભટ્ટ, આટલા દિવસોથી ક્યાં છુપાયા હતા ? રાજસભામાં તમારી ઉપસ્થિતિ ન રહેવાથી ચર્ચામાં આનંદ આવતો નહોતો.’

‘મહારાજ, કેટલાંક કારણોસર હું રાજસભામાં આવી શકતો નહોતો.’ મયુરભટ્ટે કહ્યું.

‘અમને એ કારણો જાણવામાં રસ છે.’

‘મહારાજ, ભરી સભામાં એ કારણો જણાવી શકું તેમ નથી.’ મયુરભટ્ટે કહ્યું.

‘તમે ન જણાવી શકો તો કંઈ નહિ પરંતુ તમારું રાજસભામાં ન આવવાનું કારણ હું જાણું છું. તમને શરીરે કોઢ થયો છે તે વાત મારાથી અછાની નથી. તમારો કોઢ મટે પછી જ રાજસભામાં આવજો.’ મહારાજા ભોજે કહ્યું.

મહારાજાનું કથન સાંભળીને મયુરભટ્ટ અવાચક થઈ ગયો. તેણે બાણભટ્ટ સામે નજર કરી. બાણભટ્ટ આછું હાસ્ય ફરકાવી રહ્યો હતો. મયુરભટ્ટને બાણભટ્ટ પર ભારે ક્રોધ ચઢ્યો. ‘પણ તે કશું કરી શકવા અશક્તિમાન હતો.’

મયુરભટ્ટ નીચું મુખ રાખીને પોતાના ભવન પર આવ્યો અને મનમાં સંકલ્પ કર્યો કે મારે કોઈપણ રીતે આ રોગ મટાડવો પડશે.

બીજે દિવસે મયુરભટ્ટ સવારે રાજવૈદ્યને ત્યાં ગયા અને મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘રાજવૈદ્યજી, મને એકાએક શરીર પર કોઢ રોગ થયો છે. આપ ઔષધો આપીને તેનું નિવારણ કરો.’

રાજવૈદ્યે મયુરભટ્ટની નાડી તપાસી શરીર તપાસ્યું પછી કહ્યું : ‘પંડિતજી, આપની નાડી તો સરસ ચાલે છે. કોઢ થવાનાં કોઈ લક્ષણો પણ વરતાતાં નથી. હું આપને ઔષધ આપું છું.’

‘વૈદ્યરાજજી, મારો રોગ તો મટી જશેને ?’

‘જો પંદરેક દિવસમાં ફરક નહિ પડે તો શક્યતા નહિવત્ છે. હું આપને ઉત્તમ ઔષધો આપીશ.’ આમ કહીને વૈદ્યરાજે મયુરભટ્ટને ઔષધ તથા કંઈ રીતે લેવું તેની સમજણ આપી.

મયુરભટ્ટે રાજવૈદ્યનો પંદર દિવસ નહિ પરંતુ એક મહિનો ઉપચાર ચાલુ રાખ્યો પરંતુ કશો ફરક ન પડ્યો. ત્યારે રાજવૈદ્યે કોઢ રોગ મટી શકશે નહિ તેમ જણાવી દીધું.

મયુરભટ્ટના વદન પર નિરાશા પ્રગટી. છેલ્લા કેટલાય

દિવસોથી ભવનમાં રહીને ગભરામણ અનુભવી રહ્યો હતો. ત્યાં એક દિવસ મયુરભટ્ટને આશાનું કિરણ દેખાયું.

પ્રાતઃકાળે મયુરભટ્ટ પોતાના ઈષ્ટદેવ ભગવાન અંશુમાલિની આરાધના કરી રહ્યો હતો ત્યારે થયું કે હું સૂર્ય નારાયણની ભક્તિ કરું અને મારો રોગ મટાડું.

એ દિવસે મયુરભટ્ટે ભગવાન અંશુમાલિને સંબોધીને ભક્તિરચના રચી. બીજે દિવસે પોતે રચેલી સ્તુતિ સૂર્યનારાયણની સામે ગાવા લાગ્યો.

સ્તુતિ પૂરી થઈ કે ભગવાન અંશુમાલિ તેના પર પ્રસન્ન થયા અને ભક્તની માગણી અનુસાર તેને રોગમુક્ત કર્યો. મયુરભટ્ટનું શરીર પ્રથમના જેવું જ કાંતિમય અને સુંદર થઈ ગયું.

ભગવાન અંશુમાલિની પોતાના પર વરસેલી કૃપાથી મયુરભટ્ટના આનંદનો પાર ન રહ્યો.

મયુરભટ્ટ નતમસ્તકે ભગવાન સૂર્યનારાયણને વંદના કરવા લાગ્યો. તેની આંખોમાંથી હર્ષનાં આંસુ ઊમટી પડ્યાં. મયુર પંડિત ભાવવિભોર બની ગયો હતો. સૂર્યનારાયણની કૃપાથી આજે તે સંપૂર્ણ નિરોગી બની ગયો હતો.

મયુરભટ્ટે સૂર્યનારાયણને પ્રસન્ન કરવા જે સ્તોત્ર રચ્યું હતું તેના એકસો શ્લોકો હોવાથી તે સૂર્યશતક કે મયુરશતક તરીકે ઓળખાય છે.

ધારાનગરીના પંડિત મયુરભટ્ટે સૂર્યશતક સ્તોત્રની રચના કરીને ભગવાન સૂર્યનારાયણને પ્રસન્ન કર્યા અને પોતાનું કોઢિયાપણું મટાડ્યું. પોતાના શરીર પરનો કોઢ અદૃશ્ય થઈ જવાથી મયુરભટ્ટના આનંદનો પાર નહોતો રહ્યો.

બીજે દિવસે મયુરભટ્ટ પ્રાતઃકાળે વહેલો ઊઠીને તૈયાર થઈ ગયો. તેણે સુંદર વસ્ત્રો ધારણ કર્યા હતાં. સમય થતાં તે રાજસભામાં જવા નીકળી પડ્યો.

રાજસભા ખીયોખીય ભરાઈ હતી. મયુરભટ્ટે પોતાનું સ્થાન ગ્રહણ કર્યું. બાણભટ્ટની દૃષ્ટિ મયુરભટ્ટ પર જ મંડાયેલી હતી. પોતાના શ્વસુરનું શરીર પૂર્વવત્ થયેલું જોઈને આશ્ચર્ય પામી રહ્યો હતો. બાણભટ્ટ વધુ કંઈ વિચારે તે પહેલાં મહારાજા ભોજે રાજસભામાં પ્રવેશ કર્યો અને લોકોનું અભિવાદન ઝીલતા ઝીલતા સિંહાસન પર બિરાજમાન થયા.

મહારાજા ભોજ રાજસિંહાસન પર બિરાજમાન થયા પછી ચારણવૃંદે યશોગાન સંભળાવ્યાં. બ્રાહ્મણોએ આશીર્વાદ આપ્યા. રાજ્યના વયોવૃદ્ધ પુરુષોએ મહારાજા ભોજની શુભકામના વ્યક્ત કરી. રાજપુરોહિતે સ્વસ્તિ વાચન કર્યું.

ત્યારબાદ રાજસભાની કાર્યવાહી શરૂ થઈ.

ત્યાં મહારાજા ભોજની દૃષ્ટિ પંડિત મયુરભટ્ટ પર ગઈ અને તેમને તરત જ પોતાની પાસે બોલાવ્યા.

મયુરભટ્ટ પોતાના આસન પરથી ઊભા થઈને મહારાજા પાસે આવ્યા અને પ્રણામ કર્યા. મહારાજાનો જયનાદ કરીને કુશળ પૂછ્યા.

ભોજરાજાએ આશ્ચર્યભર્યા સ્વરે કહ્યું : ‘અરે... પંડિતજી, આપ તો કોઢગ્રસ્ત હતા. અત્યારે તો આપનું શરીર કાંતિમાન

દેખાય છે. આપ કોઢરોગથી મુક્ત શી રીતે થયા ?'

મયુરભટ્ટે મહારાજાને નમન કરીને કહ્યું : 'મહારાજ, જ્યારે ઔષધો કામ કરતાં નથી ત્યારે હૈયાના ભાવ કામ કરે છે. મારી ભક્તિથી ભગવાન અંશુમાલિ પ્રસન્ન થયા અને મારો રોગ દૂર થયો.'

'હું જાણું છું કે આપ સૂર્યનારાયણના પરમ ભક્ત છો. પરંતુ આ શક્ય શી રીતે બન્યું તે રાજસભામાં જણાવો...' રાજા ભોજે કહ્યું.

પંડિત મયુરભટ્ટે પ્રસન્ન થઈને રાજસભા પ્રતિ દષ્ટિપાત કરીને કહ્યું : 'જ્યારે હૈયામાં ભક્તિની ભાવભરી સરિતા વહેવા લાગે છે ત્યારે અશક્ય જણાતાં કાર્યો સિદ્ધ થાય છે. મને કેટલાક દિવસોથી કોઢરોગ થયો હતો. આ રોગને કારણે હું રાજસભામાં આવી શકતો નહોતો. કોઢરોગના કારણે હું ઘણો ક્ષોભ પામતો હતો. હું મારા ભવનમાંથી જવલ્લે જ બહાર નીકળતો હતો. કોઢિયાપણામાંથી મુક્તિ મેળવવા નગરીના રાજવૈદ્યની સારવાર લીધી. એ સિવાય અન્ય ઉપચારો કર્યા. પરંતુ કશું પરિણામ ન આવ્યું ત્યારે મેં મારા ઈષ્ટદેવ સૂર્યનારાયણની ભક્તિ કરી. અને સ્તોત્ર રચ્યું. સ્તોત્રમાં એકસો શ્લોકો છે. જેમાં ભાવભરી ભક્તિનાં જ દર્શન થાય છે. મારા ભક્તિસભર સ્તોત્રથી ભગવાન અંશુમાલિ પ્રસન્ન થયા અને એમની કૃપાથી મારું કોઢિયાપણું ટળ્યું છે. ભક્તિની શક્તિ અપૂર્વ અને અલૌકિક છે. તેનો મને અનુભવ થયો છે...'

પંડિત મયુરભટ્ટનું કથન સાંભળીને સર્વસભાજનો તથા મહારાજા ભોજ પ્રસન્ન થયા.

રાજા ભોજે ભરી સભામાં મયુરભટ્ટની ભક્તિનાં તથા તેમની કાવ્યશક્તિની પ્રશંસા કરી.

રાજસભામાં ચોમેરથી મયુરભટ્ટની ભક્તિની પ્રશંસા થવા

લાગી. મયુરભટ્ટની થતી પ્રશંસા બાણભટ્ટથી સહન ન થઈ શકી. એના મનમાં ઈર્ષ્યાનો દાવાનળ સળગી રહ્યો હતો.

બાણભટ્ટ પોતાના સ્થાન પરથી ઊભો થયો. તેણે રાજા ભોજને નમન કર્યા પછી ગુમાનભર્યા સ્વરે કહ્યું : ‘કૃપાનાથ, ભક્તિ કરવાથી કોઈપણ કાર્ય સિદ્ધ થઈ શકે છે એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. મયુરભટ્ટે તો ભક્તિથી પોતાના શરીર પરનો કોઢ મટાડ્યો. પરંતુ હું મારા કપાયેલા હાથ-પગ ભક્તિ કરીને પાછા મેળવી શકું તેમ છું.’

બાણભટ્ટના શબ્દો સાંભળીને રાજા ભોજ સહિત સમગ્ર સભા સ્તબ્ધ બની ગઈ.

સભાજનો અંદરોઅંદર પૂછી રહ્યા હતા કે એવું શક્ય બને ખરું ?

રાજા ભોજે બાણભટ્ટને કહ્યું : ‘તારે એ પ્રયોગ કરીને બતાવવો પડશે પછી જ અમે તારી વાતનો સ્વીકાર કરીએ...’

‘મહારાજ, આપ આજ્ઞા આપો એટલે હું પ્રયોગ કરી બતાવું.’ બાણભટ્ટે અનેરી શ્રદ્ધા સાથે કહ્યું.

‘આવતીકાલે ભરી રાજસભામાં તારા હાથ-પગ તારા શરીરથી અલગ કરી દેવામાં આવશે. પછી તું ભક્તિથી તારા હાથ-પગને પુનઃ જોડી દેજે.’ રાજાએ કહ્યું.

એમ જ થયું.

ભીજે દિવસે રાજસભા હકડેઠઠ ભરાઈ હતી. સૌ કોઈ બાણભટ્ટની ભક્તિને નિહાળવા આવ્યા હતા. કેટલાય કુતૂહલવશ થઈને આવ્યા હતા. બાણભટ્ટ સ્તુતિ દ્વારા અદ્ભુત પ્રયોગ રાજસભામાં રજૂ કરવાનો છે એ સમાચાર સમગ્ર નગરીમાં પ્રસરી ગયા હોવાથી લોકોનાં ટોળેટોળાં રાજદરબારમાં એકઠાં થયાં હતાં. સૌના મુખ પર કુતૂહલતા વરતાતી હતી.

આજ રાજસભામાં ભક્તિની શક્તિ અપાર છે તેનાં દર્શન

બાણભટ્ટ પંડિત કરાવવાનો હતો.

બાણભટ્ટને પોતાની ભક્તિ પર અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી.

બાણભટ્ટ માતા ચંડિકાનો ઉપાસક હતો.

તેને માતા ચંડિકા પ્રત્યે અનુપમ શ્રદ્ધા હતી.

બાણભટ્ટ રાજદરબારમાં આવી ગયો હતો. મયુરભટ્ટ પણ જમાઈની ભક્તિ નિહાળવા આવ્યો હતો. એ સિવાય રાજદરબારમાં અનેક પંડિતો, વિદ્વાનો, નગરીના અગ્રગણીઓ વગેરે ઉપસ્થિત હતા. કવિ કાલીદાસ પણ આવી પહોંચ્યા હતા.

રાજદરબારમાં ઘોંઘાટભર્યું વાતાવરણ હતું. સૌ કોઈના મુખે બાણભટ્ટની જ વાતો રમતી હતી.

ત્યાં મહારાજા ભોજનું આગમન થયું. છડીદારે છડી પોકારી. રાજસભામાં શાંતિ પથરાઈ ગઈ. રાજા ભોજે સિંહાસન પર બેઠક પ્રહણ કરી.

રાજસભાની પ્રાથમિક કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પછી મહામંત્રી મતિસાગરે કહ્યું : ‘કૃપાનાથ, ઉપસ્થિત સભાજનો, આપ સૌ જાણો છો કે પંડિત મયુરભટ્ટે સૂર્યનારાયણની ભક્તિ દર્શાવતું ઉત્તમ સ્તોત્ર રચીને પોતાને થયેલો કોઢ મટાડ્યો. રાજસભામાં મયુરભટ્ટની ભક્તિ અને સ્તોત્રની પ્રશંસા કરવામાં આવી ત્યારે તેમના જમાઈ બાણભટ્ટે પડકાર ફેંક્યો કે પોતે પણ સ્તુતિ દ્વારા પ્રયોગ કરી બતાવશે. તેઓ સ્તુતિ દ્વારા પોતાના હાથપગ પાછા મેળવશે. ભક્તિની શક્તિ અપૂર્વ છે. તે નિહાળવા માટે આપણે બધા અત્રે એકત્રિત થયા છીએ. મહારાજા આજ્ઞા આપે એટલે બાણભટ્ટ ભક્તિનો પરચો બતાવે...’

આટલું કહીને મહામંત્રી મતિસાગર પોતાના સ્થાને બેસી ગયા.

મહારાજા ભોજે બાણભટ્ટ પર દૃષ્ટિ કરી.

બાણભટ્ટ રાજદરબારની વચ્ચોવચ્ચ આવ્યા અને મહારાજાને

વંદન કર્યાં.

રાજા ભોજે મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘પંડિત બાણભટ્ટ, તમે ભક્તિનો પરિચય આપવા ઈચ્છો છો ને ?’

‘જી... મહારાજ... આપ આજ્ઞા આપો.’ બાણભટ્ટે ઉત્તર આપ્યો.

મહારાજા સેનાપતિને બોલાવે તે પહેલાં બાણભટ્ટે રાજાને કહ્યું : ‘કૃપાળુ, આપ મારા બન્ને હાથ અને પગ સેનાપતિજી દ્વારા કપાવો તે પહેલાં મારી વિનંતી લક્ષ્યમાં લેશો. મારા બન્ને હાથ અને પગને નગરીના પાદરે આવેલા માતા ચંડિકાના મંદિરની પાછળ મુકાવશો. ત્યાં રક્ષકોની વ્યવસ્થા કરજો...’

‘એમ જ થશે.’ રાજા ભોજે કહ્યું અને રાજા ભોજના મુખ પર કુતૂહલતા હતી.

તરત જ રાજાએ સેનાપતિને આજ્ઞા આપી કે બાણભટ્ટના બન્ને હાથ અને પગ કાપી નાખો.

એમ જ થયું.

સેનાપતિએ ભરીસભામાં પોતાની તીક્ષ્ણ તલવાર મ્યાનમુક્ત કરી અને બાણભટ્ટ પાસે આવ્યો.

સેનાપતિએ બાણભટ્ટના બન્ને હાથ અને પગ તલવારના પ્રહારથી શરીરથી અલગ કરી નાખ્યા. સભાજનોમાં અરેરાટી વ્યાપી ગઈ.

હવે શું થશે ?

બાણભટ્ટની ભક્તિ નિષ્ફળ જશે તો ? એને સફળતા નહિ મળે તો ? આવા પ્રશ્નો સભાજનોનાં હૈયામાં રમવા લાગ્યા.

બાણભટ્ટને હાથપગ કપાઈ જવાથી શરીરમાં ભારે બળતરા થતી હતી. મયુરભટ્ટની થયેલી પ્રશંસા સહન ન થઈ શકવાથી તે આ પ્રયોગ રજૂ કરવા કટિબદ્ધ થયો હતો. ઈર્ષ્યાભાવમાં રમતા માનવીને સારાસારનું ભાન રહેતું નથી.

ચાર રક્ષકોની ટુકડી બાણભટ્ટના કપાયેલા હાથ-પગને એક પાત્રમાં ગોઠવીને માતા ચંડિકાના મંદિર તરફ ગયા.

આ તરફ પંડિત બાણભટ્ટે મનને સ્થિર કર્યું. અંતરમાં મા ચંડિકાની પ્રતિષ્ઠા કરી.

રાજસભામાં નીરવ શાંતિ પથરાઈ ગઈ. મૌનનું સામ્રાજ્ય હોવા છતાં મનમાં કુતૂહલતા સાથે ભય પણ પ્રસર્યો હતો. હવે શું થશે ? શું બાણભટ્ટ ભક્તિ દ્વારા પોતાના હાથ-પગ પાછા મેળવી શકશે ?

બાણભટ્ટના હાથ-પગ કપાયા હોવાથી તેની આજુબાજુ રક્તની ધારા વહેતી હતી.

રાજા ભોજ શાંત ચિત્તે બાણભટ્ટના હાવભાવને નિહાળી રહ્યા હતા.

પંડિત બાણભટ્ટે એકાગ્રતા કેળવીને મા ચંડિકા પ્રત્યે પોતાની ભક્તિ દર્શાવવા સ્તુતિ રચવા માંડી...

બાણભટ્ટનાં નયનો બિડાયેલાં હતાં.

અંતરમાં મા ચંડિકાના અદ્ભુત અને અલૌકિક રૂપને પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું.

બાણભટ્ટના મુખેથી જાણ્યે સરસ્વતી પ્રગટ થઈ.

એક શ્લોક...

મા ચંડિકાનો મહિમા, માની શક્તિના પરિચાયક રૂપ શ્લોક હતો.

બીજો શ્લોક... મધુર અવાજ હોવાથી સૌ કોઈ અપૂર્વ શાંતિ દાખવીને બાણભટ્ટની સ્તુતિ સાંભળતા હતા.

બાણભટ્ટ તો મા ચંડિકાની ભક્તિમાં એકાકાર બની ગયો. એક પછી એક શ્લોક સ્વયં રચાવા લાગ્યા. રાજસભામાં ભક્તિનું સામ્રાજ્ય જાણ્યે સ્થપાઈ ગયું ન હોય તેમ લાગતું હતું.

નવ્વાણું શ્લોક બાણભટ્ટના મુખેથી રજૂ થયા.

બાણભટ્ટે એકસોમો શ્લોક રજૂ કર્યો કે સહુ કોઈના આશ્ચર્ય વચ્ચે તેના બન્ને હાથ-પગ પુનઃ તેના શરીર સાથે જોડાઈ ગયા. ભૂમિ પર રક્ત પથરાયું હતું તે અદૃશ્ય થઈ ગયું...

સભાજનો અને મહારાજા ભોજ બાણભટ્ટનો જયજયકાર કરવા લાગ્યા. બાણભટ્ટની ભક્તિથી મા ચંડિકા પ્રસન્ન થયાં અને ભક્તની મનોકામના પૂર્ણ કરી.

થોડીવારમાં બાણભટ્ટની એકાગ્રતા તૂટી અને જોયું તો પોતાના બન્ને હાથ-પગ પુનઃ આવી ગયા છે. તેણે ફરીથી મા ચંડિકાને મનોમન ભાવપૂર્વક વંદન કર્યાં.

રાજસભામાં ભક્તિનો પ્રભાવ અલૌકિક છે, અનુપમ છે તેમ સભાજનો એકબીજાને કહેવા લાગ્યા.

બાણભટ્ટે મા ચંડિકા પ્રત્યે ભક્તિ દર્શાવવા એકસો શ્લોક રચ્યા તે સ્તોત્ર ચંડીશતક તરીકે ઓળખાયું.

મહારાજા ભોજે કહ્યું : ‘પંડિત બાણભટ્ટ, તમારી મા ચંડિકાદેવી પ્રત્યેની અનેરી ભક્તિને ધન્ય છે...’

પંડિત બાણભટ્ટે મયુરભટ્ટ તરફ આછો દષ્ટિપાત કરીને જણાવી દીધું કે પોતે પણ ઓછો ઊતરે તેમ નથી.

રાજા તથા સમગ્ર સભાજનો બાણભટ્ટની ભક્તિને બિરદાવવા લાગ્યા.

ત્યાં ભાર્ગવી નામના પંડિતે ઊભા થઈને કહ્યું : ‘રાજન ! મેં પણ મારો ભગંદર રોગ માતા અંબિકાની આરાધનાથી દૂર કર્યો છે.’

રાજા ભોજને થયું કે પોતાના રાજદરબારમાં એક એકથી ચઢિયાતાં રત્નો છે. પંડિત મયુરભટ્ટ, બાણભટ્ટ તથા પંડિત ભાર્ગવીએ ભક્તિ દ્વારા સિદ્ધિઓ મેળવી છે. શું અન્યમાં આવી તાકાત હશે ખરી ?

રાજા ભોજે ઉપસ્થિત વિદ્વાનો અને પંડિતોને સંબોધીને કહ્યું :

‘પંડિતો, મયુરભટ્ટે સૂર્યનારાયણને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કોઢરોગ મટાડ્યો, બાણભટ્ટે માતા ચંડિકાની પ્રસન્નતા મેળવીને પોતાના હાથ-પગ પાછા મેળવ્યા. પંડિત ભાર્ગવીએ માતા અંબિકાની આરાધના કરીને પોતાનો ભગંદર નામનો રોગ દૂર કર્યો. આ બધું પ્રત્યક્ષ નિહાળતાં મારા મનમાં એક પ્રશ્ન ઊભો થયો છે. શું આવી અમાપ શક્તિ અન્ય કોઈ ધરાવતું હશે ખરું ?’

મહારાજ ભોજનો પ્રશ્ન સાંભળીને વિદ્વાનો અને પંડિતો શાંત થઈ ગયા.

ત્યાં એક સભાજન આગળ આવ્યો અને મધુર સ્વરે રાજાને કહેવા લાગ્યો : ‘કૃપાનાથ, આ સંસારમાં રત્નોની ખોટ નથી. આપને ભક્તિનો મહિમા અને પ્રભાવ નિહાળવો હોય તો આપણી નગરીમાં ગઈકાલે જ જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ પધારેલ છે. તેઓને અત્રે બોલાવો.’

મહામંત્રી મતિસાગર જિનશાસનના પરમભક્ત હતા.

મહારાજાએ સભાજનની વાત સાંભળીને મહામંત્રી મતિસાગરને કહ્યું : ‘મહામંત્રીશ્વર ! આપ આપના જૈનાચાર્ય પાસે જાઓ અને રાજસભામાં પધારવાની વિનંતી કરો. જો તેઓ પોતાના વિદ્વાના બળથી મને કંઈક આશ્ચર્ય પમાડશે તો હું અવશ્ય એમનું સન્માન કરીશ. અને એમને સર્વશ્રેષ્ઠ સમજીશ.’

ત્યારે મહામંત્રી મતિસાગરે ઉત્તર આપ્યો : ‘રાજન, જૈન સાધુ ભગવંતો તો આત્મ રમણમાં ગરકાવ હોય છે. તેઓ મુક્તિપદની આરાધનામાં મગ્ન રહેતા હોય છે. જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરી અતિ દયાળુ છે. તેઓ સર્વ જીવો પ્રત્યે કરુણા અને દયાભાવ સેવે છે. આથી તેઓ મંત્રોચ્ચાર દ્વારા કોઈને કષ્ટ આપવા ઇચ્છે નહિ. છતાંય આપની ઇચ્છા છે તો એકાદ સપ્તાહમાં રાજસભામાં તેઓશ્રીને લઈ આવીશ.’

રાજા ભોજે મહામંત્રીની વાતનો સ્વીકાર કર્યો.

થોડીવાર પછી રાજસભા સમાપ્ત થઈ. સૌ કોઈ બાણભટ્ટની ભક્તિની પ્રશંસા કરતાં પોતપોતાના સ્થાને જવા વિદાય થયા.

જૈનાચાર્ય. માનતુંગસૂરિ...!

ભગવાન મહાવીર સ્વામીની વીસમી પાટે બિરાજમાન થયેલા જૈનાચાર્ય. ભારતવર્ષમાં સમર્થ આચાર્ય તરીકેની નામના હતી.

પ્રભાવકચરિતનો શ્રીમાનતુંગસૂરિ પ્રબંધમાં દર્શાવાયું છે કે વારાણસી નગરીમાં હર્ષદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા હર્ષદેવ પ્રજાવત્સલ, ન્યાયપ્રિય અને ધર્માનુરાગી રાજવી હતો. વારાણસી નગરીમાં બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો ધનદેવ નામનો શ્રેષ્ઠ નિવાસ કરતો હતો. ધનદેવ શ્રેષ્ઠ સુખી અને સમૃદ્ધ હતો. તેને માનતુંગ નામનો પુત્ર હતો. માનતુંગના હૈયામાં નાનપણથી જ સંસાર પ્રત્યે વિરક્તભાવ જાગ્યો હતો. સુખ-સમૃદ્ધિની છોળો વચ્ચે રહેતા માનતુંગનું અંતરમન પરમસુખ મેળવવા થનગની રહ્યું હતું. એ વખતે નગરી બહાર દિગમ્બરાચાર્ય ચારુકીર્તિ મહારાજ વિહાર કરતા પધાર્યા. આચાર્ય ચારુકીર્તિના ઉપદેશથી માનતુંગે એમનું શિષ્યત્વ ગ્રહણ કર્યું અને પ્રવજ્યા અંગીકાર કરી. સંયમના માર્ગે પગલાં પાડીને માનતુંગે મહાકીર્તિ નામ ધારણ કર્યું. સંયમનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યા પછી મહાકીર્તિ મુનિ શાસ્ત્રાભ્યાસ અને આત્મચિંતનમાં ગરકાવ બની ગયા. તેઓ આત્મકલ્યાણ અર્થે આરાધના કરવા લાગ્યા.

થોડા કાળ પછી વિહાર કરતાં કરતાં મહાકીર્તિ મહારાજ વારાણસી નગરીમાં આવ્યા. આ નગરીમાં તેમના બનેલી લક્ષ્મીધર નિવાસ કરતા હતા. લક્ષ્મીધરની ગણના ધનવાનમાં થતી હતી. લક્ષ્મીધર અને તેની પત્ની ધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ શ્રદ્ધાભાવ સેવતાં હતાં.

એકવાર મુનિ મહાકીર્તિ ગોચરી અર્થે પોતાના સંસારી બનેલી લક્ષ્મીધરને ત્યાં પગલાં કર્યા.

તે વખતે મુનિ મહાકીર્તિએ મુખ સ્વચ્છ કરવા અર્થે પોતાના કમંડળમાંથી જળ લીધું. તો તેમાં નિરંતર જળ ભરી રાખવાથી સંમૂર્ચિત પોરા ઉત્પન્ન થયેલા જણાયા.

મુનિ મહાકીર્તિની સંસારી બહેને મુનિનું આ બાબત પરત્વે લક્ષ્ય ખેંચ્યું.

મુનિ મહાકીર્તિએ સંમૂર્ચિત પોરા જળમાં નિહાળ્યા. ત્યારે તેમનાં સંસારી બહેને કહ્યું : ‘મુનિરાજ, વ્રતમાં દયા એ જ સાર છે...’ આમ કહીને શ્વેતામ્બર મતની દીક્ષા ગ્રહણ કરવા અનુરોધ કર્યો.

મુનિ મહાકીર્તિને સંસારી બહેનનું કથન ઉચિત લાગ્યું. ત્યાર પછી તેઓએ શ્વેતામ્બરાચાર્ય શ્રી જિનસિંહ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

જૈનાચાર્ય શ્રી જિનસિંહે મુનિ મહાકીર્તિ અર્થાત્ મુનિ માનતુંગને શાસ્ત્રાભ્યાસ કરાવ્યો. કાળક્રમે મુનિ માનતુંગને સર્વ રીતે યોગ્ય જોઈ તેમને સૂરિપદે વિભૂષિત કર્યા. ત્યારથી તેઓ જૈનાચાર્ય માનતુંગસૂરિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા.

પ્રખર જૈનાચાર્ય, અધ્યાત્મયોગી શ્રી માનતુંગસૂરિજીનું ધારણગરીની બહારના ઉદ્યાનમાં આગમન થયું હોવાથી નગરીના અનેક લોકો દર્શનાર્થે જવા લાગ્યા.

મહામંત્રી મતિસાગર પોતાના પરિવાર સાથે બીજે દિવસે જૈનાચાર્ય માનતુંગસૂરિને વંદન કરવા આવ્યો. એ વખતે ઉદ્યાનમાં નગરીમાંથી અનેક લોકો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિનું તેજસ્વી વદન, મુખ પરની અલૌકિક અને દિવ્ય આભા સહુ કોઈને વંદન કરવા પ્રેરતી હતી. આત્મચિંતનમાં વિશેષ સમય પસાર કરતા આચાર્ય માનતુંગસૂરિનો પ્રભાવ અપૂર્વ હતો.

મહામંત્રી મતિસાગર તથા તેમના પરિવારે આચાર્ય માનતુંગસૂરિને

ભાવભર્યા વંદન કર્યા.

મહામંત્રીએ કહ્યું : ‘ભગવંત, આપનું આગમન આ તરફ થવાનું છે એ સમાચાર જાણવા મળ્યા હતા પરંતુ ક્યારે પધારશો તેની જાણ નહોતી.’

આચાર્ય માનતુંગસૂરિ માત્ર આછું હસ્યા. કશું બોલ્યા નહિ.

મહામંત્રીએ પુનઃ કહ્યું : ‘ભગવંત, કંઈક ધર્મબોધ આપો.’ એ વખતે અનેક ધર્મીજનો ઉદ્યાનમાં ઉપસ્થિત હતા.

થોડીવારમાં આચાર્ય માનતુંગસૂરિએ મધુર છતાં ગંભીર સ્વરમાં મંગલમય ભાષામાં ધર્મબોધ આપવો શરૂ કર્યો :

હે ધર્મીજનો, આ સંસાર અસાર છે. સંસારમાં રાગની આરાધના કરનારને મુક્તિનો માર્ગ પ્રાપ્ત થતો નથી. વિરાગની મસ્તી લાધતી નથી. મોહ, માયા, લોભ, ક્રોધ, પ્રેમ, સ્નેહ, મમતાનાં બંધનોમાં ઝકડાઈ જવાથી તે ત્યાગનો માર્ગ નિહાળી શકતો નથી. રાગની સાધના ભૌતિક સુખ પ્રાપ્ત કરવાની સાધના છે. જ્યારે વિરાગની આરાધના આધ્યાત્મિક સુખ પ્રાપ્ત કરવાની આરાધના છે. ભૌતિક સુખ મૃગજળ સમાન છે. એમાં સુખાભાસ જણાય છે. ક્ષણિક સુખનો આનંદ અનુભવાય છે.

જ્યારે આધ્યાત્મિક સુખમાં અનંત સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાગ વગર આધ્યાત્મિક સુખ કે શાશ્વત સુખ મળતું નથી.

એક આરાધના ક્ષણિક, નાશવંત અને બંધનના વિષથી સભર છે, જ્યારે બીજી આરાધના પરમ સુખ, પરમ આનંદ અને પરમ મંગલથી સમૃદ્ધ છે.

સુખ અને દુઃખ એ બંને માનવીના મનની એક ભ્રમણા છે. એક વસ્તુ જેને માટે સુખરૂપ હોય છે એ જ વસ્તુ અન્યને દુઃખરૂપ થઈ પડે છે.

જ્યાં સુધી રાગનાં બંધનો છે ત્યાં સુધી મુક્તિનો, જ્ઞાનનો પ્રકાશ લાધતો નથી. જ્યાં વિરાગની મસ્તી છે ત્યાં અનંત સુખની

પ્રાપ્તિ દૂર નથી.

હે ભદ્રજનો, માનવીના ચિત્તને જ્ઞાનરૂપી અમૃતનો સ્પર્શ થાય તો તેનું ચિત્ત અવશ્ય નિર્મળ અને તેજસ્વી બની જાય છે. આત્માને મૂંઝવતા અજ્ઞાનરૂપી આવરણો દૂર થાય એટલે માનવી માનવતાનાં સોપાન અવશ્ય ચડી શકે છે. તે આગળ વધી શકે છે. ચડતાં ચડતાં જ્ઞાનના તેજમાં આત્માનું તેજ મેળવી શાશ્વત સુખ સુધી પહોંચી જવાય છે. જો રાગ છૂટે તો મુક્તિપદના સ્વામી થઈ જવાય છે. ત્યાગ વગર રાગની મુક્તિ નથી. સર્વત્યાગનો માર્ગ પકડવો સહેલો નથી. એ માર્ગ તો ખાંડાની ધાર સમો છે. પળે પળે સંભાળ રાખવી પડે... જાગૃતિ ગુમાવનારાઓ તો વળતી જ પળે ગબડી પડે છે. આથી આ માર્ગને વળગી રહેવું કઠિન છે પરંતુ છૂટવું સહેલું છે.

જ્યારે રાગનો માર્ગ છોડવો સહેલો નથી. પરંતુ ગ્રહણ કરવો સરળ છે. રાગનાં બંધનો તો જન્મજન્માંતર સુધી વળગી રહે છે.

જો રાગ અને વિરાગનું સત્ય સમજાય તો માનવી આત્મકલ્યાણ અર્થે સાધના કરી મુક્તિમાર્ગનો પથિક બને છે.

કોઈપણ જીવને જ્યાં સુધી મોહ, માયા, મમતાનાં બંધનો હશે ત્યાં સુધી મુક્તિની વાતો ગળે ઊતરશે નહિ. જો મોહનું મૃત્યુ થાય તો જ્ઞાનનો પ્રકાશ લાધે છે. આત્મજાગૃતિ આવે છે. આત્માને વળગેલાં પડળો દૂર થાય છે. આત્માનું કલ્યાણ થાય છે.

આચાર્ય માનતુંગસૂરિએ ભાવવાહી વાણીમાં આત્મકલ્યાણ સાધવા માટે મંગલમય ભાષામાં સર્વ ભાવિકજનોને બોધ આપ્યો.

ધર્મીજનો આચાર્ય ભગવંતને વંદન કરીને પોતપોતાના સ્થાને જવા વિદાય થયા.

મહામંત્રી મતિસાગર રોકાઈ ગયા.

મહામંત્રીએ આચાર્ય ભગવંતને વંદન કરીને પ્રાર્થના કરી :
 ‘હે ભગવંત, અહીંના મહારાજા ભોજ બુદ્ધિમાન, વિદ્વાન અને તેજસ્વી છે. પરંતુ તેઓ જૈનધર્મથી બુલકુલ અનભિજ્ઞ છે. આથી રાજદરબારમાં બિરાજમાન પંડિતો અને વિદ્વાનોએ અનેકવાર જૈનધર્મ અંગે ટીકાઓ કરી છે. મારાથી આ વાત સહન થતી નથી.’
 આમ કહીને રાજસભામાં મયુરભટ્ટે તથા બાણભટ્ટે ભક્તિ દ્વારા બતાવેલા પ્રભાવની વાત કરી તેમજ મહારાજાએ રાજસભામાં પધારવાનું નિમંત્રણ પાઠવ્યાની વાત જણાવી.

ત્યાર પછી મહામંત્રી બોલ્યા : ‘હે ભગવંત, આપ રાજસભામાં પધારો અને આપના દ્વારા જૈનધર્મની પ્રભાવના થાય તો મહારાજને જૈનધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા અને આદરભાવ ઉત્પન્ન થશે.’

આચાર્ય માનતુંગસૂરિએ થોડીવાર વિચાર કર્યા પછી કહ્યું :
 ‘મંત્રીશ્વર, અહીંના મહારાજા જૈન ધર્મ અને તેનાં શાસ્ત્રોથી અજાણ છે તો હું જરૂર રાજસભામાં આવીશ અને રાજાને જિનશાસનનો પરિચય કરાવીશ.’

મહામંત્રી મતિસાગર જૈનાચાર્યનો ઉત્તર સાંભળીને આનંદ પામ્યો અને પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો.

એ દિવસે સંધ્યાકાળે મહામંત્રી મતિસાગર રાજભવને આવ્યા, ત્યારે મહારાજા ભોજ પોતાના પ્રતીક્ષાખંડમાં બિરાજેલા હતા.

મહામંત્રી પ્રતીક્ષાખંડમાં આવ્યા. સિંહાસન પર બિરાજેલા રાજા ભોજને વંદન કરીને કુશળ પૂછ્યા.

મહારાજા ભોજે કહ્યું : ‘આવો મહામંત્રી આવો, હું આપની જ પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો હતો. થોડીવાર પહેલાં મયુર અને બાણ પંડિત આવ્યા હતા.’

મહામંત્રીએ મહારાજાની પાસે આસન ગ્રહણ કર્યું. પછી બોલ્યા : ‘કૃપાનાથ, આચાર્ય ભગવંતે મારી વિનંતીનો સ્વીકાર કર્યો છે.’

‘ઓહ...! ત્યારે તમારા આચાર્ય મહારાજ રાજસભામાં આવશે ખરા ?’ રાજા ભોજે કહ્યું.

‘હા...’

‘થોડીવાર પહેલાં મયુર અને બાણભટ્ટ કહેતા હતા કે જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ આવશે નહિ.’

‘કૃપાળુ, આચાર્ય મહારાજ આવતીકાલની રાજસભામાં જરૂર પધારશે. હું એમને લેવા જવાનો છું.’ મહામંત્રીએ સ્પષ્ટતા કરી.

‘સારું... કાલે મને જૈનધર્મની ભક્તિનો પણ પરિચય થઈ જશે.’ રાજા ભોજ બોલ્યા.

મહામંત્રીએ કશો ઉત્તર આપ્યો નહિ.

થોડીવાર બેસીને મહામંત્રી પોતાના સ્થાને જવા વિદાય થઈ ગયા.

બીજે દિવસે દિવસના પ્રથમ પ્રહરની બીજી ઘટિકાએ મહામંત્રી મતિસાગર જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી પાસે જવા નીકળી પડ્યા. મહામંત્રી રથમાં બેસીને નગરી બહારના ઉદ્યાને જવા નીકળ્યા હતા. માર્ગ પર ચાલતા નગરજનો મહામંત્રીને જોઈને વંદન કરતા હતા. મહામંત્રી નગરજનોનું અભિવાદન સ્વીકારતા આગળ વધતા હતા.

મહામંત્રીને રથ નગરી બહારના ઉદ્યાન પાસે ઊભો રહી ગયો. મહામંત્રી રથમાંથી ઊતર્યા અને રથિકને કહ્યું : ‘રત્ન, હવે તું ભવન પર જા. મહારાજાનો કોઈ સંદેશો આવે તો જણાવજે કે મહામંત્રી આચાર્ય ભગવંતને લઈને સીધા રાજસભામાં આવશે.’

‘જેવી આજ્ઞા...! મહામંત્રીશ્વર.’ કહીને રત્નશેખરે વંદન કરીને વિદાય લીધી.

મહામંત્રી મતિસાગર નગરીના ઉદ્યાનમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે સામે જ ઉદ્યાનનો માળી મળ્યો. માળીએ મહામંત્રીને ભાવથી નમન કર્યા.

મહામંત્રીએ માળીને પૂછ્યું : ‘આચાર્ય ભગવંત બિરાજેલા છેને ?’

‘જી, તેઓ અશોકવૃક્ષની નીચે બિરાજેલા છે.’

‘ભલે...’ કહીને મહામંત્રી જ્યાં જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ બિરાજમાન હતા તે દિશા તરફ આગળ વધ્યા.

થોડેક સુધી ચાલ્યા બાદ મહામંત્રીએ આચાર્ય ભગવંતને એક વૃક્ષ નીચે બેઠેલા જોયા.

મહામંત્રીએ નજીક આવીને આચાર્ય ભગવંતને ભાવપૂર્વક વંદન કર્યા અને સુખસાતા પૂછી.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ મહામંત્રીને આશીર્વાદ આપ્યા અને ધર્મમાં તત્પર રહેવા જણાવ્યું.

મહામંત્રીએ બે હાથ જોડીને કહ્યું : ‘ગુરુ ભગવંત, આજે રાજસભામાં જવાનું છે. આપ...!’

‘હા... ચાલો...’ કહીને આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ ઊભા થઈ ગયા.

અને મહામંત્રી આચાર્ય ભગવંતને લઈને ઉદ્યાનની બહાર આવ્યા.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ તથા મહામંત્રી મતિસાગર રાજસભા તરફ જવા માર્ગ પર ચાલવા લાગ્યા. માર્ગ પરથી ચાલતાં નગરજનો આચાર્ય ભગવંત તથા મહામંત્રીને વંદન કરતા હતા. માર્ગમાં ચાલતાં ચાલતાં એક રાજસૈનિકનો ભેટો થતાં મહામંત્રીએ તેને મહારાજાનો પાસે મોકલ્યો, કહેણ મોકલ્યું કે જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી રાજસભામાં પધારી રહ્યા છે.

રાજસૈનિક મહામંત્રીને વંદન કરીને મહારાજા ભોજ પાસે ગયો. રાજસૈનિક રાજભવને આવ્યો ત્યારે તેને ખબર પડી કે મહારાજા તો રાજસભામાં જવા નીકળી ગયા છે. આથી તે સીધો રાજસભામાં ગયો અને મહારાજાને સમાચાર જણાવ્યા.

રાજસભામાં વિદ્વાનો, પંડિતો, નગરીના અગ્રણીઓ, તથા અન્ય લોકો આવી પહોંચ્યા હતા.

મયુરભટ્ટ, બાણભટ્ટ, કવિ કાલીદાસ સહિત અનેક વિદ્વાનો રાજસભામાં ઉપસ્થિત હતા.

મહારાજા ભોજની ઉપસ્થિતિમાં રાજસભાનું કાર્ય ચાલું હતું. મહામંત્રીશ્વર મતિસાગર આચાર્ય મહારાજને લઈને આવવાના હોવાથી એમનું આસન ખાલી હતું.

મહારાજા ભોજ મહામંત્રી તથા જૈનાચાર્યની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા હતા.

રાજા ભોજે કહ્યું : 'સભાજનો, આજ પારાનગરીના રાજસભામાં જૈનાચાર્ય આવી રહ્યા છે. આપણા મહામંત્રીશ્વર એમને લઈને અત્રે થોડીવારમાં આવશે. જૈનાચાર્ય આજે રાજસભાને શોભાવશે.'

ત્યાં તો એક સેવક દોડતો મહારાજા ભોજ પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો : 'કૃપાનાથ, મહામંત્રીશ્વર એક જૈન સાધુને લઈને આવી રહ્યા છે.'

'જૈનાચાર્યને આંદરસહિત રાજસભામાં લઈ આવો.' મહારાજાએ કહ્યું.

સેવક તરત જ મસ્તક ઝુકાવીને રાજસભાના દ્વારે ગયો અને સામેથી આવતા મહામંત્રી તથા જૈનાચાર્યનો આદરપૂર્વક રાજસભામાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

મહામંત્રી અને જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ જેવા રાજસભાના ખંડમાં પ્રવેશ્યા કે સર્વ સભાજનો તથા મહારાજા ભોજ પોતાના આસન પરથી ઊભા થઈ ગયા અને વંદન કરવા લાગ્યા.

જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ સર્વને માંગલિક આશીર્વાદ આપ્યા. મહારાજા ભોજે જૈનાચાર્ય માટે ઊંચા આસનની વ્યવસ્થા કરી રાખી હતી.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ આસન પર બિરાજમાન થયા. રાજા

ભોજ આચાર્ય ભગવંતની પાસે આવ્યો અને વંદના કરી ત્યારે આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ શ્લોક ઉચ્ચારીને રાજાને આશીર્વાદ આપ્યા.

જટાશાલી ગણેશાર્યઃ શંકરઃ શાંકરાંકિતઃ ।

યુગાદીશઃ શ્રિયંકુર્યાદ્, વિલસત્ સર્વમંગલઃ ॥

અર્થાત્ : મસ્તક પર જટાને ધારણ કરનારા ગણધરો વડે પૂજાયેલા, સહુનું કલ્યાણ કરનારા, મુક્તિનાં ચિહ્નોથી યુક્ત તથા સર્વ મંગલનો વિસ્તાર કરનારા એવા શ્રી આદિનાથ પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરો.

જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ શ્લોક ઉચ્ચારીને રાજા ભોજને આશીર્વાદ આપ્યા.

રાજસભામાં શાંતિ પથરાઈ હતી.

મયુરભટ્ટ, બાણભટ્ટ, કવિ કાલીદાસ વગેરે વિદ્વાનો શાંતિથી પોતાની બેઠકો પર બિરાજમાન થયા હતા.

મહામંત્રી મતિસાગર આચાર્ય ભગવંતની બાજુમાં ઊભા હતા.

સૌ કોઈની દૃષ્ટિ જૈનાચાર્ય તરફ તથા મહારાજા ભોજ તરફ ફરતી હતી.

અને...

ધારાનગરીની રાજસભા સમગ્ર ભારતવર્ષમાં દર્શનીય ગણાતી હતી. મહારાજા ભોજ પોતે કવિ અને કલારસિક હોવાથી રાજદરબારમાં પંડિતો અને વિદ્વાનોને પ્રોત્સાહન અને પ્રશંસા મળતી હતી.

મહારાજા ભોજની પહેલાં એના પિતા સિન્ધુલ અને તેની પૂર્વે એનો મોટો ભાઈ મુંજ માળવાની ગાદી પર હતા. મુંજનો વિદ્યાપ્રેમ અપૂર્વ હતો. તૈલંગણના રાજા તૈલપ સાથેના એક યુદ્ધમાં પોતાની કારકિર્દીના ઉત્તરકાળમાં મુંજ કેદ પકડાયો હતો. મુંજ કારાગારમાં હતો ત્યારે જ તૈલપની બહેન મૃણાલવતી સાથે એને પ્રેમ થયો અને બન્નેએ નાસી જવાનો વિચાર કર્યો. પરંતુ આ નિર્ણયનો અમલ કરવાની હિંમત મૃણાલથી થઈ શકી નહિ, અને તેણે પોતાના ભાઈ તૈલપને બધી વાત જણાવી દીધી. તૈલપે મુંજને પોતાના નગરમાં ભિક્ષુકના વેષે ફેરવ્યો અને છેવટે હાથીને પગે કચરાવીને મારી નાખ્યો. મુંજ રાજા ભોજના કાકા હતા. રાજા ભોજ પણ કાકા મુંજની જેમ વિદ્યાપ્રેમી હતો. અને આ કારણે તેના દરબારમાં પંડિતો, કવિઓ અને વિદ્વાનોની અવરજવર ખૂબ જ રહેતી હતી. કવિ કાલીદાસ, બાણ, મયુર, માઘ, ભવભૂતિ જેવા શ્રેષ્ઠ કવિઓને રાજદરબારમાં સ્થાન આપ્યું હતું.

આજે રાજસભામાં જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી પધારેલા હોવાથી સભાજનો હર્ષિત બન્યા હતા. રાજા ભોજને મંગલમય શ્લોક દ્વારા આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ આશીર્વાદ પાઠવ્યા.

મહારાજા ભોજે વંદન કરીને આચાર્ય ભગવંતને કહ્યું : ‘હે ભગવન્ ! આપ રાજસભામાં કંઈક બોધ આપો...’

આચાર્ય માનતુંગસૂરિએ પ્રસન્ન સ્વરે કહ્યું : ‘હે રાજન્, હું તમારી ભાવના પૂર્ણ કરીશ.’

એમ જણાવીને આચાર્ય માનતુંગસૂરિએ ધર્મપ્રેરક પ્રવચન

આધ્યુ : 'જે રીતે જન્મ પાછળ શુભાશુભ કર્મનાં ફળ પડ્યાં છે, તેમ મૃત્યુ પાછળ પોતાના આત્માનો પુરુષાર્થ પડ્યો છે. મૃત્યુને સ્વચ્છ રાખવું, શુભગામી રાખવું કે અજન્મા બનાવવું તે અન્ય કોઈના હાથની વસ્તુ નથી. પણ મરનારની જ ભાવધારા પર એનો સંપૂર્ણ આધાર છે. માનવી જન્મનો તથા ગર્ભાવાસનો પીડાકારક કાળ વિસરી જતો હોય છે. કારણ કે આત્માની પોતાની યાદદાસ્ત કર્મવિપાકના વાદળ વચ્ચે અટવાઈ જતી હોય છે.

હે રાજન્ ! ચારેય ગતિમાં માનવની ગતિ સર્વશ્રેષ્ઠ છે. દેવગતિને પણ શ્રેષ્ઠ ગણવામાં આવી નથી. કારણ કે ત્યાં એટલાં બધાં સુખો વચ્ચે આત્માને રહેવાનું હોય છે કે તે જન્મ, જરા અને મૃત્યુ પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાનો પુરુષાર્થ આચરવા તૈયાર થતો નથી. જો ભાવના શુભ હોય તો તે માનવભવ અવશ્ય પ્રાપ્ત કરે છે. માનવભવમાં જ કર્મનિર્જરાના પંથે પુરુષાર્થ ખેડતો અજન્મા બની શકે છે.

પરંતુ આ પુરુષાર્થ માનીએ તેટલો સહેલો નથી. અષ્ટકર્મની નિર્જરા કરવાની છે. તથા શુભાશુભ સર્વકર્મથી નિવૃત્ત થઈને ઈષ્ટ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાની છે. આ કંઈ સરળ કે સહેલું નથી. વૃત્તિઓ, મનના તરંગો વગેરે સામે સતત માનસિક સંગ્રામ ખેલીને આત્માએ પોતાનું જ્ઞાન સ્વરૂપ નિહાળવાનું છે. તત્ત્વચિંતન વગર અને રત્નત્રયીની આરાધના વગર જ્ઞાન સ્વરૂપની અનુભૂતિ પ્રાપ્ત કરવી તે લગભગ અશક્ય છે.

મોહનીય કર્મના આક્રમણથી બચવા માટે જેમ ચારિત્ર્યની જરૂર છે તેમ અન્ય કર્મોના ઉતાપથી ઊગરવા માટે તપરૂપી અગ્નિ વડે વિશુદ્ધ બનવાનું રહે છે. વિશુદ્ધ વગર સ્વની પરખ થવી સહજ નથી.

હે રાજન્ ! મૃત્યુ અનિવાર્ય છે, નિશ્ચિત છે, પરંતુ મોતને સ્વચ્છ, નિર્મળ અને સમાધિયુક્ત રાખવા ખાતર ધર્મશ્રદ્ધાના તેજ

સાથે ભાવધારાને ઉત્તરોત્તર વિશુદ્ધ બનાવવી જ રહી. જો એમ ન કરવામાં આવે તો માત્ર મૃત્યુ બગડતું નથી પરંતુ ભવભ્રમણ પણ દૂષિત થાય છે. છુટકારો મેળવીને મુક્તિનો આનંદ માણી શકાતો નથી.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ ધર્મપ્રેરક પ્રવચનમાં વિવિધ દૃષ્ટાંતો આપ્યાં.

આચાર્ય મહારાજનું ધર્મપ્રેરક પ્રવચન અર્ધ ઘટિકા પર્યંત ચાલ્યું.

મહારાજ ભોજે કહ્યું : ‘ભગવન્ ! આપ જ્ઞાની છો, તપસ્વી છો, આપ કંઈક ચમત્કાર બતાવો.’ રાજસભાના દરેક સભાજનો આપના થકી કંઈક ચમત્કાર જોવા ઈચ્છે છે.’

આચાર્ય માનતુંગસૂરિ આછું હસ્યા અને કહ્યું : ‘હે રાજન્ ! આ સંસાર જ ચમત્કારોથી ભરેલો છે. પળમાં આંસુ અને પળમાં હાસ્ય, પળમાં સુખ ત્યારે બીજી પળે દુઃખ, પરિતાપની છાયા... આ બધા ચમત્કારો તો તમે સંસારમાં જોઈ શકો છો.’

‘ભગવન્ ! આપની વાત સત્ય છે પરંતુ મારા કહેવાનો ભાવ એ હતો કે આપના ધર્મમાં ભક્તિ દ્વારા કોઈ પ્રભાવ દર્શાવી શકાય છે ?’

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ પ્રસન્ન સ્વરે કહ્યું : ‘હે રાજન્ ! અમારા ઇષ્ટદેવ ઋષભદેવ વગેરે તીર્થંકરોનો એવો પ્રભાવ છે કે તેમનું ભક્તિભાવે સ્મરણ કરતાં દેહ પરના સર્વ બંધનો તૂટી જાય અને કારાગારના લોખંડી તાળાં પણ તૂટીને ધરતી પર પડે.’

રાજા ભોજે કહ્યું : ‘જો એમ થતું હોય તો અમને સર્વને એ પ્રભાવ બતાવવાની કૃપા કરો.’

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ કહ્યું : ‘રાજન્ ! હું તારી ભાવના પૂર્ણ કરીશ...’

ત્યાર પછી આચાર્ય ભગવંતના કથન અનુસાર મહારાજા ભોજે લોહની બેડીઓ, સાંકળો તથા તાળાં વગેરે મગાવ્યાં.

આચાર્ય મહારાજના જણાવ્યા પ્રમાણે ચાર રક્ષકોએ સૂરિજીના હાથે-પગે બેડીઓ નાખી તેમના સંપૂર્ણ દેહને સાંકળોથી જકડી દેવામાં આવ્યો. તેમજ દરેક સાંકળના બંધ આગળ એક-એક તાળું માર્યું.

આ પ્રમાણે કુલ ચુમ્માલીસ સાંકળો બાંધી અને ૪૪ તાળાં માર્યાં.

સભાજનો કુતૂહલતાથી જોઈ રહ્યા હતા.

મહામંત્રી મતિસાગરને પૂર્ણ વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા હતી કે આચાર્ય ભગવંત ભક્તિ દ્વારા સર્વ બંધનોથી પોતાના દેહને મુક્ત કરી શકશે.

મહારાજ ભોજને પણ કુતૂહલ થવા માંડ્યું હતું કે જૈન સાધુ આ બંધનમાંથી કઈ રીતે છૂટી શકશે ?

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ રાજા ભોજને કહ્યું : ‘રાજન્ ! હવે મને કારાગારમાં મૂકી દો... સપ્ત ચોકીપહેરો ગોઠવજો...’

રાજા ભોજે આ કાર્ય માટે સેનાપતિને આજ્ઞા આપી. સેનાપતિ તરત જ આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ પાસે આવ્યા અને ચાર રક્ષકોને બોલાવીને આચાર્ય ભગવંતને કારાગારમાં લઈ ગયા.

કારાગારના એક અંધારિયા ખંડમાં લોખંડની બેડીઓ સાથે બંધાયેલા આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિને રાખવામાં આવ્યા. અંધારિયા ખંડનાં દ્વાર લોખંડનાં હતાં.

સેનાપતિએ આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિને જે અંધારિયા ખંડમાં પૂરેલા હતા ત્યાં ત્રીસ સૈનિકોને ગોઠવી દીધા.

સેનાપતિ તમામ વ્યવસ્થા ગોઠવીને રાજસભામાં આવ્યો. અને મહારાજ ભોજને કહ્યું : ‘કૃપાનાથ જૈનાચાર્યને કારાગારના અંધારિયા ખંડમાં રાખ્યા છે. ત્રીસ સૈનિકોનો સપ્ત પહેરો મૂકી દીધો છે.’

‘બરાબર છે. હવે જૈનાચાર્ય અહીં ન આવે ત્યાં સુધી રાજસભા

ચાલુ રહેશે.' રાજા ભોજે કહ્યું.

રાજસભામાં બિરાજેલા સભાજનોમાં ઉત્સુકતા જન્મી હતી કે હવે શું થશે ?

આ તરફ કારાગારના અંધારિયા ખંડમાં જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ ભાવવિભોર થઈને 'ભક્તામર પ્રણય મૌલિ મણિપ્રભાણા' એ પદથી શરૂ થતું શ્રી આદિશ્વર ભગવાનનું સ્તોત્ર રચવા માંડ્યું.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ ભક્તિભાવમાં એવા ડૂબી ગયા કે તેઓને આજુબાજુ શું થઈ રહ્યું છે તેનો ખ્યાલ ન રહ્યો. એમના નયનોમાંથી અશ્રુઓ વરસી રહ્યાં હતાં. એ અશ્રુઓમાં પ્રભુ પ્રત્યેનો અપાર પ્રેમ સમાયેલો હતો. ભક્તની ભાવના એમાંથી પ્રગટ થતી હતી.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિની ભાવસભર વાણીમાં ભક્તિનો એવો અતિશય હતો કે એ સ્તોત્રની એક-એક ગાથાએ એક-એક સાંકળ અને એક-એક તાળું તૂટવા લાગ્યું.

અંતઃકરણથી કરવામાં આવતી ભક્તિનો પ્રભાવ અલૌકિક અને દિવ્ય હોય છે.

એક પછી એક ગાથાઓ રચાતી ગઈ.

એક પછી એક તાળાં-સાંકળ તૂટવા લાગ્યાં.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ તેતાલીસમી ગાથા પૂરી કરી. પછી છેલ્લું બે હાથ પરનું જ બંધન રહ્યું. આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ તે બંધન એમ ને એમ રાખીને લોહના ખૂલી ગયેલા દ્વારમાંથી બહાર નીકળ્યા. લોહદ્વાર પાસે ગોઠવેલા રક્ષકો નિદ્રાધીન થઈ ગયા હતા. લોહદ્વાર આપોઆપ ખૂલી ગયું હતું.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ પોતાના હાથમાં બંધાયેલી સાંકળ અને તાળું એમ ને એમ રાખીને રાજસભા તરફ જવા નીકળી પડ્યા.

રાજસભાના મુખ્ય દ્વાર પાસે આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ આવ્યા

કે દ્વારરક્ષક તરત જ મહારાજા ભોજને સમાચાર આપવા દોડ્યો.

દ્વારરક્ષકની વાત સાંભળીને રાજા ભોજને આશ્ચર્ય થયું. આ કેવી રીતે શક્ય બન્યું હશે ?

રાજા ભોજ વધુ કંઈ વિચારે તે પહેલાં આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ પ્રસન્નવદને રાજસભામાં પ્રવેશ કર્યો. એમને રાજસભામાં આવતા જોઈને રાજા સહિત સર્વ સભાજનો પોતાના આસન પરથી ઊભા થઈ ગયા. મહામંત્રી આચાર્ય ભગવંતની પાસે ગયો.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ રાજસભાની વચ્ચોવચ્ચ આવીને કહ્યું : ‘રાજન્ ! મેં તો મારી શક્તિનો પરિચય કરાવ્યો.. હવે તમારી રાજસભામાં કોઈ એવો વિદ્વાન પંડિત છે કે જે પોતાના વિદ્યાબળથી મારા હાથોનું બંધન તોડી શકે. જો હોય તો એને મારી સામે રજૂ કરો.’

આ જોઈને રાજા ભોજે મયુરભટ્ટ અને બાણભટ્ટને પોતાની વિદ્યા અજમાવવાનું જણાવ્યું.

પ્રથમ મયુરભટ્ટ આગળ આવ્યો. તેણે લગભગ અર્ધ ઘટિકા પર્યંત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ સફળતા ન મળી. ત્યારપછી બાણભટ્ટ પણ પ્રયત્ન કર્યો. તે પણ સફળ થયો નહિ.

મયુર અને બાણભટ્ટ સિવાય અન્ય ત્રણ-ચાર પંડિતોએ આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિનાં સાંકળ અને તાળાંથી બંધ હાથને મુક્ત કરવા પ્રયત્નો કર્યા. પરંતુ સફળતા સાંપડી નહિ.

ધારાનગરીના પંડિતોને આથી ઘણો ક્ષોભ થયો. રાજા ભોજને પણ મનમાં થયું કે શું મારા રાજદરબારમાં એવો કોઈ વિદ્વાન નથી કે ભક્તિ દ્વારા આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિના હસ્તમાં બાંધેલી સાંકળ અને તાળું તોડી શકે...! રાજા ભોજ પણ ક્ષોભિત થયો.

ત્યારે આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ કહ્યું : ‘રાજન્, સંસારમાં ચમત્કારો દેખાડનારા અનેક હોઈ શકે છે. બીજાને પોતાની કલા દ્વારા મુગ્ધ કરનારા પણ અનેક લોકો છે. આવા લોકો ગર્વ

કરતા હોય છે. અહીં આવનારા વિદ્વાનોએ પોતપોતાની રીતે પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ કોઈને સફળતા મળી નહિ તેનું કારણ વિદ્યાનું અભિમાન છે. નમ્રતાનો ગુણ પોતાના જીવનમાં ન ઉતારે ત્યાં સુધી તેની વિદ્યા અધૂરી છે. હવે હું એક શ્લોક રચીને મારા હાથનું બંધન તોડીશ.'

આમ કહીને આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ સ્તોત્રનો અંતિમ શ્લોક રચ્યો. અને તેઓ ભાવવિભોર બનીને ગાવા લાગ્યા.

રાજસભામાં ઉત્તેજના અને સ્તબ્ધતા પ્રસરી ગઈ હતી. સૌને મનમાં થતું હતું કે શું જૈનાચાર્યના એક શ્લોકથી એમના હસ્તનું બંધન તૂટી જશે ખરું ?

મહારાજા ભોજ, મયુરભટ્ટ, બાણભટ્ટ, કવિ કાલીદાસ, કવિ માધ સહિત વિદ્વાનોની દષ્ટિ આચાર્ય ભગવંત સામે મંડાયેલી હતી.

મહામંત્રી મતિસાગર આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિની બાજુમાં ઊભા હતા.

જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ સ્તોત્રનો અંતિમ શ્લોક ભાવવિભોર બનીને મધુર કંઠે ઉચ્ચાર્યો :

સ્તોત્રસ્ત્રજં તવ જિનેન્દ્ર ! ગુણૈર્નિબદ્ધાં,
ભક્ત્યા મયા. રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધર્મો જનો ય ઈહ કંઠગતામજસ્રં,
તં 'માનતુઙ્ગ' મવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥

શ્રીભક્તામરસ્તોત્રનો અંતિમ શ્લોક જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિના કંઠથી સ્ફુરિત થતા એમના હાથો પરનું બંધન તૂટી ગયું. સાંકળ અને તાળું તૂટીને ધરતી પર પડ્યું.

રાજસભામાં 'ધન્ય ધન્ય'ના પોકારો થવા લાગ્યા. જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિની અપૂર્વ સિદ્ધિથી સભાજનો હર્ષિત બની ગયા.

મહારાજા ભોજને પણ પોતાના અવિચારપણા પ્રત્યે ક્ષોભ થયો. રાજા મુનિવરની તપશ્ચર્યના પ્રભાવને જોઈને ઘણો ખુશ થયો. મયુર, બાણ સહિત વિદ્વાનો પણ આશ્ચર્ય પામી ઊઠ્યા હતા અને તેઓ નત મસ્તકે જૈનાચાર્યને વંદી રહ્યા હતા.

મહામંત્રી મતિસાગર ભાવવિભોર થઈને જૈનાચાર્યના ચરણો પાસે બેસી ગયા હતા.

મહારાજા ભોજે મધુર છતાં નમ્રસ્વરે કહ્યું : ‘હે ભગવંત ! હું જૈન ધર્મથી અજાણ હતો. આજે આપે ભક્તિ દ્વારા પ્રભાવ બતાવ્યો છે. આપના ધર્મપ્રેરક પ્રવચનથી મને અપૂર્વ શાંતિ અને સુખ મળ્યાં છે. આપ તો મોહ-શત્રુનો નાશ કરનારા છો, આપ મહા તપસ્વી છો, જ્ઞાની છો, સત્યવાદી છો, સંસારનું સાચું હિત કરનારા છો અને ક્ષમાના સાગર સમાન છો.’

થોડીવાર અટકીને રાજા ભોજે જૈનાચાર્યને વંદન કરતાં કહ્યું : ‘હે ભગવંત ! અજ્ઞાનવશના કારણે મારાથી અપરાધ થઈ ગયો છે. આપ એ માટે મને ક્ષમા પ્રદાન કરો.’

આમ કહીને રાજા ભોજ જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિના ચરણોમાં નમી પડ્યો.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ રાજાને આશીર્વાદ આપ્યા અને પછી જૈનધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. રાજસભામાં સર્વજનો ખૂબ જ શાંતિ જાળવીને આચાર્યશ્રીનો ધર્મોપદેશ સાંભળતા હતા.

આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિના ધર્મોપદેશથી રાજા ભોજને જૈનધર્મ પ્રત્યે અપાર શ્રદ્ધા બેસી ગઈ.

રાજાએ આચાર્ય ભગવંત દ્વારા વ્રતોનો સ્વીકાર કર્યો, અને શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો.

બીજે જ દિવસે જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા.

ત્યાર પછી મહારાજા ભોજે પોતાની નગરીમાં અનેક જિનાલયો

બંધાવ્યાં. જિનાલયોમાં શ્રી જિનબિંબોની ભવ્યાતિભવ્ય પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ પણ રાજાએ રચ્યા.

મહારાજા ભોજે જૈનધર્મનો સ્વીકાર કરવાથી ધર્મની સર્વત્ર પ્રભાવના થઈ.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ રાજસભામાં પ્રસ્તુત કરેલું હોવાથી આ સ્તોત્રનો મહિમા સર્વત્ર પ્રસરી ગયો. જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિની અદ્ભુત રચનાથી ધારાનગરીના પંડિતો અને વિદ્વાનો અતિ પ્રભાવિત થયા.

ત્યારથી જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી રચિત શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા પૃથ્વી પર વિસ્તાર પામ્યો.

જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિ રચિત શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા દિન-પ્રતિદિન વિસ્તરવા લાગ્યો હતો. અલૌકિક અને દિવ્ય અનુભૂતિનો આસ્વાદ કરાવતા મહાપ્રભાવક શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો વ્યાપ સર્વ દિશાઓમાં વિસ્તાર પામ્યો.

મહાપ્રભાવક શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની રચનાથી શ્રી ગુણાકરસૂરિ પ્રભાવિત થયાની નોંધ છે. એમણે ‘ભક્તામર સ્તોત્રવૃત્તિ’ માં શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા દર્શાવતી ૨૮ કથાઓ આપી છે.

દિગમ્બર સંપ્રદાયમાં પણ આ કથાઓ પ્રચલિત છે. પરંતુ તે કથાઓમાં પાત્રો તથા નગરનાં નામ બદલી નાખવામાં આવેલ છે. સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં પણ ૨૮ કથાઓ પ્રચલિત છે. અહીં શ્રી ગુણાકરસૂરિ રચિત ૨૮ કથાઓનો પ્રસ્તુત છે.

કથાક્રમાંક - ૧

દિવસનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થયો હતો.

માળવાના મહારાજા ભોજ રથમાં બેસીને રાજસભાના દ્વાર પાસે આવ્યા ત્યારે છડીદારે મહારાજાના આગમનસૂચક છડી પોકારી. મહારાજા ભોજે રાજસભામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે સર્વ સભાજનો પોતાના સ્થાન પરથી ઊભા થઈ ગયા અને મહારાજા ભોજનો જયનાદ પોકારવા લાગ્યા.

મહારાજા ભોજ મંથરગતિએ સિંહાસન પ્રતિ ચાલવા માંડ્યું. રાજાએ સિંહાસન પર બેઠક ગ્રહણ કરી ત્યારબાદ સભાજનોએ પોતાનું સ્થાન ગ્રહણ કર્યું.

ચારણવૃંદે યશોગાન સંભળાવ્યા.

બ્રાહ્મણોએ આશીર્વાદ આપ્યા.

રાજપુરોહિતે સ્વસ્તિવાચન કર્યું.

મહામંત્રીએ રાજસભાની કાર્યવાહી શરૂ કરી.

એક ઘટિકા પસાર થઈ ગઈ. રાજ્યના પ્રશ્નોની ચર્ચા ચાલી રહી હતી. મહારાજા ભોજ ધ્યાનમગ્ન બનીને રાજસભાની કાર્યવાહીમાં રસ લઈ રહ્યા હતા.

ત્યાં રાજસભાના દ્વાર પાસે એક બ્રાહ્મણ આવ્યો અને તેણે દ્વારરક્ષકને જણાવ્યું કે ‘મારે મહારાજાને કંઈક કહેવું છે.’

દ્વારરક્ષકે બ્રાહ્મણને ત્યાં જ ઊભો રાખીને તે મહારાજા ભોજ પાસે આવ્યો. રક્ષકે મહારાજાને નમન કરીને કહ્યું : ‘કૃપાનાથ, એક બ્રાહ્મણ આપના દર્શનની અભિલાષાએ આવેલો છે અને આપને કંઈક કહેવા ઇચ્છે છે.’

રાજા ભોજે તે બ્રાહ્મણ દેવતાને આદરસહિત રાજસભામાં લઈ આવવા રક્ષકને જણાવ્યું.

દ્વારરક્ષક મહારાજાને વંદન કરીને દ્વાર પાસે ઊભેલા બ્રાહ્મણને લઈને મહારાજા પાસે આવ્યો.

તે બ્રહ્મદેવતાની મુખાકૃતિ તેજસ્વી હતી. તેણે એક સંસ્કૃત શ્લોક વડે મહારાજાને આશીર્વાદ આપ્યા.

મહારાજા ભોજે બ્રહ્મદેવતાને આગમનનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે ~~બ્રાહ્મણ~~ કહ્યું : ‘હે કૃપાળુ, મેં અનેકના મુખે સાંભળ્યું છે કે ‘ભક્તામર સ્તોત્ર’ મહાપ્રભાવિક છે. એનું રટણ કરવાથી કાર્યો સિદ્ધ થાય છે. ભક્તામર સ્તોત્રના કર્તા જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ તેનો પ્રભાવ આ રાજસભામાં ઉપસ્થિત સભાજનોની વચ્ચે બતાવ્યો હતો. ભક્તમાર સ્તોત્રના પ્રભાવથી રાજસભામાં ઉપસ્થિત રહેલાં વિદ્વાનો, પંડિતો પણ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા હતા. કૃપાનાથ, આપ પણ ચકિત થઈ ગયા હતા. પરંતુ મને આ વાત પર શ્રદ્ધા નથી કે એ પ્રભાવ ભક્તામર સ્તોત્રનો હોય...!’

‘બ્રહ્મદેવતા, જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિએ ભર્યા દરબારમાં સ્તોત્રનો અંતિમ શ્લોક ઉચ્ચારીને પોતાના હસ્તનાં બંધનો તોડ્યાં

હતાં. સભામાં બિરાજમાન પંડિતો, વિદ્વાનોએ એ વખતે પ્રયત્નો કર્યા હતા પરંતુ સફળતા મળી ન હતી. આ પ્રસંગનો હું સાક્ષી છું. શ્રી માનતુંગસૂરિએ અંતિમ શ્લોક ઉચ્ચાર્યો કે બંધન તૂટી ગયું.’

મહારાજ ભોજના કથનને સભાજનોએ આવકારીને ‘મહારાજ ભોજની વાત સત્ય છે.’ એમ પોકારવા લાગ્યા.

ત્યાં બ્રાહ્મણે કહ્યું : ‘રાજન્, આપ જે કહો છો તે સત્ય છે પરંતુ મારું કહેવાનું એ છે કે શ્રી માનતુંગસૂરિ સમર્થ મંત્રવાદી હતા અને તેથી મંત્રના પ્રભાવથી અથવા તો કોઈ દેવ-દેવીની વિશિષ્ટ પ્રકારની આરાધનાથી તેમણે એ પ્રભાવ અહીં બતાવ્યો હોય. અને જાહેરમાં તેમણે સ્તોત્રનો પ્રભાવ કહ્યો હશે. ઘણીવાર લોકોમાં આશ્ચર્ય ફેલાવવા આવું બધું થતું હોય છે. હે કૃપાનાથ ! હું તો ભક્તમાર સ્તોત્રનો પ્રભાવ ત્યારે જ સ્વીકારું કે જો બીજો કોઈ તેનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બતાવે.’

બ્રાહ્મણનું કથન સાંભળીને મહારાજ ભોજ વિચારમગ્ન થઈ ગયા અને એમને પણ ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવ વિષે શંકા ઉત્પન્ન થઈ.

થોડીવાર રહીને રાજા ભોજે સભાજનોને પૂછ્યું : ‘આ નગરીમાં ભક્તામર સ્તોત્રનો જાણનાર તથા તેનો પ્રભાવ દર્શાવનાર કોઈ છે ખરો ?’

મહારાજ ભોજના પ્રશ્નથી સભાજનો અંદરોઅંદર વાતો કરવા લાગ્યા. બ્રાહ્મણને એક આસન બેસવા માટે આપવામાં આવ્યું હતું.

રાજસભામાં ઘોંઘાટ થતો હોવાથી મહામંત્રી પોતાની બેઠક પરથી ઊભા થયા અને સભાજનોને શાંતિ જાળવવા વિનંતી કરી.

ત્યાં એક સભાજન રાજસભાની વચ્ચોવચ્ચ આવ્યો અને મહારાજને વંદન કરતાં કહ્યું : ‘કૃપાવંત, આપણી નગરીમાં હેમશ્રેષ્ઠી નિવાસ કરે છે. તેઓ અતિ ધર્મનિષ્ઠ, ભદ્રિક અને સદાચારી

છે. તેઓ સાત્ત્વિક વૃત્તિ ધરાવનાર શ્રેષ્ઠી છે. હેમશ્રેષ્ઠી શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરે છે. તેઓને અત્રે બોલાવવાથી આપના અંતરમાં ઉદ્ભવેલા પ્રશ્નનું નિરાકરણ થઈ જશે.’

તરત જ મહારાજા ભોજે એક સેવકને હેમશ્રેષ્ઠીને ત્યાં મોકલ્યો અને તત્કાળ રાજસભામાં આવી જવાનો સંદેશો કહેવડાવ્યો.

રાજસેવક તરત જ મહારાજાની આજ્ઞાનું પાલન કરવેા હેમશ્રેષ્ઠીને ત્યાં પહોંચ્યો. હેમશ્રેષ્ઠી પોતાના ભવન પર જ હતા, તેઓ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની સેવાપૂજા કરીને આવ્યા હતા.

રાજસેવકે હેમશ્રેષ્ઠીને કહ્યું : ‘શ્રેષ્ઠીવર્ય, આપને મહારાજા યાદ કરે છે. આપે અત્યારે જ રાજસભામાં આવવું પડશે.’

‘ભલે... હું થોડીવારમાં તૈયાર થઈને આવું છું.’ હેમશ્રેષ્ઠી તરત જ વસ્ત્રપરિવર્તન કરવા અંદરના ખંડમાં ગયા. થોડીવાર પછી રાજસેવક સાથે હેમશ્રેષ્ઠી રાજદરબારમાં આવ્યા. હેમશ્રેષ્ઠીના મુખ પર ધર્મનું તેજ સ્પષ્ટપણે જોવા મળતું હતું. તેઓ મહારાજાની પાસે આવ્યા અને વંદન કર્યા. પછી કહ્યું : ‘કૃપાનાથ, આજે આપે મને યાદ કર્યો છે ?’

‘હા.. શ્રેષ્ઠી ! મારે આપને એ પૂછવું છે કે આપ આચાર્યશ્રી મહામુનિશ્ચરિત રચિત ભક્તમાર સ્તોત્ર વિષે શું જાણો છો ?’

હેમશ્રેષ્ઠીએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘રાજન્, ભક્તામર સ્તોત્ર અલૌકિક છે, મહા પ્રભાવિક છે. આ સ્તોત્રનો હું દરરોજ પાઠ કરું છું.’

રાજા ભોજે કહ્યું : ‘હેમશ્રેષ્ઠી ! ભક્તામર સ્તોત્રને તમે મહાપ્રભાવિક અને અલૌકિક કહ્યું તેનું કારણ શું છે ?’

હેમશ્રેષ્ઠી બોલ્યા : ‘મહારાજ, આ સ્તોત્રે અનેકવાર મહાન પ્રભાવ દર્શાવ્યો છે તેથી તેને મહાપ્રભાવિક તરીકે જાણવામાં આવે છે.’

‘તો શું આજે પણ આ સ્તોત્ર પોતાનો દિવ્ય પ્રભાવ દર્શાવે છે ખરું ?’

‘હા... મહારાજ ! એમાં શંકાને સ્થાન નથી...’ હેમશ્રેષ્ઠીએ મક્કમ સ્વરે કહ્યું.

તરત જ મહારાજ ભોજે હેમશ્રેષ્ઠીને સાણસામાં લીધા અને કહ્યું : ‘શ્રેષ્ઠીવર્ય, આ રાજસભા છે. અહીં જે શબ્દો ઉચ્ચારો તે વિચાર કરીને ઉચ્ચારજો. પ્રમાણ વિના કોઈપણ વાત સત્ય મનાતી નથી.’

હેમશ્રેષ્ઠી પણ ગાજ્યા જાય તેવા ન હતા. તેમણે કહ્યું : ‘રાજન્ ! આપને સ્તોત્રના પ્રભાવ અંગેનું પ્રમાણ જોઈતું હોય તો મને ત્રણ દિવસનો સમય આપો.’

રાજા ભોજે હેમશ્રેષ્ઠીને ત્રણ દિવસનો સમય આપ્યો. અને પેલા બ્રાહ્મણને ત્રણ દિવસ પછી આવવાનું જણાવી દેવામાં આવ્યું. રાજસભા સમાપ્ત કરવામાં આવી.

રાજા ભોજ પોતાના ભવન પર ગયો.

જેતજેતામાં ત્રણ દિવસ વીતી ગયા.

ચોથે દિવસે સંધ્યાકાળે મહારાજ ભોજે હેમશ્રેષ્ઠીને હાથે-પગે રજજુ વડે બાંધીને નગરી બહારના એક કૂવામાં ઉતારી મૂક્યા. કૂવો અવાવરુ હતો. જીવજંતુનો પણ ભય સમાયેલો હતો. હેમશ્રેષ્ઠી કોઈપણ પ્રકારની યુક્તિ રચીને કૂવામાંથી બહાર નીકળી ન જાય એટલા માટે રાજા ભોજે સશસ્ત્ર સુભટ્ટોને ગોઠવી દીધા.

આ તરફ અંધારિયા કૂવામાં ઊતરેલા હેમશ્રેષ્ઠીએ અનન્ય શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રથમ બે શ્લોકનું ચિંતન કરવા માંડ્યું.

ભક્તામર પ્રણતમૌલિમણિ પ્રભાણા-

મુદ્ધોતકં દલિતપાપતમોવિતાનમ્ ।

સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-

વાલમ્બનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥૧॥

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાક્ત્રમયતત્ત્વબોધા-

દુદ્ધભૂતબુદ્ધિપદુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।

સ્તોત્રૈર્જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ

સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ ॥૨૥

ધારાનગરીના હેમશ્રેષ્ઠીની ભક્તિમાં અંતરની ભાવના પ્રગટ થતી હતી. લગભગ એક ઘટિકા પર્યંત હેમશ્રેષ્ઠીએ ચિંતન કર્યું ત્યારે ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રથમ બે શ્લોકના અનન્ય પ્રભાવથી પ્રથમ તીર્થંકર ભગવંત શ્રી ઋષભદેવના શાસનની અધિષ્ઠાત્રી શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રકટ થયાં.

અંધારિયા કૂવામાં દિવ્ય તેજ પ્રસરી ગયું.

મા ચક્રેશ્વરી દેવીને સાક્ષાત આવેલાં જોઈને હેમશ્રેષ્ઠીનું હૈયું ભાવવિભોર બન્યું. હેમશ્રેષ્ઠી ‘મા’ સિવાય કશું ઉચ્ચારી શક્યો નહિ.

મા ચક્રેશ્વરી દેવીએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘હે ભક્ત, હું તારી ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ છું.’

હેમશ્રેષ્ઠીએ વંદન કર્યાં.

માતા ચક્રેશ્વરીદેવીએ હેમશ્રેષ્ઠીનાં સર્વ બંધનો દૂર કર્યાં અને સર્વશ્રેષ્ઠ વસ્ત્રો અને અલંકારોથી અંકિત કર્યાં. અને તે જ કૂવામાં એક સુંદર સ્થાન બનાવી તેના પર બિરાજમાન કર્યાં.

હેમશ્રેષ્ઠીની આંખોમાંથી આંસુ ટપકી રહ્યાં હતાં. આજે તેણે ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રથમ બે શ્લોકનો પ્રભાવ જાણ્યો હતો. તેનું હૈયું ગદ્ગદિત બની ગયું હતું.

મા ચક્રેશ્વરી દેવીએ હેમશ્રેષ્ઠીને મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘હે ભક્ત ! કાલે પ્રાતઃકાળ પછી તને રાજા બોલાવશે. એ સમયે મારા વડે નાગપાશથી બંધાયેલા તે રાજા પર ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રથમ બે શ્લોકોથી મંત્રેલું જળ છાંટવું. એટલે તે રાજા બંધનમુક્ત થશે...’

આટલું જણાવીને મા ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે મહારાજા ભોજ પોતાના શયનકક્ષમાં જ એકાએક નાગપાશથી બંધાઈ ગયો. રાજા ભોજ નાગપાશમાંથી છૂટવા પૂરા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો. તેણે પોતાના સેવકોને બોલાવ્યા. સેવકો રાજાને નાગપાશમાંથી મુક્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. પરંતુ સફળતા મળી નહિ.

ત્યાં તો અંતરિક્ષમાંથી મા ચક્રેશ્વરી દેવીએ કહ્યું : ‘રાજા, તું હેમશ્રેષ્ઠીને તારી પાસે બોલાવ. તે અહીં આવીને ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરીને તારા પર જળ છંટકાવ કરશે પછી જ તું બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવી શકીશ...’

રાજા ભોજે આકાશવાણી સાંભળીને તરત જ પોતાના સેવકોને આજ્ઞા કરી કે તમે તત્કાળ હેમશ્રેષ્ઠીને કૂવામાંથી બહાર કાઢો અને તેમને બંધનમુક્ત કરીને અત્રે મારી પાસે લઈ આવો...’

મહારાજા ભોજની આજ્ઞા થતાં તરત જ ચાર સેવકો કૂવા પાસે પહોંચ્યા.

સેવકોએ બૂમ મારી : ‘હેમશ્રેષ્ઠી શેઠ...’

ત્યાં આ શું ?

સેવકો પણ નવાઈ પામી ગયા.

સેવકોએ માત્ર હેમશ્રેષ્ઠીનું નામ જ પોકાર્યું હતું અને હેમશ્રેષ્ઠી કોઈની પણ સહાય વિના પોતાની જાત કૂવામાંથી બહાર આવ્યા.

સેવકોને બીજું આશ્ચર્ય એ થયું કે હેમશ્રેષ્ઠીના અંગો પર અતિ સુંદર વસ્ત્રો અને અલંકારો ક્યાંથી આવ્યાં ? આ જોઈને સેવકોને આશ્ચર્યનો કોઈ પાર ન રહ્યો.

હેમશ્રેષ્ઠી કૂવામાંથી બહાર આવ્યા ત્યારે સેવકોએ કહ્યું : ‘શ્રેષ્ઠીવર્ય, આપને મહારાજા યાદ કરી રહ્યા છે. આપ ત્વરિત અમારી સાથે રાજભવન પર ચાલો. અમે આપના માટે રથની વ્યવસ્થા કરી છે.’

હેમશ્રેષ્ઠીએ ટૂંકો ઉત્તર આપ્યો : ‘ચાલો...’

સેવકોએ હેમશ્રેષ્ઠીને રથમાં બેસાડ્યા અને પછી રથને રાજભવન તરફ દોરી ગયા.

હેમશ્રેષ્ઠી સેવકો સાથે રાજભવનમાં આવ્યો. સેવકો એમને મહારાજા પાસે લઈ ગયા. હેમશ્રેષ્ઠીએ જોયું તો મહારાજા નાગપાશથી વીંટળાયેલા પડ્યા છે.

હેમશ્રેષ્ઠીએ તરત જ એક સેવક પાસે જળનું પાત્ર મંગાવ્યું. પછી ભક્તામરના પ્રથમ બે શ્લોક વડે જળ અભિમંત્રિત કર્યું અને તે મંત્રેલું જળ રાજા પર છાંટ્યું. જળ છંટકાવ થતાં જ રાજા ભોજ નાગપાશથી મુક્ત થયો.

આ ઘટનાથી રાજા અને પ્રજાજનોમાં આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

ત્યાં દેવી ચક્રેશ્વરીએ અંતરિક્ષમાં રહીને રાજા ભોજને પૂછ્યું : ‘હે રાજન્, હજુ તારે ભક્તામર સ્તોત્રનો પ્રભાવ નિહાળવો છે ?’

રાજા ભોજ બોલ્યા : ‘માતા ! મને ક્ષમા આપો. મારાથી અક્ષમ અપરાધ થઈ ગયો છે. હવે પછી ક્યારેય આવી દુષ્ટ શ્રેષ્ઠ વિચારીશ પણ નહિ.’

મહારાજા ભોજે ભક્તામર સ્તોત્રના આરાધક હેમશ્રેષ્ઠીનું રાજદરબારમાં સન્માન કર્યું. દરબારમાં જે બ્રાહ્મણે ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવ અંગે શંકા વ્યક્ત કરી હતી તે છોભીલો પડ્યો અને તેણે રાજાની તથા હેમશ્રેષ્ઠીની ક્ષમા માગી.

તે દિવસથી અનેક લોકો ભક્તામર સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરવા લાગ્યા. ભક્તામર સ્તોત્રના ગુણગાન ગવાવા લાગ્યા.

કથાક્રમાંક - ૨

ઉજ્જયિની નગરીમાં સુમતિ નામનો એક અત્યંત દરિદ્ર વણિક રહેતો હતો.

વણિક સુમતિ સરળ સ્વભાવનો અને ધર્મ પ્રત્યે આસ્થા સેવનારો હતો.

એકવાર નગરીના ઉદ્યાનમાં કોઈ શ્વેતામ્બર મુનિરાજ પોતાના શિષ્યો સાથે પધાર્યા. એટલે ધર્મીજનો તેમનો ધર્મોપદેશ સાંભળવા માટે ગયા. એ વખતે સુમતિ વણિક પણ મુનિવરનો ઉપદેશ સાંભળવા માટે ગયો.

ઉજ્જયિની નગરીના ઉદ્યાનમાં ધર્મીજનોની સંખ્યા વિપુલ પ્રમાણમાં હતી.

મુનિવરે ધર્મોપદેશમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહેલાં ધર્મની વાત કરી. તેઓએ કહ્યું :

ધણઓ ધણત્થિઆણં, કામત્થીણં ચ સવ્વકામકરો ।

સગ્ગાપવગ્ગસંગમ - હેઉ જિણદેસિઓ ધમ્મો ॥

અર્થાત્ : ‘શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ કહેલો ધર્મ ધનના અર્થીને ધન આપે છે, કામના અર્થીને કામ આપે છે અને સ્વર્ગ તથા અપવર્ગની પ્રાપ્તિનો મુખ્ય હેતુ છે.’

આ વિષય પર મુનિવરે ધર્મીજનોને વિસ્તૃતમાં સમજાવ્યું. મુનિવરના ઉપદેશની અસર અનેક લોકો પર થવા પામી. લોકોની ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધામાં વધારો થયો. મુનિરાજનું પ્રવચન પૂરું થયા પછી સહુ પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. સહુએ વિદાય લીધી પછી સુમતિ વણિક તે મુનિવર પાસે આવ્યો, ભાવભર્યા વંદન કર્યા અને કહ્યું : ‘હે ભગવંત, આપે જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ સરળ શૈલીમાં સુંદર રીતે સમજાવ્યું, આપનું પ્રવચન સાંભળીને મારા હૈયામાં પણ ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધામાં વધારો થયો છે પરંતુ એક

પ્રશ્ન ઊભો છે.’

મુનિવરે પૂછ્યું : ‘કયો પ્રશ્ન છે ?’

‘ભગવંત, ભૂખ્યા પેટે ધર્મની આરાધના શી રીતે કરવી ? ધનના અભાવે વ્યવહાર પણ ચાલી શકતો નથી. જ્યાં સુધી હૈયામાં સાંસારિક ઉપાધિઓની ચિંતા હોય ત્યાં સુધી ધર્મમાં ચિત્ત કેવી રીતે ચોંટે ? મારું મન ધર્મ આરાધના કરવા તત્પર છે પરંતુ સાંસારિક ઉપાધિઓના કારણે મન સ્થિર રહી શકતું નથી. આથી આપ મને કોઈ એવી દિશા બતાવો, મને એવો કોઈ માર્ગ બતાવો કે જેથી મારી સાંસારિક ઉપાધિમાંથી મુક્તિ મળે અને હું મારું મન ધર્મ આરાધનામાં સ્થિર કરી શકું...’

તપસ્વી મુનિએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘વત્સ, આ સંસાર જ ઉપાધિઓથી યુક્ત છે. તારી ધર્મ પ્રત્યેની ભાવના દૃઢ છે એટલે હું તને બે શ્લોક આપું છું. એ બે શ્લોકનો અંતરના ભાવ સાથે નિત્ય પાઠ કરજે. ધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ શ્રદ્ધા કેળવજે...’ આમ કહીને તપસ્વી મુનિએ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો ત્રીજો અને ચોથો શ્લોક આરાધના કરવા અર્થે વણિક સુમતિને આપ્યો.

બુદ્ધયા વિનાડપિ વિબુધાર્થિતપાદપીઠ ।

સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોડહમ્ ।

બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુભિમ્બ-

મન્યઃ ક ઈચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ? ॥૩॥

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાંક કાન્તાન્

કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપ્રતિભોડપિ બુદ્ધયા ? ।

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનકચકં

કો વા તરીતુમલમમ્બુનિષિં ભુજાભ્યામ્ ? ॥૪॥

તપસ્વી મુનિએ વણિક સુમતિને ભક્તામર સ્તોત્રનો ત્રીજો અને ચોથો શ્લોક ધારણ કરાવ્યો. સુમતિના મુખ પર આનંદના ભાવ રમવા લાગ્યા. તે વારંવાર તપસ્વી મુનિને વંદના કરવા

લાગ્યો. તેની આંખોમાંથી હર્ષનાં આંસુ ઊમટી પડ્યાં. તપસ્વી મુનિએ વણિક સુમતિને આશીર્વાદ આપ્યા અને ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા રાખવાનું જણાવ્યું.

સુમતિ મહાતપસ્વી મુનિવરને વંદન કરીને પોતાના સ્થાને આવ્યો. તેણે બીજા જ દિવસથી સ્નાનાદિથી નિવૃત્ત થઈને ભક્તામર સ્તોત્રના મુનિવરને આપેલા બે શ્લોકોનું રટણ કરવા લાગ્યો.

વણિક સુમતિ શ્લોક ગાતાં ગાતાં ભાવવિભોર બની જતો હતો. દિવસો વીતવા લાગ્યા.

એક દિવસ જાડ્યે એનું ભાગ્ય જાગી ઊઠ્યું તેવો પ્રસંગ બન્યો. નગરીમાં વેપાર કરતા એક વેપારીએ સુમતિને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. અને કહ્યું : ‘સુમતિ, હું આવતા સપ્તાહે વેપાર અર્થે રત્નદ્વીપ જઈ રહ્યો છું. તારે આવવું હોય તો તૈયારી કરી લેજે. બે મહિનામાં પાછા ફરી જઈશું.’

સુમતિને થયું કે આજ દિવસ સુધી નગરીના કોઈ વેપારીએ સામેથી બોલાવીને આ પ્રકારનું પૂછ્યું નથી. મારે ભાગ્ય અજમાવવા જવું જોઈએ.

સુમતિએ તે વેપારીને હા ભણી દીધી.

અને સુમતિ વિદેશગમન અર્થે જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. આમ તો તેની પરિસ્થિતિ સામાન્ય હતી એટલે તૈયારી કરવામાં શી વાર લાગે ?

આઠ દિવસ બાદ સુમતિ નગરીના વેપારી સાથે રત્નદ્વીપ જવા નીકળી પડ્યો. નીકળતી વખતે પવન સાનુકૂળ હતો એટલે વહાણ તીવ્ર ગતિએ આગળ વધતું હતું. નગરીનો વેપારી અને સુમતિ સમય પસાર કરવા તૂતક પર આવીને બેસતા હતા અને અલકમલકની વાતો કરતા હતા.

આમ ને આમ દસ દિવસ પસાર થઈ ગયા.

ત્યાં એક દિવસ વહેલી સવારે વહાણનો મુખ્ય નાવિક વેપારી

અને સુમતિ પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો : ‘શેઠજી, સમુદ્રમાં તોફાન જાગ્યું હોય તેમ લાગે છે. થોડીવારમાં આપણે આવનાર સંકટનો સામનો કરવો પડશે. આપણે અત્યારે મધદરિયે છીએ...’

‘ઓહ...! આ સમુદ્રના તોફાનમાંથી બચવાનો કોઈ ઉપાય નથી ?’ વેપારીએ પૂછ્યું.

‘શેઠજી, આવી પરિસ્થિતિમાં ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ જ મોટો સહારો છે. વહાણ પરના સર્વ પ્રવાસીઓએ ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરવું જોઈએ. સમુદ્રના વહેણ પરથી જણાય છે કે તે તોફાની બન્યો છે. આવી પરિસ્થિતિમાં આપણા વહાણને ડૂબતાં સમય પણ નહિ લાગે...’

નગરીનો વેપારી મૂંઝાઈ ગયો. તેણે સુમતિને પણ ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરવા કહ્યું.

અને વહાણ પરના સર્વ પ્રવાસીઓ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા.

ત્યારે વણિક સુમતિએ ભક્તામર સ્તોત્રના મુનિવરે આપેલા બે શ્લોકોનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું.

આ તરફ સમુદ્ર તોફાની બન્યો હતો. વહાણને ભરખી લે તેની વિચારણા મોજાં દૂર દૂરથી દેખાતાં હતાં. અર્ધ ઘટિકા પસાર થઈ ગઈ... મુખ્ય નાવિક સહુને સાવચેત અને સાવધાન રહેવાનું કહેતો હતો. બધાના જીવ તાળવે ચોંટી ગયા હતા. સહુને એમ જ થતું હતું કે આ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર નીકળી શકાશે કે નહિ...! શું થશે ? સૌના મુખ પર ભય વ્યાપી ગયો હતો.

તોફાની સમુદ્રમાં વહાણ હાલકડોલક થવા લાગ્યું. વહાણમાં કોઈ સ્થિરતાથી ઊભા રહી શકતા નહોતા. વણિક સુમતિ સિવાય સર્વ પ્રવાસીઓને પોતાનો જીવ કઈ રીતે બચી શકશે તેની ચિંતા કોરી ખાતી હતી.

જ્યારે સુમતિ તો ભક્તામર સ્તોત્રના બે શ્લોકોના સ્મરણમાં

જ તદાકાર બની ગયો હતો. તે પોતાની જાતને ભૂલી ગયો હતો. સંકટભરી પરિસ્થિતિમાં પણ તેણે મનની સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરી હતી.

ત્યાં તો આ શું ?

સમુદ્રના જળનું ભયંકર મોજું સામેથી આવતું વહાણ પરના સર્વ પ્રવાસીઓએ જોયું. સહુને થયું કે હવે તો મોત નિશ્ચિત છે. સુમતિ વહાણના એક ખૂણામાં મનને સ્થિર કરીને બે શ્લોકોનું રટણ કરી રહ્યો હતો. જાણ્યે મોતનો ભય જ નહોતો. સમુદ્રમાં મોતનું તાંડવ રચાયું હતું તેની જાણ સુધ્યાં તેને ન હતી...

ત્યાં એ ભયંકર મોજાના સર્કજમાં વહાણ આવી ગયું. ભયંકર ઊછળતા મોજામાં વહાણ ડૂબી ગયું. વહાણ પરના બધા પ્રવાસીઓ સમુદ્રને શરણ થયા. માત્ર વણિક સુમતિ ભક્તામરના બે શ્લોકોના પ્રભાવે સપાટી પર તરતો રહ્યો.

સુમતિએ શ્લોકોનું સ્મરણ ચાલુ જ રાખ્યું હતું.

ત્યાં માતા ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં.

માતા ચક્રેશ્વરીદેવીએ પોતાની એક સેવિકાને વણિક સુમતિને ઉગારી લેવા મોકલી.

સેવિકાએ તરત જ સુમતિને સમુદ્રાના જળમાંથી ઊંચકી લીધો. અને કિનારા પર સહીસલામત મૂકી દીધો.

મા ચક્રેશ્વરીદેવીએ કહ્યું : ‘વત્સ, તું હવે સહીસલામત છે...’

સુમતિએ નયનો ખોલ્યાં અને સામે જ ચક્રેશ્વરીદેવીનાં દર્શન થતાં અતિ ભાવવિભોર બન્યો. સુમતિનાં નયનોમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી.

ચક્રેશ્વરીદેવીએ કહ્યું : ‘વત્સ, હું તને થોડાં રત્નો આપું છું.’ એમ કહીને સુમતિને અમૂલ્ય રત્નો આપ્યાં. પછી જણાવ્યું કે જ્યારે પણ સંકટ પડે ત્યારે મને યાદ કરજે...’

આ ઘટના પળવારમાં જાણ્યે બની ગઈ તેમ વણિક સુમતિને

લાગ્યું. મા ચક્રેશ્વરીદેવી પણ પળવારમાં અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

સુમતિએ જોયું કે ચક્રેશ્વરીદેવીએ આપેલાં રત્નો અતિ મૂલ્યવાન છે. સુમતિ રત્નો લઈને ઊભો થયો અને પંદર દિવસે તે પોતાની નગરીમાં આવ્યો.

સુમતિએ રત્નો વેચી નાખ્યાં. રત્નોની કીમત ખૂબ જ ઊંચી આવી. સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં જીવન પસાર કરતો સુમતિ કોટ્યાધિપતિ બની ગયો. તે ઉજ્જયિનીના સર્વ ધનાઢ્યોમાં મુખ્ય ગણાવા લાગ્યો. મહારાજાએ તેને રાજદરબારમાં પણ ઉચિત સ્થાન આપ્યું.

કોટ્યાધિપતિ બન્યા પછી સુમતિએ ધર્મઆરાધનામાં વિશેષ ધ્યાન આપવા માંડ્યું. શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું સ્મરણ, સેવાપૂજા, ભક્તિ તથા મુનિવરે ભક્તામર સ્તોત્રના આપેલા બે શ્લોકોનું નિત્ય સ્મરણ સહિત સુમતિ ધર્મ આરાધના કરવા લાગ્યો. પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા ધનનો દીન-દુઃખીને સહાય કરવામાં તથા જિનભક્તિ વગેરે સત્કાર્યો કરવામાં સદ્વ્યય કર્યો.

સુમતિએ જીવનના અંત સુધી દાન, ધર્મ અને આરાધના કરીને પોતાનું જીવન સફળ બનાવ્યું. તેનું જીવન સાર્થક બન્યું. છેવટે સમાધિમરણ પામીને સદ્ગતિને વર્યો.

કથાક્રમાંક - ૩

પાટલીપુત્ર નગરીની શોભા અપૂર્વ અને અલૌકિક હતી. નગરીમાં અનેક વૈભવશાળી શ્રેષ્ઠીઓ, સાર્થવાહો અને ધનિક સાર્થવાહો નિવાસ કરતા હતા. નગરીની બજારો પણ વ્યવસ્થિત રીતે રચાયેલી હતી. ઝવેરીબજાર, વસ્ત્રબજાર, અન્નબજાર જેવી નાની-મોટી બજારો નગરીમાં આવેલી હતી. આસપાસનાં અનેક ગામોના વેપારીઓ હટાણું કરવા અત્રે આવતા અને જોઈતી સામગ્રી ખરીદ કરીને જતા. જ્યારે પરગામના લોકો આ નગરીમાં આવે ત્યારે બે દિવસ રોકાતા અને નગરીનું દર્શન કરતા. દર્શનીય સ્થળો નિહાળીને આનંદ વ્યક્ત કરતા. આ નગરીમાં અનેક પાંથશાળાઓ, ગણિકાભવન, નાટ્યગૃહ વગેરે હતાં. અનેક લોકો મનોરંજન અર્થે વિવિધ સ્થળે જતા.

પાટલીપુત્રમાં સુધન નામનો એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. સુધન શ્રેષ્ઠીની ગણના શ્રીમંતમાં થતી હતી. તે જૈન ધર્મનો અનુયાયી હતો. જૈન ધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા અને ભક્તિભાવ હતો.

સુધન શ્રેષ્ઠી સુપાત્રે દાન આપી પોતાની લક્ષ્મીને સાર્થક કરતો હતો. તેણે પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્ઉપયોગ કરીને પોતાના સ્થાનની નજીક શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું જિનાલય બંધાવ્યું હતું. શ્રી આદિનાથ ભગવાનનું જિનાલય કલાત્મક અને ભવ્ય હતું. જિનાલયના શિખર પરનો સુવર્ણ કળશ પ્રભાતનાં કિરણોથી હંમેશ ચળકાટ મારતો હતો. શિખર પરનો ધ્વજ મંદ ગતિએ વહેતા સમીરને કારણે થોડા થોડા વારે ફરકતો રહેતો.

શ્રી આદિનાથ પ્રભુનું આ જિનાલય ભવ્ય અને દર્શનીય હતું. આ જિનાલયમાં નગરીના અનેક લોકો પ્રભુની સેવા-પૂજા

અર્થે આવતા હતા. સુધન શેઠ નિત્ય પ્રાતઃકાળે સ્નાનાદિથી નિવૃત્ત થઈને જિનાલયે આવતો અને શ્રી આદિનાથ પ્રભુની સેવા-પૂજા કરતો અને ભક્તિભાવથી સ્તુતિ પણ ગાતો. સુધન શેઠ બપોર અને સાંજે પણ પ્રભુના દર્શન કરવાનું ચૂકતો નહોતો.

સુધન શેઠના સહવાસથી ભીમ નામનો રાજા પણ પરમ શ્રાવક બન્યો હતો. ભીમ રાજાને પણ જૈન ધર્મ પ્રત્યે પ્રીતિ બંધાઈ ગઈ હતી. તે પણ રોજ શ્રી આદિનાથ પ્રભુની સેવા-પૂજા અને ભક્તિ કરવા લાગ્યો.

આમ દિવસો પસાર થવા લાગ્યા.

એકવાર પાટલીપુત્રનગરમાં મહાકાપાલિક ધૂલીપ આવ્યો. તેણે કોઈ વિશિષ્ટ સાધના કરીને કેટલીક સિદ્ધિઓ આત્મસાત કરી હતી. ધૂલીપ કાપાલિક લોકોમાં પોતાનો પ્રભાવ પ્રદર્શિત કરવા માટે વિવિધ ચમત્કારો કરતો રહેતો હતો. લોકોનો સમૂહ ધૂલીપ કાપાલિકની સિદ્ધિને બિરદાવતો હતો.

કાપાલિક ધૂલીપે નગરીની વચ્ચે એક મોટા સમૂહને એકઠો કર્યો. તેણે એક પછી એક ચમત્કાર બતાવવા માંડ્યા. લોકો સિદ્ધપુરુષ કાપાલિકની શક્તિને બિરદાવવા લાગ્યા. લોકો એને વંદન કરવા લાગ્યા. અનેક લોકો ભય પામીને પણ વંદન કરતા હતા. નગરીના લોકો કાપાલિકના ચરણે પુષ્પો અને ધન બિછાવવા લાગ્યા. કાપાલિક ધૂલીપે જાણ્યું કે સમગ્ર નગરીમાં મારા જ નામની ચર્ચા થઈ રહી છે. મારી સિદ્ધિઓની વાતો થઈ રહી છે. નગરજનો મારા પ્રભાવ હેઠળ દબાઈ ગયા છે.

આમ ને આમ આઠ દિવસ પસાર થઈ ગયા.

પાટલીપુત્રમાં કાપાલિક ધૂલીપની ચર્ચા ચોરે અને ચૌટે થતી હતી. એકવાર મહા કાપાલિક ધૂલીપે જનસમૂહની વચ્ચે પ્રશ્ન કર્યો : 'હે નગરજનો ! આ નગરમાં એવો કોઈ માણસ છે ખરો કે જે મારી પાસે આવ્યો જ ન હોય, મારા ચમત્કારો,

મારી સિદ્ધિનાં દર્શન ન કર્યા હોય, જેણે મારી સેવા ન કરી હોય...!’

ત્યારે એક નગરજને આગળ આવીને કાપાલિકને કહ્યું : ‘હે મહાપુરુષ ! આ નગરમાં બે માણસો એવા છે કે જે હજુ સુધી આપનાં દર્શન અર્થે આવ્યા જ નથી.’

કાપાલિક ધૂલીપે કહ્યું : ‘તે બે માણસો મારા પ્રભાવથી અજાણ હોવા જોઈએ. તે બન્નેને મારી શક્તિની ખબર નથી લાગતી...!’

‘ના... એવું નથી. તે બન્ને માણસો આપના પ્રભાવથી અજાણ નથી. આપની શક્તિથી પરિચિત છે. પરંતુ તેઓ જૈન ધર્મના આરાધક છે. આથી તેઓ આવા ચમત્કારમાં શ્રદ્ધા દાખવતા નથી.’

‘એવી તે બે વ્યક્તિઓ કોણ છે ?’ કાપાલિકે પ્રશ્ન કર્યો.

ત્યારે નગરજને ઉત્તર આપ્યો : ‘એકનું નામ સુધન શ્રેષ્ઠી છે અને બીજાનું નામ ભીમ રાજા છે.’

કાપાલિકે નગરજન દ્વારા બન્નેનાં ભવનો જોયાં. કાપાલિકને તેની સિદ્ધિઓ પર ભારે ગર્વ હતો.

બીજે દિવસે કાપાલિક ધૂલીપ સુધન શ્રેષ્ઠી તથા ભીમ રાજાના ભવન પાસે આવ્યો ત્યારે એના ક્રોધનો પાર નહોતો. કાપાલિકને એમ થતું હતું કે મારી શક્તિ સામે ભલભલાં ઝૂકી પડે છે. આ બન્ને વ્યક્તિઓને પણ મારી શક્તિનો પરિચય આપીને મારા ચરણમાં નમાવું.

કાપાલિક ધૂલીપે તરત જ મંત્રપ્રયોગ કરીને સુધન શ્રેષ્ઠી અને ભીમરાજાના ભવન પર રજ અને પથ્થરની વૃષ્ટિ ખડી કરી. એકાએક ધૂળ અને પથ્થરોની વર્ષા થવાથી સુધન શેઠ અને ભીમરાજાનો પરિવાર આશ્ચર્ય પામ્યો. બન્ને પરિવારના સભ્યોને થયું કે એકાએક આ શું થયું ? એકાએક ધૂળ અને પથ્થરોની

વર્ષા કેમ થવા માંડી ?

સુધન શેઠ અને ભીમરાજાનો પરિવાર મૂંઝવણમાં પડ્યો. હવે શું થશે ? આ સંકટમાંથી કેવી રીતે પાર ઊતરાશે ? બન્ને પરિવારના સભ્યો અનેક પ્રકારના તર્ક-વિતર્ક કરવા લાગ્યા.

પરંતુ જેમણે જૈન ધર્મનો મર્મ જાણી લીધો હતો તેવા સુધન શેઠ અને ભીમરાજાએ જરા પણ ધૈર્ય ગુમાવ્યું નહોતું. તેઓ બન્ને સમજતા હતા કે આપત્તિકાળે તો ઈષ્ટદેવનું સ્મરણ જ હિતકારી બને છે.

બન્નેએ તરત જ શ્રી ઋષભદેવ ભગવંતનું સ્મરણ કર્યું. અને શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની સાતમી ગાથાનો પાઠ કરવા લાગ્યા. મહા પ્રભાવિક ભક્તામર સ્તોત્રનો સાતમો શ્લોક બન્ને અંતઃકરણથી ગાવા લાગ્યા.

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસન્તતિસન્નિબદ્ધં
પાપં ક્ષણાત્ ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજમ્ ।
આકાન્તલોકમલિનીલમશેષમાશુ
સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

સુધન શેઠ અને ભીમરાજા ભાવવિભોર બનીને ભક્તામર સ્તોત્રનો સાતમો શ્લોક ગાઈ રહ્યા હતા. બન્નેનાં અંતરમાં ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા અતૂટ હતી. બન્નેને થયું કે એકાએક આવેલું સંકટ નષ્ટ પામશે જ.

ત્યાં થોડીવારમાં જ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં. સુધન શેઠ અને ભીમરાજાની ભાવભરી ભક્તિથી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની પ્રસન્નતાનો પાર નહોતો. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ તરત જ બન્નેના ભવન પર કાપાલિક દ્વારા થયેલી ધૂળ અને પથ્થરની વર્ષા અટકાવી દીધી. એટલું જ નહિ પરંતુ ત્યાં જે ધૂળ અને પથ્થરો પડ્યાં હતાં તે અદૃશ્ય કરીને કાપાલિક ધૂલીપના સ્થાને ધૂળ અને પથ્થરોની

વૃષ્ટિ ચાલુ કરી દીધી.

પોતાના આવાસ પર ધૂળ અને પથ્થરોની વૃષ્ટિ થતી જોઈને કાપાલિક ધૂલીપ ગભરાઈ ગયો. તેને ભારે આશ્ચર્ય થયું. એને થયું કે શું મારા મંત્રપ્રયોગમાં કોઈ ખામી રહી ગઈ હશે ? ના... ના... એવું તો બને જ નહિ... તો પછી મારી શક્તિ મારા પર જ કેમ આવી ?

તરત જ કાપાલિક ધૂલીપ ધૂળ અને પથ્થરોની વૃષ્ટિ અટકાવવા અનેકવિધ ઉપાયો અજમાવવા લાગ્યો.

કાપાલિકે ધૂળ અને પથ્થરોની થતી વૃષ્ટિને અટકાવવા દસ મંત્રપ્રયોગ અજમાવી જોયા પરંતુ તેને કોઈ સફળતા ન મળી. કાપાલિક સમજી ગયો કે મેં નિર્દોષ એવા સુધન શેઠ અને ભીમરાજાને સતાવ્યા એનું જ આ પરિણામ છે.

કાપાલિક ધૂલીપને પોતાના હાથે થયેલી ભૂલ સમજાઈ. એના ગર્વનો નશો જાણ્યે ઊતરી ગયો હતો. તેને ભારે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. તે પોતાના સ્થાન પરથી ઊભો થયો અને સીધો સુધન શ્રેષ્ઠીના ભવન પર આવ્યો.

કાપાલિક ધૂલીપ સુધન શ્રેષ્ઠીના ચરણમાં નમી પડ્યો અને પોતાના હાથે થયેલા દોષની ક્ષમા માગી.

સુધન શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું : ‘કાપાલિક, અમે તમારું નામ સાંભળ્યું હતું. અમે જૈન ધર્મના ચુસ્ત આરાધકો છીએ. ચમત્કારોમાં માનતા નથી એટલે અમે એવા કોઈ સ્થળે જતા નથી. કુતૂહલતાથી પણ જતા નથી. અમને તમારા પર જરાય દ્વેષભાવ પણ નથી. પરંતુ તમારા દુષ્કૃત્યથી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી કોપિત થયાં હશે તેથી તમને સાચા રસ્તે લાવવા માટે આ પ્રમાણેની શિક્ષા કરી હશે.’

‘ઓહ...’ એમ કહીને કાપાલિક ધૂલીપ પોતાના હાથે થયેલી ભૂલનો વારંવાર પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. એની આંખોમાંથી અશ્રુઓ વહેવા લાગ્યાં. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ જાણ્યું કે કાપાલિકનું અંતર

સ્વચ્છ થઈ ગયું છે એટલે કાપાલિકને ક્ષમા આપી. આમ કાપાલિક ધૂળ અને પથ્થરના ઉપદ્રવથી મુક્ત થયો.

સુધન શ્રેષ્ઠીએ કાપાલિક ધૂલીપને જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું અને કહ્યું : ‘નરક પદવીને આપનારી હિંસાનો ત્યાગ, સત્ય જ બોલવું, ચોરીનો ત્યાગ, કામક્રીડાનો વિરતિ અને પરિગ્રહના ત્યાગરૂપી જૈન ધર્મ પાપમાં ખૂંચેલા એવા મનુષ્યને ન ગમે ? તેથી શું ? પ્રમેહના રોગવાળો ધૃત ખાતો નથી તેથી શું ધૃત ખરાબ કહેવાય છે ? એટલે કે કહેવાતું નથી. તે પ્રમાદીને માયારૂપી નાગિની દંશ દેવાને સમર્થ કેમ ન થાય ? અર્થાત્ તેને માયારૂપી નાગિની અવશ્ય દંશ દે છે, તેથી પોતાનું હિત ઇચ્છનારે સર્વ ધર્મોમાં શ્રેષ્ઠ એવો જૈન ધર્મ અંગીકાર કરવો.’

સુધન શ્રેષ્ઠીએ કાપાલિકને જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી સમજાવ્યું. છેવટે તે કાપાલિક જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવા શક્તિમાન થયો. અને સમ્યક્ત્વ પામીને સુધન શ્રેષ્ઠીને પોતાનો ગુરુ માનવા લાગ્યો.

આથી જૈન ધર્મનો જય જયકાર થવા લાગ્યો. લોકો ભક્તામર સ્તોત્ર પરત્વે વધારે શ્રદ્ધાવાન બન્યા. ભક્તામર સ્તોત્ર પ્રત્યે લોકોની શ્રદ્ધાનું ઝરણું વહેવા લાગ્યું.

કથાક્રમાંક - ૪

વસંતપુર નામનું એક નગર હતું.

એમાં કેશવ નામનો એક વણિક રહે.

તે નિર્ધન હોવાથી અનેક પ્રકારનાં પાપકર્મો કરીને પોતાનો જીવનનિર્વાહ ચલાવતો હતો.

એકવાર વસંતપુરમાં તેજસ્વી જૈન મુનિ વિહાર કરતા આવી ચડ્યા. નગરના ધર્મીજનો તેમનાં દર્શનાર્થે જવા લાગ્યા. મુનિવરનું પ્રવચન પણ પ્રભાવકારી હોવાથી અનેક લોકો ધર્મોપદેશ સાંભળવા માટે જતા હતા. કેશવ વણિકને જાણવામાં આવ્યું કે નગરી બહાર

તેજસ્વી મુનિરાજ આવ્યા છે. આથી તે એમનું પ્રવચન સાંભળવા અર્થે ગયો.

ત્યાં એકઠા થયેલા ધર્મીજનોને મુનિવર કહી રહ્યા હતા, 'ધર્મ એ ઉત્તમ મંગલ છે, મનુષ્ય તથા દેવલોકના સુખને આપનારો છે. અને ભક્તિ અને મુક્તિ દેનારો છે. ધર્મ પિતાની જેમ રક્ષણ કરે છે. ધર્મ જ ગુરુની જેમ સદ્ગુણનો સંગ્રહ કરાવે છે. એ સ્વામીની માફક રાજ્યને અપાવે છે. ધર્મ બંધુ જેવો સ્નેહ દર્શાવે છે અને કલ્પવૃક્ષની જેમ સર્વ મનોવાંછિત પૂર્ણ કરે છે.'

મુનિવરના ધર્મપ્રેરક પ્રવચનની કેશવ વણિકના મન પર ગાઢ અસર થઈ.

કેશવની જૈન ધર્મ પ્રત્યેની આસ્થામાં વધારો થયો. મુનિવરનું પ્રવચન પૂરું થયું પછી કેશવે મુનિરાજને વંદન કર્યા અને પોતાનું વીતક સંભળાવ્યું.

ત્યારે મુનિવરે કેશવને ધર્મ આરાધનામાં મન પરોવવાનું કહ્યું તેમજ ભક્તામર સ્તોત્રના આઠમા-નવમા શ્લોકની ચિત્ત પરોવીને આરાધના કરવાનું જણાવ્યું. આઠમા-નવમા શ્લોકના પાઠથી બ્રાહ્મ-અભ્યંતર શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે તેમ મુનિવરે કેશવને કહ્યું.

કેશવે મધુર સ્વરે મુનિવરને કહ્યું : 'હે ભગવંત, આપ મને તે શ્લોકો ધારણ કરાવો...'

ત્યારે મુનિવરે કેશવ વણિકને ભક્તામર સ્તોત્રનો આઠમો અને નવમો શ્લોક ધારણ કરાવ્યો.

મત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદ-

મારભ્યતે તનુષિયાડપિ તવ પ્રભાવાત્ ।

યેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિની દલેષુ

મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિ નનૂદબિન્દુઃ ॥૮॥

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં
ત્વત્સંકથાપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ
પદ્માકરેષુ જલજ્વલિ વિકાસભાંજિ ॥૮૧॥

કેશવે ભક્તામર સ્તોત્રનો આઠમો-નવમો શ્લોક હૈયામાં ધારણ કરી લીધો. અને પછી નિત્ય તેના પાઠ કરવા લાગ્યો.

દિવસો પર દિવસો વીતવા લાગ્યા.

કેશવ નિત્ય ભક્તામરના બે શ્લોકોનું અચૂક રટણ કરતો હતો. તેમાં ક્યારેય વિક્ષેપ પાડતો નહોતો.

એક દિવસ કેશવને વિચાર આવ્યો કે જેની પાસે ધન છે તે જ માણસ કુલીન ગણાય છે, તે જ પંડિત ગણાય છે, તે જ શ્રુતજ્ઞ ગણાય છે. વળી તે જ વક્તા ગણાય છે. અને તે જ સુંદર મનાય છે. આમ સર્વે ગુણો સોનાનો, ધનનો આશ્રય કરીને રહેલા છે.' તેથી કોઈપણ ઉપાયે મારે ધન મેળવવું ઉચિત છે.'

આમ વિચારીને કેશવે પોતાની પાસે જે સામાન્ય ઘરવખરી હતી તે વેચી નાંખી, એમાંથી જે રકમ હાથમાં આવી તે લઈને પરદેશ ધન કમાવા અર્થે નીકળી પડ્યો. કેશવે પોતાની સાથે પાંચ મિત્રોને લીધા હતા.

કેશવ સહિત અન્યો પરદેશ જવા નીકળી પડ્યા.

આગળ જતાં ગાઢ વન્ય પ્રદેશ શરૂ થયો.

કેશવે કહ્યું : 'મિત્રો, મને લાગે છે કે આપણે ગાઢ વન્ય પ્રદેશમાંથી પસાર થવાનું છે. આપણે સાવધાની કેળવીને આગળ વધવું પડશે. કારણ કે આ વનમાં હિંસક પ્રાણીઓનો ભય આપણા સૌ પર ઝંખૂબેલો જ રહેશે.'

'કેશવની વાત સત્ય છે. આપણે સહુએ પૂરી સાવધાની

કેળવવી પડશે.’ એક મિત્રએ કહ્યું.

બધા ખૂબ જ સાવધાની સાથે વન્યપ્રદેશમાં આવેલી કેડી પરથી જઈ રહ્યા હતા. વન્ય પ્રદેશમાં ઊંચાં ઊંચાં વૃક્ષો, લત્તા, વનરાજી હોવાથી ક્યારેક સૂર્યનો પ્રકાશ પણ જોવા મળતો ન હતો.

વનમાં ચાલતાં ચાલતાં એક પ્રહર વીતી ગયો. કેશવે પોતાના મિત્રોને કહ્યું : ‘મિત્રો, મને ખૂબ તરસ લાગી છે. તમે અહીં વૃક્ષ નીચે બેસો. હું આટલામાં ક્યાંય સરિતા હોય તો જોઈ આવું. પછી તમને બોલાવવા આવું.’

‘હા... એમ જ કર... સતત પ્રવાસથી અમે પણ શ્રમિત થયા છીએ. તને ક્યાંય ઝરણું કે સરિતા જોવા મળે તો તરત જ આવી જજે. અમારે પણ જળપાન કરવું છે.’

અને કેશવ તરત જ જંગલમાં આડા રસ્તે ચાલ્યો ગયો. ચાલતાં ચાલતાં તે ઘણો આગળ નીકળી ગયો. ત્યાં સામે જ એક ઝરણું વહેતું જોવા મળ્યું. કેશવે ત્યાં જઈને પોતાની તૃષા છિપાવી. થોડીવાર તે ઝરણા પાસે બેસી રહ્યો.

કેશવ થોડવાર રહીને ઊભો થયો અને મિત્રો પાસે જવા આગળ વધ્યો. એનાથી દિશા ચૂકી જવાઈ. તેણે બીજી દિશાનો માર્ગ પકડ્યો હતો. કેશવ ઘણું ચાલ્યો છતાં જંગલની મુખ્ય કેડી દેખાતી ન હતી. કેશવ મુંઝાયો કે હવે શું કરવું ?

કેશવ વધુ વિચારે ત્યાં વિકરાળ સિંહનાં દર્શન થયાં. તે ધ્રૂજી ઊઠ્યો. એને થયું કે હવે તો મોત નજીક જ છે. શું કરવું ? ત્યાં જ એને ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથા યાદ આવી ગઈ. તે તરત જ પાઠ કરવા લાગ્યો.

થોડીવારમાં સિંહે પોતાનો માર્ગ બદલાવીને અન્યત્ર ચાલ્યો ગયો. કેશવે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. અને આગળ વધ્યો.

ત્યાં કેશવને એક કાપાલિકનો ભેટો થયો.

કાપાલિકે કેશવને પૂછ્યું : ‘ભાઈ, તું આ ગાઢ વન્ય પ્રદેશમાં

ભૂલો પડી ગયો છે કે શું ?’

‘હા... મહારાજ,’ કેશવે ઉત્તર આપ્યો.

‘તારે ક્યાં જવું છે ?’

‘હું ધન કમાવવા માટે પરદેશ જઈ રહ્યો હતો. મારી સાથે મારા મિત્રો હતા. પણ કેડી ભૂલી ગયો અને આડા માર્ગે નીકળી જતાં અહીં આવી પહોંચ્યો છું.’

કાપાલિકે આછા હાસ્ય સાથે કહ્યું : ‘ભાઈ, તારે ધન કમાવવા માટે પરદેશ જવાની જરૂર નથી. અહીંથી થોડે દૂર એક રસકૂપિકા છે. એમાં એવો રસ ભરેલો છે કે જેના બિંદુ માત્રના સ્પર્શથી લોહનું સુવર્ણ બની જાય છે.’

કેશવ કાપાલિકની વાત સાંભળીને અત્યંત આનંદિત બની ગયો. તેણે કહ્યું : ‘એમ....! તો તો ઘણું સારું...’

કાપાલિકે કહ્યું : ‘તો પછી ચાલ મારી સાથે, હું તને એ રસકૂપિકા આપીશ.’

કાપાલિક કેશવને રસકૂપિકાના સ્થાને લઈ આવ્યો. ત્યાં કાપાલિકના કહેવાથી કમરે દોરડું બાંધી, હાથમાં તુંબડું લઈ રસકૂપિકાની અંદર ઊતર્યો. કેશવે તેમાંથી રસનું તુંબડું ભરી લીધું.

રસથી તુંબડું ભરાઈ ગયા પછી કેશવે દોરડું હલાવ્યું કે કાપાલિકે તે દોરડું ખેંચવા માંડ્યું. જ્યારે કેશવ કૂપિકાના મુખ પાસે આવ્યો ત્યારે કાપાલિકે કહ્યું : ‘ભાઈ, તારા હાથમાં રહેલું તુંબડું મને આપી દે. કદાચ બહાર આવતાં તેમાંનો રસ ઢોળાઈ જાય તો આપણી મહેનત નિર્થક બની જશે.’

કેશવ કાપાલિકના કથનમાં દોરવાઈ ગયો. કેશવ નિષ્કપટ હતો. કાપાલિકે તુંબડું માગ્યું એટલે કેશવે તે તુંબડું આપી દીધું.

આ તરફ કપટી કાપાલિકે કેશવના હાથમાંથી તુંબડું લઈ લીધું અને તરત જ પોતાના હાથમાં રહેલું દોરડું ધૂરિકા વડે કાપી નાખ્યું. એટલે કેશવ રસકૂપિકાના તળિયે જઈને પડ્યો.

કાપાલિકે આવું ઘાતકી કૃત્ય એટલા માટે કર્યું કે કેશવ ભાગ ન પડાવે.

આ તરફ કેશવ જેવો રસકુપિકાના તળિયે જઈને પડ્યો, પછડાટ લાગવાથી એને આંખે અંધારાં આવી ગયાં. થોડીવાર સુધી તે એમ ને એમ બેસી રહ્યો. થોડીવાર પછી કંઈક કળ વળી.

કેશવ બની ગયેલી ઘટના પર વિચાર કરવા લાગ્યો. તેને થયું કે હવે આમાંથી બહાર કેવી રીતે જવાશે ? શું કરવું ? તેનું અંતરમન મુંઝાવા લાગ્યું.

એવામાં કેશવને ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથા યાદ આવી ગઈ. એટલે તેણે આંખો બંધ કરીને ભક્તામર સ્તોત્રના બે શ્લોકોનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

થોડીવારમાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની સેવિકાએ કેશવને કૂપિકામાંથી બહાર કાઢ્યો.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ કેશવને આઠ રત્નો આપ્યાં. અને દેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

કાપાલિક તો રસ ભરેલું તુંબડું લઈને પોતાના માર્ગે ચાલ્યો ગયો હતો.

આ તરફ કેશવ આમતેમ ભટકતો ભટકતો વન્ય પ્રદેશની બહાર આવ્યો. માર્ગમાં એને એક સાર્થવાહનો ભેટો થયો. કેશવે સાર્થવાહને કહ્યું : ‘હું તમારી સાથે આવી શકું છું ?’

સાર્થવાહે હા પાડી.

સાર્થવાહના રૂપમાં તે એક ઠગ હતો. સાર્થવાહની સાથે આવનારાઓ પણ ઠગ હતા. તે ઠગ ટોળકી સાર્થવાહના રૂપમાં પ્રવાસ કરતી હતી. કેશવ સાર્થવાહની સાથે જોડાઈ ગયો. ઠગ ટોળકીના બધા માણસો કેશવની દરેક હિલચાલ પર નજર રાખતા હતા. કેશવ વારંવાર શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ આપેલાં રત્નો પર હાથ

ફેરવી લેતો હતો. આથી સાર્થવાહને થયું કે આ વ્યક્તિ પાસે કોઈ મૂલ્યવાન વસ્તુ હોવી જોઈએ. અને તે છુપાવી રહ્યો છે.

બધા આગળ વધતાં હતા ત્યાં એક નિરાપદ સ્થળે બધાએ રોકાણ કર્યું. સાર્થવાહે મનોમન નક્કી કર્યું કે આ માણસને મોતને ઘાટ ઉતારી દઈને તેની પાસે રહેલ મૂલ્યવાન વસ્તુ આંચકી લઉં.

આ તરફ જ્યારે કેશવ એક વૃક્ષની નીચે બેસીને ભક્તામરની ગાથાના પાઠ કરી રહ્યો હતો ત્યારે સાર્થવાહને થયું કે કેશવને યમસદને પહોંચાડવા માટેની આનાથી ઉત્તમ તક એક પણ નથી. આમ વિચારીને સાર્થવાહ શસ્ત્ર લઈને કેશવની પાસે આવ્યો અને જેવો તે કેશવ પર પ્રહાર કરવા જાય છે ત્યાં તેનો હાથ રોકાઈ ગયો. તેનો હસ્ત જડવત્ બની ગયો.

સાર્થવાહને થયું કે આ શું ? એકાએક મારો હાથ કેમ રોકાઈ ગયો ? નક્કી આ માણસ પાસે કોઈ શક્તિ હોવી જોઈએ. સાર્થવાહ ભયભીત બન્યો અને નાસવા લાગ્યો. તેના સાથીઓ પણ નાસવા લાગ્યા.

જ્યારે કેશવ તો ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથામાં તદાકાર બન્યો હતો. શ્લોકના પ્રભાવથી કેશવનો ચમત્કારિક બચાવ થઈ ગયો. થોડીવાર પછી તેણે આંખો ખોલી ત્યારે સાર્થવાહ કે તેના કોઈ સાથીઓ જોવા ન મળ્યા. એને થયું કે આ બધા મને એકલો મૂકીને ક્યાં ચાલ્યા ગયા ?

વનમાં, યુદ્ધમાં, શત્રુઓની મધ્યમાં, પાણીના પૂર વખતે, અગ્નિના પ્રકોપ વખતે, સમુદ્રમાં અને પર્વતના મસ્તકે, સૂતેલા, પ્રમાદમાં પડેલા કે વિષમ સ્થિતિમાં મુકાયેલા મનુષ્યનું પૂર્વ કરેલાં પુણ્યો જ રક્ષણ કરે છે.

કેશવ ઊભો થયો, તેણે આમતેમ દષ્ટિ દોડાવી પણ સાર્થવાહ અને તેના સાથીઓ ક્યાંય દેખાતા ન હતા. કેશવે એક ઘટિકા પર્યંત સાર્થવાહની પ્રતીક્ષા કરી પછી લાગ્યું કે તેઓ ખરેખર

પોતાને મૂકીને ચાલ્યા ગયા છે.

કેશવે પોતાના ઘરનો માર્ગ પકડ્યો. તે પાછો ફરવા લાગ્યો ત્યાં એને સપ્ત તૃષા લાગી. તેની જીવ્હા તાળવે ચોટવા લાગી. પરંતુ જળ પ્રાપ્ત થયું નહિ.

કેશવ તરત જ ભક્તામર સ્તોત્રની બન્ને ગાથાના પાઠ કરવા લાગ્યો. ગાથાના પ્રભાવથી તે થોડો આગળ વધ્યો કે સરિતાનાં દર્શન થયાં. તે સરિતા પાસે જઈને ખોબે ખોબે જળ પીધું અને તૃષા છુપાવી.

પંદર દિવસની રઝળપાટ પછી તે પોતાની નગરી વસંતપુર આવ્યો. નગરીમાં આવીને કેશવે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ આપેલા આઠ રત્નો વેંચી નાખ્યાં. અને તે શ્રીમંત બની ગયો. અઢળક લક્ષ્મી થઈ ગઈ.

કેશવે ભક્તામરની ગાથાનો પ્રભાવ જાણ્યો હતો. આથી તેની શ્રદ્ધામાં વધારો થયો હતો. તે ધનવાન બનવા છતાંય ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથાના પાઠ કરવાનું ચૂકતો નહોતો. તેણે દાનની સરિતા વહેવડાવવા માંડી. નગરીમાં તે દાનવીર તરીકે પંકાયો. બાકીનું જીવન આનંદમાં પસાર કર્યું.

કથાક્રમાંક : ૫

અણહિલપુર પાટણ.

એ સમયે ચૌલુક્યવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો કુમારપાળ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. કુમારપાળ રાજા ન્યાયપ્રિય, નીતિવાન અને ધર્માનુરાગી રાજવી હતો.

કુમારપાળ રાજાને ભોપલદે નામની રાણી હતી. અને વાગ્ભટ નામનો મંત્રી હતો.

જૈનાચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીના ધર્મોપદેશથી રાજા કુમારપાળ જૈનધર્મ પ્રત્યે અતિ શ્રદ્ધાવાન બન્યો હતો. અને પરમાર્હતનું બિરુદ

મેળવ્યું હતું.

મહારાજા કુમારપાળની સમૃદ્ધ નગરી અણહિલપુર પાટણમાં કપદી નામનો એક નિર્ધન વણિક રહેતો હતો. તે પોતાના દિવસો મુશ્કેલીમાં પસાર કરતો હતો.

એકવાર આ નગરીમાં આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી પધાર્યા. ત્યારે કપદી વણિક તેમનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે ગયો. તેમાં શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ પ્રભુસ્તુતિનું અલૌકિક વર્ણન કર્યું.

આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીના પ્રભાવક વ્યાખ્યાનની કપદી વણિક પર ઊંડી અસર પડી. વ્યાખ્યાન પૂર્ણ થયા પછી કપદી આચાર્યશ્રી પાસે આવ્યો, વિધિપૂર્વક વંદન કરીને કહ્યું : ‘હે ભગવંત ! આપે આજે પ્રવચનમાં પ્રભુસ્તુતિનો અપૂર્વ અને અલૌકિક મહિમા સમજાવ્યો. પરંતુ પ્રભુસ્તુતિ શી રીતે થાય ? એ અંગે હું કશું જાણતો નથી. મારે પ્રભુની સ્તુતિ કરવી હોય તો શું કરવું જોઈએ ? હું તો અત્યંત દરિદ્ર વણિક છું. મારાથી બીજું કંઈ થઈ શકે તેમ નથી. આથી આપ મારા પર કૃપા વરસાવીને એવો માર્ગ બતાવો કે હું પ્રભુસ્તુતિ ઉચિત રીતે કરી શકું તેમજ હું મારા આવતાં જન્મને સાર્થક કરી શકું.’

આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘ભાઈ કપદી, નિર્ધનતા પ્રાપ્ત થવી એ કોઈ પૂર્વકર્મનું ફળ છે. અને એવી પરિસ્થિતિમાં પણ ધૈર્ય કેળવીને નીતિ, પ્રમાણિકતાથી જીવન પસાર કરવું તથા શ્રી જિનભક્તિ કરવી એ સુજ્ઞ મનુષ્યનું પરમ કર્તવ્ય છે. તે માટે હું તને ભક્તામર નામનું એક સ્તોત્ર આપું છું. તે સ્તોત્ર તું કંઠસ્થ કરી લે તથા રોજ તેનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્મરણ કરતો રહે એટલે તારા આ જન્મનાં દુઃખ, પરિતાપ નષ્ટ થશે. તેમજ તારો પરભવ પણ સાર્થક થઈ જશે.’

આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીના મધુર શબ્દોથી કપદી વણિકને સુખ ઊપજ્યું. તે ભાવવિભોર બનીને આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીના

ચરણમાં નમી પડ્યો. તેની આંખોમાંથી અશ્રુઓ ટપકવા લાગ્યાં. આચાર્યશ્રીએ તેના મસ્તક પર હસ્ત મૂક્યો, આશીર્વાદ આપ્યા.

અને પછી થોડા જ દિવસોમાં આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ પોતાની અપૂર્વ અને દિવ્ય શક્તિથી કપર્દી વણિકને શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની ચુમાલીસ ગાથાઓ શીખવી દીધી.

ત્યાર પછી કપર્દી વણિક શ્રદ્ધાભાવ સાથે ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરવા લાગ્યો. તેમાંય અગિયારમા સ્તોત્રનો પાઠ કરતી વખતે કપર્દી ભાવવિભોર બની જતો હતો.

દૃષ્ટ્વા ભવંતમનિમેષવિલોકનીયં
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિ દુગ્ધસિન્ધોઃ
ક્ષારં જલં જલનિધે રસિતું ક ઈચ્છેત્ ? ॥૧૧॥

કપર્દી વણિક નિત્ય શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરતો હતો. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર પરત્વે અપૂર્વ શ્રદ્ધાભાવ એના હૈયામાં રમતો હતો.

એક દિવસ કપર્દી પોતાના નાનકડા એવા ખંડમાં બેસીને ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરી રહ્યો હતો. એનું સમગ્ર ચિત્તતંત્ર ભક્તામરના ભાવથી સભર શ્લોકોમાં સ્થિર બન્યું હતું.

ત્યાં આ શું ?

કપર્દીના ખંડમાં એકાએક પ્રકાશ ફેલાયો. અને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ કપર્દીને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું : ‘હે વત્સ, તારી શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી હું અતિ પ્રસન્ન બની છું. તારે જે જોઈતું હોય તે માંગ, હું તને આ સંસારના વ્યવહારમાં આવતી કોઈ પણ વસ્તુ તને આપી શકીશ, પરંતુ આત્મિક વસ્તુ આપવાની મારી તાકાત નથી.’

કપર્દીએ માતા શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને વંદન કર્યા પછી બે હાથ જોડીને કહ્યું : ‘હે માતા ! મારા કોઈ પૂર્વકર્મના ફળને લીધે હું જન્મથી અતિ દરિદ્ર અને નિર્ધન છું. દરિદ્રતાના કારણે મારે અનેક પરિતાપ, દુઃખ અને સંકટ ભોગવવાં પડે છે. અને જીવન-વ્યવહાર ચલાવવા માટે પાપકર્મોનો આશરો લેવો પડે છે. જો આપ મારા પર પ્રસન્નતા દાખવતાં હો તો મારું દારિદ્ર્યપણું ટાળો.’

ચક્રેશ્વરીદેવીએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘હે વત્સ, તારી ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા આજે સંધ્યાટાણે તારા ઘેર ‘કામધેનુ’ આવશે. તેનું દૂધ તું ખાલી ઘડાઓમાં દોહી લેજે, એટલે. તેનું સુવર્ણ બની જશે.’ આટલું જણાવીને દેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

કપર્દીએ ઘડા લાવીને તૈયાર રાખ્યા.

સાંજ પડી.

કપર્દી પોતાના ઘરના દ્વાર પાસે ઊભો રહ્યો. થોડી વારે ત્યાં એક સુંદર ગાય આવીને ઊભી રહી. કપર્દી તેને આદરપૂર્વક પોતાના ઘરમાં લઈ આવ્યો. અને તેનું દૂધ ઘડામાં દોહવા લાગ્યો.

એક પછી એક ઘડા દૂધના કપર્દી ભરવા લાગ્યો.

આમ તેણે એકત્રીશ ઘડાઓ કામધેનુ ગાયના દૂધથી ભરી લીધા. *

ત્યાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં અને કપર્દીને પૂછ્યું : ‘વત્સ, હવે તારી શી ઈચ્છા છે ?’

ત્યારે કપર્દીએ કહ્યું : ‘હે માતા ! મારી ધનની અભિલાષા તો પૂર્ણ થઈ. પરંતુ એક કામના બાકી છે.’

‘તું મને તારી મનોકામના જણાવ... હું તારી ઈચ્છા પૂરી કરીશ.’

‘હે માતાજી, મારે આ નગરમાં વસતા સર્વ સાધર્મિકોને કામધેનુ ગાયના સર્વશ્રેષ્ઠ દૂધથી તૈયાર કરવામાં આવેલ ક્ષીરનું ભોજન કરાવવું છે.’

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ કહ્યું : ‘એમ જ થાઓ.’ અને દેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

બીજા દિવસે કપર્દી વણિકે નગરીમાં વસતા તમામ સાધર્મિકોને પોતાના ઘેર ભોજન માટે પધારવાનું આમંત્રણ આપ્યું. કપર્દી વણિક રાજભવનમાં જઈને મહારાજા કુમારપાળને પણ પોતાને ત્યાં ભોજન અર્થે પધારવાની વિનંતી કરી આવ્યો.

કપર્દી વણિકે યથા સમયે નગરીના સર્વ સાધર્મિકોને ભોજન કરાવ્યું. કામધેનુ ગાયના પ્રતાપે ક્ષીર ઉત્તમ કોટીની બની હતી. સહુ કોઈ કપર્દીની પ્રશંસા કરતા થાકતા નહોતા. ક્ષીરનો દિવ્ય અને અનુપમ સ્વાદ સહુને યાદગાર રહી ગયો હતો. મહારાજા કુમારપાળ પણ આ પ્રસંગે આવ્યા હતા. અને દિવ્ય સ્વાદવાળી ક્ષીર આરોગીને પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી હતી.

કપર્દી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીને પણ પોતાને ત્યાં વહોરવા માટે બોલાવી લાવ્યો હતો.

ભોજનાદિ કાર્ય પૂર્ણ થયા પછી કપર્દી વણિકે સહુને શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલા સુવર્ણના એકત્રીસ ઘડા બતાવ્યા. આથી સહુના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

તે દિવસથી મહાપ્રભાવિક શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર પ્રત્યે લોકોની શ્રદ્ધામાં વધારો થયો. જિન શાસનનો જયનાદ ગુંજી ઊઠ્યો.

કથાક્રમાંક - ૬

અંગદેશમાં આવેલ ચંપાનગરીમાં કર્ણ નામનો રાજવી રાજ્ય કરતો હતો. ચંપાનગરીનો રાજવી કર્ણ પ્રજાવત્સલ, ધર્મપરાયણ, આરોગ્યનિષ્ઠ, દયાળુ અને બળવાન હતો. તેઓની કીર્તિ માત્ર અંગદેશમાં જ નહિ, પરંતુ સમગ્ર ભારતમાં એક પ્રજાપ્રિય રાજવી તરીકે પંકાયેલી હતી. મહારાજા કર્ણ પ્રજાના દરેક કાર્યોમાં અત્યંત રુચિ ધરાવતા હતા. આથી તો તેણે નગરીમાં અનેક ઉદ્યાનો, કૃત્રિમ જળાશયો તેમજ નગરી કેમ સુશોભિત અને દર્શનીય બને તેવું વિચારતો, સાથોસાથ પ્રજા કેમ સુખી બને તેની ચિંતા હતી. મંત્રીઓની સલાહ અને માર્ગદર્શન પણ મેળવતો. રાજા કર્ણે અથાગ પરિશ્રમથી નગરીને દર્શનીય બનાવી હતી.

મહારાજા કર્ણનો મહામંત્રી સુબુદ્ધિ નામ પ્રમાણે જ ગુણો ધરાવતો હતો. મહામંત્રી સુબુદ્ધિ પ્રજાના પ્રશ્નો અને રાજ્યના પ્રશ્નોમાં ભારે રુચિ ધરાવતો હતો. મહારાજાને સલાહ-સૂચન પણ કરતો હતો.

એક દિવસની વાત છે.

ચંપાનગરીની રાજસભા મળી હતી. મહારાજા કર્ણ રથમાં બિરાજમાન થઈને રાજસભામાં આવ્યા ત્યારે દ્વાર પાસે ઊભેલા છડીદારે મહારાજાના આગમનસૂચક છડી પોકારી. રાજસભાના ખંડમાં બેઠેલા દરેક સભાજનો પોતાના સ્થાન પરથી ઊભા થઈ ગયા.

મહારાજા કર્ણે રાજસભાના ખંડમાં જેવો પ્રવેશ કર્યો કે સર્વ સભાજનોએ પોતાના પ્રિય રાજવીનો જયનાદ પોકાર્યો. મહારાજા મંથર ગતિએ રાજ્યસિંહાસન પાસે આવ્યા અને બેઠક ગ્રહણ

કરી. ત્યાર બાદ સભાજનોએ પોતાનું સ્થાન ગ્રહણ કર્યું.

રાજસભાની કાર્યવાહી આરંભાઈ.

સર્વ પ્રથમ ચારણવૃંદે યશોગાન સંભળાવ્યાં.

બ્રાહ્મણોએ આશીર્વાદ પાઠવ્યા.

રાજ્યના વયોવૃદ્ધ પુરુષોએ મહારાજા કર્ણની શુભકામના વ્યક્ત કરી. રાજપુરોહિતે સ્વસ્તિવાચન કર્યું.

ત્યાર બાદ રાજ્યના મહામંત્રી સુબુદ્ધિ પોતાના સ્થાન પરથી ઊભા થયા અને મહારાજા કર્ણની આજ્ઞા મેળવીને કહ્યું : ‘મહારાજાધિરાજ તથા ઉપસ્થિત સભાજનો, આપણા મહારાજાની પ્રજાવત્સલ રાજવી તરીકેની કીર્તિ ચોમેર ફેલાયેલી છે. મહારાજા પ્રજાનાં કાર્યોમાં પૂર્ણ રુચિ ધરાવે છે. તેઓ ન્યાય-નીતિમાં નિપુણ છે. એમના શાસનમાં લૂંટ-ચોરીનો ભય રહ્યો નથી. આપણા રાજ્યનું રક્ષણતંત્ર પૂરેપૂરું સજાગ છે. આજે કોઈને પોતાના પ્રશ્નો રજૂ કરવા હોય તો કરી શકે છે.’

કોઈ ઊભું ન થયું.

જે રાજ્યનો રાજવી ન્યાયપ્રિય, ધર્મનિષ્ઠ, સદાચારી અને પૂરેપૂરો સજાગ હોય ત્યારે પ્રજામાં અસંતોષના અગ્નિને અવકાશ હોતો નથી.

ત્યાં કોઈ બહુરૂપી રાજસભાની વચ્ચે આવ્યો અને તેણે વિનમ્ર સ્વરે મહારાજાને કહ્યું : ‘હે કૃપાનાથ ! હું બહુરૂપી છું. વિવિધ પ્રદેશોમાં હું મારી કલાનું પ્રદર્શન કરી આવ્યો છું. આજે મને આપની રાજસભામાં કલા પ્રદર્શિત કરવાની આજ્ઞા આપો.’

મહારાજા કર્ણે બહુરૂપી કલાકારને અનુમતિ આપી.

બહુરૂપી કલાકાર વિદ્યાના બળે પોતાનાં રૂપ બદલાવી શકતો હતો.

બહુરૂપી તરત જ પોતાની કલા રજૂ કરીને સભાજનોને મનોરંજન આપવા લાગ્યો.

થોડીવાર બાદ બહુરૂપી દેવ-દેવીઓનાં રૂપ રજૂ કરવા લાગ્યો. તેમાં લક્ષ્મી સાથે વિષ્ણુનું રૂપ બતાવ્યું કે જેમના હાથમાં શંખ, ચક્ર, ગદા તથા ધનુષ્ય હતાં.

ત્યાં તો તેણે ભગવાન શંકરનું રૂપ ધારણ કર્યું. મસ્તક પર જટા, હાથમાં ડમરું, ત્રિશૂળ અને આખા શરીરે ભસ્મ ચોળેલી હતી. તેણે પોતાની જટામાં ચંદ્ર અને ગંગાને ધારણ કરેલાં હતાં.

સભાજનો અવાચક બનીને બહુરૂપીની કલાને નીરખી રહ્યા હતા. સભાજનો કલાકારને ‘ધન્ય ધન્ય’ કહીને બિરદાવતા હતા.

ત્યાં વળી બહુરૂપીએ બ્રહ્માજીનું રૂપ ધારણ કર્યું. તેણે બ્રહ્માજીની જેમ ચાર મુખવાળું રૂપ ધારણ કર્યું.

આ તરફ જૈનધર્મના ચુસ્ત આરાધક મહામંત્રી સુબુદ્ધિ બહુરૂપીની કલા જોઈને સમસમી ઊઠ્યા હતા. તેઓ પોતાના સ્થાનેથી ઊભા થયા અને કહ્યું : ‘હે બહુરૂપી ! તું જુદાં જુદાં રૂપ ધારણ કરે છે અને સભાજનોને આનંદિત કરે છે. તે બરાબર છે પરંતુ તારે દેવ-દેવીઓનાં રૂપ ધારણ કરવાં ઉચિત નથી. દેવ-દેવીઓનાં રૂપ નિહાળીને પ્રેક્ષકો હાસ્ય કરે છે જેથી દેવ-દેવી પ્રત્યેનું જે શ્રૌરવ જળવાવું જોઈએ તે સચવાતું નથી.’

બહુરૂપીને મહામંત્રીના શબ્દો પસંદ ન પડ્યા. એને એમાં પોતાની વિદ્યાનું અપમાન લાગ્યું. વિદ્યાના મદથી છકી ગયેલા બહુરૂપીએ મહામંત્રીના કથનને લક્ષ્યમાં લીધું નહિ અને અન્યના કહેવાથી તે તીર્થંકરનું રૂપ ધારણ કરવા લાગ્યો.

મહામંત્રી સુબુદ્ધિને થયું કે બહુરૂપીને પોતાની વિદ્યાનો ભારે ગર્વ છે. મારા કથનને પણ ગણકાર્યું નથી. તે પોતાની વિદ્યાના જોરે તીર્થંકરનું રૂપ બતાવવાની તૈયારી કરી રહ્યો છે. શું કરવું ? આ બહુરૂપીને રોકવાનો કોઈ ઉપાય મળતો નથી. મહારાજા કર્ણ પણ બહુરૂપીની માયામાં મગ્ન બન્યા છે. સભાજનોને બહુરૂપીની રમતથી આનંદ મળી ગયો છે. બહુરૂપી તીર્થંકરનું રૂપ ધારણ

કરી રહ્યો છે તે મારાથી સહન નહિ થાય. શું કરવું ?

મહામંત્રી વિચારમગ્ન બની ગયા. ત્યારે એકાએક એમને ભક્તામર સ્તોત્રની બારમી ગાથાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. મહામંત્રીએ અનન્ય ભાવે ભક્તામર સ્તોત્રની બારમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું.

યે: શાન્તરાગરુચિભિ પરમાણુભિસ્ત્વં
નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈ કલલામભૂત ! ।

તાવન્ત એવ ખલુ તેઽપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં

યત્ તે સમાનમપરં નહિ રુપમસ્તિ ॥૧૨૥

મહામંત્રી સુબુદ્ધિ ભાવવિભોર બનીને, મનને સ્થિર કરીને ભક્તામર સ્તોત્રની બારમી ગાથાનું સ્મરણ કરતા હતા. ત્યાં જ થોડીવારે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી મહામંત્રી પર પ્રસન્ન થયાં. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ મહામંત્રીના અંતરના ભાવ જાણીને રાજસભામાં વિવિધ રૂપ રજૂ કરતાં બહુરૂપીના ગાલ પર હસ્તપ્રહાર કર્યો. હસ્ત પ્રહારથી તે બહુરૂપની બધી વિદ્યાઓ નષ્ટ પામી. બહુરૂપીનું મુખ વાંકું થઈ ગયું. બહુરૂપીએ પોતાનું મુખ સીધું કરવા ઘણો પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ સફળતા ન મળી, એટલે સભાજનો અદ્વિહાસ્ય કરવા લાગ્યા. બહુરૂપીને આથી ભારે ક્ષોભ ઉત્પન્ન થયો.

એ જ વખતે અંતરિક્ષમાંથી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ કહ્યું : ‘અરે મૂરખ, તું દુષ્ટ બુદ્ધિ ધરાવનારો છે. તું અગોચર સ્વરૂપવાળા સર્વોત્કૃષ્ટ તીર્થંકર ભગવંતનું રૂપ બતાવીને જીવવાની આશા શી રીતે રાખી શકે છે ? જો તારે હવે જીવવું હોય તો મહામંત્રી સુબુદ્ધિની ક્ષમા માગ. જો તેઓ તને ક્ષમા આપશે તો તને આ સંકટમાંથી મુક્ત કરીશ.’

બહુરૂપી ક્ષોભ પામ્યો હતો. તે મહામંત્રી સુબુદ્ધિ પાસે આવ્યો. અને મહામંત્રીના ચરણોમાં નમી પડ્યો. પછી કહ્યું :

‘હે મહામંત્રીશ્વર ! આપ મને ક્ષમા આપો. વિધાના ગર્વમાં મારી બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ ગઈ હતી. આપે મને ચેતવ્યો છતાંય હું અજ્ઞાની સમજી ન શક્યો. આપ મને ક્ષમા પ્રદાન કરો.’

મહામંત્રી સુબુદ્ધિએ બહુરૂપી પર દયાભાવ કેળવીને ક્ષમા આપી. અને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને પ્રાર્થના કરી કે બહુરૂપીનું મુખ પુનઃ પહેલાં જેવું કરી દો...

એમ જ થયું.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ મહામંત્રીની પ્રાર્થના સાંભળીને બહુરૂપીનું મુખ હતું તેવું કરી દીધું.

ત્યારપછી મહામંત્રીએ આ ઘટનાનો પ્રકાશ પાડ્યો. અને એમણે જૈન ધર્મ તથા ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા વર્ણવ્યો. સહુ ભક્તામર સ્તોત્રથી ભારે પ્રભાવિત થયા.

કથાક્રમાંક : ૭

એ સમયે અણહિલપુર પાટણ સમૃદ્ધ નગર ગણાતું હતું. આ નગરમાં સત્યક નામનો ધનવાન શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. નગરીની મુખ્ય બજારમાં તેની પેઢી આવેલી હતી. તેનો વેપાર ધમધોકાર ચાલતો હતો.

સત્યક શ્રેષ્ઠી જૈન ધર્મનો આરાધક હતો. તે નિયમિત શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથની સેવા-પૂજા અને ભક્તિ કરતો હતો. જૈનાચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીને પોતાના ગુરુપદે સ્થાપ્યા હતા.

સત્યક શ્રેષ્ઠીને ડાહી નામની રૂપ-ગુણથી સંપન્ન કન્યા હતી. ડાહીની ઉંમર આઠ વર્ષની હતી ત્યારે સત્યક શ્રેષ્ઠી એકવાર તેને લઈને પંચાસરા પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શનાર્થે ગયા. દર્શનાદિ પૂર્ણ કરીને નજીકમાં બિરાજતાં ગુરુદેવનાં દર્શન કર્યાં.

એ વખતે ગુરુમહારાજે આત્માનું હિત થાય તેવાં વચનોથી યુક્ત ધર્મ સંભળાવ્યો. ગુરુ મહારાજે સત્યક શ્રેષ્ઠી તથા તેની

પુત્રીને શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનું મહાત્મ્ય સમજાવ્યું.

તે દિવસથી શ્રેષ્ઠી સત્યક અને તેની પુત્રી ડાહીને ભક્તામર સ્તોત્ર પર અપૂર્વ શ્રદ્ધા બેઠી. સમય જતાં બન્નેએ ભક્તામર સ્તોત્ર મુખપાઠ કરી લીધું. પછી બન્નેએ પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી કે અશુચિ ટાળીને મહાપ્રભાવક શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો દરરોજ ત્રણવાર પાઠ કરવો.

સમયને જતાં વાર લાગતી નથી. આંમ વરસો વીતવા લાગ્યાં. સત્યક શ્રેષ્ઠી અને તેની પુત્રી ડાહીની પ્રતિજ્ઞા જળવાઈ રહી હતી. ડાહીએ યૌવનમાં પ્રવેશ કર્યો એટલે સત્યક શ્રેષ્ઠીએ ડાહી માટે યોગ્ય મુરતિયાની તપાસ આદરી. તપાસ કરતાં સત્યક શેઠે પોતાની ડાહીના વિવાહ ભૃગુકચ્છના નિવાસી એક શ્રેષ્ઠપુત્ર સાથે કર્યા. ડાહીને શ્વસુરગૃહમાં અપૂર્વ સુખ પ્રાપ્ત થયું હતું. ડાહીએ બાળપણમાં ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી તે જળવાઈ રહી હતી.

હવે એકવાર એવું બન્યું કે ડાહી પોતાને પિયર રોકાવા માટે આવી હતી. થોડા દિવસો બાદ તેના શ્વસુર તથા કેટલાક માણસો તેને તેડવા માટે આવ્યા.

અણહિલપુર પાટણમાં ડાહીના શ્વસુર તથા સાથે આવેલા માણસો બે દિવસ રોકાયા પછી તેઓ ડાહીને લઈને ભૃગુકચ્છ જવા રવાના થયા.

ડાહીને લઈને તેના શ્વસુર તથા સાથે આવેલા માણસો પ્રાતઃકાળે નીકળી ગયા. બે ગાડાં હતાં. એમાંથી એક ગાડામાં ડાહી બેઠી હતી. રસાલો આગળ વધતો ગયો. મધ્યાહ્નનો સમય થયો ત્યારે કોઈ ગામ ન કળાતાં માર્ગમાં એક વૃક્ષની નીચે વિસામો કરીને સહુ ભોજન માટે રોકાઈ ગયાં.

ડાહીના શ્વસુર તથા સાથે આવેલા માણસો ભોજન કરવા બેસી ગયા. પરંતુ ડાહી ભોજન કરવા બેઠી નહિ. ડાહીને જિનદર્શન

તથા ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કર્યા વિના ભોજન પણ ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હતો. આથી ડાહી ભોજન અર્થે બેઠી નહિ.

ત્યાં કોઈએ ડાહીના શ્વસુરને આ અંગે જણાવ્યું કે તમારી પુત્રવધૂએ ભોજન કર્યું નથી. કોઈને ડાહીના નિયમની ખબર નહોતી.

આથી ડાહીના શ્વસુર પોતાની પુત્રવધૂ પાસે આવ્યા. અને મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘હે દીકરી, તું હજુ સુધી ભોજન કર્યું નથી. હવે તું ભોજન કરી લે. તું મનમાં જરાય ઓછું લઈશ નહિ. જેમ ડાંગર ઉત્પન્ન કરનાર જુદા હોય છે અને તેને ખાનારા જુદા હોય છે તેમ કન્યા પિતૃગૃહે મોટી થાય છે અને પછી શ્વસુરગૃહે જાય છે. આથી તું મનમાં જરાય શોક ધારણ કર્યા વિના ભોજન કરી લે...’

ડાહીના શ્વસુરની સાથે આવેલા દરેક માણસો એવું સમજ્યા કે ડાહીને પોતાના પિતાનો વિયોગ સહી શકાયો નથી. તેથી તે ભોજન ગ્રહણ કરતી નથી.

ડાહીએ ભોજન ગ્રહણ ન કર્યું. તેણીએ પોતાના શ્વસુરને જણાવી દીધું કે ભોજન લેવાની ઈચ્છા નથી.

લગભગ એક ઘટિકા પર્યંત વિસામો લઈને પછી રસાલો આગળ ચાલ્યો. આમ આગળ વધતાં વધતાં રાત્રિકાળ શરૂ થયો. આખો દિવસ પગપાળા ચાલવાથી બધા થાકી ગયા હતા. ડાહી સિવાય સૌની આંખમાં નિદ્રા ઘેરાણી હતી. રાત્રી મુકામ માટે એક નિરાપદ સ્થાન શોધી કાઢવામાં આવ્યું. સહુએ નિરાપદ સ્થાને વિશ્રામ કર્યો. સહુ થાકેલા હોવાથી તરત જ નિદ્રાને આધીન થઈ ગયા.

એ વખતે ડાહીએ ભક્તામર સ્તોત્રની તેરમી અને ચૌદમી ગાથાનો પાઠ શરૂ કર્યો.

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ
 નિઃશેષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ્ ।
 બિમ્બં કલંકમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય
 યદ્ વાસરે ભવતિ પાંડુપલાશકલ્પમ્ ॥૧૩॥

સંપૂર્ણમંડલશશાંકકલાકલાપ-
 શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયન્તિ ।
 યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વર ! નાથમેકં
 કસ્તાન્ નિવાચ્યતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ? ॥૧૪॥

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની તેરમી અને ચૌદમી ગાથાનું રટણ ડાહીએ હૈયાના શુદ્ધભાવ સાથે શરૂ કર્યું. તેણીનું મન સ્થિર બન્યું હતું.

લગભગ અર્ધઘટિકા બાદ સ્તોત્રના પ્રભાવે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં. અને મધુર સ્વરે કહેવા લાગ્યાં : ‘હે ભદ્રે ! તું ભોજન કેમ ગ્રહણ કરતી નથી. તું ભોજન કરી લે. તારે કોઈપણ વસ્તુની ખામી છે ? હું શ્રી આદિશ્વર ભગવાનની સેવિકા ચક્રેશ્વરી છું.’

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીનાં દર્શનથી ડાહી જાણ્યે પાવન થઈ ગઈ. તેના હૈયામાં અનેરો આનંદ ઊભટ્યો. એની આંખમાંથી હર્ષનાં આંસુ ઊભરાઈ આવ્યાં. ડાહીએ શ્રી ચક્રેશ્વરી દેવીને ભાવથી વંદન કર્યા પછી કહ્યું : ‘હે માતા ! આજ તમારાં દર્શન થવાથી મારું આયખું સાર્થક થઈ ગયું. તમે મારા મનની મુરાદ પૂર્ણ કરો...’

‘હે ભદ્રે ! હું તારા મનના ભાવ વાંચી શકું છું.’ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ પ્રસન્ન થઈને ડાહીને બે હાર આપ્યા અને કહ્યું : ‘હે ભદ્રે ! આ પ્રથમ હાર દિવ્ય પુષ્પોનો બનેલો છે. તે તું ભૃગુકચ્છના મંડનરૂપ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના કંઠમાં આરોપજે અને

જેવી રીતે તું અણહિલપુર પાટણમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શન, વંદન, સેવાપૂજા અર્થે જતી હતી તેમ તું ભૃગુકચ્છના શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની સેવા પૂજા કરજે. આ દિવ્ય હાર કદીયે પણ કરમાશે નહિ. હે ભદ્રે ! હું તને આ બીજો હાર આપું છું. એ વિષહર હાર છે. આ હાર તું તારા કંઠમાં ધારણ કરજે. તેનાથી તારા હાથે અનેકના જીવ બચવા પામશે. તને એક ત્રીજી વસ્તુ આપું છું. આ ગુરુ પાદુકા છે. તેને તું શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના ચરણની જેમ જ વંદન કરજે, એટલે તારી સર્વ મનોકામનાઓ પૂર્ણ થશે.

આમ કહીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે સવારે ડાહીના શ્વસુરે બધી વાત જાણી. તેઓ ખૂબ જ આનંદ પામ્યા. ડાહીએ પારણું કર્યું.

આમ રસાલો ભૃગુકચ્છ પહોંચી ગયો.

ભૃગુકચ્છ પહોંચ્યા પછી ડાહીએ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના કંઠમાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ આપેલો દિવ્ય હાર પહેરાવ્યો. ડાહીની આંખોમાંથી હરખનાં આંસુ સરવા લાગ્યાં.

ત્યારપછી ડાહી દરરોજ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની સેવાપૂજા, દર્શન, વંદન કરવા લાગી. હવે એનું ચિત્ર પરમ નિર્મળ બની ગયું હતું. દિવ્ય હાર કદીય કરમાયો નહોતો.

ડાહી ગુરુપાદુકાને પણ દરરોજ વંદન કરીને ગુરુનું સ્મરણ કરતી હતી. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ ડાહીને વિષહર હાર આપેલો હતો. તે હાર વડે અનેકનાં વિષ ઉતાર્યાં.

આ જોઈને ડાહીના શ્વસુર પક્ષના દરેક સભ્યો ધર્મમાં વધારે દૃઢ બન્યા અને ધર્મકરણીમાં ઓતપ્રોત બન્યા. સહુ ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ નિયમિત રીતે કરવા લાગ્યા.

ડાહી શ્રાવિકાએ દીર્ઘ આયુષ્ય અપૂર્વ સુખ વચ્ચે પસાર કર્યું. પરંતુ જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી ભક્તામર સ્તોત્ર તેના મુખે રમતું હતું.

કથાક્રમાંક : ૮

કોશલ દેશના પાટનગર અયોધ્યામાં એ સમયે સજ્જન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા સજ્જન, ગુણી, સંસ્કારી અને ન્યાયપ્રિય હતો. આથી પ્રજામાં અતિ લોકપ્રિય બન્યો હતો.

એકવાર સજ્જન રાજા પર ન બનવાની ઘટના બની ગઈ.

મહારાજા રાત્રિના બીજા પ્રહરની સમાપ્તિ બાદ નગરચર્યા અર્થે નીકળ્યો. રાત્રીનો ગાઢ અંધકાર હતો. રાજાએ વેશપલ્લો ક્યો હતો. કોઈ તેને ઓળખી શકે તેમ નહોતું. રાજા રાજમાર્ગો પરથી ફરતો ફરતો નગરીના પાદર સુધી આવ્યો.

નગરીની ભાગોળે આવતાં રાજાએ દૂરથી કોઈ કણસતું હોય તેવો અવાજ સાંભળ્યો. રાજા સજ્જનને કુતૂહલ થયું. અત્યારે આવી કાળી રાત્રે કોણ રડતું હશે ? અવાજ તો સ્ત્રીનો જણાય છે. મારે તે સ્ત્રીની મદદે જવું જોઈએ.

આમ વિચારીને રાજા સજ્જન જે દિશામાંથી કોઈ સ્ત્રીના કણસવાનો અવાજ આવતો હતો તે તરફ પગલાં માંડ્યાં. થોડીવાર ચાલ્યા પછી અવાજ વધારે સ્પષ્ટ સંભળાવા લાગ્યો. તે સ્ત્રીએ શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કરેલાં હતાં.

રાજાએ તે સ્ત્રી સામે જોઈને કહ્યું : ‘તું આવી કાળી રાત્રિએ રુદન શા માટે કરે છે ?’

‘હું યોગિની છું. મારે આશરો જોઈએ છે. આપ મને આશરો આપશો ?’

‘હા...આપીશ...’ ઉપકારી રાજાએ સ્ત્રીની મદદ કરવા આમ જણાવ્યું. રાજા સજ્જન જાણતો નહોતો કે આ દુષ્ટ યોગિની છે. અને એક પ્રેતના રૂપમાં છે.

દુષ્ટ યોગિનીએ તરત જ બિહામણું અટ્ટહાસ્ય કર્યું અને રાજાને કહ્યું : ‘લે ત્યારે હવે હું તને વળગી...’

દુષ્ટ યોગિનીએ રાજા સજ્જનના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો કે રાજા મૂર્ચ્છિત થઈને ત્યાં જ પડી ગયો.

આખી રાત પસાર થઈ ગઈ. રાજા તો મૂર્ચ્છિત અવસ્થામાં નગરીને પાદરે પડ્યો હતો. તેના શરીરમાં દુષ્ટ યોગિનીએ પ્રવેશ કર્યો હતો. રાજભવનમાં મહારાજાની ઉપસ્થિતિ જોવા ન મળતાં દોડાદોડ થઈ ગઈ. તરત જ મહામંત્રીને બોલાવવામાં આવ્યા. સેનાપતિ પણ હાજર થઈ ગયો હતો.

સેનાપતિ સાથે મહામંત્રીએ ચર્ચા-વિચારણા કરી.

મહામંત્રીએ કહ્યું : ‘રાત્રિના બીજા પ્રહર બાદ મહારાજા નગરચર્યા અર્થે નીકળ્યા હતા પછી તેઓ ક્યાં રોકાયા હશે ? શું એમના પર કોઈ સંકટ આવ્યું હશે ?’

સેનાપતિએ કહ્યું : ‘નગરીની રક્ષણ વ્યવસ્થા એટલી મજબૂત છે કે સંકટ આવવાનો પ્રશ્ન જ નથી. મેં ગુપ્તચરોને તપાસ અર્થે મોકલી દીધા છે.’

મહામંત્રી અને સેનાપતિ ચર્ચા કરી રહ્યા હતા ત્યાં એક ગુપ્તચર મળવા આવ્યો. તેણે મહામંત્રી તથા સેનાપતિને વંદન કરીને કહ્યું : ‘મહારાજા નગરીના પાદરે મૂર્ચ્છિત દશામાં જોવા મળ્યા છે. એમની મૂર્ચ્છા વળતી નથી. રાજવૈદ્યને લઈને ત્યાં જવું પડશે.’

તરત જ મહામંત્રી અને સેનાપતિ ઊભા થયા. રાજવૈદ્યને તરત જ ઔષધો સાથે આવી જવાની સૂચના આપવામાં આવી. રાજવૈદ્યને સંદેશો મળતાં તેઓ દોડતા રાજભવન આવી ગયા. રાજભવનમાં મહારાજાની ચર્ચા થતી હતી.

આ તરફ મહામંત્રી, સેનાપતિ અને રાજવૈદ્ય રથમાં બેસીને નગરીના પાદરે આવ્યા. સહુએ જોયું તો મહારાજા સજ્જન મૂર્ચ્છિત અવસ્થામાં હતા.

રાજવૈદ્ય મહારાજાની પાસે આવ્યા. એમણે નાડી પરીક્ષા

કરી. શરીર તપાસ્યું. પછી મહામંત્રી સામે જોઈને કહ્યું : ‘મહામંત્રીશ્વર, કોઈ રોગ કળાતો નથી. હમણાં એક ઔષધ એમની જીવ્હા પર લગાડીશ એટલે મૂર્ચ્છા વળી જશે.’

મહામંત્રીએ કહ્યું : ‘રાજવૈદ્ય, આપ મહારાજાને ત્વરિત મૂર્ચ્છારહિત કરો...’

તરત જ રાજવૈદ્યે પોતાની ઔષધ પેટિકામાંથી એક ઔષધ કાઢ્યું અને મહારાજાની જીવ્હા પર લગાડ્યું. અને પળવારમાં મહારાજાની મૂર્ચ્છા વળી.

સભાન થયેલા મહારાજાને આશ્ચર્ય થયું કે અહીં મહામંત્રી, સેનાપતિ, રાજવૈદ્ય, રક્ષકો કેમ એકત્ર થયા છે ? મહારાજાએ આ અંગેનું મહામંત્રીને કારણ પૂછ્યું ત્યારે મહામંત્રીએ કહ્યું : ‘મહારાજ, આપ રાત્રે નગરચર્યા અર્થે નીકળ્યા હતા અને અહીં સુધી આવી પહોંચ્યા હતા. આપ આખી રાત અહીં જ રહ્યા હતા. ગુપ્તચરોએ જણાવ્યું કે મહારાજા મૂર્ચ્છિત અવસ્થામાં પાદરે છે એટલે અમે અહીં આવી પહોંચ્યા. રાજવૈદ્યના ઔષધથી આપની મૂર્ચ્છા વળી. હવે આમ કેમ બન્યું તે અંગે જણાવો...’

મહારાજાએ રાતમાં બનેલી ઘટના કહી સંભળાવી. ઘટના સાંભળ્યા પછી મહામંત્રી બોલ્યા : ‘હે કૃપાનાથ, એ દુષ્ટ યોગિનીએ આપના શરીરમાં પ્રવેશ કરી લીધો છે. અને એથી જ આપ મૂર્ચ્છિત બન્યા હતા. એ દુષ્ટ યોગિનીને ભગાડવાનો કોઈ ને કોઈ ઉપાય કરવો જ પડશે. પરંતુ અત્યારે આપ રાજભવન ચાલો અને વિશ્રામ કરો...’

તરત જ મહારાજા સજ્જનને રથમાં બેસાડીને રાજભવન લઈ આવવામાં આવ્યા. અને એક ખંડમાં શય્યા પર સુવાડવામાં આવ્યા.

ખંડમાં મહામંત્રી, સેનાપતિ, રાજવૈદ્ય હાજર હતા ત્યાં જ મહારાજા પુનઃ મૂર્ચ્છિત બની ગયા.

રાજવૈદ્યે મહારાજા પર ઔષધપ્રયોગ કર્યો એટલે મૂર્છા વળી. રાજવૈદ્યે જોયું કે ઔષધની અસર પૂરી થઈ જાય એટલે મહારાજા પુનઃ મૂર્છિત થઈ જાય છે.

આમ ને આમ પંદર દિવસ પસાર થઈ ગયા.

મહામંત્રીએ અન્ય પ્રદેશના રાજવૈદ્યોને બોલાવ્યા. અનેક ઉપાયો કરવામાં આવ્યા. પરંતુ મહારાજાને મૂર્છામાંથી મુક્તિ મળતી નહોતી. મહામંત્રી સહિત રાજ્યના વરિષ્ઠ અધિકારીઓને ચિંતા પેઠી કે શું કરવું ? કોઈ ઉપાય કારગત નીવડતો નથી.

નગરીમાં પણ મહારાજા સજ્જન મૂર્છિત અવસ્થામાં જ રહે છે તે સમાચાર ફેલાઈ ગયા હતા. રાજા પર આવેલી આપત્તિને પ્રજાજન પોતાના પર આવેલી આપત્તિ સમજતા હતા. નગરજનો મહારાજાનું સ્વાસ્થ્ય સંપૂર્ણ નિરોગી બને તેવી ઈષ્ટદેવ પાસે પ્રાર્થના કરતા હતા.

આમ સમગ્ર નગરીમાં મહારાજાના સ્વાસ્થ્ય અંગે ચિંતાનું મોજું ફરી વળ્યું હતું.

મહામંત્રીએ મહારાજા સજ્જનને મૂર્છાવસ્થામાંથી બહાર કાઢવા અનેક પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તેમાં સફળતા ન મળી.

મહારાજા સજ્જન દિવસનો મોટો ભાગ મૂર્છાવસ્થામાં જ પસાર કરતા હતા.

એક દિવસ મહામંત્રી નગરીમાં આવેલા જૈનાચાર્ય શ્રી ગુણસેનસૂરિના વ્યાખ્યાનમાં ગયા. એમનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા અનેક લોકો ઉપસ્થિત હતા.

જૈનાચાર્ય શ્રી ગુણસેનસૂરિએ ધર્મપ્રેરક પ્રવચન આપ્યું.

શ્રી ગુણસેનસૂરિએ પોતાના પ્રેરક પ્રવચનમાં જણાવ્યું કે કોઈપણ ભૌતિક સુખ એ સુખ નથી પણ માયા મરિચિકા સમો સુખાભાસ છે. જેમ મૃગજળ પાછળ ગમે તેટલી દોટ મૂકવામાં આવે તો પણ તૃષા છિપાતી નથી. તેમ સુખાભાસ પાછળ ગમે તેટલો

પુરુષાર્થ કરવામાં આવે તોપણ માનવી એનાથી તૃપ્ત થતો નથી. સંસારની પ્રત્યેક સુખ સમી ભાસતી સામગ્રી મધુબિંદુ સમાન હોય છે. સંસારના રંગરાગમાં મસ્ત બનેલો જીવ જન્મ-મરણરૂપી ભવભ્રમણમાં અનંતકાળથી ભટકાયા કરતો હોય છે. ત્યાગ એ જીવનનો પરમમંત્ર છે, જીવનનું સાચું તત્ત્વ છે, આત્મદર્શનનું દર્પણ છે. ત્યાગ વગર મુક્તિ નથી અનંત સુખનું સાચું દર્શન ત્યાગમાં જ છે.

જૈનાચાર્યનું ધર્મપ્રેરક પ્રવચન સાંભળીને ઉપસ્થિતજનો ભાવવિભોર બની ગયા અને ધર્મકરણી પ્રત્યે વધારે સજાગ બન્યા.

પ્રવચન પૂરું થયું.

સહુ જૈનાચાર્યને ભાવથી વંદન કરીને પોતપોતાના સ્થાને જવા વિદાય થયા.

મહામંત્રીએ છેલ્લે વંદન કર્યાં.

જૈનાચાર્યશ્રી ગુણસેનસૂરિએ મહામંત્રીને ધર્મલાભ કહ્યું.

મહામંત્રીએ જૈનાચાર્યને કહ્યું : ‘ભગવંત, એક પ્રાર્થના કરવા આવ્યો છું.’

‘કહો... મહામંત્રી, આપ શું કહેવા માંગો છો ?’

‘ભગવંત, સંસારમાં ઘણીવાર અવનવી ઘટનાઓ સર્જાય છે. એવી જ એક ઘટના નગરીના મહારાજા પર સર્જઈ છે. અહીંના મહારાજા ન્યાયપ્રિય, પ્રજાવત્સલ છે. તેઓ થોડા દિવસો પહેલાં નગરચર્યા અર્થે રાત્રિના વેશપલ્ટો કરીને નીકળ્યા હતા અને રાત્રિકાળે કોઈ દુષ્ટ યોગિની એમને વળગી પડી છે. આ કારણે મહારાજા દિવસનો મોટો ભાગ મૂર્ચ્છાવસ્થામાં જ પસાર કરે છે. આ અંગે અમે તમામ પ્રયત્નો કરી જોયા પરંતુ દુષ્ટ યોગિની શક્તિશાળી હોવાથી બધા ઉપાયો નિરર્થક નીવડ્યા છે. હવે આપ જ અમારા રાજાને આ સંકટમાંથી મુક્તિ અપાવો. હું આપની પાસે મોટી આશા લઈને આવ્યો છું.’

શ્રી ગુણસેનસૂરિએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘મહામંત્રીશ્વર ! અહીંના

મહારાજાને દુષ્ટ યોગિની વળગી છે. એ સંકટમાંથી મુક્તિ અપાવવા હું મારાથી બનતું બધું કરી છૂટીશ. આપ કાલે સવારે મારી પાસે આવજો... અને એ માટેનો ઉપાય બતાવીશ.’

મહામંત્રીએ આચાર્ય ભગવંતના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને વંદન કર્યા અને પછી વિદાય લીધી. તેઓ સીધા રાજભવનમાં પહોંચ્યા.

આચાર્યશ્રી ગુણસેનસૂરિએ રાત્રે શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રના પંદરમાં શ્લોકનું સ્મરણ કર્યું.

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાકગનાભિ-
નીતં મનાગપિ મનો ન વિકાર-માર્ગમ્ ।
કલ્પાન્તકાલ - મરુતા યલિતાયલેન
કિં મન્દરાદ્રિ-શિખરં યલિતં કદાચિત્ ॥૧૫॥

શ્રી ગુણસેનસૂરિએ અંતઃકરણના ભાવ સાથે શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની પંદરમી ગાથાનું અવિરત સ્મરણ કર્યું. આચાર્ય મહારાજ શ્લોકસ્મરણમાં ભાવવિભોર બની ગયા હતા. તેમનું સમગ્ર ચિત્તતંત્ર શ્લોકસ્મરણમાં પરોવાયું હતું.

થોડીવાર થઈ ત્યાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું : ‘હું તમારું શું હિત કરી શકું ?’

ત્યારે શ્રી ગુણસેનસૂરિએ નમ્રભાવે કહ્યું : ‘આ નગરીના રાજા યોગિનીના દોષથી મુક્ત થાય, એ માટેનો ઉપાય બતાવો.’

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી બોલ્યાં : ‘મલ્લમુનિના ચરણોદકના અભિષેકથી આ નગરીનો રાજા સજ્જન સ્વસ્થ થશે.’

આટલું કહીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે મહામંત્રી જૈનાચાર્યશ્રી ગુણસેનસૂરિજીના દર્શને આવ્યા. ત્યારે આચાર્યે કહ્યું : ‘મહામંત્રીશ્વર ! ગુર્જર દેશમાં

હંમેશાં કાયોત્સર્ગમાં આરાધના કરનારા, દુર્ગમ ઉપસર્ગોને સહજતાથી સહન કરનારા તથા અપૂર્વ મહિમા ધરાવનારા એવા મલ્લમુનિના ચરણોદકના અભિષેકથી રાજા સજ્જન યોગિનીના દોષથી મુક્ત થશે.’

મહામંત્રી આચાર્ય ભગવંતના કથન અનુસાર ગુર્જર દેશમાં આવ્યો અને ત્યાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીથી સન્માન પામેલા એવા મલ્લમુનિને શોધી કાઢ્યા.

મહામંત્રીએ મલ્લમુનિને સઘળી વાત કરી. અને પછી કોશલ દેશના અયોધ્યા નગરીમાં પધારવા વિનંતી કરી.

મલ્લમુનિએ મહામંત્રીની વિનંતીનો સ્વીકાર કર્યો અને મલ્લમુનિ અયોધ્યાનગરી પધાર્યા.

અયોધ્યાવાસીઓ મલ્લમુનિના આગમનથી હર્ષિત બન્યા.

મહામંત્રીએ બીજે દિવસે મલ્લમુનિનાં ચરણ ભાવથી ધોયાં. અને તેનું જળ એક પાત્રમાં એકઠું કરવામાં આવ્યું. પછી તે જળપાત્ર મહામંત્રી રાજભવને લઈને આવ્યા. રાજભવનમાં સર્વના વદન પર હર્ષ છવાઈ ગયો હતો કે પોતાના રાજવી યોગિનીની માયામાંથી મુક્ત થશે.

મહામંત્રી જ્યાં મહારાજા સજ્જન મૂર્ચ્છિત અવસ્થામાં હતા તે ખંડમાં આવ્યા. મહામંત્રીની સાથે સેનાપતિ, રાજપુરોહિત, નગરીના અગ્રણીઓ પણ રહ્યા હતા.

મહામંત્રીએ સર્વપ્રથમ નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કર્યું પછી મહારાજાના મસ્તક પર જળ અભિષેક કર્યો. જેવો જળનો સ્પર્શ થયો કે મહારાજા સચેત બન્યા અને બેઠા થઈ ગયા. મહામંત્રીએ જળપાત્રમાં રહેલું બધું જળ મહારાજાના મસ્તક પર રેડી દીધું.

ત્યાં ઊભેલા સર્વલોકોએ મહારાજાનો જયનાદ પોકાર્યો. મહારાજાના મસ્તક પર જેવો જળનો સ્પર્શ થયો હતો કે દુષ્ટ યોગિનીને ભાગ્યા સિવાય છૂટકો રહ્યો નહોતો. યોગિનીએ મહારાજને

પોતાની માયામાંથી મુક્ત કરી દીધા હતા. યોગિની રડતી કકળતી ભાગી ગઈ પરંતુ તેનો અવાજ મહારાજા સિવાય કોઈ સાંભળી શક્યું નહોતું.

મહામંત્રીએ જોયું કે મહારાજા સંપૂર્ણ સ્વસ્થ થઈ ગયા છે એટલે એમના આનંદનો પાર નહોતો. મહામંત્રીએ મહારાજાને વિગતે બધી વાત કરી છેવટે કહ્યું કે મલ્લમુનિના ચરણોદ્ધતના અભિષેકથી સફળતા મળી છે.

આ સાંભળતાં જ મહારાજા તરત જ મલ્લમુનિને વંદન કરવા મહામંત્રી સાથે ચાલી નીકળ્યા.

મલ્લમુનિએ સર્વને ધર્મોપદેશ આપ્યો અને આરાધના કરવા જણાવ્યું.

મલ્લમુનિએ મહારાજા સજ્જનને અહિંસાનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું. રાજાને મુનિવરના શબ્દોની અસર થઈ અને તેમણે અહિંસાધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

મલ્લમુનિએ ભક્તામર સ્તોત્રની પ્રભાવિકતા પણ જણાવી. સહુ ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ નિત્ય કરવા લાગ્યા.

કથાક્રમાંક - ૯

સંગરપુર નામનું એક નગર હતું.

આ નગરમાં સંગર નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો.

રાજા સંગર ન્યાયી, સદાચારી, સંસ્કારી રાજવી હતો તેમજ જૈન ધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ શ્રદ્ધા ધરાવતો હતો. તેણે અનેક યુદ્ધોમાં વિજય હાંસલ કર્યો હતો.

મહારાજા સંગરને કેલિપ્રિય નામનો એક પુત્ર હતો. તે ક્રીડા કરવાનો શોખીન હોવાથી તેનું નામ કેલિપ્રિય પડી ગયું હતું. તે વિદ્યા-કલા સંપાદન કરીને કાળક્રમે યુવાન થયો.

રાજકુમાર કેલિપ્રિયને ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ન હતી. પરિણામે અનેક પ્રકારનાં વ્યસનોને આધીન બની ગયો હતો. કેલિપ્રિય પાપ-પુણ્યના ફળમાં અને સ્વર્ગ-નરકમાં માનતો ન હતો. એનું મન હંમેશાં ક્રીડા રમવામાં જ રહેતું. આથી મહારાજા સંગરને તેની ખૂબ ચિંતા રહેતી હતી.

એક દિવસની વાત છે.

રાજકુમાર કેલિપ્રિય પોતાના મિત્રો સાથે રાજભવનમાં બેઠો હતો. અને અરસપરસ વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો હતો.

એક મિત્રએ કહ્યું : 'રાજકુમાર, આપણે કેટલાક સમયથી શિકાર કરવા ગયા નથી તો આવતીકાલે શિકાર અર્થે નીકળી પડીએ.'

રાજકુમાર કેલિપ્રિયે તરત જ મિત્રની વાત વધાવી લીધી અને બીજે દિવસે શિકાર અર્થે જવાનું નક્કી કરી નાખ્યું. રાજકુમાર કેલિપ્રિયે પિતાની પરવાનગી મેળવી લીધી. પિતાએ તેને શિકાર ન કરવા સમજાવ્યું અને અહિંસાનો મર્મ સમજાવ્યો.

રાજકુમાર કેલિપ્રિય કંઈ પણ સમજવા તૈયાર જ નહોતો. આથી છેવટે ન છૂટકે રાજા સંગરે તેને શિકારે જવાની અનુમતિ આપી દીધી.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળ પછી રાજકુમાર કેલિપ્રિય પોતાના મિત્રો સાથે શિકાર ખેલવા નીકળી પડ્યો.

રાજકુમાર કેલિપ્રિય અને તેના સાથીઓ વન્યપ્રદેશમાં પગ મૂકવા ગયા ત્યારે સામેથી જૈનાચાર્યશ્રી ધર્મદેવાસૂરિ આવી રહ્યા હતા. જૈનાચાર્ય મહારાજા સંગરના ગુરુ હતા. આથી તેઓ રાજકુમારને તરત જ ઓળખી ગયા.

જૈનાચાર્યશ્રી ધર્મદેવાસૂરિએ રાજકુમારને ઊભો રાખ્યો અને પૂછ્યું : ‘અત્યારે કંઈ તરફ જાઓ છો ?’

રાજકુમારે કશો સંકોચ અનુભવ્યા વિના કહ્યું : ‘શિકાર ખેલવા.’

‘રાજકુમાર, તું મારા બે શબ્દો સાંભળીશ. પછી તારે જે કંઈ કરવું હોય તે કરજે...’

‘ના... અત્યારે અમારી પાસે સમય નથી.’ રાજકુમારે ઉધ્ધતાઈથી કહ્યું. ત્યારે એક મિત્રે કહ્યું : ‘રાજકુમાર, સાધુ ભગવંત શાંતિથી કહી રહ્યા છે તો થોડીવાર રોકાઈ જઈએ...’

રાજકુમારે પોતાનાં અશ્વ ઊભો રાખીને નીચે ઊતર્યો. તેના સાથીઓ પણ અશ્વો પરથી હેઠા ઊતરી ગયા.

જૈનાચાર્યે રાજકુમારને કહ્યું : ‘રાજકુમાર, તમે જે કાર્ય અર્થે જાઓ છો તે ઉચિત નથી,’ એમ કહીને શ્રી ધર્મદેવાસૂરિએ શ્લોક સંભળાવ્યો.

બ્રહ્મહત્યા સુરાપાનં, સ્તેયં ગુર્વંગનાગમઃ ।

મહાન્તિ પાતકાન્યાહુરેભિશ્ચ સહ સંગમઃ ॥

યદિ સત્સંગનિરતો, ભવિષ્યસિ ભવિષ્યસિ ।

તદા સજ્જનગોષ્ઠીષુ, પતિષ્યસિ પતિષ્યસિ ॥

યઃ પ્રાપ્ય દુષ્પ્રાપ્તિદં નરત્વં
 ધર્મ ન યત્નેન કરોતિ મૂઢઃ ।
 કલેશ પ્રબન્ધેન સ લબ્ધમબ્ધૌ
 ચિંતામણિં પાતયતિ પ્રમાદાત્ ॥

અર્થાત્ : ‘બ્રહ્મહત્યા, મદિરાપાન, ચોરી કરવી, વિદ્યાગુરુની સ્ત્રી સાથે કીડા કરવી એ બધાં મહાન પાપ છે.

જો તું સત્સંગમાં રહીશ તો સજ્જન પુરુષોની સાથે વાર્તાલાપ કરી શકીશ.

જે મૂર્ખ મનુષ્ય ઘણા કષ્ટે મેળવી શકાય એવો મનુષ્યભવ પામીને ધર્મ કરતો નથી, તે મહામુશ્કેલીએ સમુદ્રમાંથી મેળવેલા ચિંતામણી રત્નને પ્રમાદથી ગુમાવી દે છે. એટલે કે મનુષ્યજન્મ હારી જાય છે.’

જૈનાચાર્યશ્રી ધર્મદેવાસૂરિનાં વચનો સાંભળીને રાજકુમાર કેલિપ્રિયે કહ્યું : ‘હે મુનિરાજ ! ધર્મની સાધના કરનાર આત્મા જેવી કોઈ વસ્તુ વિદ્યમાન નથી, તો પછી ધર્મ આરાધના કરવાનું પ્રયોજન શું છે ? જે પ્રમાણે મુશળધાર વર્ષા વિના સરિતામાં પૂર સંભવતું નથી, તેમ પંચમહાભૂતથી બનેલા આ દેહમાં આત્મા નામની કોઈ વસ્તુ સંભવતી નથી. જો આત્મા જ ન હોય તો પુણ્ય-પાપ, સ્વર્ગ-નરક વગેરે શી રીતે સંભવી શકે ? એટલે મારું માનવું છે કે આપના જેવા લોકોએ અજ્ઞાની લોકોને ગેરમાર્ગે દોરવા જ આ ધર્મ નામનું શસ્ત્ર ધારણ કર્યું છે.’

રાજકુમાર કેલિપ્રિયનો ઉત્તર સાંભળીને જૈનાચાર્યને થયું કે આના અંતરને વિશુદ્ધ કરવા માટે સમય જોઈશે. અત્યારે હું જે કંઈ ઉપદેશ આપીશ એનાથી કંઈ વળવાનું નથી.

જૈનાચાર્ય મૌન થઈ ગયા અને આગળ ચાલવા લાગ્યા.

રાજકુમાર કેલિપ્રિય આણું હાસ્ય કરતો પોતાના સાથીઓ સાથે શિકાર ખેલવા નીકળી પડ્યો. સાથીઓને સાથે રાખીને

તેણે મૃગનો શિકાર કર્યો ! રાજકુમાર કેલિપ્રિયને અતિ આનંદ થયો. સંધ્યા સમયે રાજકુમાર અને તેના સાથીઓ નગરમાં પાછા ફર્યા.

આમને આમ દિવસો વીતતા હતા.

જૈનાચાર્યશ્રી ધર્મદેવાસૂરિ એકવાર નગરમાં આવ્યા. મહારાજા સંગર તથા મહામંત્રી વંદન કરવા ગયા. ત્યારે આચાર્યે રાજકુમારને અત્રે મોકલવા જણાવ્યું.

બીજે દિવસે રાજકુમાર કેલિપ્રિય પિતાની આજ્ઞાનુસાર આચાર્ય ભગવંતનાં દર્શનાર્થે આવ્યો. ખંડમાં આચાર્ય અને રાજકુમાર એમ બે જ વ્યક્તિ હતા. ત્યારે આચાર્યે ભક્તામર સ્તોત્રની સોળમી તથા સત્તરમી ગાથાનું સ્મરણ કર્યું.

નિર્ધૂમ-વર્તિરતર્જિતતૈલપૂરઃ

કૃતસ્તં જગત્ત્રયમિદં પ્રકટીકરોષિ ।

ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં

દીપોડપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્ત્રકાશઃ ॥૧૬॥

નાસ્તં કદાચિદ્દુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ

સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજજગન્તિ ।

નામ્ભોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ

સૂર્યાતિશાયિમહિમાડસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥૧૭॥

આચાર્યશ્રી ધર્મદેવાસૂરિએ ભક્તિભાવથી ભક્તામર સ્તોત્રની સોળમી અને સત્તરમી ગાથાનું સ્મરણ કર્યું. થોડીવારમાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં.

આચાર્યે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને કહ્યું : ‘મારે આ રાજકુમાર કેલિપ્રિયને ધર્મ પમાડવો છે. તે માટે ઉપાય બતાવો.’

ત્યારે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ કહ્યું : ‘રાજકુમારને નરૂકનાં ત્રાસદાયક દુઃખો બતાવવાથી જ ધર્મ પામશે.’

ત્યાર પછી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ પોતાની દૈવી શક્તિથી રાજકુમાર કેલિપ્રિયને મૂર્ચ્છિત બનાવી દીધો અને તે સ્વપ્નમાં વિહાર કરતો હોય તેમ નરકનાં દુઃખોને જોવા લાગ્યો.

રાજકુમાર નરકનાં દુઃખો જોઈને અતિ ભય પામ્યો અને જ્યારે તે જાગૃત થયો ત્યારે તેણે આચાર્ય મહારાજના પગ પકડી લીધા, ભાવથી વંદન કર્યા અને કહ્યું : ‘હે ભગવંત, પાપનાં ફળો મેં જોઈ લીધાં. આપ મને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવો.’

ત્યારે આચાર્યશ્રી ધર્મદેવાસૂરિએ રાજકુમાર કેલિપ્રિયને ધર્મનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી સમજાવ્યું. રાજકુમારે તરત જ શ્રાવકનાં બાર વ્રત ધારણ કર્યાં. અંતે તેના પાલનથી પોતાનો માનવભવ સાર્યક કર્યો.

કથાક્રમાંક - ૧૦

એ સમયે અણહિલપુર પાટણમાં મહારાજા કુમારપાળનું શાસન હતું. મહારાજા કુમારપાળે ઉદયનમંત્રીના પુત્ર અંબડની રાજભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ તેને ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ એવો લાટ દેશ બક્ષિસમાં આપ્યો હતો. મંત્રી ઉદયનનો પુત્ર અંબડ જૈનધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ શ્રદ્ધા દાખવનારો હતો. તેમજ તે નિત્ય ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરતો હતો.

એકવાર મંત્રીપુત્ર અંબડને પ્રસંગોપાત ભૃગુકચ્છથી બહાર જવાનું થયું. તે આગળ વધતો હતો ત્યાં ગાઢ વન્યપ્રદેશ શરૂ થયો. રાત્રિકાળ પણ શરૂ થઈ ચૂક્યો હતો. વન્યપ્રદેશ ગાઢ હોવાથી કેડી બરાબર કળાતી નહોતી. હિંસક જાનવરોનો પણ ભય રહેતો હતો.

ત્યારે મંત્રીપુત્ર અંબડે વિચાર્યું કે આ ગાઢ વન્યપ્રદેશ શી રીતે પાર કરવો ? હિંસક પ્રાણીઓનો ભય તો રહેલો જ છે. શું કરવું ? આવા વિચારમાં તેણે અર્ધ ઘટિકા પસાર કરી ત્યાં

એના મનમાં એક ઉપાય સૂઝી આવ્યો અને આનંદ પામી ઊઠ્યો.

મંત્રીપુત્ર અંબડે પોતાને અતિપ્રિય એવા ભક્તામર સ્તોત્રની અઢારમી ગાથાનું એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરવા માંડ્યું. અઢારમી ગાથાના સ્મરણમાં અંબડ ભાવવિભોર બની ગયો હતો.

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાન્ધકારં

ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।

વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પકાન્તિ

વિદ્યોતયજજગદપૂર્વશશાંક બિમ્બમ્ ॥૧૮॥

થોડીવાર થઈ ત્યાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં અને મંત્રીપુત્ર અંબડને કહ્યું : ‘હે વત્સ ! હું તારી ભક્તિથી અતિ પ્રસન્ન થઈ છું. હું તને ચંદ્રકાંતમણિમય શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામીનું બિંબ (પ્રતિમા) આપું છું. તેનાથી દરેક પ્રકારના વિઘ્નનું તથા વિષનું હરણ થશે. આ સિવાય તારી અન્ય કોઈ મનોકામના હોય તો જણાવ.’

મંત્રીપુત્ર અંબડે ભક્તિભાવથી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને વંદન કર્યાં અને પછી કહ્યું : ‘હે માતા ! મને અભીષ્ટ ફળ આપનારી નાગવલ્લી આપો.’

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ અંબડને નાગવલ્લી આપી. ત્યાર પછી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થયાં.

ચંદ્રકાંતમણિથી નિર્માણ થયેલી જિન પ્રતિમામાંથી ચંદ્રમા જેવો ઉજ્જવળ પ્રકાશ ફેલાયો હતો. ચંદ્રમા જેવા પ્રકાશના આધારે અંબડને આગળ વધવામાં કોઈ વિઘ્ન નડ્યું નહિ. અંબડે પ્રકાશના સહારે ગાઢ વન્યપ્રદેશ પાર કરી ગયો.

મંત્રીપુત્ર અંબડે ચંદ્રકાંતમણિથી નિર્માણ થયેલી શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીની જિન પ્રતિમા પોતાના ગૃહમંદિરમાં પ્રતિષ્ઠિત કરી અને નિત્ય તેની સેવા-પૂજા, વંદન કરવા લાગ્યો.

મંત્રીપુત્ર અંબડે એકવાર કોંકણના રાજવી મલ્લિકાર્જુનને છળકપટથી હણીને આઠ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરી. જેમાં શ્રૃંગારકોટિ

સાટિકા, જે એક પ્રકારનું અમૂલ્ય વસ્ત્ર હતું, બીજું ગરલહરસિપ્રા, ત્રીજી વસ્તુ શ્વેત હાથી, ચોથું ૧૦૮ રત્નપાત્રો, પાંચમું બત્રીશ મૂડા સાચાં મોતી, છઠ્ઠું સો ઘડી પ્રમાણ સુવર્ણના ઘડાઓ, સાતમું અગ્નિઘૌત ઉત્તરપટ્ટ તથા આઠમું રાજવી મલ્લિકાર્જુનનું મસ્તક. આ આઠેય સામગ્રી મંત્રીપુત્ર અંબડે અણહિલપુર પાટણ જઈને મહારાજા કુમારપાળનાં ચરણોમાં ધરી.

મહારાજા કુમારપાળ મંત્રીપુત્ર અંબડની ભક્તિથી પરમ પ્રસન્ન થયા અને તેને રાજ્ય પિતામહનું બિરુદ આપ્યું.

મંત્રીપુત્ર અંબડની ખુશીનો પાર નહોતો.

તેણે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીનું સ્મરણ કર્યું. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં. અંબડે ભાવથી વંદન કર્યાં. અંબડે જોયું કે માતાના મુખ પર ખુશાલીના ભાવ નથી એટલે તેણે આ અંગે પ્રશ્ન કર્યો.

ત્યારે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ કહ્યું : ‘હે વત્સ, તારા હાથે રાજહત્યા થઈ છે. તેના પાપનું નિવારણ કરવા તું ભૃગુકચ્છમાં આવેલા શકુનિકાવિહાર વગેરેનો જીર્ણોદ્ધાર ન કરે તો હું તારા પર શી રીતે પ્રસન્ન થઈ ?’

મંત્રીપુત્ર અંબડે માતા શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીનો આદેશ મસ્તકે ઝીલ્યો અને શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના પાવન સાંનિધ્યમાં ભૃગુકચ્છના શકુનિકાવિહાર સહિત અન્ય જિન મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યો. પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ અપૂર્વ રીતે ઊજવવામાં આવ્યો હતો. અંબડે એ સમયે અઢળક દાન દીધું. અંબડની ભક્તિ જોઈને શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કે જેઓ ગૃહસ્થની સ્તુતિ કરવાથી વિમુખ હતા, તેમણે પણ ઉદ્દગારો કાઢ્યા.

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય બોલ્યા : ‘તું હોય ત્યાં શું નથી થતું ? તું હોય તો કલિ પણ શું કરે ? જોકે તારો જન્મ કલિયુગમાં થયો છે, પણ તે પોતાનો પ્રભાવ બતાવી શકતો નથી.’

અર્થાત્ કલિયુગમાં જન્મ લેવા છતાં તે સત્યયુગનું કાર્ય

કરી બતાવ્યું છે.

મંત્રીપુત્ર અંબડ જૈનાચાર્યશ્રી હેમચંદ્રસૂરિનાં ચરણોમાં નમી પડ્યો. તેની આંખોમાંથી અશ્રુઓ ટપકી પડ્યાં.

ત્યાર પછી તો મંત્રીપુત્ર અંબડે અનેક પ્રકારનાં ધાર્મિક કાર્યો કરીને પોતાનું જીવન સાર્થક કર્યું.

કથાક્રમાંક - ૧૧

વિશાલા નામની નગરીમાં લક્ષ્મણ નામનો એક પરમ ઉપકારી ધનાઢ્ય રહેતો હતો. લક્ષ્મણ જૈનધર્મનો આરાધક હતો. એની ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા અપૂર્વ હતી.

લક્ષ્મણે પોતાના તપસ્વી ગુરુ ભગવંત શ્રી રામચંદ્રસૂરિ પાસેથી આમ્નાય સહિત ભક્તામર સ્તોત્ર ગ્રહણ કર્યું હતું. લક્ષ્મણ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ નિયમિત રીતે પૂરા ભાવ સાથે કરતો હતો.

એકવાર રાત્રિકાળે લક્ષ્મણે શુદ્ધ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, એકાગ્ર ચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રના ઓગણીસમા શ્લોકનું સ્મરણ કર્યું.

કિં શર્વરીષુ શશિનાડહિ વિવસ્વતા વા ?

યુષ્મન્મુખેન્દુદલિતેષુ તમસ્સુ નાથ !

નિષ્પન્નશાલિવનશાલિની જીવલોકે

કાર્ય કિયજજલધરૈર્જલભારનમ્નૈઃ ॥૧૮॥

શ્રદ્ધાભાવથી સ્મરણ કરતાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી લક્ષ્મણ પર પ્રસન્ન થયાં. અને તેને ચંદ્રકાંતમણિ આપતાં કહ્યું : ‘હે વત્સ ! જ્યાં ગાઢ અંધકાર છવાયેલો હોય ત્યાં તું આ શ્લોકનું સ્મરણ કરજે અને આ ચંદ્રકાંતમણિ હવામાં ફેંકજે, એટલે ચંદ્રમા જેવું અજવાળું પથરાશે. ચારેય દિશાઓમાં અજવાળું ફેલાઈ જશે. પછી તે મણિ તારી પાસે પાછો આવી જશે અને પુનઃ મૂળ સ્થિતિમાં રહેશે.

તું મને યાદ કરીશ ત્યારે હું આવી જઈશ.’ આટલું જણાવીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

એકવાર માળવાનો ધણી રાજા મહીધર પોતાના શત્રુરાજાને પરાસ્ત કરવા અને તેને જીવતો પકડી લેવા માટે પોતાના સૈન્ય સાથે નીકળી પડ્યો.

મહારાજા મહીધર અને તેનું સૈન્ય આગળ વધવા લાગ્યું. માર્ગમાં ગાઢ વન્યપ્રદેશ આવ્યો અને રાત્રિ પડી ગઈ. એક તો ગાઢ વન્યપ્રદેશ અને તેમાંય રાત્રિકાળ શરૂ થઈ ગયો હતો. આથી સૈન્ય આગળ જવા માટે અશક્તિમાન બન્યું હતું.

સેનાપતિએ મહારાજાને કહ્યું : ‘કૃપાળુ, ગાઢ વન્યપ્રદેશમાં રાત્રિકાળે આપણું સૈન્ય આગળ જઈ શકશે નહિ.’

‘ઓહ...! જો આગળ વધી શકીશું નહિ તો દુશ્મન સચેત થઈ જશે. કંઈક માર્ગ કાઢવો પડશે.’ રાજા મહીધરે કહ્યું.

‘આપ આજ્ઞા આપો તેમ કરીએ...’ સેનાપતિએ કહ્યું.

મહારાજા મહીધર વિચારમગ્ન બન્યા. કોઈ માર્ગ સૂઝતો નહોતો ત્યારે સાથે આવેલા લક્ષ્મણ શ્રેષ્ઠીએ મહારાજાને કહ્યું : ‘કૃપાનાથ, આપની આજ્ઞા હોય તો હું પૂર્ણ ચંદ્ર દેખાડું. તેનાથી સર્વ પ્રકાશ ફેલાઈ જશે અને આપણું સૈન્ય આગળ વધી શકશે.’

મહીધર રાજાના મુખ પર આ શબ્દો સાંભળીને પ્રસન્નતા વ્યાપી ગઈ. રાજાએ લક્ષ્મણ શ્રેષ્ઠીને કહ્યું : ‘હે શ્રેષ્ઠીવર્ય, જો આપ એ પ્રમાણે કરી શકતા હો તો આપનો ઉપકાર જીવનભર ભૂલીશ નહિ. મારી મનોકામના પણ પૂર્ણ થશે.’

લક્ષ્મણ શ્રેષ્ઠીએ ભક્તામર સ્તોત્રની ઓગણીશમી ગાથાનું શુદ્ધ ભાવે સ્મરણ કર્યું. પછી તરત જ પોતાની પાસે રહેલો ચંદ્રકાંતમણિ આકાશ ભણી ઉઠાવ્યો.

આ શું ?

આકાશમાં જાણ્યે પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર દેખાવા લાગ્યો.

સૈન્યમાં હર્ષનાદ થયો. મહારાજા મહીધર ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા અને શ્રેષ્ઠી લક્ષ્મણનો અંતઃકરણથી આભાર માન્યો.

આકાશમાં ફેલાયેલા પ્રકાશમાં મહારાજા મહીધરનું સૈન્ય આગળ ધપ્યું. પ્રકાશનાં કિરણોમાં રાજા મહીધરનું સૈન્ય વન્યપ્રદેશ પાર કરીને શત્રુરાજાની રાજધાની પર આક્રમણ કર્યું અને લડાઈમાં મહારાજા મહીધરનો વિજય થયો. રાજા મહીધરે શત્રુરાજાને જીવતો પકડી લીધો. અને પોતાની નગરીમાં લઈ આવ્યો.

મહારાજા મહીધરે શ્રેષ્ઠી લક્ષ્મણનું રાજસભામાં સન્માન કર્યું અને રાજદરબારમાં ઉચ્ચ સ્થાન આપીને અઢળક ધન આપ્યું. શ્રેષ્ઠી લક્ષ્મણની ખુશીનો પાર ન રહ્યો.

એકવાર શ્રેષ્ઠીવર્ય લક્ષ્મણ મહારાજા મહીધરને પોતાના ગુરુ આચાર્યશ્રી રામચંદ્રસૂરિ પાસે લઈ આવ્યો. લક્ષ્મણે તથા રાજા મહીધરે ગુરુ ભગવંતને ભાવભર્યા વંદન કર્યાં.

આચાર્યશ્રી રામચંદ્રસૂરિએ ધર્મબોધ આપ્યો પછી કહ્યું : ‘હે રાજન, પ્રકટ પ્રભાવવાળો જૈનધર્મ, સત્સંગ, વિદ્વાનો સાથે વાર્તાલાપ, વચનપટુતા, સુંદર કલાઓમાં કુશળતા, વ્યાપારોપાર્જિત લક્ષ્મી, સદ્ગુરુના ચરણકમળની સેવા, શુદ્ધ શીલ, નિર્મળ બુદ્ધિ આ બધા ગુણો અલ્પ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થતા નથી, પણ મહાપુણ્યવાન આત્માને જ પ્રાપ્ત થાય છે.’

આચાર્યશ્રી રામચંદ્રસૂરિની ધર્મપ્રેરક વાણી સાંભળીને મહારાજા મહીધરને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનુરાગ થયો. અને એમણે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. શ્રેષ્ઠી લક્ષ્મણનાં માનપાન પણ વધી જવા પામ્યાં હતાં.

કથાક્રમાંક - ૧૨

નાગપુરનગરમાં મહિપતિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા મહિપતિને સોમદેવ નામનો વિદ્વાન પુરોહિત હતો. આ નગરમાં એકવાર જૈનાચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિ પધાર્યા.

જૈનાચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિ દરરોજ રાત્રિકાળે ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતા હતા. તેમાંય તેઓ વીશમી ગાથાનું ચિંતન પૂરા ભાવથી કરતા હતા.

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશમ્

નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।

તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્વં

નૈવં તુ કાયશકલે કિરણાકુલેઽપિ ॥૨૦॥

ભક્તામર સ્તોત્રની વીશમી ગાથાનું ચિંતન આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિ અંતરના ભાવ સાથે વ્યક્ત કરતા હતા. તેના પ્રભાવે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ પ્રસન્ન થઈને જૈનાચાર્યને તમામ પ્રકારના પ્રશ્નો જાણવાની વિદ્યા આપી હતી.

એક દિવસની વાત છે.

નાગપુરનગરની રાજસભામાં મહારાજા મહિપતિએ રાજપુરોહિત સોમદેવ તથા અન્ય જ્યોતિષાચાર્યોને પ્રશ્ન કર્યો કે ‘મારી રાણીને ગર્ભ રહેલો છે, તો તે ગર્ભનો જન્મ ક્યારે થશે ? આવનાર સંતાન પુત્ર હશે કે પુત્રી ? તથા જન્મથી મારે ત્યાં કોઈ વિશિષ્ટ ઘટના બનવા પામશે ખરી ?’

મહારાજા મહિપતિનો પ્રશ્ન સાંભળીને રાજપુરોહિત સોમદેવ સહિત જ્યોતિષાચાર્યો મૌન બનીને પોતાની બેઠક પર બેસી રહ્યા અને વિચારમાં ગુંથાઈ ગયા.

મહારાજાના પ્રશ્નનો કોઈ ઉત્તર આપી શક્યું નહિ. ત્યારે મહામંત્રીએ મહારાજાને કહ્યું : ‘કૃપાળુ, આપના પ્રશ્નનો ઉત્તર એક વ્યક્તિ આપી શકે તેમ છે.’

‘કોણ...?’

‘આપણા નગરમાં બિરાજમાન જૈનાચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિ મહારાજ. એમને અત્રે સન્માનપૂર્વક બોલાવશું તો આવશે...’ મહામંત્રીએ કહ્યું.

મહારાજા મહિપતિએ આચાર્ય ભગવંતને અત્રે તેડી લાવવાની જવાબદારી મહામંત્રીને સોંપી.

મહામંત્રી જૈનાચાર્ય પાસે ગયા, વિનંતી કરી એટલે જૈનચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિ મહામંત્રી સાથે રાજદરબારમાં આવ્યા.

આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિએ રાજદરબારમાં પગ મૂક્યો કે રાજા સહિત સર્વ સભાજનો પોતાની બેઠક પરથી ઊભા થઈ ગયા અને ભાવથી વંદન કરવા લાગ્યા. મહારાજાએ એક આસન મુકાવ્યું હતું. તેના પર આચાર્ય બિરાજમાન થયા.

રાજાએ ભાવથી આચાર્ય ભગવંતને વંદન કર્યા અને ત્રણ પ્રશ્નો પૂછ્યા.

ત્યારે આચાર્ય શ્રી વિજયસેનસૂરિએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘હે રાજન્, આવતીકાલે જ તમારી રાણી ત્રણ નેત્ર ધરાવતા એક પુત્રને જન્મ આપશે. અને તે પછી બારમા દિવસે તમારો પટ્ટહસ્તી મરણ પામશે. તમારો ત્રણ નેત્ર ધરાવતો પુત્ર ઘણો પરાક્રમી અને સંપત્તિશાળી બનશે.’

આચાર્યનું કથન સાંભળીને રાજદરબારમાં બિરાજમાન વિદ્વાનો અને પંડિતો આશ્ચર્ય હસવા લાગ્યા. ત્યારે મહારાજાના સૂચનથી સહુ શાંત પડ્યા.

બીજે દિવસે આચાર્ય ભગવંતના કથન મુજબ જ બન્યું. રાજા મહિપતિને ત્યાં ત્રણ નેત્રવાળા પુત્રનો જન્મ થયો. અને ત્યાર પછી બરાબર બારમા દિવસે મહારાજાનો પટ્ટહસ્તી મરણને શરણ થયો.

રાજા મહિપતિએ તેરમા દિવસે આચાર્ય ભગવંતને રાજસભામાં બોલાવ્યા અને સિંહાસન પર આરૂઢ કર્યા. રાજાએ ઉત્તમ શબ્દો વડે આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિની સ્તુતિ કરી.

આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિનું આવું અપૂર્વ અને દિવ્ય જ્ઞાન જોઈને વિદ્વાનો તથા પંડિતોનાં મુખ ઝંખવાણાં પડી ગયાં.

આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિએ ઉપસ્થિત સભાજનોને આશીર્વાદ આપ્યા અને પછી કહ્યું : ‘હે રાજન્ ! માનવીને નષ્ટ અને નિર્બળ કરનારા શત્રુઓ બહાર કોઈ નથી, માનવીના અંતરમાં જ છુપાયેલો છે. એ શત્રુઓ કામ, ક્રોધ, લોભ અને માન. પરંતુ જેની આંખમાં અજ્ઞાનનું અંજન ભર્યું છે તે પોતાના સાચા શત્રુને જોઈ શકતો નથી. જો જ્ઞાનનો પ્રકાશ લાધે તો આત્મજાગૃતિ દૂર નથી.

‘રાજન, માનવી સંસારનું સ્વરૂપ જાણ્યા પછી કે સમજતો થયો હોવા છતાં મોહવશ થયેલો આત્મા સંસારના માયાવી સુખ પાછળ દોડતો જ રહે છે. એ દોટથી થાકતો નથી અને પરિણામે જે દુઃખરૂપ છે એવા સંસારનાં બંધનોમાં ઝકડાતો રહે છે. સંસારમાં એવું એક પણ સુખ નથી કે જેનું પરિણામ સુખ હોય, માનવી વિષયભોગમાં સુખની કલ્પના કરતો હોય છે, પરંતુ પરિણામે તેમાં મહાદુઃખ છે. તે સમજ પ્રાપ્ત થાય છે. ભૌતિક સુખ, સત્તા, ધન, કીર્તિને સુખ માનીને ચાલનારાને તેમાંય સુખ મળતું નથી.’

આમ છતાંય સંસારની મોહજાળમાં ડૂબેલો માનવી કલ્પના પણ કરતો નથી કે શાશ્વત સુખ ક્યાં, કેવી રીતે, ક્યાંથી પ્રાપ્ત થશે ? એ પ્રમાણેનો વિચાર કરવા માટે પણ સ્થિર થતો નથી.

ભવબ્રમણની જાળમાં સપડાયેલા આત્માને જ્યાં સુધી જ્ઞાનની દૃષ્ટિ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી એના ભવબ્રમણનો અંત આવતો નથી. એથી દરેક આત્માએ શાશ્વત સુખ મેળવવા માટેનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એ માટે સર્વત્યાગનો માર્ગ ગ્રહણ કરીને જડના પાસમાં સપડાયેલા નિજને મુક્ત કરવાનો મહાપુરુષાર્થ આદરવો જોઈએ. સર્વત્યાગનો માર્ગ પ્રશસ્ત માર્ગ છે. જે આત્માઓ આ માર્ગ સીધો ન લઈ શકે તેણે દેશવિરતિનો માર્ગ લેવો જોઈએ.

રાજન, સંસારમાં જે વસ્તુ આકર્ષકરૂપ, સુંદર અને લલચાવનારી જણાય છે તેમાં માત્ર સુખાત્માસનો અનુભવ થાય છે. તે સુખ

નથી અને સ્થિર પણ નથી. એ બધાં આકર્ષણો ભવભ્રમણનાં ઝકડી રાખનારાં બંધનો છે.

શાશ્વત સુખ કે અનંત સુંખ પામવા માટે સંસારના લલચાવનારાં બંધનોથી મુક્ત બનીને ચારિત્ર્ય ગ્રહણ કરવું જોઈએ. જો અંતરમાં જ્ઞાનની જ્યોત પ્રકાશે તો આત્મજાગૃતિ થતાં વાર લાગતી નથી.’

આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિએ ધર્મપ્રેરક પ્રવચન દર્શાવ્યા પછી મહારાજા મહિપતિને આશીર્વાદ આપતાં શ્લોક કહ્યા.

આધારો યસ્ત્રિલોક્યા જલધિજલધરાકેન્દ્રવો યન્નિયોજ્યા
ભુજ્યન્તે યત્પ્રસાદાદસુરસુરનરાધીશ્વરૈઃ સમ્પદસ્તાઃ ।
આદેશ્યા યસ્ય ચિન્તામણિસુરસુરભીકલ્પવૃક્ષાદયસ્તે,
શ્રીમાન્ જૈનેન્દ્રધર્મઃ કિસલયતુ સવઃ શાશ્વતીં શર્મલક્ષ્મીમ્ ॥

અર્થાત્ : ‘જે ત્રણેય લોકનો આધાર છે, જેનાથી સાગર, મેઘ, સૂર્ય અને ચંદ્ર નિયમ પ્રમાણે ચાલે છે, જેની કૃપાથી અસુર, સુર, મનુષ્યો અને રાજાઓ વડે તે તે સંપદાઓ ભોગવી શકાય છે, તેના આદેશ પ્રમાણે ચિંતામણિ રત્ન, કામધેનુ અને કલ્પવૃક્ષાદિ વર્તે છે, તે શ્રીમાન્ જિનેન્દ્રકથિત ધર્મ તમોને શાશ્વત મોક્ષલક્ષ્મી આપો.’

આચાર્યશ્રી વિજયસેનસૂરિએ મહારાજા મહિપતિને આશીર્વાદ આપતો શ્લોક સંભળાવ્યો. મહારાજા આચાર્ય ભગવંતનાં ચરણમાં નમી પડ્યો અને રાજાએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. રાજાની સાથે અનેક લોકો જૈનધર્મના અનુયાયી બન્યા.

કથાક્રમાંક - ૧૩

વાયડ નામના નગરમાં શ્રી જીવદેવસૂરિજી જૈનાચાર્ય બિરાજતા હતા. તેમણે કઠિન સાધના દ્વારા પરકાયા પ્રવેશ વિદ્યા સિદ્ધ કરી હતી. તથા ભક્તામર સ્તોત્રની એકવીશમી ગાથાનું નિત્ય સ્મરણ કરતા હતા.

મન્યે વરૂં હરિ-હરાદય એવ દૃષ્ટા
દૃષ્ટેષુ યેષુ હૃદયંત્વયિ તોષમેતિ ।
કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ
કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ! ભવાન્તરેડપિ ॥૨૧॥

ભાવવિભોર બનીને ભક્તામર સ્તોત્રની એકવીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરતાં આચાર્યશ્રી જીવદેવસૂરિજીની ભક્તિ નિહાળીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી એમના પર પ્રસન્ન થયાં અને એમને સર્વદેવોને પ્રકટ કરવાની વિદ્યા આપી.

એકવાર આચાર્ય ભગવંત વિહાર કરતાં સોરઠ દેશમાં દેવપતન નગરે પધાર્યા. ત્યાં જૈનોની સંખ્યા ઘણી જ અલ્પ હતી.

આચાર્યે કોઈને આ અંગે પૂછ્યું ત્યારે ઉત્તર મળ્યો : ‘પહેલાં તો અહીં જૈનોનાં ઘર ઘણાં હતાં પરંતુ કેટલાય વર્ષોથી કોઈ જૈન સાધુઓ આ તરફ આવતા નથી એટલે અન્ય ધર્મના ઉપદેશકોના પ્રભાવથી જૈનોએ શૈવમાર્ગ ધારણ કરી લીધો છે.’

આથી આચાર્યશ્રી જીવદેવસૂરિ ભારે ખેદ પામ્યા અને વિચાર્યું કે મારે કોઈપણ ઉપાયે આ નગરમાં શૈવ બની ગયેલા જૈનોને પુનઃ જૈન બનાવવા. તે માટે સર્વપ્રથમ લોકસમૂહને એકત્રિત કરવો પડશે.

આમ વિચારીને આચાર્ય મહારાજ પોતાના શિષ્યો સાથે મહાદેવના મંદિરે આવ્યા. આ તરફ લોકોને ખબર પડી કે કેટલાક જૈન સાધુઓ મહાદેવના મંદિર તરફ ગયા છે એટલે લોકોનો મોટો સમૂહ અચરજ પામીને મંદિર તરફ ધસી આવ્યો.

આચાર્ય ભંગવંતે એકત્રિત માનવસમૂહને ધર્મોપદેશ આપ્યો પછી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલી વિદ્યાના પ્રભાવે સોમેશ્વરને બોલાવ્યા કે તેઓ પ્રકટ થયા અને આચાર્ય પાસે આવ્યા. ત્યાર પછી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, સૂર્ય, ગણેશ, કાર્તિકેય વગેરેને આવતા બતાવ્યા. આ પ્રમાણે બધા દેવોને પ્રકટ થયેલા જોઈને લોકોને આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

પરંતુ સૌથી વધુ આશ્ચર્ય ત્યારે થયું કે લોકોએ સોમેશ્વરને પોતાના મંદિરમાંથી નીકળીને શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીના જિનાલય તરફ પૂજન કરવા જતા અને નમન કરતા જોયા.

ત્યાં ઉપસ્થિત માનવસમૂહ માટે આ આશ્ચર્યકારી ઘટના હતી. થોડીવાર પછી દેવો અદૃશ્ય થઈ ગયા. જૈન ધર્મની ખૂબ પ્રશંસા થઈ. અનેક લોકો જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો.

કથાક્રમાંક - ૧૪

ગુડશસ્ત્રપત્તન નામનું એક રણિયામણું અને દર્શનીય નગર હતું. આ નગરીના રાજાનું નામ પ્રજાપતિ હતું. તે ઘણો બુદ્ધિમાન અને રાજનીતિનો જાણકાર હતો.

એકવાર આ નગરમાં વૃદ્ધકર નામના બૌદ્ધાચાર્યને ભુવનમુનિ નામના એક જૈનસાધુ સાથે શાસ્ત્રાર્થ થયો હતો. શાસ્ત્રાર્થમાં વૃદ્ધકર બૌદ્ધાચાર્ય પરાસ્ત થયા. અને ક્રમે મૃત્યુ પામીને વૃદ્ધકર યક્ષ યોનિમાં ઉત્પન્ન થયો. યક્ષને પૂર્વભવની સ્મૃતિ થઈ આવી અને તેને જૈન મુનિ સાથેના શાસ્ત્રાર્થમાં પોતાનો પરાજય થયો હતો. તે સ્મૃતિપટ્ટ પર આવતાં વૃદ્ધકર રૂપી યક્ષ જૈન સંઘમાં ઉપદ્રવ

મયાવવા લાગ્યો. યક્ષના ઉપદ્રવથી જૈન સંઘ ત્રાહિમામ પોકારી ગયો. ઉપદ્રવનું નિવારણ કરવા કેટલાક જૈન આગેવાનો ભૃગુકચ્છ આવ્યા અને ત્યાં બિરાજમાન આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિ પાસે ગયા.

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિએ ભક્તામર સ્તોત્રની બાવીશમી ગાથાની સાધના કરીને અપૂર્વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હતી.

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયન્તિ પુત્રાન્
નાન્યાં સુતં ત્વદુપમં જનની પ્રસૂતા ।
સર્વા દિશા દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિં
પ્રાયેવ દિગ્ જનયતિ સ્ફુરદંશુજાલમ્ ॥૨૨॥

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિ વયોવૃદ્ધ હોવા છતાં મહાજ્ઞાની, તેજસ્વી અને તપસ્વી હતા. જૈન સંઘના આગેવાનોની વિનંતીનો સ્વીકાર કરીને આચાર્યશ્રી ગુડશસ્ત્રપતન નગરે આવ્યા. આવીને સીધા યક્ષના મંદિરે પહોંચ્યા. ત્યાં યક્ષના કર્ણ પર પગ મૂકીને સૂઈ ગયા.

થોડીવારમાં મંદિરનો પૂજારી આવ્યો. તેણે જોયું કે કોઈ સાધુ યક્ષના કર્ણ પર પોતાના પગ રાખીને સૂતો છે આથી પૂજારીને ભારે ક્રોધ ચઢ્યો. તેણે મોટેથી બૂમ પાડી અને કહ્યું : ‘અરે...! તું જલદી ઊભો થા નહિતર તારો જીવ હમણાં ચાલ્યો જશે.’

આચાર્ય મહારાજે પૂજારીની જાણે વાત સાંભળી જ નથી એમ માનીને કપટનિદ્રાએ સૂતા રહ્યા. પૂજારીએ ચાર-પાંચ વાર કહ્યું પણ આચાર્યશ્રી તો નિદ્રા કરતા હોય એવી અવસ્થામાં પડ્યા રહ્યા. એમણે પોતાના દેહ ફરતું વસ્ત્ર વીંટાળી રાખ્યું હતું.

જ્યારે આચાર્ય કોઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ આથી ધુંવાધુંવા થતો પૂજારી રાજા પાસે આવ્યો અને બધી હકીકત કહી સંભળાવી. પૂજારીના મુખેથી વાત સાંભળીને રાજા અત્યંત કોપાયમાન

થયો. રાજાએ તરત જ પોતાના રક્ષકોને બોલાવ્યા અને આજ્ઞા આપી કે યક્ષના મંદિરમાં સૂતેલા માણસને ત્વરિત ઉઠાડીને બહાર ફેંકી દો.

રાજાજ્ઞા થતાં રક્ષકોની એક ટુકડી યક્ષના મંદિરે આવી અને આચાર્યને ઉઠાડવાનો અતિ પરિશ્રમ કર્યો પરંતુ સફળતા ન મળી. આથી નિરાશ વદને રક્ષકોની ટુકડી રાજભવનમાં પાછી ફરી અને રાજાને કહ્યું : ‘કૃપાળુ, અમે એને ઘણું કહ્યું છતાંય તે માનતો નથી. અમારા શબ્દોની જાણે તેના પર કોઈ અસર જ થઈ નહિ.’

રક્ષકોની વાત સાંભળતાં રાજા વધારે કોપિત થયો અને આજ્ઞા આપી : ‘એને પથ્થરોથી મારો, તેના પર દંડપ્રહાર કરો. એટલે ત્યાંથી દૂર થશે પછી તેને બંધનગ્રસ્ત કરીને મારી પાસે લાવજો.’

રક્ષકો પુનઃ યક્ષના મંદિરે આવ્યા. પ્રથમ તો બૂમો મારીને ઊભા થવાનું કહ્યું. આચાર્યે રક્ષકોના શબ્દોને ગણકાર્યા જ નહિ. આથી રક્ષકોએ રાજાના આદેશ પ્રમાણે આચાર્ય પર દંડ પ્રહાર કરવા લાગ્યા, પથ્થરો ફેંકવા લાગ્યા.

પરંતુ આચાર્યને કોઈ અસર ન થઈ.

ત્યારે આ બાજુ રાજભવનમાં રાણીઓ બૂમાબૂમ કરવા લાગી હતી. રક્ષકો યક્ષ મંદિરમાં આચાર્ય મહારાજ પર પથ્થર ફેંકે અથવા તો દંડપ્રહાર કરે તો આચાર્યને કશું થતું નહિ પણ રાજભવનમાં રહેલી રાણીઓના શરીર પર તેની અસર થતી હતી. રાણીઓને થયું કે અદૃશ્ય રીતે અમારા પર પથ્થરો-કોણ ફેંકે છે ? દંડપ્રહાર કરવાની હિંમત કોણ કરે છે ?

રાજભવનની રાણીઓએ રોકકળ કરી મૂકી. અનેક રાણીઓના શરીર પર દંડ પ્રહારના ઘા ઊપસી આવ્યા હતા. તરત જ મહારાજાને સમાચાર પાઠવવામાં આવ્યા.

સેવકોએ રાજા પાસે જઈને કહ્યું : ‘મહારાજ, જલદી કોઈ

ઉપાય કરો. રાજભવનમાં રાણીઓ પર કોઈ અદૃશ્ય રીતે પથ્થરો ફેંકે છે અને દંડપ્રહાર થાય છે. આપ રાણીઓનું રક્ષણ કરો... અત્યારે સમગ્ર અંતઃપુરમાં રોકકળ થઈ રહી છે.’

સેવકોના શબ્દો સાંભળીને રાજાને થયું કે નક્કી યક્ષના મંદિરે સૂતેલો માણસ કોઈ સિદ્ધપુરુષ જણાય છે. નહિતર આમ ન બને...

આવો વિચાર મનમાં ઊપસી આવતાં મહારાજા પોતાના આસન પરથી ઊભો થઈને સેવકો સાથે યક્ષના મંદિરે ગયો. ત્યાં જઈને રાજાએ આચાર્ય ભગવંતની અંતઃકરણથી ક્ષમા માગી.

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિ તરત જ ત્યાંથી ઊભા થયા. રાજાએ આચાર્યને ભાવથી વંદન કર્યાં.

પછી આચાર્ય મહારાજે યક્ષને કહ્યું : ‘તું મારી સાથે ચાલ...! અને યક્ષ તરત જ ચાલવા લાગ્યો. તેની પાછળ એક હજાર માણસો ઉઠાવી શકે એવી પથ્થરની બે મોટી કુંડીઓ પણ આચાર્યની આજ્ઞાથી ચાલવા લાગી.

ત્યાં એકત્રિત થયેલા લોકોના મુખ પર આશ્ચર્યનો પાર નહોતો. લોકો પણ આચાર્યની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યા. આમ આ રીતે કૌતુકપૂર્વક તેમનો નગરમાં પ્રવેશ થયો.

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિજીનો અદ્ભુત પ્રભાવ જોઈને નગરીના રાજા તથા નગરીના અનેક લોકોએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. પછી આચાર્ય યક્ષને પાછો મોકલી દીધો. પરંતુ પેલી બે કુંડીઓને ત્યાં જ પડી રહેવા દીધી. જૈન સંઘ પર યક્ષનો ઉપદ્રવ શાંત પડી ગયો હતો. નગરીમાં જિન શાસનનો જયજયકાર થયો.

કથાક્રમાંક - ૧૫

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિએ ભક્તામર સ્તોત્રની ત્રેવીશમી ગાથાની પણ સાધના કરી હતી. તેઓ તે યુગના મહાસમર્થ

મહામંત્રસિદ્ધ પુરુષ હતા. તેમણે ભક્તામરના ત્રેવીશમા શ્લોકની સાધના કરી હોવાથી તેમને દુષ્ટ વ્યંતરોને મહાત્ત કરવાની અપૂર્વ સિદ્ધિ સાંપડી હતી.

ત્વામામનન્તિ મુનયઃ પરમં પુમાંસ-

માદિત્યવર્ણમમલં તમસઃ પરસ્તાત્ ।

ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યું

નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનિન્દ્ર ! પન્થાઃ ॥૨૩॥

એકવાર શ્રી આર્યખપુટાચાર્ય વિહાર કરતાં ઉજ્જૈયિની નગરીની સમીપે આવ્યા. નગરીના પાદરમાં વિશાળ ઉદ્યાન હતું. ઊંચાં ઊંચાં વૃક્ષો, લત્તાઓથી ઉદ્યાન સુશોભિત હતું. ઉદ્યાનની મધ્યમાં દેવી ચંડિકાનું મંદિર આવેલું હતું.

આ મંદિરમાં સ્થિત દેવી ચંડિકાને હિંસા પ્રિય હતી. આથી દરરોજ તેની સામે અનેક નિર્દોષ પશુઓનો વધ થતો હતો. આ કારણે ઉદ્યાનમાં ઠેકઠેકાણે રક્ત, માંસ, હાડકાં તથા મરણને શરણ થયેલાં પશુઓનાં શરીર પડ્યાં હતાં.

સંધ્યાકાળ શરૂ થઈ ગયો હતો. આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિને રાત્રિ વ્યતિત કરવા માટે કોઈ સ્થાનની આવશ્યકતા હતી એટલે આચાર્યશ્રીએ ઉદ્યાનમાં મંદિરની નજદિક એક ભાગમાં સ્થિર બનીને ઊભા રહ્યા. કદાચ તેમની અગમચેતીભરી દૃષ્ટિએ તેમાં પરમ ઉપકારનું કોઈ કારણ નિહાળ્યું હશે. નહિતર આવા સ્થાનની પસંદગી આચાર્યશ્રી શા માટે કરે ?

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિ ઉદ્યાનમાં આવેલા દેવી ચંડિકાની મંદિર નજદિક સ્થિર મુદ્રામાં ધ્યાન ધરતા ઊભા છે.

રાત્રિનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થઈ ગયો હતો. ઉદ્યાનમાં વાતાવરણ શાંત હતું. કોઈની અવરજવર નહોતી.

ત્યાં દેવી ચંડિકા પ્રકટ થઈ.

દેવી ચંડિકાએ જોયું કે પોતાના સ્થાનકની નજીક કોઈ સાધુ

ધ્યાનમુદ્રામાં ગરકાવ છે.

આચાર્યશ્રી કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં લીન હતા.

દેવી ચંડિકાએ સાધુના ધ્યાનભંગ કરવા પ્રયત્ન કરવા લાગી. પરંતુ તેનો પ્રયત્ન સફળ ન થયો એટલે તે કોપાયમાંન બની. દેવીએ સાધુ આચાર્યશ્રીના ગળા પર પોતાનો તીક્ષ્ણ નખ ભરાવ્યો. પરંતુ આચાર્યને તેની કોઈ અસર ન થઈ. પણ તે તીક્ષ્ણ નખની અસર દેવી ચંડિકાને થઈ.

આથી દેવી ચંડિકાને થયું કે આ કોઈ સામાન્ય સાધુ નથી પણ કોઈ સિદ્ધ પુરુષ છે. મારે આવા સિદ્ધપુરુષને સતાવવા ન જોઈએ. નહિતર એનું પરિણામ સારું આવશે નહિ એમ માનીને દેવી ચંડિકાએ આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિની ક્ષમા માગી.

દેવી ચંડિકાએ વિનમ્ર સ્વરે આચાર્યશ્રીને કહ્યું : ‘હે ભગવંત, મારા હાથે દોષ થઈ ગયો છે. આપ મને ક્ષમા બક્ષો. આપ જે આજ્ઞા ફરમાવશો તેમ હું કરીશ.’

ત્યારે આચાર્યશ્રીએ પોતાનાં બિડાયેલાં નેત્રો ખોલ્યાં અને મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘મારી આજ્ઞા એટલી જ છે કે તારે હવે પછી કોઈપણ પશુનું બલિદાન લેવું નહિ.’

દેવી ચંડિકાએ વંદન કરીને આચાર્યશ્રીનો આદેશ સ્વીકાર્યો. સવારે ચંડિકાદેવીએ આચાર્ય ભગવંતની પૂજા પણ કરી. વંદન કર્યાં. તે પ્રસંગ અનેક લોકોએ જોયો. ધર્મીજનો આચાર્યશ્રીનો ગુણાનુવાદ કરવા લાગ્યા.

આચાર્યશ્રી આર્યખપુટસૂરિએ એકત્રિત ધર્મીજનોને ધર્મોપદેશ આપ્યો. આચાર્યશ્રીના પ્રભાવક પ્રવચનથી અનેક લોકો શ્રી અરિહંતનો દેવ તરીકે, નિર્ગ્થ મુનિનો ગુરુ તરીકે તથા અહિંસાનો ધર્મ તરીકે સ્વીકાર કરી પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યા. સર્વત્ર જિનશાસનનો નાદ ગુંજી ઊઠ્યો.

કથાક્રમાંક - ૧૬

શૌર્યપુર નામનું એક નગર હતું.

તેમાં જિતશત્રુ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે પચાસક્રમી નીતિવાન, આરોગ્યનિષ્ઠ તથા પ્રજાવત્સલ રાજવી હતો. જિતશત્રુ રાજા પ્રજાના સુખદુઃખમાં સાથ પુરાવતો હતો. આથી રાજાની લોકપ્રિયતા અપૂર્વ હતી.

મહારાજા જિતશત્રુને બોતેર રાણીઓ હતી. રાજભવનના અંતઃપુરમાં દરેક રાણીઓ માટેનાં નિવાસસ્થાનો હતાં. મહારાજા જિતશત્રુ દરેક રાણીઓ પ્રત્યે અપૂર્વ સ્નેહ અને પ્રેમ દાખવતો હતો.

એકવાર શિશિર ઋતુના સમાપન સાથે વસંતઋતુએ પદરવ કર્યો. વસંતઋતુમાં પ્રકૃતિ સોળે કળાએ ખીલી ઊઠે છે. વસંતઋતુ એટલે પ્રકૃતિનું મદઝરતું યૌવન. વસંતનું આગમન પ્રકૃતિના અંગેઅંગમાં નવી ચેતના રેડે છે.

વસંતઋતુનું આગમન થતાં વૃક્ષોમાં નવાં પર્ણો ફૂટવા લાગે છે. ફૂલ-છોડો રંગબેરંગી ફૂલોથી લચી પડે છે. આંબાની ઘટાઓમાં મંજરીઓ મહોરી ઊઠે છે. સર્વત્ર સૌંદર્ય, સુગંધ અને તાજગી પ્રસરી રહે છે. વસંતઋતુમાં પ્રકૃતિની મોહક રમણીયતા વાતાવરણને આહ્વાદક અને માદક બનાવી દે છે.

વસંતનો અનુપમ વૈભવ પશુપક્ષીઓ અને મનુષ્યોના અંતરમન પર અજબનું કામણ કરે છે. વસંતઋતુમાં કોકિલનો મીઠો ટહુકો મનને રસતરબોળ કરી મૂકે છે. પુષ્પોનો રસ લૂંટતા ભ્રમર પોતાના ગુંજનથી વાતાવરણને ગજાવી મૂકે છે.

વસંતનું માદકતાભર્યું વાતાવરણ માનવહૈયાને અજબ તાજગી અને ઉલ્લાસથી ભરી દે છે. વસંતની સૌમ્ય શોભા અનુપમ અને અજોડ હોય છે.

આવી વસંતઋતુનું આગમન થતાં માનવહૈયાં હરખાવા લાગ્યાં. શૌર્યપુર નગરની બહાર આવેલા ઉદ્યાનમાં જાણ્યે પ્રકૃતિ સોળે કલાએ ખીલી ઊઠી ન હોય ! તેમ લાગતું હતું. પક્ષીઓનો મીઠો અને મધુર કલરવ વાતાવરણને જીવંત બનાવતું હતું. પ્રકૃતિની અનુપમ શોભાથી પ્રસન્ન થયેલો ઉદ્યાનપાલક મહારાજા જિતશત્રુની પાસે આવ્યો અને પ્રણામ કરીને બોલ્યો : ‘કૃપાનાથ, આપને વિનંતી કરવા માટે આવ્યો છું.’

‘કહે... તું શું કહેવા માગે છે ?’

‘મહારાજ, વસંતઋતુનું આગમન થતાં જ પ્રકૃતિ પૂરબહારમાં ખીલી ઊઠી છે. પક્ષીઓનો મધુર કલરવ અંતરને પ્રસન્ન કરી મૂકનારો છે. આપ ઋતુવિહાર અર્થે ઉદ્યાનમાં પધારો...’ ઉદ્યાનપાલકે કહ્યું.

‘અમે કાલે સવારે રાજપરિવાર સાથે આવીશું, ત્યાં બધી ગોઠવણ કરાવી લેજો...’

‘જેવી આજ્ઞા.... મહારાજ...’ ઉદ્યાનપાલક મહારાજાનો ઉત્તર સાંભળીને આનંદિત બની ગયો અને પોતાના સ્થાને ચાલ્યો ગયો. ઉદ્યાનપાલકે ઉદ્યાનમાં આવીને રાજપરિવારના સ્વાગતની તૈયારીમાં લાગી ગયો.

મહારાજા જિતશત્રુએ પોતાની બધી રાણીઓને બોલાવી અને કહ્યું : ‘વસંતઋતુનું આગમન થયું છે. આજે નગરી બહારના ઉદ્યાનનો માળી ઋતુવિહાર અર્થે પધારવાની વિનંતી કરી ગયો છે. કાલે ઉદ્યાનમાં જવાની તમારા સૌની ઈચ્છા છે ને ?’

બધી રાણીઓએ હા પાડી. તેમજ સૌના વદન પર પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ.

મહારાજા જિતશત્રુએ પોતાની દરેક રાણીઓને તૈયાર થઈ જવાની સૂચના આપી.

અને બીજે દિવસે મહારાજા તથા તેમની બોંતેર રાણીઓ નગરી બહારના ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચ્યાં. રાણીઓના મુખ પર

હર્ષ અને ઉમંગ છવાયેલો જોવા મળતો હતો.

ઉદ્યાનપાલક મહારાજા તથા રાણીઓનું હર્ષભેર સ્વાગત કર્યું. રાણીઓ ઉદ્યાનમાં વિહરવા લાગી. સહુનાં ચિત્ત આનંદથી રસતરબોળ બની ગયાં હતાં.

મહારાજાએ દિવસના પ્રથમ પ્રહર બાદ નગરીના શ્રેષ્ઠ બંસરીવાદક શ્રીભદ્રનો કાર્યક્રમ યોજ્યો હતો.

ઉદ્યાનનાં વૃક્ષોથી છવાયેલા મેદાનમાં કાર્યક્રમ માટેની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.

બંસરીવાદક શ્રીભદ્ર આવી પહોંચ્યો હતો. તેની સાથે નગરીનો શ્રેષ્ઠ મૃદંગવાદક શ્રીહરિ પણ આવ્યો હતો.

દિવસનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થયો.

મહારાજા જિતશત્રુ તથા રાણીઓએ મેદાનમાં બેઠક લઈ લીધી હતી.

બંસરીવાદક શ્રીભદ્ર તથા મૃદંગવાદક શ્રીહરિ ત્યાં ગોઠવાયેલા મંચર પર બેસી ગયા. નગરીના બન્ને કલાકારોને રાણીઓ જાણતી હતી એટલે મહારાજાએ પરિચય કરાવ્યા વગર કાર્યક્રમ શરૂ કરવાની સૂચના આપી.

શ્રીભદ્રે તથા શ્રીહરિએ મહારાજા તથા રાણીઓને વંદન કરીને પોતાનો કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો.

શ્રીભદ્રે બંસરી પર વસંતઋતુને અનુલક્ષીને રાગ વસંતના સૂર વાતાવરણમાં છેડ્યા.

રાગ વસંતના સ્વરોમાં પ્રકૃતિ વધારે ખીલી ઊઠે છે. બંસરીવાદક શ્રીભદ્રે બંસરી પર રાગ વસંતનો મીઠો, મધુર આલાપ રજૂ કરીને રાજા તથા રાણીઓનાં હૈયાં પ્રસન્ન કરી દીધાં.

કલાકારે રાગ વસંતના આલાપમાં રાગનું રૂપ, રાગનું બંધારણ અને રાગની પ્રસન્નતા દર્શાવી.

વાતાવરણમાં રાગ વસંતનું સામ્રાજ્ય રચાઈ ગયું.

મહારાજા તથા બોંતેર રાણીઓ રાગનો આલાપ સાંભળીને ધન્ય બની ઊઠ્યાં.

લગભગ અર્ધ ઘટિકા પર્યંત બંસરીવાદકે રાગ વસંતને બંસરી પર રમાડ્યો.

બંસરીવાદક શ્રીભદ્ર રાગ વસંતના વૈભવમાં ખોવાઈ ગયો હતો. આમેય કલાકાર જ્યારે કલામાં મગ્ન બને છે, એકાગ્રતા કેળવે છે ત્યારે તેની સાધના સફળ થાય છે.

થોડીવાર પછી બંસરીવાદક શ્રીભદ્રે વિલંબિત લય શરૂ કરી. મૃદંગવાદક શ્રીહરિ મૃદંગ પર સંગત કરવા લાગ્યો.

રાગ વસંતમાં તાલ અને લયનો સમન્વય પ્રેક્ષકોને આનંદ પમાડી ગયો. મૃદંગવાદક શ્રીહરિએ મૃદંગ પર જયતાલ બજાવવો શરૂ કર્યો.

રાજા તથા રાણીઓ રસમગ્ન બનીને કલાનો આસ્વાદ માણતાં હતાં.

રાગ વસંતે ઋવંનાં હૈયાં હરી લીધાં. વાતાવરણમાં પ્રસન્નતાની માધુરી છલકાવી દીધી.

શ્રીભદ્રે બંસરી પર દ્રુતલય શરૂ કરી. રાગ વસંતમાં દ્રુતલયની રચના શરૂ થતાં વાતાવરણમાં ઉત્તેજના પ્રસરી ગઈ.

એક ઘટિકા સુધી શ્રીભદ્રે રાગ વસંતને દ્રુતલયમાં રમાડ્યો. અને સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે રાગ વસંત પૂરો થયો.

શ્રીભદ્રનો બંસરીવાદનનો કાર્યક્રમ ત્રણ ઘટિકા પર્યંત ચાલ્યો. મહારાજાએ કલાકારને અભિનંદન આપ્યા અને ઉપહાર આપ્યો. મૃદંગવાદકનું પણ સન્માન તથા ઉપહાર આપવામાં આવ્યો હતો.

ત્યાર પછી બંસરીવાદક શ્રીભદ્ર અને મૃદંગવાદક શ્રીહરિ પોતાના સ્થાને જવા વિદાય થયા.

વસંતઋતુમાં રાગ વસંતની સ્વર માધુરી ઉદ્યાનમાં ચોમેર ફેલાઈ ગઈ હતી. કલાકારો વિદાય લઈ ચૂક્યા હતા જ્યારે હજી રાગ વસંતના સૂરોનું સામ્રાજ્ય અકબંધ હતું.

દિવસનો બીજો પ્રહર તો ક્યારનોય પૂરો થઈ ગયો હતો. મહારાજા અને બધી રાણીઓ ભોજન અર્થે ઉદ્યાનમાં આવેલા એક ભવનમાં આવ્યાં. પાકશાસ્ત્રીઓએ સાત્ત્વિક અને સાદું ભોજન મહારાજાની સૂચનાથી બનવ્યું હતું.

મહારાજા તથા દરેક રાણીઓએ ભોજન ગ્રહણ કર્યું. રાજાને થયું કે ઘણા સમય પછી શાંતિથી ભોજન લીધું છે.

ભોજનાદિથી નિવૃત્ત થયા પછી મહારાજા તથા રાણીઓ વિરામ અર્થે આડાપડખે થયાં.

દિવસના ત્રીજા પ્રહર બાદ રાજા તથા રાણીઓ વિરામ કરીને ઊભાં થયાં પછી પુનઃ મેદાનમાં આવ્યાં અને અલકમલકની વાતો કરવામાં પરોવાયાં.

વાતાવરણ જામ્યું હતું. રાણીઓના વદન પર અપૂર્વ પ્રસન્નતા ખીલી ઊઠી હતી. રાણીઓ મુક્તમને હાસ્ય રેલાવતી પોતાની ખુશી દર્શાવતી હતી.

ત્યાં એકાએક એક વ્યંતર ખુશીથી ઊછળતી દરેક રાણીઓને વળગ્યો. રાણીઓ મૂર્ચ્છિત બની ગઈ.

મહારાજા જિતશત્રુને ભારે આશ્ચર્ય થયું કે એકાએક આ શું થયું ? વાતો કરતાં કરતાં બધી રાણીઓ મૂર્ચ્છિત કેમ થઈ ગઈ ? કંઈ સમજાતું નથી ?

મહારાજાએ દરેક રાણીઓના મુખ પર જળનો છંટકાવ કર્યો ત્યારે રાણીઓની મૂર્ચ્છા વળી અને વિચિત્ર હરકતો કરવા લાગી.

કોઈ રાણી રડવા લાગી, તો કોઈ હસતી હતી.

કોઈ રાણી બૂમો પાડતી હતી તો કોઈ નૃત્ય કરતી હતી.

રાજાને થયું કે મારી રાણીઓમાં એકાએક આવું પરિવર્તન શી રીતે આવ્યું ? રાજાના મુખ પર વિષાદ ફેલાઈ ગયો.

રાજાએ તરત જ સેવિકાઓને આજ્ઞા કરી : ‘દરેક રાણીઓને રાજભવનમાં લઈ જાઓ.’

એમ જ થયું.

સેવિકાઓ રાણીઓને લઈને રાજભવને પહોંચી. રાજા જિતશત્રુ પણ રાજભવને આવ્યા. આખા દિવસનો આનંદ ઘેરી વિષાદની છાયામાં ફેરવાઈ ગયો. રાજાએ તરત જ રાજવૈદ્યને બોલાવ્યા. રાજવૈદ્ય મહારાજાનો સંદેશો મળતાં તરત જ રાજભવને આવ્યા.

રાજવૈદ્યે રાણીઓની નાડીપરીક્ષા કરી. પરંતુ કશું કળી ન શકાયું. રોગ હોય તો પરખાયને ?

આમ ને આમ આઠ દિવસ ચાલ્યા ગયા.

રાજાએ મંત્ર, યંત્ર તથા તંત્રના જાણકારોને બોલાવ્યા ત્યારે રાજાને જાણવા મળ્યું કે રાણીઓના શરીરમાં વ્યંતરે સ્થાન લઈ લીધું છે.

રાજાએ તાંત્રિકો, માંત્રિકોને કોઈપણ ઉપાય યોજીને વ્યંતરને દૂર કરવાની આજ્ઞા કરી. તંત્ર અને મંત્ર વિદ્યાના પંડિતોએ ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ તેમાં સફળતા મળી નહિ.

આથી રાજાને નિરાશાનો પાર ન રહ્યો.

હવે શું કરવું ? રાણીઓને સ્વસ્થ શી રીતે કરવી ? વ્યંતરને તેઓના શરીરમાંથી કાઢવો શી રીતે ? મોટા મોટા તાંત્રિકો અને માંત્રિકોની મહેનત વ્યર્થ ગઈ. કોઈ ઉપાય સૂઝતો નથી.

આમ ને આમ બીજા આઠ દિવસ પસાર થઈ ગયા.

એક દિવસ આ નગરીમાં આચાર્યશ્રી શાંતિસૂરિ પધાર્યા. આચાર્યશ્રી શાંતિસૂરિએ ભક્તામર સ્તોત્રના ચોવીશમા અને પચ્ચીશમા શ્લોકની સાધના કરીને સિદ્ધિ મેળવી હતી.

ત્વામવ્યયં વિભુમચિન્ત્યમસંખ્યમાઘં

બ્રહ્માણમીશ્વરમનન્તમનંગકેતુમ્ ।

યોગીશ્વરં વિદિતયોગમનેકમેકં

જ્ઞાનસ્વરુપમમલં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥૨૪॥

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્યિતબુદ્ધિબોધાત્
ત્વં શંકરોડસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ।

ધાતાડસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્

વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ ! પુરુષોત્તમોડસિ ॥૨૫॥

જૈનાચાર્ય શ્રી શાંતિસૂરીએ ભક્તામર સ્તોત્રની ચોવીસમી અને પચ્ચીસમી ગાથા આરાધના વડે સિદ્ધ કરીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને પ્રસન્ન કર્યા હતાં.

આચાર્ય ભગવંતે જાણ્યું કે આ નગરીના રાજાની બધી રાણીઓને વ્યંતર વળગ્યો છે, બધા ઉપાયો નિષ્ફળ ગયા છે. તાંત્રિકો અને માંત્રિકો પણ રાણીઓના શરીરમાં ઘૂસેલા વ્યંતરને કાઢવા અસમર્થ બન્યા છે ત્યારે જિન શાસનની પ્રભાવના કરવાની એક માત્ર ઈચ્છાથી એમણે અવધૂતનો વેશ ધારણ કર્યો.

આચાર્યશ્રી શાંતિસૂરિએ અવધૂતનો વેશ ધારણ કરીને ભ્રમણ કરતા રાજભવન પાસે આવી પહોંચ્યા. રાજભવનના દ્વારે આવતાં એમણે દ્વારરક્ષકોને કહ્યું : ‘તમે રાજાને જણાવો કે રાણીઓને દોષરહિત કરવા એક અવધૂત આવેલ છે.’

દ્વારરક્ષકો તરત જ રાજા પાસે દોડ્યા. અને રાજાને જણાવ્યું કે રાજભવનની બહાર એક અવધૂત આવેલા છે અને તે રાણીઓને પીડામાંથી મુક્તિ અપાવી શકશે તેમ જણાવે છે.

મહારાજાને એ વાતમાં આશાનું કિરણ જણાયું. તેઓ દોડતા રાજભવનના દ્વારે આવ્યા અને અવધૂતનો આદર સત્કાર કર્યો, અને અવધૂતને માનસહિત રાજભવનમાં લઈ આવ્યા.

રાજભવનના એક ખંડમાં શ્રેષ્ઠ આસન પર રાજાએ અવધૂતને બેસાડ્યા. અને પ્રાર્થના કરી : ‘હે ભગવન્ ! આપ મારા પર કૃપા દર્શાવો. રાણીઓને જેમ બને તેમ વહેલી દોષમુક્ત કરો. તેના બદલામાં આપ જે માગશો તે આપીશ.’

અવધૂતે માત્ર આછું હાસ્ય ફરકાવ્યું અને મધુર સ્વરે રાજાને

કહ્યું : ‘રાજન્, એક પાત્રમાં જળ મંગાવો.’

તરત જ એક સેવક જળનું પાત્ર ભરીને લઈ આવ્યો.

અવધૂતે જળથી ભરેલું પાત્ર પોતાના હાથમાં લીધું. ભક્તામર સ્તોત્રની ચોવીસમી અને પચ્ચીસમી ગાથાનું સ્મરણ કરીને અભિમંત્રિત કર્યું. પછી તે જળપાત્ર રાજાને આપતાં અવધૂતે કહ્યું : ‘હે રાજન્, આ જળ રાણીઓના દેહ પર છાંટો તથા એમની આંખો પર લગાડો. એટલે વ્યંતર તરત જ ભાગી જશે.’

રાજા જિતશત્રુએ તરત જ અવધૂતના કથન પ્રમાણે જળ છાંટતાં વ્યંતર નાશી ગયો. બધી રાણીઓ દોષમુક્ત થઈ ગઈ.

રાજા પોતાની બધી રાણીઓને લઈને અવધૂત પાસે આવ્યો. અને વંદન કર્યાં. અવધૂતની વિવિધ પ્રકારે સ્તુતિ કરવા લાગ્યાં.

ત્યારે આચાર્યશ્રી શાંતિસૂરિએ રાજા અને બધી રાણીઓ સામે જોઈને કહ્યું : ‘સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન અને સમ્યગ્ ચારિત્રરૂપ ત્રણ કોટથી યુક્ત, અઢાર હજાર શીલનાં અંગો વડે યુક્ત, ઉત્તમ સૂત્રરૂપ કાંગરા વડે સહિત, દયા આદિરૂપ પ્રવેશદ્વારવાળો, ક્ષમા આદિ દશ પ્રકારના યતિધર્મરૂપ યંત્રવાળો અને શમરૂપી જળનો ભંડાર એવા સદ્ધર્મરૂપ કિલ્લાનો કર્મશત્રુથી ભયભીત થયેલા હે મનુષ્યો ! તમે આશ્રય કરો...’

આ સમયે અવધૂતરૂપી આચાર્યે પોતાનું સાચું સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યું. આચાર્યશ્રી શાંતિસૂરિએ રાજા તથા રાણીઓને જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું.

આચાર્યશ્રી શાંતિસૂરિના ધર્મોપદેશથી રાજા તથા તેની બોંતેર રાણીઓએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો.

કથાક્રમાંક : ૧૭

અણહિલપુર પાટણમાં શ્રીમાલી નામનો એક વણિક નિવાસ કરતો હતો. તે જીવન ગુજારો કરવા માથે ચણાની પોટલી મૂકીને આજુબાજુનાં ગામોમાં ચણા તથા અન્ય ચીજવસ્તુઓની ફેરી કરતો હતો. શ્રીમાલી ચણા વેચતો હોવાથી લોકો તેને ચનિકના નામથી ઓળખતા હતા.

એકવાર શ્રીમાલી વણિક ફેરી માટે બીજે ગામ જતો હતો, ત્યારે માર્ગમાં શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ નામના જૈનાચાર્ય સામે મળ્યા. ચનિકે આચાર્ય મહારાજને ભક્તિપૂર્વક વદન કર્યાં. અને બે હાથ જોડીને ઊભો રહ્યો.

આચાર્યશ્રી ઉદ્યોતનસૂરિએ કહ્યું : ‘ભાઈ, તારું નામ શું છે ?’

‘ભગવંત, મારું નામ તો શ્રીમાલી છે પરંતુ હું ચણા વેચતો હોવાથી લોકો મને ચનિકના નામથી જાણે છે.’

‘તું ધર્મધ્યાન કરે છે ખરો ?’

‘બાપજી, જ્યાં સુધી ચિત્તમાં સ્થિરતા ન પ્રવર્તતી હોય ત્યાં સુધી ધર્મકરણી કેવી રીતે થઈ શકે ? હું દરિદ્ર હોવાથી મારો દરેક જગ્યાએ પરાભવ થાય છે. કોઈએ કહ્યું છે કે પંથ સમાન કોઈ ઘડપણ નથી, દારિદ્ર્ય સમાન કોઈ પરાભવ નથી. મરણ સમાન કોઈ ભય નથી. અને ભૂખ સમાન કોઈ વેદના કે પરિતાપ નથી.’

આચાર્યશ્રી ઉદ્યોતનસૂરિએ જોયું કે ચનિક દારિદ્ર્યતાના કારણે ભાંગી પડ્યો છે.

આચાર્યે કહ્યું : ‘ભાઈ ચનિક, ધર્મકરણી કરવાથી ધન પ્રાપ્ત

થાય છે. ધન આવતાં કામભોગ, વૈભવનાં સર્વ સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે. અને કામભોગનાં સાધનો પ્રાપ્ત થતાં ઈન્દ્રિયજન્ય સુખ ઉત્પન્ન થાય છે. કાર્યના અર્થીએ કારણનો વિચાર કરવો જોઈએ. આ બધાનું કારણ ધર્મ છે. માટે ધર્મના માર્ગે ચાલવું જોઈએ. એમ તત્ત્વવેત્તાઓ જણાવે છે.’

આચાર્યશ્રી ઉદ્યોતનસૂરિએ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવતાં વિશેષમાં કહ્યું : ‘ભાઈ યનિક, ધર્મ એક સર્વોત્કૃષ્ટ, નિર્મળ અને આનંદપ્રદ અમૃત છે. ધર્મને શરણે જનારાઓ કર્માનુસાર પડતી વિપત્તિઓને પણ પચાવી જાય છે. કારણ કે ધર્મ પોતે જ તેનું રક્ષણ કરે છે. ધર્મની તાકાત સંસારના કોઈપણ તત્ત્વ કરતાં અપરિમિત છે, અનંત છે, અચિંત્ય છે. ધર્મનું સ્વરૂપ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ સમુ છે. ઉત્કૃષ્ટ મંગલનાં લક્ષણો તપ, ચારિત્ર્ય અને અહિંસારૂપ હોય છે, અને આવો ધર્મ જો હૈયામાં ધારણ કરવામાં આવે તો દેવતાઓ પણ તેને નમન કરે છે. ધર્મનું શરણ સ્વીકારનારાઓ હિંસાની કલ્પના પણ કરતા નથી, સંયમના આદર્શથી તેઓનું જીવતર વિશુદ્ધ બને છે. અને તપરૂપી પાવક અગ્નિ વડે તેનાં મનોબળ વિશુદ્ધ બને છે.’

‘હે યનિક, ધર્મનું શરણું ધારેલા ભાગ્યશાળીઓ પોતાના પુરુષાર્થને ફોરવીને સંસારના ભવભ્રમણની જાળ તોડી મુક્તાત્મા બની શકે છે. મોક્ષપદના સ્વામી બની શકે છે. શાશ્વત સુખરૂપી સંપત્તિને પોતાની બનાવી શકે છે. અને જન્મ, જરા, વ્યાધિ અને મૃત્યુ પર વિજય પ્રાપ્ત કરી પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરી અજન્મા બની શકે છે. આ દૃષ્ટિએ ધર્મને આચરવો તે હિતકર છે, ઉચિત છે અને આવશ્યક છે.’

‘ગુરુ ભગવંત ! હું સવારથી સાંજ સુધી ફેરી કરું છું. રાતના શ્રમિત થતો હોવાથી નિદ્રાધીન થઈ જાઉં છું પરંતુ આપ મને સુખી થવા માટેનો માર્ગ બતાવ્યો...’ યનિકે વંદન

કરીને કહ્યું.

‘હે યનિક ! તારે સુખી થવું હોય તો તું દરરોજ ભક્તામર સ્તોત્રના છવ્વીસમા શ્લોકનું સ્મરણ કરજે, શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શન કરજે તથા શક્તિ પ્રમાણે તપશ્ચર્યા કરજે. તેમજ બ્રહ્મચર્યપૂર્વક મહાલક્ષ્મીના મંત્રનો જાપ કરજે... તારું કલ્યાણ થશે.’

યનિકે આચાર્ય ભગવંતશ્રી ઉદ્યોતનસૂરિને વંદન કર્યા અને કહ્યું : ‘ભગવંત, હું આપના કથન પ્રમાણે જ આરાધના કરીશ.’

આચાર્યશ્રી ઉદ્યોતનસૂરિએ યનિકને ભક્તામર સ્તોત્રની છવ્વીસમી ગાથા કહી સંભળાવી. તથા મહાલક્ષ્મીનો મંત્ર આપ્યો.

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ !

તુભ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ।

તુભ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય

તુભ્યં નમો જિન ! ભવોદધિશોષણાય ॥૨૬॥

યનિકે ગુરુ પાસેથી ભક્તામર સ્તોત્રની છવ્વીસમી ગાથા તથા મહાલક્ષ્મી મંત્ર ગ્રહણ કર્યો. તેણે આચાર્ય ભગવંતને વંદન કર્યા અને પછી આગળ ચાલતો થયો.

યનિકે બીજા જ દિવસથી ભક્તામર સ્તોત્રની છવ્વીસમી ગાથાની આરાધના આરંભી દીધી. તે નમસ્કાર મહામંત્રના જાપ કરવા લાગ્યો. તેમજ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં દર્શન અર્થે જિનાલયે જવા લાગ્યો. યનિક પરસ્ત્રીને માતા અને બહેન સમાન ગણવા લાગ્યો.

યનિક જે ગામોમાં ફેરી કરવા જતો હતો ત્યાં મહાલક્ષ્મીનું મંદિર આવેલું હતું. યનિક તે મંદિરે જઈને મહાલક્ષ્મી માતાને ભાવથી વંદન કરતો.

આમ ને આમ છ મહિના જેવો સમય પસાર થઈ ગયો.

એક દિવસ યનિક મધ્યાહ્ન સમયે મહાલક્ષ્મીના મંદિરે દર્શન

કરવા અર્થે આવ્યો. મંદિરમાં કોઈ દર્શનાર્થી નહોતા. યનિકે માતાનાં દર્શન કરીને ભાવભરી સ્તુતિ કરી અને પછી પાછો વળવા જતો હતો ત્યાં તેની સામે દિવ્ય આભૂષણો ધારણ કરેલી સ્ત્રી ઊભી હતી.

અનિઘરૂપ ધરાવતી સ્ત્રીએ અમૂલ્ય અલંકારો તથા શ્રેષ્ઠ પ્રકારનાં વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં હતાં.

તે સ્ત્રીએ યનિક સામે મૂઢુ હાસ્ય રેલાવ્યું. તે સ્ત્રીના હાવભાવથી સ્પષ્ટપણે તરી આવતું હતું કે આ કામપીડાથી વિહ્વળ બની ગઈ છે.

તે સુંદરીએ યનિકને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘અરે...! તું અહીં શું કરે છે ?’

યનિકે કહ્યું : ‘હું અહીં રોજ માતા મહાલક્ષ્મીને વંદન કરવા આવું છું.’

‘તને વંદન કરવાથી હજુ સુધી કોઈ લાભ થયો ?’ સુંદરીએ પૂછ્યું.

યનિકે કહ્યું : ‘ના...’

‘તો પછી હું તને લાભ અપાવી શકું તેમ છું. આમ આખું જીવન વંદન કરતો રહીશ તોય તારું કંઈ જ વળશે નહિ. તું મને તારી અર્ધાંગના તરીકે સ્વીકાર અને મારું જીવન સફળ કર. મારા આગમનથી તારા દુર્ભાગ્યનો નાશ થશે. તને લાભ થશે.’ સુંદરીએ કહ્યું.

ત્યારે યનિક બોલ્યો : ‘હે સુંદરી, તું મારી માતા સમાન છે. તારે આવાં વચનો ઉચ્ચારવાં ઉચિત નથી. તું આવું વિચારી જ કેમ શકે ? પરંતુ મારા માટે માતા સમાન છે. એ વ્રત મેં લીધેલું છે.’

સુંદર સ્ત્રીએ ત્યાર પછી યનિકની દૃઢતા માપવા બીજા અનેક ઉપાયો અજમાવ્યા પરંતુ યનિક પોતાના વ્રતથી જરાય ચલાયમાન

ન થયો.

સુંદર સ્ત્રીને થયું કે આ વણિક દૃઢ મનોબળનો અને વ્રતનો યુક્ત પાલક છે. ત્યારે મહાલક્ષ્મીદેવી સાક્ષાત પ્રકટ થયાં અને કહ્યું : ‘હે વત્સ ! ભક્તામર સ્તોત્રની છવ્વીસમી ગાથાથી મારી સખી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી સંતુષ્ટ થઈ છે. તેં કરેલા જાપથી પ્રસન્ન બની છે. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીના વચનથી મેં તારી આ પ્રમાણે કસોટી કરી છે. અને એ કસોટીમાં તું સફળ થયો છે. તેથી તારા પર હું પ્રસન્ન થઈ છું. હવે તારે જે વરદાન માગવું હોય તે વિના સંકોચે માગી લે...’

ચનિક માતા મહાલક્ષ્મીને પોતાની સામે સાક્ષાત ઊભેલાં જોઈને અતિ હર્ષ પામ્યો. થોડીવાર રહીને કહ્યું : ‘હે માતા ! આપ મારા પર પ્રસન્ન થયાં હો તો મારા દારિદ્ર્યનો નાશ કરો.’

મહાલક્ષ્મીદેવીએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘હે ચનિક, આજે સંધ્યા સમયે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેનાથી તારા ઘરની બધી કોઠીઓ ભરી દેજે. સવારના તે બધા સુવર્ણના થઈ જશે.’

આટલું કહીને મહાલક્ષ્મી દેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

પળવારમાં બનેલી ઘટનાથી ચનિક આશ્ચર્યવિભોર બની ગયો હતો. મહાલક્ષ્મીમાતાના સાક્ષાત દર્શનથી તે અતિ ભાવવિભોર બન્યો હતો. તેણે માતાને પુનઃ વંદન કર્યાં.

ચનિક હર્ષ પામતાં મંદિરની બહાર નીકળ્યો. ગામમાં ફેરી કરીને પોતાના ગામ પાછો ફર્યો.

ચનિકે પોતાને ઘેર આવીને ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી દીધી. અને રાત પડતાં તે પથારીમાં પડ્યો. પરંતુ આજે તેને નિદ્રા આવતી નહોતી. તે રાતભર પડખાં ફેરવતો રહ્યો.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે તે પોતાની પથારીમાંથી ઊભો થયો, સ્નાન-કાર્યાદિથી નિવૃત્ત થઈને રોજના કમ પ્રમાણે ભક્તામર સ્તોત્રની છવ્વીસમી ગાથાની આરાધના કરવા લાગ્યો. એ સિવાયના જાપ

પણ કર્યા.

ત્યાર પછી ચનિક એક નાનકડા ખંડમાં મૂકેલી ત્રણ કોઠીઓ પાસે આવ્યો. મનમાં નમસ્કાર મંત્રનું, મહાલક્ષ્મીદેવી તથા આચાર્ય ભગવંતનું સ્મરણ કરીને એક કોઠીનું ઢાંકણું ખોલ્યું.

આ... શું...?

કોઠીમાં ચણાની જગ્યાએ સુવર્ણના ચણા થઈ ગયા હતા.

ચનિકે બીજી બન્ને કોઠીઓ ખોલી, એમાં પણ સુવર્ણના ચણા થઈ ગયા હતા.

ચનિકના મુખ પર ખુશીની લહેર દોડી ગઈ. આજ સુધી દારિદ્ર્યભર્યા દિવસો જોયા હતા. આજે એના ઘરમાં લક્ષ્મીદેવીએ પગલાં માંડ્યાં હતાં.

ચનિકે તરત જ એક થાળમાં સુવર્ણના ચણા ભર્યા અને તે થાળ લઈને વૃદ્ધ મહારાજા ભીમદેવની પાસે આવ્યો. ચનિકે રાજાને વંદન કર્યા અને સુવર્ણના ચણાથી ભરેલો થાળ મહારાજાની પાસે મૂક્યો.

મહારાજા ભીમદેવે પૂછ્યું : ‘ભાઈ, તેં સુવર્ણના ચણા કેમ ઘડાવ્યા છે ? આ કંઈ સમજાતું નથી.’

ચનિકે મહારાજાને પોતાનું વીતક સંભળાવીને આચાર્ય ભગવંત સાથેનો મેળાપ, ભક્તામર સ્તોત્રની છવ્વીસમી ગાથાના જાપ, મહાલક્ષ્મી પ્રકટ થયાં અને તેમની પ્રસન્નતાના કારણે આમ બન્યાનું જણાવ્યું.

મહારાજાં ભીમદેવના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. વ્રતમાં અડગ રહેનારા ચનિકને ધન્યવાદ કહ્યા અને મહારાજાએ આનંદ પામીને ચનિકને કેટલીક જમીન ભેટમાં આપી.

મહારાજ ભીમદેવ તરફથી મળેલી જમીનમાં ચનિકે પોતાના માટે ભવ્ય ભવન ઊભું કર્યું તથા થોડે દૂર શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી સહિત શ્રી આદિનાથ ભગવાનનું ભવ્ય જિનાલય બંધાવ્યું.

ચનિકને જે ગામમાં મહાલક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થયાં હતાં તે મહાલક્ષ્મીદેવીનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો.

ચનિકે તીર્થયાત્રાઓ કરીને પુણ્યનું ભાથું બાંધ્યું.

ચનિકે દાનશાળા ખોલી. એનો લાભ દારિદ્ર્યથી પીડાતા લોકો લેવા લાગ્યા. ચનિકે જીવનની અંતિમ પળ સુધી દાનની ધારા વહેવડાવી હતી. તેણે પોતાનું જીવન સુખેથી પસાર કર્યું. જીવનના છેલ્લા દિવસો સુધી તેણે ભક્તામર સ્તોત્રની છઠ્વીસમી ગાથા તથા અન્ય મંત્રોપાસના ચાલુ રાખીને પોતાનું જીવન સાર્થક કર્યું.

કથાક્રમાંક - ૧૮

ભારતવર્ષની દક્ષિણે ગોદાવરી નદીના કાંઠે પ્રતિષ્ઠાનપુર નામનું એક મહાનગર આવેલું હતું. મહારાજા શાતવાહનના કુશળ રાજ્ય સંચાલનને કારણે નગરીની પ્રજા સુખી અને ભયમુક્ત હતી. કોઈ ઠેકાણે દુઃખનો પરિતાપ જોવા મળતો ન હતો.

પ્રતિષ્ઠાનપુરનગર, દર્શનીય અને દૈદિપ્યમાન હોવાના કારણે પરગામના લોકો, વટેમાર્ગીઓ વગેરે આ નગરની ભવ્યતા અને સમૃદ્ધિનાં દર્શનાર્થે પધારતા.

મહારાજા શાતવાહને પ્રજાકલ્યાણની ઉચ્ચ ભાવનાને મૂર્ત કરવા માટે મંત્રીઓ સાથે બેસીને વિવિધ યોજનાઓ ઘડી હતી. અને તે યોજનાઓ તત્કાળ અમલમાં આવે તેનો સુયોગ્ય પ્રબંધ પણ કર્યો હતો.

એ સિવાય નગરને સુશોભિત કરવા માટે વિવિધ સ્થળે કૃત્રિમ કુવારાઓ, ઉદ્યાનોની રચના કરવામાં આવી હતી. ઉદ્યાનોમાં વૃક્ષો, સુંદર લત્તાઓ, વિવિધ રંગબેરંગી સુગંધી પુષ્પો ઉગાડવામાં આવ્યાં હતાં.

પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરના દરેક માર્ગો સુઘડ અને સ્વચ્છ રહે

તે માટે સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. આ નગરમાં મંદિરો અને જિનાલયો પણ આવેલાં હતાં જે દર્શનીય હતાં.

ઝવેરીબજાર, કરિયાણાબજાર, વસ્ત્રબજાર, કંસારાબજાર સહિત અન્ય બજારો આખો દિવસ ધમધમતી રહેતી. આજુબાજુના ગ્રામ્યપ્રદેશના વેપારીઓ તથા ગ્રામ્યજનો જોઈતી સામગ્રી ખરીદવા માટે આવતા હતા. નગરમાં સુંદર પાંથશાળાઓ પણ આવી હતી. પરગામના પ્રવાસીને કોઈપણ જાતની અગવડ ન પડે તે પ્રકારની દરેક જાતની વ્યવસ્થા પાંથશાળામાં કરવામાં આવતી હતી. નગરીમાં ચોરી, લૂંટફાટના બનાવો જવલ્લે જ બનતા. આમેય પ્રતિષ્ઠાનપુરનું રક્ષકદળ કસાયેલું અને સજાગ હતું. રાત્રિકાળે રક્ષકોની ટુકડી જુદા જુદા રાજમાર્ગો પર ફરતી અને કોઈપણ જાતનો અનિચ્છનીય બનાવ ન બને તેનું ધ્યાન રાખતી. નગરરક્ષકે નગરીની રક્ષણવ્યવસ્થા ખૂબ સુંદર રીતે ગોઠવી હતી. નગરીના મુખ્ય દ્વારો પાસે દ્વારરક્ષકો અજાણ્યા અને શંકાસ્પદ જણાય તેવા લોકોની બરાબર રીતે તપાસ કરતા. શંકા જેવું જણાય તો તેને તરત જ નગરરક્ષક પાસે લઈ જવામાં આવતો. નગરરક્ષક તેની ઊલટ તપાસ કરતા. એવું લાગે તો કારાગારમાં મોકલી દેવામાં આવતો. પરંતુ આવું જવલ્લે જ બનતું. છતાંય રક્ષકટુકડી સદાય સજાગ રહીને નગરીના રક્ષણની વ્યવસ્થાનો ભાર બરાબર ઝીલતી હતી. ઘણીવાર મહારાજા શાતવાહન પોતે પણ અંધારપછેડો ઓઢીને નગરીનાં સુખદુઃખ જોવા નીકળી પડતા. નગરની રક્ષણ વ્યવસ્થા કેમ જળવાય છે તેની તપાસ કરતા. પોતાની પ્રજા સુખી છે એ જાણીને આનંદ અનુભવતા.

પ્રજાવત્સલ રાજવીનું કર્તવ્ય છે કે તેણે પ્રજાજનો વચ્ચે ફરીને જાણવું જોઈએ કે મારી પ્રજામાં અસંતોષ તો નથીને ? દુઃખનો પરિતાપ તો નથીને ? લોકહૈયામાં મારા પ્રત્યે અસદ્ભાવ, અજંપો તો નથીને ? પરંતુ જ્યાં રાજા પોતે જ સદાચારી,

સંસ્કારી, સદ્ગુણી અને ન્યાયી હોય ત્યારે પ્રજામાં અસંતોષનો અગ્નિ પ્રગટતો નથી.

મહારાજા શાતવાહન પ્રજાવત્સલ રાજવી તરીકે ખ્યાતિ પામ્યો હોવા છતાં તે સંતાનવિહિન હતો. સંતાન ન હોવાથી રાજાને ભાવિની ચિંતા સતાવતી હતી. રાણીએ મહારાજાને બીજા વિવાહ કરી લેવા અનેક વાર સમજાવ્યું હતું. પરંતુ મહારાજા દર વખતે એમ જ કહેતા કે મારા ભાગ્યમાં સંતાનયોગ હશે તો તારા થકી જ પ્રાપ્ત થશે.

મહારાજા શાતવાહન અને રાણીએ અનેક માનતાઓ રાખી પરંતુ કશું પરિણામ ન આવ્યું. બન્નેએ પુત્રજંપના સંતોષવા અનેક પ્રયોગો કર્યા પરંતુ પરિણામ શૂન્ય આવ્યું.

ત્યારે રાજપુરોહિતે ભગવાન શંકરની આરાધના કરવા જણાવ્યું.

મહારાજા તથા મહાદેવીએ નિષ્ઠાપૂર્વક ભગવાન શંકરની ભક્તિ કરી છતાંય તેમની મનોકામના પૂર્ણ ન થઈ.

એક દિવસની વાત છે.

એક જૈન મુનિ રાજભવન પાસેથી પસાર થતા હતા. ત્યારે મહારાજા શાતવાહન તેમને જોઈ ગયા.

મહારાજા તરત જ ભવનમાંથી બહાર નીકળીને જૈન મુનિરાજને ભવનમાં લઈ આવ્યા. રાજા શાતવાહને મુનિવરને વંદન કર્યા અને પૂછ્યું : ‘હે મુનિવર ! મારા ભાગ્યમાં સંતાનપ્રાપ્તિનો યોગ છે કે નહિ ?’

જૈનમુનિ તપસ્વી અને જ્ઞાની હતા. તેમણે કહ્યું : ‘હે રાજા, તમે તપશ્ચર્યાપૂર્વક ભક્તામર સ્તોત્રનું આરાધન કરો તો ચક્રશ્રીદેવી તમારી મનોકામના પૂર્ણ કરશે. ભક્તામર સ્તોત્રની સત્તાવીશમી ગાથાનું વિશેષ કરીને આરાધન કરજો.’

મહારાજાએ મુનિવર પાસેથી ભક્તામર સ્તોત્ર ગ્રહણ કર્યું. અને તેમાંની સત્તાવીશમી ગાથા પણ ધ્યાનથી સાંભળી.

કો વિસ્મયોડત્ર ? યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ-
સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ! .
દોષૌ રૂપાત્તાવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ
સ્વપ્રાન્તરેડપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોડસિ ॥૨૭॥

મહારાજા શાતવાહને બીજા દિવસથી જ શ્રી આદિનાથ ભગવાન તથા તેમની અધિષ્ઠાયા શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની અનન્ય ચિત્તે આરાધના આરંભી દીધી.

મહારાજાએ ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવા માંડ્યો. તેમાંય સત્તાવીશમી ગાથાનો પાઠ વિશેષ રીતે કરવા માંડ્યો.

ત્રીજા જ દિવસે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં અને મહારાજાને કહ્યું : ‘હે રાજન્ ! હું તારી મનોકામના જાણું છું. હું તને આ અપૂર્વ પુષ્પમાળા આપું છું. તે માળા તું તારી રાણીના કંઠમાં આરોપી દેજે. એટલે તને અવશ્ય પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ થશે.’

મહારાજા શાતવાહને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને વંદન કર્યા.

તરત જ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

મહારાજા પોતાની જાતને ધન્યતા અનુભવવા લાગ્યો. તે ઊભો થયો અને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ આપેલી માળા લઈને રાણીના ખંડમાં આવ્યો. રાજાએ હર્ષભર્યા હૈયે રાણીને પુષ્પમાળા પહેરાવી.

થોડા દિવસો પછી રાણીને ગર્ભ રહ્યો.

દિવસો પસાર થવા લાગ્યા.

રાણીના અંગમાં માતૃત્વની લાગણી રમી રહી હતી. સ્ત્રી જ્યારે માતૃત્વ ધારણ કરે છે ત્યારે તેના રૂપમાં તેજસ્વિતા અને પ્રસન્નતા છવાઈ જાય છે. સ્ત્રીનું રૂપ ખીલી ઊઠે છે. રાણીના મુખ પર અનુપમ સૌંદર્ય ખીલી ઊઠ્યું.

મહારાજા શાતવાહન પ્રિયાની પૂરી સંભાળ લેતો હતો. વર્ષો પછી ભવનમાં નવા મહેમાનનું આગમન થવાનું હતું. મહારાજા

તથા મહાદેવીની વર્ષોની સંતાન અંગેની ઝંખના પૂર્ણ થવાની હતી.

નગરીના રાજવૈદ્ય બે-ત્રણ દિવસે રાજભવન પર આવી જઈને રાણીની નાડી પરીક્ષા કરી જતા અને પથ્યાપથ્યનું સૂચન કરતા.

આમ દિવસો વીતવા લાગ્યા.

રાણીને સાતમો મહિનો ચાલતો હતો. રાજાએ પ્રિયાની સારસંભાળ યોગ્ય રીતે લેવાય તે માટે સુંદર પ્રબંધ કર્યો હતો. જ્યારે રાણીને નવમો મહિનો બેઠો ત્યારે રાજવૈદ્ય રોજ આવીને નાડી પરીક્ષા કરી જતા અને જણાવતા કે અંદર બાળક તંદુરસ્ત છે. કશી અડચણ નહિ આવે.

અને પૂરા દિવસે રાણીએ તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો. આ સમાચાર મહારાજાને આપવામાં આવ્યા, જે દાસી સમાચાર લઈને આવી હતી એને રાજાએ પોતાના કંઠમાંથી મોતીનો હાર કાઢીને આપ્યો. દાસી ખુશ થતી થતી ચાલી ગઈ.

રાજભવનમાં હર્ષ, આનંદનું વાતાવરણ ઊભું થયું. ભવનમાં વાદ્યમંડળીએ સુમધુર સુરાવલીઓ વહેતી કરી. માંગલિક સ્વરોથી વાતાવરણ ગુંજી ઊઠ્યું. પુત્રજન્મની વધાઈ નિમિત્તે તરત જ મીઠાઈની લ્હાણી કરવામાં આવી.

નગરીમાં સોળ સોળ દિવસ સુધી પુત્રજન્મનો ઉત્સવ ઊજવવામાં આવ્યો.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીના વચનથી પ્રાપ્ત થયેલા આ પુત્રનું નામ ચક્રાદાસ પાડવામાં આવ્યું. તે પુત્ર શુભ લક્ષણો ધરાવતો હોવાથી મહારાજા શાંતવાહન તથા રાણીના વદન પર સંતોષનું સ્મિત રમતું હતું.

મહારાજ શાંતવાહન અને રાણી બન્નેએ ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ નિયમિત રીતે આરંભી દીધા હતા. જૈનધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધામાં વધારો થયો હતો.

કથાક્રમાંક - ૧૯

સિંહપુર નગર ધન-ધાન્યથી અતિ સમૃદ્ધ હતું. આ નગરમાં ગોપાલ નામનો એક ક્ષત્રિય નિવાસ કરતો હતો. તે સ્વભાવનો ઘણો સરળ હતો. તે નિર્ધનાવસ્થા ભોગવતો હોવાથી ગામલોકોની ગાયો ચરાવીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો.

એકવાર ગોપાલ ગામમાં આવેલા જૈન મુનિવરના દર્શનાર્થે ગયો. ગોપાલે ભાવથી મુનિવરને વંદન કર્યા ત્યારે મુનિવરે કહ્યું : ‘ધર્મલાભ...’

સરળ સ્વભાવ ધરાવતા ગોપાલે મુનિવરને કહ્યું : ‘હે ભગવંત ! આપે ‘ધર્મલાભ’ કહ્યું. પણ ધર્મલાભ એટલે શું ? આપ સર્વ ભાવિકોને આ શબ્દ કેમ કહો છો ? મને સમજાતું નથી.’

ત્યારે મુનિવરે કહ્યું : ‘હે ભાઈ, માનવીને ધર્મનો લાભ થાય તો તે પોતાનું જીવન સર્વ રીતે સુખી બનાવી શકે, તેથી અમે બધાને ધર્મલાભ થાઓ તેમ કહીને આશીર્વાદ આપીએ છીએ...’

ગોપાલે કહ્યું : ‘મુનિ ભગવંત ! આપનું કથન સમજાયું. એવું થાય તો ઘણું સારું. પરંતુ એક મુશ્કેલી છે.’

‘કઈ મુશ્કેલી છે ?’

‘ભગવંત ! હું ધર્મ વિષે કશું જાણતો નથી. માટે કૃપા કરીને મને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવો.’

મુનિવરે ગોપાલને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. અને ધર્મ પ્રત્યે દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવાનું જણાવ્યું. મુનિવરે ગોપાલને પંચપરમેષ્ઠી મંત્ર આપી તેનો નિત્ય જાપ અને ભક્તામર સ્તોત્રની ત્રીશમી ગાથાની આરાધના કરવા જણાવ્યું.

અને ગોપાલે વંદન કરીને મુનિવર પાસેથી પંચપરમેષ્ઠી મંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રની ત્રીશમી ગાથા ગ્રહણ કરી.

ગોપાલે બીજા જ દિવસથી પંચપરમેષ્ઠી મંત્ર તથા ભક્તામર

સ્તોત્રની ત્રીશમી ગાથાની આરાધના શરૂ કરી.

કુન્દાવદાતયલયામરચારુશોભં
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।
ઉદયછશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધાર-
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥૩૦॥

ગોપાલે શ્રદ્ધાપૂર્વક આરાધના શરૂ કરી દીધી. દિવસો વીતવા લાગ્યા.

એક દિવસ રાતના ચોથા પ્રહરે ગોપાલને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં તેને ત્રણ છત્ર આદિ પ્રાતિહાર્યો સહિત શ્રી આદિનાથ પ્રભુનાં દર્શન થયાં.

શ્રી આદિનાથ પ્રભુનાં દર્શન થવાથી ગોપાલ પોતાની જાતને ધન્ય માનવા લાગ્યો. એનું ચિત્ત પ્રસન્ન બની ગયું હતું.

એ જ દિવસે સવારે તે ગાયો ચરાવવા ગયો ત્યારે વર્ષાથી ધોવાઈ ગયેલી ભૂમિની અંદર શ્રી આદિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા જોઈ. ગોપાલને અતિ હર્ષ થયો. તેણે તરત જ પ્રતિમાજી ઉઠાવી લીધા અને સરિતા કિનારે એક કુટિર બાંધી તે પ્રતિમાજી ત્યાં પધરાવ્યા.

ત્યાર પછી ગોપાલ નિત્ય શ્રી આદિનાથ પ્રભુની સેવાભક્તિ કરવા લાગ્યો. આમ ને આમ છ મહિના વીતી ગયા ત્યારે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ પ્રસન્ન થઈને ગોપાલને રાજા થવાનું વરદાન આપ્યું.

વરદાન આપીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી અદૃશ્ય થઈ ગયા.

થોડા દિવસો પછી સિંહપુરના રાજા અકસ્માતે મૃત્યુને આધીન થયો. રાજાને ગાદીવારસ જન્મ્યો નહોતો.

રાજના મંત્રીઓ પર આપત્તિ આવી પડી કે હવે રાજ કોને સોંપવું ?

રાજના મહામંત્રીએ સામંતો, ભાયાતો, મંત્રીઓ વગેરેને એકઠા કર્યા. રાજ કોને સોંપવું તેની ચર્ચાવિચારણા થઈ. પછી નક્કી

થયું કે મહારાજાની હાથણીની સૂંઢમાં પવિત્ર જળથી ભરેલો સુવર્ણનો કળશ આપવો. એ કળશનું જળ હાથણી જેના પર ઢોળે તેને રાજગાદી સોંપવી.’

આ નિર્ણય સર્વાનુમતે નક્કી થયો.

બીજે દિવસે મહારાજાની હાથણીને શણગારવામાં આવી. તેની સૂંઢમાં જળથી ભરેલો સુવર્ણનો કળશ મૂકવામાં આવ્યો હતો. પછી એ હાથણીને છુટ્ટી મૂકી દીધી. હાથણી આગળ વધવા લાગી. હાથણીની પાછળ રાજ્યના મંત્રીઓ તથા રક્ષકો ચાલતા હતા.

હાથણી ફરતી ફરતી નગર બહાર નીકળી.

જ્યાં ગોપાલ ગાયો ચરાવી રહ્યો હતો ત્યાં હાથણી આવી પહોંચી. હાથણીએ ગોપાલ પર કળશ ઢોળ્યો.

હાથણીએ ગોપાલને પોતાની સૂંઢ વડે ઊંચક્યો અને પોતાની ઉપર બેસાડી દીધો. એટલે મંત્રીઓ, સામંતો તથા નગરજનોએ તેનો રાજા તરીકે સ્વીકાર કર્યો. ‘નવા રાજાનો જય’ નગરજનો જયનાદ કરવા લાગ્યા. ગોપાલને હાથણી પર બેસાડીને હર્ષ, ઉમંગભર્યા વાતાવરણ વચ્ચે નગરમાં લાવવામાં આવ્યો.

રાજપુરોહિતે નવા રાજાનો રાજ્યાભિષેક કર્યો.

આ રાજપદ દેવકૃપાથી મળેલું હોવાથી ગોપાલે પોતાનું નામ બદલાવી નાખ્યું અને દેવદત્ત રાખ્યું.

ગોપાલરૂપી દેવદત્ત મંત્રીઓની સલાહ અનુસાર રાજ્યનો કારભાર ચલાવવા લાગ્યો.

સિંહપુરનું સમૃદ્ધ રાજ્ય આ રીતે ગાયો ચરાવનાર એક ગોવાળિયાના હાથમાં જાય તે વાત કેટલાક સામંતોને જ્યી ન હતી. દેવદત્તને રાજગાદી પરથી ઉતારી મૂકવા એક યોજના બનાવવામાં આવી. કેટલાક સામંતોએ મળી જઈને એક સૈન્ય ઊભું કર્યું.

સામંતો મનમાં એવું વિચારતા હતા કે ગોવાળિયો રાજા આપણી શક્તિ સામે તરત જ ઝૂકી જવાનો છે. યુદ્ધભૂમિમાં

તેનું મોત થશે અથવા અહીંથી ભાગી જશે. આમ તેને સરળતાથી પદભ્રષ્ટ કરીને રાજગાદી પચાવી લઈશું.

સામંતોએ ઘડેલી યોજના અનુસાર સિંહપુર નગર પર હલ્લો કર્યો. પરંતુ નગરીના વિશ્વાસુ ગુપ્તચરોએ રાજા દેવદત્તને અગાઉથી જ માહિતગાર કરી દીધા હતા.

રાજા દેવદત્તે તરત જ ભક્તામર સ્તોત્રની ત્રીશમી ગાથાનું સ્મરણ કર્યું. ગોપાલરૂપી દેવદત્ત આરાધનામાં એકાગ્ર બની ગયો હતો. થોડીવાર બાદ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં અને ગોપાલરૂપી દેવદત્તને કહ્યું : ‘હે વત્સ ! તું હિંમતથી આક્રમણકારોનો સામનો કર. તેની સાથેના યુદ્ધમાં હું તને વિજયી બનાવીશ.’

રાજા દેવદત્તે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીને વંદન કર્યાં.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી તરત જ અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે સામંતોના સૈન્યે સિંહપુરનગર પર આક્રમણ કર્યું. દેવદત્ત પોતાના સૈન્ય સાથે અગ્રભાગે રહ્યો અને દુશ્મનનો સામનો કર્યો.

ત્યારે એકાએક શત્રુઓનું સૈન્ય સ્થંભિત થઈ ગયું. શત્રુસૈન્ય પૂતળાંની જેમ નિશ્ચેષ્ટ બની ગયું. રાજા દેવદત્તના સૈન્યને આશ્ચર્ય થયું.

પરંતુ દેવદત્ત પર શત્રુતા કેળવતાં હતાં તે સામંતો તરત જ સમજી ગયા કે દેવદત્ત પર કોઈ દેવની કૃપા છે. એને દેવી સહાય મળતી જણાય છે.

રાજા દેવદત્તને પરાજિત કરવો દુષ્કર છે તેમ સામંતો સમજી ગયા. એટલે સામંતોએ દેવદત્તને પ્રણામ કરીને પોતાનાથી થયેલા અક્ષમ્ય અપરાધની ક્ષમા માગી. દયાળુ દેવદત્તે સામંતોને ક્ષમા આપી. સામંતો દેવદત્તના સરળ સ્વભાવથી પ્રસન્ન થયા અને પડ્યો બોલ ઝીલવા કટિબદ્ધ થયા.

ત્યાર પછી તો રાજા દેવદત્તે બીજા અનેક રાજાઓને પોતાને

તાબે કર્યા. દેવદત્તે મંડલિકપદ મેળવ્યું.

ગોપાલરૂપી રાજા દેવદત્તે જીવન પર્યંત શ્રી આદિનાથ પ્રભુની આરાધના કરી હતી. તેણે નગરીમાં ભવ્ય, કલાત્મક અને દર્શનીય શ્રી આદિનાથ પ્રભુનું જિનાલય બંધાવ્યું. નિરંતર શ્રી આદિનાથ પ્રભુની શ્રદ્ધાપૂર્વક ભક્તિ કરીને પોતાનું જીવન મંગલમય અને કલ્યાણકારી બનાવ્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૦

ગુર્જર દેશમાં ધવલપુર નામનું એક નગર હતું.

આ નગરમાં અનેક શ્રાવકો વસવાટ કરતા હતા. તેમાં શ્રીમાળી વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો પાછાનો પુત્ર જિજ્ઞાસક રહેતો હતો. શ્રાવક જિજ્ઞાસકની સ્થિતિ એકદમ સામાન્ય હતી. તે ધીના ગાડવા, કપાસ તથા અનાજ વગેરે વેચીને પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો.

એકવાર આ નગરીમાં આચાર્યશ્રી અભયદેવસૂરિ વિહાર કરતા પધાર્યા. જિજ્ઞાસકને સમાચાર મળ્યા કે ઉપાશ્રયમાં આચાર્ય ભગવંત પધાર્યા છે તેથી તે વંદન કરવા ઉપાશ્રયે આવ્યો.

ત્યાં જિજ્ઞાસકે આચાર્ય મહારાજને ગુરુવંદન કર્યા અને પછી નીચે બેસી ગયો.

આચાર્યશ્રી અભયદેવસૂરિએ મધુર સ્વરે શ્રાવક જિજ્ઞાસકને કહ્યું : 'હે ભદ્રે ! જે ધર્મ પર અતિ શ્રદ્ધા ધરાવતો હોય, આરાધના કરતો હોય તેવા પરિવારમાં લક્ષ્મીને આવવું જ પડે છે.'

આચાર્યશ્રીની વાત સાંભળીને જિજ્ઞાસકે કહ્યું : 'હે ભગવંત ! જ્યાં પોતાના ઉદરનિર્વાહ અર્થે બધો સમય કાર્યરત રહેવું પડતું હોય ત્યાં ધર્મઆરાધના શી રીતે થઈ શકે ?'

આચાર્યશ્રી અભયદેવસૂરિ થોડીવાર વિચારમાં પડ્યા પછી ઊભા થઈને ભંડારમાં રહેલી એવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા, કલિકુંડ મંત્રનો આમ્નાય તથા ભક્તામર સ્તોત્ર વગેરે જિજ્ઞાસકને હાથમાં આપ્યું, આચાર્યે જિજ્ઞાસકને માર્ગદર્શન આપીને આરાધના કરવા કહ્યું.

શ્રાવક જિજ્ઞાસકે ગુરુવચન પર અપાર શ્રદ્ધા સેવીને એમના

કહ્યાં પ્રમાણે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પૂજા, ભક્તામર સ્તોત્રની એકત્રીશમી ગાથા તથા કલિકુંડ મંત્રનું આરાધન એકાગ્ર ચિત્તે કરવા લાગ્યો.

દિવસો પસાર થવા લાગ્યા.

શ્રાવક જિણહાકે પોતાની આરાધના ચાલુ જ રાખી હતી.

એકવાર શ્રાવક જિણહાકને કોઈ કાર્ય અર્થે પરગામ જવાનું થયું. ત્યાં ત્રીજી રાત્રિએ ભક્તામર સ્તોત્રની એકત્રીશમી ગાથાનું ભાવથી સ્મરણ કર્યું.

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાન્ત-

મુચ્ચૈં સ્થિતં સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્ ।

મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં

પ્રખ્યાપયત્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥૩૧॥

શ્રાવણ જિણહાક ભક્તામર સ્તોત્રની એકત્રીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરતાં ભાવવિભોર બની ગયો હતો.

ત્યાં એક અત્યંત દૈદિપ્યમાન, અપૂર્વ તેજસ્વી અને દિવ્ય તેજવાળું વિમાન જિણહાકની નજીક આવી પહોંચ્યું.

અને એ દિવ્ય વિમાનમાંથી એક દેવી ઉત્પન્ન થઈ.

તે દેવીએ જિણહાકને કહ્યું : ‘હે વત્સ, તું શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની ભક્તિ અંતઃકરણના ભાવ સાથે કરે છે. તેથી મારી સ્વામિની શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી તારા પર પ્રસન્ન થઈ છે. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ તારા માટે આ એક દિવ્ય રત્ન મોકલાવ્યું છે. આ રત્ન તું તારી જમણી ભુજાએ ધારણ કરજે, તેથી તું સર્વને વશ કરવા શક્તિમાન બનીશ.’

એમ જણાવીને શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની સેવિકાએ જિણહાકને રત્ન આપી, વિમાનમાં બેસીને અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

શ્રાવક જિણહાકે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીનું સ્મરણ કરીને તરત જ તે દિવ્ય રત્ન પોતાની જમણી ભુજામાં બાંધ્યું.

બીજે દિવસે જિણહાક પોતાના નગરે જવા નીકળી પડ્યો,

ત્યાં માર્ગમાં તેને ત્રણ ચોરનો ભેટો થયો.

ત્રણેય ચોરો જિણહાકના માર્ગ વચ્ચે ઊભા રહ્યા. ત્રણમાંથી એકે કહ્યું : ‘અલ્યા ! આ ધીનો ગાડવો અહીં મૂકી દે, નહિતર તું મોતને ભેટી જઈશ.’

ત્રણેય ચોર પાસે તલવારો હતી.

શ્રાવક જિણહાકે પણ સાથે રાખેલી તલવાર બહાર કાઢી, અને કહ્યું : ‘તમારે ધીનો ગાડવો જોઈતો હોય તો પહેલાં મારી સાથે યુદ્ધ કરો.’ જિણહાકના અવાજમાં ખુમારી તરવરતી હતી.

ચોરો અને જિણહાક વચ્ચે ધીંગાણું થયું.

જિણહાકે ચોરોને હંફાવ્યા. થોડીવારમાં તો એક પછી એક ચોરને જિણહાકે યમસદન પહોંચાડી દીધા.

આમ જિણહાક સાથેના ધીંગાણામાં ત્રણેય ચોર મોતને ભેટી પડ્યા.

જિણહાક અને ચોર વચ્ચેનું ધીંગાણું એ માર્ગ પરથી પસાર થતાં કેટલાક લોકોએ નજરોનજર નિહાળ્યું. જિણહાકનું પરાક્રમ જોઈને રાહગીરોએ તેને શાબાશી આપી.

પંદરેક દિવસમાં આ ઘટનાની જાણ ચૌલુક્યવંશના મહારાજા ભીમદેવને થઈ. રાજા ભીમદેવે તરત જ જિણહાકને દરબારમાં હાજર થવાનું કહેણ મોકલ્યું.

શ્રાવક જિણહાક મહારાજા ભીમદેવના દરબારમાં ઉપસ્થિત થયો. મહારાજા ભીમદેવ થોડીવાર સુધી તો જિણહાક સામે જોઈ જ રહ્યા. જિણહાકનું ભવ્ય કપાળ, વિશાળ છાતી તથા ઢીંચણ સુધી પહોંચતા બન્ને હાથ, કદાવર શરીર તેમજ મુખ પરનું તેજ સૌ કોઈને આકર્ષી શકે તેવું હતું.

મહારાજા ભીમે કહ્યું : ‘હે શેઠ ! ગુર્જર દેશમાં ચોર-લૂંટારાનો ઉપદ્રવ વધી પડ્યો છે. દુષ્ટ લોકોથી રક્ષણ કરવા માટે મારી તલવાર તમને આપું છું.’

ત્યાર પછી મહારાજા ભીમદેવે જિણહાકને વસ્રો, સુવર્ણમુદ્રાઓ, સુવર્ણની મુદ્રિકા તથા તલવાર આપીને ધવલપુરના સૈન્યનો સેનાપતિ તરીકે ઘોષિત કર્યો.

સભાજનોએ મહારાજા ભીમદેવનો જયનાદ કર્યો.

જિણહાકે મહારાજાને નમન કર્યા. પછી તે પોતાની નગરીમાં પાછો ફર્યો.

જિણહાકે પરાક્રમ દાખવીને ગુર્જર ભૂમિમાંથી ચોર-લૂંટારાનું નામોનિશાન ટૂંકાગાળામાં ભૂંસી નાખ્યું. મહારાજા ભીમદેવ જિણહાકના કાર્યથી પ્રસન્ન હતા.

એકવાર કોઈ ચારણને જિણહાકની પરીક્ષા લેવાનું મન થયું અને તેણે એક જગ્યાએ ચોરી કરી. જિણહાકના રક્ષકોએ તેને પકડી પાડ્યો. રક્ષકો તેને લઈને જિણહાક પાસે આવ્યા.

એ સમયે જિણહાક શ્રી જિનપૂજા કરી રહ્યો હતો. રક્ષકોએ તે માણસને જિણહાકની સમક્ષ રજૂ કર્યો અને કહ્યું : ‘હે સેનાપતિજી, આ ચોર ચોરી કરતાં પકડાયો છે. તેનું શું કરવું ?’

ત્યારે શ્રી જિનપૂજા કરી રહેલા જિણહાકે આંગળીના ઈશારે કહ્યું કે તેનો વધ કરી નાખો.

એટલે ચોર ઊંચા સ્વરે બોલ્યો :

‘ઈકુ જિણહા અનુજિણવરહ ન મિલઈ તારોતાર;

જેહિં અમારણુ પૂજઈ તે કિમ મારણહાર ?’

‘એક તો તારું નામ જિણહાક છે. તેમજ તું જિનવરની પૂજા કરી રહ્યો છે પરંતુ તેની સાથે તારો તાર મળતો નથી. જે અમારીનો ઉપદેશ કરનારની પૂજા કરે, તે બીજાને મારવાનો આદેશ કેમ આપી શકે ?’

ચોરનાં આ વચનો સાંભળીને જિણહાકે કહ્યું : ‘જો તું પુનઃ ચોરી કરતાં પકડાઈશ તો નક્કી મોત પામીશ.’

ત્યારે ચારણે કહ્યું :

‘ઈકલા ચોરી સાય કિય, જા ખોલડઈ ન માઈ;
બીજી ચોરી જે કરઈ, ચારણુ ચોર ન થાઈ.’

‘એક ચોરી કરી તે પણ ખોળે માતી નથી, તો બીજી ચોરી કોણ કરે ? ચારણ કદી ચોર થતો નથી.’

પછી ચારણે સ્પષ્ટતા કરતાં કહ્યું : ‘હું તો સોરઠ દેશનો ચારણ છું. અને વાણિયો ચોરનો નિગ્રહ કરનારો હોઈ શકે નહિ. એમ માનીને મેં આ ચોરીનું કાર્ય ઈરાદાથી જ કરેલું છે.’

જિણહાકને ચારણની સ્પષ્ટતાથી આનંદ થયો. તે ચારણને ભેટી પડ્યો. તેની કાવ્ય શક્તિને બિરદાવી. જિણહાકે ચારણને ઉપહારમાં અમૂલ્ય વસ્તુઓ આપી.

સમય જતાં જિણહાક મહામાત્યના ગૌરવસમા પદ પર નિમાયો. શ્રાવક જિણહાકે ધવલપુરમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ગગનચુંબી જિનાલય બંધાવ્યું. તે જિનાલયમાં કસોટી રત્નનું શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાજી પધરાવ્યા. અને તે જિનબિંબની નવાંગવૃત્તિકાર આચાર્યશ્રી અભયદેવસૂરિજીના હસ્તે ધામધૂમપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવી. પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ જિણહાકે ભવ્ય રીતે ઊજવ્યો હતો.

આચાર્ય શ્રી અભયદેવસૂરિના ધર્મોપદેશથી જિણહાકે શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી સહિત શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું જિનાલય પણ બંધાવ્યું.

જિણહાકે નવાંગીવૃત્તિની સેંકડો પ્રતો લખાવી હતી. તેણે ગિરિરાજ શત્રુંજયનો સંઘ કાઢ્યો હતો. આ સિવાય જિણહાકે અનેક ધાર્મિક કાર્યો કર્યા હતાં.

કથાક્રમાંક - ૨૧

પાટલીપુત્રનગરમાં સોમરાજ નામનો રાજકુમાર હતો. સોમરાજ ગુણી, સંસ્કારી, સુશીલ હોવા છતાં કર્મસંયોગ તે દારિદ્ર્યતાને પામ્યો. તેણે વિચાર્યું કે આવી દરિદ્રતાભરી અવસ્થામાં અહીં રહેવું ઉચિત નથી. એમ માનીને તેણે પાટલીપુત્રનો ત્યાગ કર્યો

અને અન્યત્ર ચાલ્યો ગયો.

ત્યાં માર્ગમાં સોમરાજને જૈનાચાર્યશ્રી વર્ધમાનસૂરિનાં દર્શન થયાં. સોમરાજે આચાર્ય ભગવંતને વંદન કર્યા અને કંઈક ધર્મબોધ આપવા વિનંતી કરી.

ત્યારે આચાર્યશ્રી વર્ધમાનસૂરિએ સોમરાજને કહ્યું કે જીવદયાનું ફળ અપૂર્વ છે. વિશાળ રાજ્ય, નિરોગી શરીર તથા દીર્ઘ આયુષ્ય વગેરે જીવદયાથી મળે છે. તેમજ અન્ય સુખો પણ જીવદયાથી પ્રાપ્ત થાય છે. નિત્ય શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા, ભક્તિ, સદ્ગુરુની ઉપાસના, પ્રાણીદયા, શુભ પાત્રને વિષે દાન આપવું, ગુણો પ્રત્યે અનુરાગ અને શાસ્ત્રો શ્રવણ કરવાની ઈચ્છા, એ મનુષ્યજન્મનાં મધુર ફળો છે.’

જૈન દર્શને પોકારી પોકારીને જણાવ્યું છે કે અહિંસા આત્માને પરમાત્મા બનાવનાર પારસમણિ છે. અવિનાશીપદનું અમોઘ સાધન છે. દયાના ઊછળતા ઉદ્ધિનો અસ્ખલિત પ્રવાહ છે. જૈન દર્શનનો પાયો જ અહિંસા પરમો ધર્મ છે. સર્વ જીવમાત્રના હિતસુખની ચિંતા વ્યક્ત કરી છે. કોઈપણ જીવને કોઈપણ પ્રકારનું કિંચિત્માત્ર દુઃખ ન થાય તેની સતત કાળજી સેવવી તે જૈનધર્મનો સર્વોત્કૃષ્ટ આદર્શ છે.

જૈન દર્શને સ્થૂળ અહિંસાનો વિચાર નથી કર્યો, પણ મનથી, વચનથી તથા કર્મથી હિંસા ન થાય એટલી સૂક્ષ્મતા દર્શાવી છે.

અહિંસા મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ અને પ્રગતિ માટેનું અનન્ય સાધન છે. પરંતુ મોક્ષ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તેનાં આનુષંગિક શુભ ફળ રૂપે દીર્ઘ આયુષ્ય, નિરોગી જીવન, પંચેન્દ્રિય પટ્ટતા, સુખ વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે. તેનાથી વિપરીત હિંસા, ટૂંકુ આયુષ્ય, અંગોની ખોડખાંપણ, દુઃખ તેમજ નરક કે તિર્યંચ જાતિમાં જન્મ વગેરે અનિષ્ટ ફળો આપે છે. તીર્થંકર ભગવંતો જ્યારે મોક્ષમાર્ગ સ્થાપે છે ત્યારે આત્માની સિદ્ધિપદની પ્રાપ્તિ માટે અહિંસાનો

માર્ગ પ્રરૂપે છે.

જૈનધર્મમાં અહિંસાને ભગવતી કહેવામાં આવે છે. જે બીકના માર્યા પ્રાણીઓને શરણું આપનારી છે. તે રીતે પક્ષીઓની ગતિ, તરસ્યાને જળ, ભૂખ્યાને ભોજન, સમુદ્ર વચ્ચે નૌકા, પશુઓ માટે આશ્રયસ્થાન, રોગીઓને ઔષધનું બળ તથા વનમાં ભટકતા માટે સાર્થ, આ બધાથી વિશેષ કલ્યાણ ત્રસ-સ્થાવર સર્વ જીવોને કરવાવાળી છે.

આચાર્યશ્રી વર્ધમાનસૂરિનો ઉપદેશ સાંભળીને સોમરાજના વિચારોમાં પરિવર્તન આવ્યું. તે જૈનધર્મનો અનુરાગી બન્યો.

સોમરાજે ગુરુ ભગવંતના ચરણમાં નમી પડ્યો.

આચાર્યશ્રી વર્ધમાનસૂરિએ સોમરાજને શ્રી નમસ્કાર મંત્રનો તથા ભક્તામર સ્તોત્રની ચોત્રીશમી ગાથા ગ્રહણ કરાવી.

શ્ચયોતન્મદાવિલ-વિલોલકપોલમૂલ

મત્તભ્રમદ્ ભ્રમરનાદ વિવદ્ધકોપમ્ ।

ઐરાવતાભિભમુદ્ધતમાપતન્તં

દૃષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥૩૪॥

ત્યાર પછી સોમરાજ નિત્ય અને નિયમિત રીતે નમસ્કાર મહામંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રની ચોત્રીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

દિવસો પસાર થવા લાગ્યા.

સોમરાજ એક દિવસ હસ્તિનાપુર નગરી આવ્યો. જેવો તેણે નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો એ જ સમયે નગરીના રાજાનો પટ્ટહસ્તી આલાનસ્તંભ ઉખાડીને તથા રજજી, સાંકળ વગેરે તોડીને નાશી છૂટ્યો હતો. રાજાનો પટ્ટહસ્તી પાગલ બની ચૂક્યો હતો. તેને વશમાં કરી શકે તેવી કોઈની તાકાત નહોતી.

રાજાનો પટ્ટહસ્તી ગાંડોતુર બનીને રાજમાર્ગ પર દોડવા લાગ્યો. માર્ગમાં જે સામું મળે તેને પોતાની સૂંઢ વડે પકડીને પછાડવા

લાગ્યો. આમ હાથી આગળ વધવા લાગ્યો.

આ સમયે રાજાની મનોરમા નામની રાજકુંવરી નગરબહારના ઉદ્યાનમાં પોતાની સખીઓ સાથે ક્રીડા કરીને રાજભવન તરફ જવા પાછી ફરી રહી હતી.

રાજકુમારી મનોરમા અને તેની સખીઓ ઉદ્યાનની બહાર નીકળી કે તરત જ સામેથી ગાંડોતુર બનેલો હાથી વાવાઝોડાની માફક ધસમસતો આવી ચડ્યો.

સખીઓ બોલવા લાગી : ‘રાજકુમારીબા, જલદી જીવ બચાવી લો... સામેથી ગાંડોતુર બનેલો હાથી આવી રહ્યો છે...’

મનોરમા એક વૃક્ષની પાછળ છુપાઈ ગઈ. ત્યારે તેની બધી સખીઓ જીવ બચાવવા ઉદ્યાનમાં નિરાપદ સ્થળે સંતાઈ ગઈ.

આ તરફ રાજકુમારી એકલી જ રહી ગઈ.

નગરના કિલ્લા પર ઊભેલા રાજાએ આ દશ્ય જોયું અને થયું કે મારી પુત્રીને હમણાં જ પાગલ હાથી કચડી નાખશે. મારે કંઈક ઉપાય કરવો જોઈએ.

તરત જ રાજાએ જાહેરાત કરી કે, ‘જે કોઈ મનુષ્ય મારી આ પુત્રીને હાથીના આક્રમણમાંથી ઉગારશે તેને હું મારી કન્યાનો હાથ સોંપીશ અને અર્ધું રાજ્ય આપીશ.’

રાજાના આ શબ્દો એક વૃક્ષની નીચે વિશ્રામ કરી રહેલા સોમરાજે સાંભળ્યા, તે તરત જ ઊભો થયો અને રાજકુમારીને બચાવવા માટે દોટ મૂકી.

એ વખતે જ હાથી રાજકુમારીની ઘણી નજદીક આવી ગયો હતો. રાજકુમારી મનોરમા ભયના ઓથાર હેઠળ હતી. એને થઈ ગયું કે હાથીનું આક્રમણ મારાથી ખાળી શકાશે નહિ. હવે મોત સામે જ દેખાય છે. તે ઈષ્ટદેવને પ્રાર્થના કરવા લાગી.

આ તરફ સોમરાજે ભક્તામર સ્તોત્રની ચોત્રીશમી ગાથાનું અંતરના ભાવ સાથે સ્મરણ કર્યું. હાથી પાસે જઈને પ્રેમથી તેના

અંગ પર હાથ ફેરવ્યો. સ્તોત્રના પ્રભાવથી હાથી તરત જ વશમાં આવી ગયો. હાથી શાંત થઈને ઊભો રહી ગયો.

સોમરાજે હાથીને પકડીને રાજાની હસ્તીશાળામાં સ્થંભ સાથે બાંધી દીધો.

મહારાજાને સમાચાર પાઠવવામાં આવ્યા. સોમરાજના પરાક્રમ અને હિંમતથી રાજા પ્રસન્ન થયો, પરંતુ સોમરાજને પરદેશી તથા અજ્ઞાત કુળનો જાણી તે વિચારવા લાગ્યો કે આ પરદેશી યુવાન સાથે મારે મારી પુત્રીને શી રીતે પરણાવવી ? રાજ્યનો અર્ધો ભાગ કઈ રીતે આપવો ? એના કરતાં ઉચિત એ જ રહેશે કે જોઈતું ધન આપી દઉં.’

આમ વિચારીને રાજાએ સોમરાજને થોડું ઘણું ધન આપીને વિદાય કર્યો.

જ્યારે આ તરફ રાજકુમારી સોમરાજનું પરાક્રમ તથા તેનું સુંદર મુખકમળ જોઈને તેના પ્રત્યે અનુરાગ ધરાવવા લાગી. આથી તેના અંતઃમનમાં સોમરાજે સ્થાન લઈ લીધું હતું. રાજકુમારી મનોરમાને પિતાનો નિર્ણય ગમ્યો નહોતો. છતાં તેણે પોતાનો ભાવ પિતા સામે દર્શાવ્યો નહોતો.

મનોરમાના હૈયામાં સોમરાજ વસી ગયો હતો. આથી તેણે કોઈની સાથે બોલવા-ચાલવાનું બંધ કરી દીધું. મનોરમા રાજકુમારી આખો દિવસ પોતાના ખંડમાં બેસી રહીને સમય પસાર કરવા લાગી. સખીઓ સાથે હાસ્ય-વિનોદ કરવાનું છોડી દીધું.

મહારાજાને આ વાતની જાણ થઈ. તે પોતાની પુત્રી પાસે આવ્યો. રાજાએ પુત્રીનું મન પારખવા અનેક પ્રશ્નો કર્યા પરંતુ મનોરમાએ ઉત્તર આપ્યો જ નહિ.

રાજાને થયું કે નક્કી મારી પુત્રી એકાએક કોઈ વ્યાધિમાં સપડાઈ ગઈ છે.

તરત જ રાજવૈદ્યને બોલાવવામાં આવ્યા. રાજવૈદ્યે

રાજકુમારીની નાડીપરીક્ષા કરી પરંતુ કાયા નિરોગી હોવાનો અભિપ્રાય રાજવૈદે આપ્યો.

ત્યાર પછી તો રાજાએ મંત્ર-તંત્રના વિશારદોને બોલાવ્યા અને ઉપચારો કરાવ્યા. પરંતુ મનોરમાના મનની વાત કોઈ જાણી શક્યું નહિ. રાજકુમારીને પ્રસન્ન કોઈ કરી શક્યું નહિ.

રાજકુમારી જેમ પુષ્પ કરમાય તેમ દિવસે દિવસે સુકાવા લાગી.

છેવટે રાજાએ નગરીમાં ઢંઢેરો પિટાવ્યો કે ‘જે કોઈ મારી કુંવરીને વ્યાધિમુક્ત કરશે તેને મારા રાજ્યનો ચોથો ભાગ આપીશ તથા મારી કુંવરી સાથે પરણાવીશ.’

રાજાનો ઢંઢેરો સાંભળીને સોમરાજ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. સોમરાજે વેશ પરિવર્તન કર્યું હતું. તેને જલદી કોઈ ઓળખી શકે તેમ નહોતું. પરંતુ ચતુર રાજકુમારીની નજર પડતાં જ રાજકુંવરી મનોરમાએ તેને ઓળખી લીધો.

મનોરમા રાજકુમારી સોમરાજને જોઈને કંઈ પણ બોલે તે પહેલાં સોમરાજે ઇશારાથી સમજાવી દીધું કે ‘હું જેમ કહું તેમ કરીશ તો કાર્ય સિદ્ધ થશે.’

રાજકુમારી મનોરમા સોમરાજના ઇશારાના ભાવ સમજી ગઈ અને મૌન બનીને બેસી રહી.

ત્યાર પછી સોમરાજે એક યંત્રની રચના કરી. તે યંત્ર પર રાજકુમારી મનોરમાને બેસાડવામાં આવી.

સોમરાજ ધ્યાનની મુદ્રામાં મંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. એટલે થોડીવારમાં રાજકુમારી મનોરમા સ્વસ્થ બની ગઈ. તેના મુખ પર હાસ્ય રમવા લાગ્યું.

આ જોઈને રાજકુમારી મનોરમાનાં માતાપિતા અતિ આનંદિત થયાં. મહારાજાએ તરત જ પોતાની કન્યાનો હાથ સોમરાજને સોંપ્યો. મનોરમા રાજકુમારી અને સોમરાજનાં ધામધૂમપૂર્વક વિવાહ

રચાયા. નગરીમાં અનેરો ઉત્સવ રચાવવામાં આવ્યો. રાજાએ પોતાના રાજ્યનો ચોથો ભાગ સોમરાજને આપ્યો.

સમય જતાં સોમરાજને પોતાના વડીલનું પણ રાજ્ય મળ્યું. તે પોતાની રાણી મનોરમા સાથે સુખેથી જીવન વીતાવવા લાગ્યો. સોમરાજે રાજ્યનો કારભાર સંભાળ્યો પછી પોતાના રાજ્યમાં ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી હિંસાનો નિષેધ કર્યો. સોમરાજ અહિંસાનો પૂજારી બન્યો. મહાન પુણ્યનો અધિકારી બન્યો. તેણે જીવનપર્યંત શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રની આરાધના કરીને પોતાનું જીવન સાર્થક કર્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૨

શ્રીપુર નામનું એક દર્શનીય નગર હતું.

આ નગરીમાં દેવરાજ નામનો શ્રાવક રહેતો હતો. તે નીતિવાન, પ્રમાણિક અને સંસ્કારી હતો. ગુરુ ભગવંતના પાવન ઉપદેશથી દેવરાજ દરરોજ શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રના શ્રદ્ધાપૂર્વક પાઠ કરતો હતો. દેવરાજ ધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ શ્રદ્ધા ધરાવતો હતો. દેવરાજ ધર્માનુરાગી હોવા છતાં કોઈ પૂર્વનાં કર્મોના કારણે નિર્ધન અવસ્થા ભોગવતો હતો.

એકવાર દેવરાજ નગરીના અન્ય વેપારીઓ સાથે વેપાર અર્થે સાકેતપુર જવા નીકળ્યો. આગળ જતાં વન્યપ્રદેશ શરૂ થયો. વન્યપ્રદેશમાં હિંસક પ્રાણીઓનો ભય ઝળૂંબતો હતો. વેપારીઓ વન્યપ્રદેશ પાર કરે તે પહેલાં જ રાત્રિકાળ શરૂ થઈ ગયો.

વેપારીઓએ વિચાર્યું કે આવી ઘોર અંધારી રાત્રિએ આગળ વધવું ઉચિત નથી એટલે જંગલમાં એક સ્થાન પર પડાવ નાખ્યો.

સહુના મનમાં હિંસક પ્રાણીઓનો ભય વ્યાપી ગયો હતો. હિંસક પ્રાણી હુમલો કરી બેસશે તો જીવતા નહિ બચીએ તે વાત સાથે આવેલા દરેક વેપારીઓ સારી રીતે સમજતા હતા.

હિંસક પ્રાણીનો સામનો કરવાની કોઈની હામ નહોતી.

બધા વેપારીઓને ચિંતા થઈ ગઈ. હિંસક પ્રાણીનો અચાનક હુમલો થઈ શકે છે તેવા ઓથાર હેઠળ કોઈને નિદ્રા પણ ક્યાંથી સંભવી શકે ?

વેપારીઓએ ચિંતા ટાળવા માટેનો ઉકેલ શોધ્યો કે વારાફરતી ચોકી કરવી. અને રાત્રિ પસાર કરી લેવી. આ ઉપાય માટે સહુ સહમત થયા.

રાત્રિનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થઈ ગયો હતો.

પાંચ-છ વેપારી સાથે દેવરાજનો પ્રથમ વારો આવ્યો.

એક ઘટિકા પસાર થઈ ગઈ. દેવરાજ સહિત છ વેપારીઓ જાગતા હતા, અન્ય નિદ્રા માણી રહ્યા હતા.

દેવરાજે જોયું પોતાની સાથે જાગતા વેપારીઓ પણ શ્રમના કારણે ઝોકાં ખાય છે.

દેવરાજે પાંચેય વેપારીઓને કહ્યું : ‘ભાઈઓ, તમે નિદ્રા કરો. હું કંઈ ભય જેવું હશે તો તમને જગાડીશ.’

પાંચેય વેપારીઓ તો આવા શબ્દોની આશા રાખીને જ બેઠા હતા. તરત જ દેવરાજને ઉત્તર આખ્યા વિના નિદ્રાધીન થઈ ગયા. થોડીવારમાં દરેક વેપારીઓ ધોર નિદ્રા કરવા લાગ્યા.

પડાવમાં માત્ર દેવરાજ એકલો જ જાગતો બેઠો હતો.

રાત્રિનો બીજો પ્રહર પણ પૂરો થયો.

ત્યાં જ સિંહની ભયંકર ગર્જના સંભળાઈ. ગર્જના પરથી જણાતું હતું કે સિંહ ખૂબ જ નજદિકમાં હોવો જોઈએ. દેવરાજ તરત જ સાવધાન થયો.

દેવરાજે પોતાની સાથે પાંચ વેપારીઓ જે જાગૃત રહેવાના હતા તેને ઉઠાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ ધોર નિદ્રામાં પડેલા તે વેપારીઓ ઊભા થયા નહિ.

ત્યાં તો વિકરાળ અને ભયંકર ભાસતો સિંહ ભયંકર ગર્જના

કરતો સામે આવતો દેખાયો. સિંહની ભયંકર ગર્જનાથી સૂતેલા બધા વેપારીઓ બેઠા થઈ ગયા અને સર્વના જીવ ગભરાવા લાગ્યા.

દરેકને થયું કે મોત સામે આવીને ઊભું છે. સહુ ગભરાટથી બેબાકળા બની ગયા હતા. પોતાની પાસે શસ્ત્રો હોવા છતાં ભયના કારણે હાથમાં પકડવાની શક્તિ જ ન ચાલી.

દેવરાજના મુખ પર ભય વ્યાપી ગયો હતો. સૌને થયું કે હવે મોત આવ્યું જ સમજો.

ત્યાં દેવરાજને ભક્તામર સ્તોત્રનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. તેણે અંતરમાં અપૂર્વ શ્રદ્ધા કેળવીને ભક્તામર સ્તોત્રની પાંત્રીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું.

દેવરાજે પોતાનાં નયનો બંધ કરી દીધાં હતાં. અને ભક્તામર સ્તોત્રની પાંત્રીશમી ગાથામાં વિભોર બની ગયો હતો.

ભિન્નેભકુમ્ભગલદુજ્જવલશોષિતાક્ત-

મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।

બદ્ધકમઃ કમગતં હરિણાધિપોઽપિ

નાકામતિ કમયુગાયલસંશ્રિતં તે ॥૩૫॥

દેવરાજ ભક્તામરની પાંત્રીશમી ગાથામાં એવો એકાકાર થઈ ગયો કે તે વાસ્તવિકતાને ભૂલી ગયો. સામે સિંહ ગર્જના કરતો આવી રહ્યો છે તે પણ ભૂલી ગયો. એનું ધ્યાન માત્ર ભક્તામરની પાંત્રીશમી ગાથામાં જ સ્થિર બન્યું હતું.

અને જાણે ચમત્કાર થયો હોય તેવું બન્યું.

સિંહ દેવરાજની એકદમ નજીક આવી ગયો હતો. સ્મરણના પ્રભાવથી સિંહે ગર્જના કરવાનું બંધ કર્યું હતું. પાળેલા શ્વાનની જેમ ઊભો રહી ગયો હતો. સિંહે વિકરાળ અને ભયંકર રૂપનો ત્યાગ કરીને સૌમ્ય સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું. સિંહ જાણે આજ્ઞાપાલક સેવક હોય તેમ દેવરાજની સામે ઊભો રહી ગયો હતો. વેપારીઓ તો થર થર ધ્રુજતા હતા.

દેવરાજે આંખો ખોલી તો તેણે સિંહને નરમ પડેલો જોયો. દેવરાજે સિંહને જાણે ચાલ્યા જવાની આજ્ઞા કરી હોય તેમ હાથ ઊંચો કર્યો.

સિંહ જે માર્ગેથી આવ્યો હતો તે માર્ગે પાછો ચાલ્યો ગયો. જેવો સિંહ ચાલ્યો ગયો કે વેપારીઓના જીવમાં જીવ આવ્યો. વેપારીઓ દેવરાજના કૃત્યથી આશ્ચર્ય અનુભવતા હતા.

વેપારીઓ દેવરાજની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

એક વેપારીએ કહ્યું : ‘દેવરાજ, વિકરાળ અને ભયંકર સિંહ ગર્જના કરતો અહીં સુધી આવી પહોંચ્યો. તારી પાસે આવીને શાંત કેમ પડી ગયો ? તેં હાથ ઊંચો કરીને ચાલ્યા જવાની આજ્ઞા કરી એટલે આજ્ઞાપાલક સેવકની જેમ સિંહ ચાલ્યો ગયો. આમ કેવી રીતે બન્યું ?’

દેવરાજે મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘ભાઈઓ, સંસારમાં ઘણીવાર અનેક આશ્ચર્યો સર્જાતાં હોય છે. આ બધો પ્રભાવ ભક્તામર સ્તોત્રનો છે.’

‘ભક્તામર સ્તોત્ર વિષે તો અમે કશું જાણતા નથી.’ એક વેપારી બોલ્યો.

ત્યારે દેવરાજે કહ્યું : ‘ભાઈઓ, ભક્તામર સ્તોત્ર મહા પ્રભાવકારી છે. એનો મહિમા અપરંપાર છે. એનો પ્રભાવ તો તમે લોકોએ હમણાં જ અનુભવ્યો. હવે હું તમને ભક્તામર સ્તોત્ર સંભળાવું છું.’

આમ કહીને દેવરાજે ભક્તામર સ્તોત્ર વેપારીઓ સમક્ષ પ્રસ્તુત કર્યું. વેપારીઓ ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથાઓ સાંભળીને અતિ પ્રસન્ન બન્યા.

એ જ વખતે બધા વેપારીઓએ મનોમન નિશ્ચય કર્યો કે હવે પછી ભક્તામર સ્તોત્ર કંઠસ્થ કરીને તેનું નિત્ય સ્મરણ કરીશું.

બીજા દિવસે દેવરાજ સહિત સર્વ વેપારીઓ આગળ વધ્યા.

સહુએ સલામત રીતે વન્યપ્રદેશ પાર કર્યો. સાકેતપુર આવી પહોંચ્યા. ત્યાં વેપાર કરીને ખૂબ ધન પ્રાપ્ત કર્યું. દેવરાજે પણ અઢળક લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી.

ત્યાં થોડા દિવસો પસાર કરીને દેવરાજ સહિત વેપારીઓ પોતાના નગરમાં આવ્યા અને સુખેથી જીવન વ્યતીત કરવા લાગ્યા. તેની સાથે ગયેલા વેપારીઓએ ભક્તામર સ્તોત્ર કંઠસ્થ કર્યું અને તેનો નિત્ય પાઠ કરીને જીવન સાર્થક બનાવ્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૩

પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરીની સુખસમૃદ્ધિ અપાર હતી. આ નગરીમાં લક્ષ્મીધર નામનો ધનિક વેપારી નિવાસ કરતો હતો. લક્ષ્મીધર જૈન ધર્મ પ્રત્યે દૃઢ અનુરાગ ધરાવતો હતો. તે નિત્ય ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ એકાગ્ર ચિત્તે કરતો હતો.

નગરીની મધ્યમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનું કલાત્મક અને ભવ્ય જિનાલય આવેલું હતું. જિનાલયનાં દ્વારો સુવર્ણયુક્ત અને અટારી પણ સુવર્ણથી અંકિત હતી. જિનાલયના શિખર પરનો કળશ પ્રભાતના સમયે સૂર્યનાં કિરણોથી ચળકાટ મારતો હતો. શિખર પરનો ધ્વજ મંદ ગતિએ વહેતા સમીરને કારણે થોડી થોડી વારે ફરકતો રહેતો. નગરીનાં અનેક જૈન પરિવારો આ જિનમંદિરમાં પ્રભુની સેવા-પૂજા અર્થે આવતાં અને ભાવભરી ભક્તિ કરતાં.

જૈન શ્રેષ્ઠીવર્ય લક્ષ્મીધર પ્રાતઃકાળે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની સેવા-પૂજા અર્થે આવતો અને ભાવથી ભક્તિ કરતો. એના નિર્મળ ચિત્તમાં ભક્તિની દિવ્ય ધારા વહેતી હતી. પ્રભુભક્તિ વેળાએ લક્ષ્મીધર અતિ ભાવવિભોર બની જતો હતો.

નગરીની બજારો, રાજમાર્ગો, ઉદ્યાનો વગેરે દર્શનીય હતાં. પરગામના લોકો નગરી નિહાળવા માટે અવારનવાર આવતા રહેતા. નગરીમાં પાંચશાળાઓ પણ આવેલી હતી. નગરીનો રાજા પણ નગરીને સુશોભિત અને દર્શનીય બનાવવાના કાર્યમાં ખૂબેલો રહેતો હતો.

શ્રેષ્ઠીવર્ય લક્ષ્મીધરનું જીવન સાદું અને સાત્ત્વિક હતું. રોજ પ્રાતઃકાળે શ્રી જિનપૂજા, ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતો પછી

તે બજારમાં આવેલી પોતાની પેઢી પર જતો અને વેપારમાં પૂરું ધ્યાન આપતો.

એકવાર લક્ષ્મીધરને પરદેશ વેપાર કરવા જવાની ઈચ્છા જાગી. કોઈ વેપારીઓ સાથેની વાતચીતમાં તેને પરદેશ જવાની કામના જાગી હતી. લક્ષ્મીધર પોતાના ભવન પર આવ્યો અને પોતાની પત્ની સાથે આ અંગે વાત કરી.

ત્યારે લક્ષ્મીધરની પત્નીએ કહ્યું : ‘સ્વામી, આપણે અહીં ખૂબ જ સુખી છીએ. આપણું જીવન નિયમિત છે. કોઈ પણ પાંતીનું દુઃખ નથી તો પછી વધારે ધન કમાવવા શા માટે પરદેશનો પ્રવાસ કરવો જોઈએ ?’

લક્ષ્મીધરે કહ્યું : ‘પ્રિયે, મારા પ્રવાસનો હેતુ ધન કમાવવાનો છે એ વાત સાચી પરંતુ હકીકત તો એ છે કે આ પ્રકારના પ્રવાસથી હિંમત, ધૈર્ય, સાહસની કસોટી થાય છે. જીવનમાં પરદેશનો પ્રવાસ તો એકવાર કરવો જોઈએ. મારે તો માત્ર એકવાર અનુભવ જ લેવો છે. તું મને સંમતિ આપ.’

પતિ-પત્ની વચ્ચે આ પ્રશ્ને ચર્ચા ચાલી. અંતે લક્ષ્મીધરની પત્નીએ સ્વામીનું મન રાજી રાખવા સંમતિ આપી.

લક્ષ્મીધર આનંદ પામ્યો. અને બીજા જ દિવસથી પ્રવાસની તૈયારીઓ શરૂ થઈ ગઈ.

ગ્રીષ્મઋતુ ચાલતી હતી. આ ઋતુમાં નિરંતર લીલી રહેતી વનસ્પતિઓ સુકાઈ જાય છે. વૃક્ષો પરનાં પાન સુકાઈ જતાં હોય છે. અછત જેવી પરિસ્થિતિ ઊભી થતાં દરેક વસ્તુઓના ભાવ પણ વધવા લાગે છે. આથી જ લક્ષ્મીધરે આ સમય નક્કી કર્યો હતો.

આઠ દિવસમાં લક્ષ્મીધરે પ્રવાસની તમામ તૈયારીઓ કરી લીધી. અનેક ગાડાંઓમાં પુષ્કળ વસ્તુઓ ભરી, અનેક માણસોને પોતાની સાથે લીધા. અને ઉત્તમ દિવસે લક્ષ્મીધરે પ્રયાણ કર્યું.

લક્ષ્મીધરનો સાર્થ નગરી છોડીને આગળ વધ્યો.

પ્રવાસમાં પાંચ દિવસ પસાર થઈ ગયા. લક્ષ્મીધરનો સાર્થ નીરાપદ સ્થાને પડાવ નાખતો હતો. માર્ગમાં કોઈપણ પ્રકારના સંકટનો અનુભવ થતો નહોતો તેથી લક્ષ્મીધર ખુશ રહેતો હતો.

છઠ્ઠા દિવસે તેઓએ વન્યપ્રદેશમાં પ્રવેશ કર્યો. લક્ષ્મીધરનો સાર્થ આનંદપૂર્વક આગળ વધતો હતો. વન્યપ્રદેશમાં બે ઘટિકા પર્યંત ચાલ્યા પછી એક સ્થાને પડાવ નાખ્યો. લક્ષ્મીધરના માણસો પડાવ નાખવાની તૈયારી કરી રહ્યા હતાં ત્યાં એકાએક સમીર લહેરાયો. થોડીવારમાં તો તીવ્ર ગતિથી પવન વહેવા માંડ્યો. પવનની ગતિ અતિ પ્રચંડ હતી. પડાવ પવનની ગતિ સામે ટકી શક્યો નહિ. લક્ષ્મીધરના માણસો ભયભીત બનીને બૂમો પાડવા લાગ્યા.

ત્યાં તો વૃક્ષની ડાળીઓ અને વાંસના ઝુંડ એકબીજા સાથે અથડાવાં લાગ્યાં. આવું વારંવાર બનવાથી એમાંથી અગ્નિ પ્રકટ થયો.

લક્ષ્મીધરના સાર્થ માટે ગંભીર અને વિકટ પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ ગઈ. આ તરફ અગ્નિની જ્વાળાઓ ચોતરફ ફેલાવા લાગી.

સાથેનાં સર્વ લોકોએ એકાએક આવેલી વિપત્તિમાંથી ઊગરવા માટે અનેક પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ એમાં સફળતા ન મળી. લક્ષ્મીધરના માણસોને થયું કે હવે તો મૃત્યુ નિશ્ચિત બન્યું છે. કુદરતના કોપ સામે ઊભા રહેવાની શક્તિ જાણે ખોઈ બેઠા હતા.

આ તરફ લક્ષ્મીધર પણ કુદરતના કોપથી મુંઝાઈ ગયો હતો. તેની મતિ કામ કરતી નહોતી. આ વિપત્તિમાંથી કઈ રીતે ઊગરવું તેનો ઉપાય લક્ષ્મીધરને મળતો નહોતો.

ત્યાં એકાએક લક્ષ્મીધરને ભક્તામર સ્તોત્ર યાદ આવ્યું અને તેમાંય છત્રીશમી ગાથા યાદ આવી. મંત્રનું સ્મરણ થયું.

લક્ષ્મીધર ભૂમિ પર બેસી ગયો અને ભક્તામર સ્તોત્રની છત્રીશમી ગાથાનું એકાગ્રચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

કલ્પાન્તકાલપવચોદ્ધતવદ્વિકલ્પં,
 દાવાનલં જવલિતમુજ્જવલમુત્સુલ્લિક્ષમ ।
 વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સન્મુખમાપતન્તં
 ત્વન્નામકીર્તિનજલં શમયત્યશેષમ્ ॥૩૬॥

લક્ષ્મીધરના ભક્તામર સ્મરણથી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં અને તેમણે પોતાના સેવકદેવને લક્ષ્મીધરની વિપત્તિ દૂર કરવા મોકલી દીધો.

શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીના આજ્ઞાંકિત દેવે તરત જ પોતાની શક્તિથી વનમાં લાગેલા દાવાનળને શાંત કરી દીધો.

એકાએક દાવાનળ શાંત થયેલો જોઈને સાર્થના માણસો આશ્ચર્ય પામી ઊઠ્યા. સહુ શ્રેષ્ઠી લક્ષ્મીધરને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા.

ત્યારે લક્ષ્મીધરે કહ્યું : ‘ભાઈઓ, આમાં તો હું માત્ર નિમિત્ત છું. જે કંઈ ઘટના બની છે તે શ્રી ભગવાન આદિનાથ પ્રભુની પરમ સેવિકા શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની કૃપાથી બની છે.’

આમ કહીને લક્ષ્મીધરે પોતાની સાથે આવેલા માણસોને ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા દર્શાવ્યો. સ્તોત્રનો પ્રભાવ તો સહુએ નજરોનજર નિહાળ્યો હતો. આથી સહુ ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવથી ભારે પ્રસન્ન થયા. અને જૈન ધર્મના અનુરાગી થયા.

લક્ષ્મીધર અને તેનો સાર્થ આગળ વધ્યો. પરદેશ જઈને વેપારમાં લક્ષ્મીધર અઢળક ધન કમાયો. પછી તે પોતાની નગરીમાં પાછો ફર્યો.

એકવાર પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં ભયાનક અગ્નિનું તાંડવ રચાયું હતું ત્યારે લક્ષ્મીધર શ્રેષ્ઠીએ ભક્તામર સ્તોત્રની છત્રીશમી ગાથાનું સ્મરણ કર્યું અને અભિમંત્રિત કરેલું જળ છાંટીને અગ્નિને શાંત પાડી દીધો હતો. લક્ષ્મીધરના કૃત્યથી નગરીનો રાજા પ્રસન્ન થયો હતો. તેણે શ્રેષ્ઠી લક્ષ્મીધરનું રાજદરબારમાં સન્માન કર્યું હતું. લક્ષ્મીધર પાસેથી ભક્તામરનો મહિમા સાંભળીને રાજા જૈનધર્મનો

અનુરાગી બન્યો. લક્ષ્મીધર શ્રેષ્ઠીનું બાકીનું જીવન સુખ, વૈભવમાં વ્યતીત થયું. તેમણે જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી ધર્મઆરાધના કરીને જીવન સફળ બનાવ્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૪

નર્મદપુર નામનું નગર નર્મદા નદીના કિનારે વસેલું હતું. દર્શનીય નગર નર્મદપુરમાં મહેલ્ય નામનો શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તેને રૂપ, ગુણ અને કલાથી સંપન્ન વિદુષી એવી દંદવ્રતા નામની કન્યા હતી. દંદવ્રતાને જૈનધર્મ પર અટલ શ્રદ્ધા હતી, શ્રાવકધર્મ પાળતી દંદવ્રતા નિત્ય ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ હૈયાના શુદ્ધ ભાવે કરતી હતી.

એકવાર આ નગરીમાં દશપુર નગરનો કર્મણ નામનો યુવાન વેપારી વ્યાપાર અર્થે આવ્યો. કર્મણ અન્ય ધર્મી હતો પરંતુ વેપારના કારણે મહેલ્ય શ્રેષ્ઠી સાથે મિત્રતા બંધાઈ હતી. બન્ને વચ્ચે વેપારી સંબંધો પણ સારા હતા. આ વખતે મહેલ્ય શ્રેષ્ઠીએ કર્મણને પોતાને ત્યાં ભોજન અર્થે પધારવાનું આમંત્રણ આપ્યું. જેનો કર્મણે સહર્ષ સ્વીકાર કર્યો.

મધ્યાહ્ન સમયે મહેલ્ય શ્રેષ્ઠી પોતાના વેપારી મિત્ર કર્મણને લઈને ભવન પર આવ્યો. ભોજન લેતી વખતે કર્મણની દૃષ્ટિ રૂપ, ગુણથી સંપન્ન એવી મહેલ્ય શ્રેષ્ઠીની કન્યા દંદવ્રતા પર ગઈ. તેનું સૌંદર્ય જોઈને કર્મણ આશ્ચર્ય પામી ઊઠ્યો. તેણે ત્યાં જ મનમાં ગાંઠ વાળી કે આ શ્રેષ્ઠીની કન્યા સાથે જ મારે વિવાહ કરવા જોઈએ. મારે એ માટે જે કંઈ કરવું પડે તે કરી છૂટીશ.

ભોજન કરતાં કર્મણની દૃષ્ટિ દંદવ્રતા પર જ સ્થિર બની જતી. ભોજનાદિથી નિવૃત્ત થયા પછી મહેલ્ય અને કર્મણ અંદરના ખંડમાં આવ્યા. બન્ને વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા.

થોડીવાર રહીને કર્મણે મહેલ્ય શેઠની રજા લઈને પોતાના

સ્થાને ગયો. એના અંતરમન પર શ્રેષ્ઠીપુત્રી દઢપ્રતાની તસ્વીર કોતરાઈ ગઈ હતી.

એ દિવસે સાંજે નગરીના અન્ય શ્રેષ્ઠી પાસેથી કર્મણને જાણવા મળ્યું કે દઢપ્રતા અને તેના પિતા મહેત્ત્ય શ્રાવકધર્મ ચુસ્ત રીતે પાળે છે.

કર્મણે શ્રાવકધર્મ વિષેની જાણકારી મેળવી. અને મહેત્ત્ય શેઠનું મન જીતી લેવા કર્મણે કપટપૂર્વક શ્રાવકની ક્રિયાઓ કરવા માંડી. એકાદ માસ જેવો સમય પસાર થઈ ગયો. મહેત્ત્ય શ્રેષ્ઠીને જાણવા મળ્યું કે કર્મણ વેપારી શ્રાવકધર્મ પાળે છે.

કર્મણે પ્રપંચથી અનેક શ્રાવકોને પોતાના મિત્રો બનાવ્યા. કર્મણના હૈયામાં એક જ વાત રમતી હતી કે ગમે તેવા પ્રપંચ રચીને મહેત્ત્ય શ્રેષ્ઠીની રૂપવતી કન્યા દઢપ્રતાને મારી સ્ત્રી બનાવું.

પૂજામાં, વિવાહમાં, કષ્ટને દૂર કરવામાં, શત્રુનો નાશ કરવામાં, પ્રિય સ્ત્રીને પ્રાપ્ત કરવામાં, ધનરહિત સગાં સ્નેહીઓને સહાય કરવામાં, યશસ્વી કાર્યમાં તથા મિત્રો બનાવવામાં એમ આઠ કાર્યોમાં કરાયેલા ધનવ્યયને પંડિતો ગણકારતા નથી.

એકવાર કર્મણ મહેત્ત્ય શ્રેષ્ઠીની પાસે આવ્યો અને વંદન કર્યા પછી કહ્યું : ‘શ્રેષ્ઠીવર્ય, હું આજે જ દશપુરથી આવ્યો છું. થયું કે પહેલાં આપનાં દર્શન કરી લઉં.’

‘સારું કર્યું... હમણાં તો તમે જૈનોનો શ્રાવકધર્મ ચુસ્ત રીતે પાળો છો. નગરીમાં તમારી ધર્મભાવનાની જ ચર્ચા થાય છે.’ મહેત્ત્ય શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું.

‘શેઠજી, આપના સંપર્કમાં આવ્યા પછી કોઈપણ માણસનું જીવન બદલાઈ જાય છે. મારે આપને બીજી એક વિનંતી કરવાની હતી...’

‘કહો... શું વાત છે ?’

‘શેઠજી, આપ તો મને ઘણા સમયથી જાણો છો. આપ

મારા સ્વભાવ, ગુણ તેમજ વેપારી તરીકેની પ્રતિષ્ઠાને પણ જાણો છો.'

‘હું તમને સંસ્કારી, ગુણી અને સદાચારી તરીકે જાણું છું. મારા મિત્રો પણ તમારી પ્રશંસા કરતા થાકતા નથી.’

‘તો પછી વિલંબ શાનો ?’

‘કઈ બાબતનો ?’

‘આપની સંસ્કારી કન્યા સાથે મારા વિવાહ થાય એમ હું ઇચ્છું છું.’ કર્મણે જાળ ફેલાવી.

મહેલ્ય શેઠ કર્મણની વાત સાંભળીને થોડીવાર વિચારમાં પડી ગયા.

કુળ, શીલ, સનાથતા, વિદ્યા, ધન, શરીર અને વય આ વસ્તુનું બરાબર નિરીક્ષણ કરીને કન્યા આપવી. પછી તો કન્યાના ભાગ્ય પર આધાર છે.

આમ વિચારીને મહેલ્ય શેઠ કર્મણની માગણીનો સ્વીકાર કર્યો.

અને ઉત્તમ દિવસે મહેલ્ય શેઠે પોતાની કન્યા દંઢવ્રતાના વિવાહ કર્મણ સાથે કર્યા.

દંઢવ્રતા અને કર્મણનાં વિવાહ હર્ષભર્યા વાતાવરણ વચ્ચે થયા. મહેલ્ય શ્રેષ્ઠીએ રડતા હૈયે પોતાની પુત્રીને વિદાય આપી.

વિદાયની પળ અતિ વસમી હોય છે. મહેલ્ય શ્રેષ્ઠીએ પોતાની પ્રિય કન્યા દંઢવ્રતાના મસ્તક પર હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપ્યા અને શિખામણ આપી કે શ્વસુરગૃહ એ જ સાચું ગૃહ છે. ત્યાં તું કુટુંબીજનોની સેવા કરજે. સ્વામીની આજ્ઞામાં રહેજે... મહેલ્ય શ્રેષ્ઠીની આંખોમાંથી પણ આંસુ સરી પડ્યાં. વાતાવરણ દૃદ્યદ્રાવક બન્યું હતું. દંઢવ્રતાનાં આંસુ સુકાતાં નહોતાં. વિદાય વખતે માતાપિતાને છોડીને જતાં પુત્રીને દુઃખ થાય તે સ્વાભાવિક છે. જન્મથી આજ સુધી માતાપિતાની છત્રછાયામાં મોટી થઈ હોય ત્યારે અંતરમાં આ બધું છોડીને શ્વસુરગૃહે આવવું તે પળ

વસમી જણાય છતાંય સ્વામીના પ્રેમ, લાગણી અને સ્નેહના કારણે એકલતા અનુભવાતી નથી.

કર્મણની જાન દશપુર આવી.

સંધ્યા પહેલાં જાન દશપુર પહોંચી ગઈ.

વર-કન્યાને પોંખવામાં આવ્યાં. કર્મણના કુટુંબીજનોને હર્ષનો પાર નહોતો. કુટુંબીઓ વાતોમાં ચડી ગયા.

રાત્રિનો બીજો પ્રહર પૂરો થવા આવ્યો હતો.

દંઢવ્રતા શયનકક્ષમાં સ્વામીની પ્રતીક્ષા કરતી બેઠી હતી. બહાર આરસની જાળીમાંથી ચંદ્રનાં કિરણો વરસી રહ્યાં હતા. જાણે પિયુમિલનની પળને આશીર્વાદ વરસાવવા તલસી ન રહ્યાં હોય....!

દંઢવ્રતાના સુવદન પર યૌવનની ગુલાબી માધુરી ચમકી રહી હતી. એનાં નયનોમાં મિલન-ઝંખનાનાં મધુર ગીતો જાણે છલકી ઊઠ્યાં હતાં. સારાય અંગમાં ઉત્સાહ, આનંદ અને ઉમંગની ઊર્મિ નાચી રહી હતી.

શયનકક્ષમાં એક ત્રિપદી પર દીપમાલિકાનો આછો પ્રકાશ નવજીવનની આશાને સત્કારી રહ્યો હતો.

ત્યાં કોઈના આગમનનો પદરવ દંઢવ્રતાના કર્ણપટ પર પડ્યો. તેનું હૈયું મીઠાં સ્પંદનોથી ધડકવા લાગ્યાં. અંતરમાં રમતા સઘળા વિચારોને તીલાંજલી આપી દીધી.

તમનાનો અને પ્રતીક્ષાનો ઊભરો જાણે શાંત પડી ગયો. દંઢવ્રતાએ દ્વારની વિરુદ્ધ દિશામાં મુખ રાખ્યું.

કર્મણે શયનકક્ષમાં પગ મૂક્યો. હળવેકથી દ્વાર ખોલ્યું હતું તેવી જ રીતે દ્વાર બંધ કર્યું.

કર્મણ મૌન સેવીને અંદર પ્રવેશ્યો.

થોડીવાર સુધી તો ખંડમાં મૌન છવાઈ ગયું. ઘણીવાર આવું મૌન મીઠું લાગે છતાં અસહ્ય તો જણાય....

કર્મણે મૌનનું સામ્રાજ્ય તોડ્યું તે બોલ્યો : ‘પ્રિયે, તારે વધારે પ્રતીક્ષા કરવી પડી કેમ ?’

દૃઢવ્રતા સંકોચ પામી. ઉત્તર આપવાનો ટાળ્યો. કર્મણ તેની નજીક આવ્યો અને પુનઃ એ જ પ્રશ્ન દોહરાવ્યો.

ત્યાર બાદ દૃઢવ્રતા મધુર સ્વરે બોલી : ‘સ્વામી, પ્રતીક્ષા પણ પ્રિય થઈ પડે છે. આ સામે જુઓ, ચંદ્રનાં માદક કિરણો આપણા નૂતન જીવનને આવકારી રહ્યાં છે.’

‘આજે તો આપણે મનભરીને વાતો જ કરવી છે.’ કર્મણે કહ્યું.

યુવાન વયે, રાત્રિનું એકાંત, લગ્નની પ્રથમ રાત, સુંદર, સુશીલ પ્રિયાનો સંગાથ...

રસકવિઓ કહે છે કે પતિ-પત્નીઓની વાતોનો ક્યારેય અંત આવતો નથી. તેઓની વાતો રસભરી અને નૂતન સ્વરૂપની હોય છે. બંનેને એ વાતોમાં અપૂર્વ આનંદ પ્રાપ્ત થતો હોય છે.

મિલન યામિની...!

પ્રિયા અને પ્રિયતમ...!

જાણ્યે સંસારમાં બીજી કોઈ વાતો જ નથી. એવી રીતે પતિ-પત્ની લગ્નની પ્રથમ રાત્રે એકબીજામાં લીન બની ગયા.

અનંત વાતોનો ક્યારેય અંત આવતો નથી.

નવપરિણીત હૈયાં પર પસાર થતી મધુયામિની શું જીવનભરના સ્મરણ તરીકે નહિ ગણાતી હોય...!

સ્નેહના બંધનમાં ઝકડાયા પછી સમય ક્યાં ચાલ્યો જાય છે તેની કલ્પના રહેતી નથી. બન્નેમાંથી કોઈને ખ્યાલ ન રહ્યો કે પ્રાતઃકાળની ઝાલરી રણકી ચૂકી છે. બહાર પંખીઓનો કલરવ શરૂ થઈ ચૂક્યો છે.

ખુલ્લા વાતાયન તરફ સ્વાભાવિક રીતે જોતાં દૃઢવ્રતાએ સ્વામી સામે જોઈને કહ્યું : ‘સ્વામી...’

‘કેમ શું થયું ? આપણી વાતો તો હજુ અધૂરી છે.’

‘પણ વાતાયન તરફ નજર કરો. હમણાં સૂર્યદેવનાં સોનેરી કિરણો પૃથ્વીપટને ભીંજવશે. આપણી વાતો અધૂરી રહે તેનો આનંદ જુદો જ છે.’ દઢવ્રતાએ મધુર સ્વરે કહ્યું.

અને કર્મણ પોતાના સ્થાનેથી ઊભો થયો. પ્રાતઃકાર્યવિધિ આટોપવા ખંડ બહાર નીકળી ગયો.

આ તરફ દઢવ્રતા સામાયિક કરવા બેસી ગઈ. સામાયિક પૂરું કર્યા પછી તેણી સ્નાનકાર્યથી નિવૃત્ત થઈને સેવાપૂજા અર્થે જિનાલયે ગઈ.

દિવસનો પ્રથમ પ્રહર પૂરો થવામાં હતો.

આમ ને આમ દિવસો વીતવા લાગ્યા. દઢવ્રતા જૈન ધર્મના શ્રાવિકા ધર્મ યુસ્ત રીતે પાળી રહી હતી. સામાયિક, પ્રતિકમણ, દેવદર્શન, વ્રત-નિયમ, ઉપવાસ વગેરે ધાર્મિક ક્રિયાઓનું યુસ્તપણે પાલન પતિગૃહે આવ્યા પછી પણ કરતી હતી. તે પરમ શ્રાવિકા હોવાથી રાત્રિ ભોજન કરતી નહોતી. તેમજ અભક્ષ્ય - અનંતકાયથી હંમેશાં દૂર જ રહેતી હતી.

પંદર-વીસ દિવસ તો દઢવ્રતાના પતિગૃહે સુખેથી પસાર થયા પરંતુ કર્મણના પરિવારને દઢવ્રતાની ધાર્મિક ક્રિયા પોતાના ધર્મથી વિરુદ્ધ જણાઈ.

અને એક દિવસ કર્મણના પરિવારે પોત પ્રકાશ્યું. વાતવાતમાં દઢવ્રતાનો તિરસ્કાર કરવા લાગ્યા. દઢવ્રતા પર દ્વેષભાવ રાખવા લાગ્યા. ક્યારેક તો જૈનધર્મ વિષે પણ બોલવા લાગ્યા. દઢવ્રતા સુશીલ અને સંસ્કારી કુટુંબની હતી. કર્મણના પરિવારજનો દ્વારા થતી સતામણી મૂંગે મોંએ સહન કરવા લાગી.

કર્મણના કાન ભંભેરવામાં આવ્યા. કર્મણે તો વિવાહ પછી શ્રાવકધર્મનો ત્યાગ કરી દીધો હતો. તેણે શ્રાવકધર્મ તો દઢવ્રતાને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ સ્વીકાર્યો હતો. એ હેતુ સિદ્ધ થઈ ગયો

પછી કર્મણે શ્રાવક ધર્મ મૂકી દીધો હતો. દંઢવ્રતાને સ્વામી તરફથી પણ સહકાર મળતો નહોતો છતાં તે પોતાના દિવસો વીતાવી રહી હતી. સવારથી રાત સુધી કર્મણના પરિવારજનો દંઢવ્રતાને સતાવવામાં બાકી રાખતા નહોતા. છતાંય દંઢ મનોબળ ધરાવતી દંઢવ્રતાએ પોતાની દૈનિક ધર્મક્રિયામાં જરાય ફેરફાર કર્યો નહોતો. પરિવારે કર્મણને જણાવી દીધું : ‘કર્મણ, શું તારી પત્ની તારા વશમાં નથી ? આટલી આટલી શિખામણ આપવા છતાં તે પોતાના ધર્મનો તંતુ છોડતી નથી. અહીં આવી છે તો અહીંની રીતભાત પ્રમાણે રહેવું જોઈએ.’

એ દિવસે કર્મણે પોતાની પત્ની દંઢવ્રતાને કહ્યું : ‘પ્રિયે, પતિ જે ધર્મનું આચરણ કરતો હોય તે પ્રમાણે પતિવ્રતા પત્નીએ ધર્મ પાળવો જોઈએ. આથી તું આપણા કુળને ઉચિત એવા ધર્મનું પાલન કર. પરિવારજનો તારી ધર્મક્રિયાથી દુઃખી છે. માટે તું તારી ધર્મઆરાધના ત્યાગીને અહીં જે રીતે ધર્મનું આચરણ કરવામાં આવે છે તે પ્રમાણે રહેવાનું શીખ.’

પરંતુ દંઢવ્રતાને સ્વામીની વાત પસંદ ન પડી. તે પોતાના ધર્મને જીવથી પણ વહાલો ગણતી હતી. તેણે ધર્મ આચરણ બાબતમાં સ્વામીને જીદ ન કરવા સ્પષ્ટ જણાવી દીધું.

આમ ને આમ છ મહિના પસાર થઈ ગયા.

કર્મણ તથા તેના પરિવાર દ્વારા દંઢવ્રતાને સતામણી યથાવત હતી.

દંઢવ્રતાએ પોતાની ધર્મક્રિયામાં લેશમાત્ર ફેરફાર કર્યો નહોતો. તેમજ પરિવાર તરફથી પોતાની ઘોર ઉપેક્ષા થતી હોવાથી માનસિક શાંતિ અર્થે દંઢવ્રતા ધર્મક્રિયામાં વધારે સમય આપવા લાગી.

કર્મણના પરિવારને થયું કે આ સ્ત્રી કોઈ રીતે માને તેમ નથી. સમજે તેમ નથી. આથી પરિવારે કર્મણનાં બીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરાવ્યાં. જે તેમનો જ ધર્મ પાળનારી હતી. વળી આવનારી

સ્રી વધારે ચાલાક હોવાથી કર્મણને પોતાના તરફ વાળી લીધાં.

થોડા સમયમાં કર્મણ બીજી પત્ની પ્રત્યે વધારે સ્નેહ રાખવા લાગ્યો. સંસ્કારી દંદ્રપ્રતા આ બધું જોયા કરતી હતી. તે કોઈ ફરિયાદ કરતી નહોતી.

એક દિવસ દંદ્રપ્રતાએ પોતાના સ્વામીને કહ્યું : ‘સ્વામી, રાત્રિભોજન કરવાથી મનુષ્યને ઘુવડ, ગીધ, શિયાળ, સર્પ, વીંછી સહિત નાનામોટા જીવજંતુઓનો અવતાર મળે છે. માટે મારી આપને પ્રાર્થના છે કે આપ રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરો.

પરંતુ નવી પત્નીના વશમાં રહેલો કર્મણ દંદ્રપ્રતાની વાત કે પ્રાર્થના સાંભળે ખરો ? કર્મણે રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કર્યો જ નહિ.

આમ બન્ને પતિ-પત્ની પોતપોતાની વાતમાં અડગ રહ્યાં.

એકવાર કર્મણની નવી પત્નીએ પોતાના સ્વામીના કાન ભંભેર્યા અને કહેવા લાગી : ‘નાથ, તમારી પ્રથમ પત્ની પાપિણી અને અભિમાની છે. દંદ્રપ્રતા આપણા દેવગુરુની નિંદા કરે છે. પૂજાભક્તિ કરતી નથી. તમે એને કશું કહેતા પણ નથી. એ કારણે તેનામાં ઉષ્ણતાઈ આવી ગઈ છે. હવે તો એને કંઈક કહો...’

નવી આવેલી પત્નીના શબ્દોની અસર કર્મણને થઈ. કર્મણનું મન દંદ્રપ્રતા પરથી ઊતરી ગયું. નવી પત્નીની વારંવારની કાન ભંભેરણીથી કર્મણનું મન પલટાઈ ગયું.

કર્મણે વિચાર્યું કે પેઢીએથી ભવન પર આવું એટલે નવી સ્રી દંદ્રપ્રતાના દોષોનું જ વર્ણન કર્યા કરે છે. જો દંદ્રપ્રતા જ આ સંસારમાં ન રહે તો શાંતિ થાય. પરિવારજનો અને મારી નવી સ્રીને પણ સંતોષ થાય.

કર્મણે દંદ્રપ્રતા રૂપી કાંટો માર્ગ પરથી દૂર કરવાનો મનસૂબો ઘડ્યો. કર્મણે તેની નવી પત્ની સાથે આ અંગે વાત કરી. ત્યારે નવી પત્નીએ રસ્તો બતાવ્યો.

કર્મણે બીજે જ દિવસે નવી સ્ત્રીની યુક્તિ મુજબ એક ગારુડીને ધન આપીને એક વિષયુક્ત સર્પ મેળવ્યો અને તેને એકં ઘડામાં પૂરીને પોતાના શયનકક્ષમાં મૂકી દીધો.

રાત્રિકાળે કર્મણે શયનકક્ષમાં આવીને બન્ને પત્નીઓ સાથે મધુર વાર્તાલાપ કર્યો. રાત્રિનો બીજો પ્રહર પૂરો થવામાં હતો ત્યારે કર્મણે દંઢવ્રતા સામે જોઈને કહ્યું : ‘પ્રિયે, આજ હું તને એક વાત જણાવતાં જ ભૂલી ગયો છું.’

‘કઈ વાત... સ્વામી ?’ દંઢવ્રતાએ મધુર સ્વરે પૂછ્યું.

‘પ્રિયે, આજે હું તારા માટે સુંદર પુષ્પોની માળા લઈને આવ્યો છું.’ કર્મણે કહ્યું.

દંઢવ્રતાને શોક્યની ઈર્ષ્યાની તથા તેના કહેવાથી સ્વામી ઘડામાં સર્પ લઈ આવ્યા છે તેની ખબર પડી ગઈ હતી. ઘડામાં સર્પ પુરાયેલો છે તે વાતથી દંઢવ્રતા અજાણ નહોતી. છતાં તેણે મન પર હર્ષ ઠાલવીને કહ્યું : ‘સ્વામી, આપે તે માળા ક્યાં રાખી છે ? આપ મને કહો એટલે હું તે સુંદર પુષ્પોની માળા ધારણ કરી લઉં. આજે આપે મારા જેવી અભાગિની પર કૃપા વરસાવી છે. આથી મને અતિ આનંદ થાય છે.’ દંઢવ્રતા પોતાના સ્થાન પરથી ઊભી થઈ ગઈ.

દંઢવ્રતાએ સ્વામી સામે જોયું ત્યારે કર્મણે જ્યાં સર્પને પૂર્યો હતો તે ઘડા તરફ અંગુલી નિર્દેશ કર્યો.

દંઢવ્રતા મનમાં ભક્તામર સ્તોત્રની સાડત્રીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા લાગી. દંઢવ્રતાને ભક્તામર સ્તોત્રમાં અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી.

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં

કોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફણમાપતન્તમ્ ।

આકામતિ કમયુગેન નિરસ્તશઙ્ગ-

સ્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૩૭॥

દઢવ્રતાના હૈયામાં ભક્તામર સ્તોત્રની સાડત્રીશમી ગાથાનું રટણ હતું.

દઢવ્રતા નીડર બનીને ઘડા પાસે આવી. પછી શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીનું સ્મરણ કરીને ઘડાને ખુલ્લો કર્યો. તો તેમાં સુંદર પુષ્પોની એક માળા જોવામાં આવી.

દઢવ્રતાએ ઘડામાં હાથ નાંખીને સુંદર પુષ્પોની માળા બહાર કાઢી અને માળા સાથે સ્વામી પાસે આવી.

સર્પના બદલે સુંદર પુષ્પોની માળા જોઈને કર્મણ તથા નવી સ્ત્રીના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

ચાલાક કર્મણે પોતાના ભાવ છુપાવી રાખ્યા પછી દઢવ્રતાને કહ્યું : ‘પ્રિયે, તું મને કહે કે માળા કેટલી સુંદર છે ! હવે તું તારા કંઠમાં આરોપી લે... તને ખૂબ જ સરસ લાગશે.’

સ્વામીની આજ્ઞા પ્રમાણે દઢવ્રતાએ પુષ્પોની માળા પ્રસન્ન હૃદયે કંઠમાં ધારણ કરી.

થોડીવાર રહીને દઢવ્રતાએ પુષ્પમાળા પોતાના કંઠ પરથી કાઢી લીધી અને સ્વામી સામે ધરતાં બોલી : ‘હે સ્વામીનાથ, હવે આ માળા આપ ધારણ કરો. આપને તો મારા કરતાં પણ સરસ લાગશે. આપ શોભી ઊઠશો.’

દઢવ્રતા પુષ્પોની માળા કર્મણના ગળા પર આરોપવા જતી હતી ત્યાં જ એક સ્વર્ગની સુંદરી પ્રકટ થઈ. અને સ્વર્ગની સુંદરીએ દઢવ્રતાનો હસ્ત પકડી લીધો. પછી સ્વર્ગની સુંદરીએ કર્મણ અને તેની નવી સ્ત્રી સામે જોઈને કહ્યું : ‘અરે... પાપીઓ, તમે આ સરળ, સુશીલ, ધર્માનુરાગી સ્ત્રી પર શા માટે અત્યાચાર કરો છો ? તમે દુર્જન સ્વભાવનાં છો. દુર્જન માણસ પોતાના સ્વભાવનો ત્યાગ કરતો નથી. શું તમે એમ માનો છો કે તમે એક વિષયુક્ત સર્પને ઘડામાં પૂરી તે વડે દઢવ્રતાનો પ્રાણ લેવા પ્રયત્ન કર્યો, તે તેની જાણમાં નથી ? દઢવ્રતા બધું જાણતી હતી.

ઘડામાં સર્પ છે તેની તેને ખબર હતી. પરંતુ તેની પાસે એક એવી વસ્તુ છે કે જેના સ્મરણ માત્રથી કાળો, ભયંકર વિષધર સર્પ પુષ્પમાળા બની ગયો છે.’

સ્વર્ગની સુંદરીએ કર્મણની સામે જોઈને કહ્યું : ‘હે કર્મણ, આ પુષ્પમાળા તારા ગળામાં પડતાં જ સર્પ થઈ જશે. અને તને દંશ દેતાં ક્ષણવારમાં તારું મોત થશે. જો એવું થાય તો દંઢપ્રતા પર વૈધવ્યનું દુઃખ આવી પડે. માટે મેં તેને પુષ્પમાળા પહેરાવતી રોકી છે. પરંતુ હવે તમે બન્ને તમારું કલ્યાણ ઈચ્છતાં હો તો દંઢપ્રતાની ક્ષમા માગી લો. તેમજ આજ પછી ક્યારેય પણ તેને ન સતાવવાની પ્રતિજ્ઞા લઈ લો. દંઢપ્રતાને પૂર્વવત માન આપવાનું શરૂ કરો. તમારા બન્નેની ભલાઈ એમાં જ છે.’

કર્મણ અને તેની નવી સ્ત્રી આશ્ચર્ય પામી ઊઠ્યાં. બન્નેએ તરત જ દંઢપ્રતાની ક્ષમા માગી અને દંઢપ્રતાને હવે પછી ન સતાવવાની તથા પૂર્વવત માન આપવાની પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી.

સ્વર્ગની દેવી તરત જ અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

કર્મણ જેવો દંઢપ્રતાના ચરણમાં નમવા ગયો ત્યારે દંઢપ્રતાએ તેને ઊભો કર્યો.

કર્મણ, દંઢપ્રતા અને નવી સ્ત્રીની આંખોમાંથી આંસુ સરી પડ્યાં. કર્મણ તથા નવી સ્ત્રી વારંવાર દંઢપ્રતાની ક્ષમા માગતાં રહ્યાં.

તે દિવસથી કર્મણ, તેની નવી સ્ત્રી તથા તેના પરિવારે જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો. ત્યાર પછી દંઢપ્રતાનું જીવન સુખમાં વીતવા લાગ્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૫

ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ નગરી મથુરામાં રણકેતુ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. મથુરાનગરી શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તથા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના પુનિત ચરણોથી પાવન થયેલી ધરતી હતી. મહારાજા રણકેતુના કુશળ રાજસંચાલનને કારણે નગરીની પ્રજા સુખી અને નિર્ભય હતી. કોઈપણ સ્થાને દુઃખનો પરિતાપ જોવા મળતો નહોતો.

મથુરાનગરી દર્શનીય અને દૈદિધ્યમાન હોવાના કારણે પરગામના લોકો, પ્રવાસીઓ, વટેમાર્ગુઓ વગેરે આ નગરીની ભવ્યતા જોતાં જ સૌ કોઈ મોંમાં આંગણાં નાંખી જતું અને અપાર હર્ષ અનુભવતા હતા.

મહારાજા રણકેતુની પ્રજાવત્સલ રાજવી તરીકે સુવાસ ચોમેર ફેલાયેલી હતી. પ્રજાકલ્યાણની ઉચ્ચ ભાવનાને મૂર્ત કરવા મહારાજા રણકેતુ વિવિધ યોજનાઓ મંત્રીઓના સહયોગથી ઘડતા હતા અને એ કલ્યાણકારી નગરીની બજારો, માર્ગો વગેરે સુવ્યવસ્થિત હતાં. નગરીમાં ઉદ્યાનોની રચના કરવામાં આવી હતી.

મહારાજા રણકેતુને ગુણવર્મા નામનો એક લઘુબંધુ હતો. ગુણવર્મા જૈનધર્મનો દૃઢ અનુરાગી હતો. નિત્ય શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની સેવાપૂજા, દર્શન તથા શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ પણ કરતો હતો.

એક દિવસ મહાદેવીએ મહારાજા રણકેતુને કહ્યું : ‘હે સ્વામી, આપનો લઘુબંધુ નગરીમાં અપૂર્વ લોકપ્રિયતા ધરાવે છે. તેણે નગરજનોનો પ્રેમ સંપાદન કર્યો છે. આથી મારા અંતરમાં એક પ્રશ્ન ઊભો થયો છે.’

‘દેવી, મને તારા હૈયાની વાત જણાવ...’ રણકેતુએ પૂછ્યું.

‘સ્વામી, છેલ્લા કેટલાક દિવસોથી મનમાં એવું થયા કરે છે કે આપના નાનાભાઈ કોઈ દિવસે આપને રાજ્યભ્રષ્ટ કરીને રાજ્ય હસ્તગ્રસ્ત કરી લેશે. રાજ્યનું હરણ કરે એવો પોતાનો ભાઈ હોય તો પણ તેને શત્રુ તરીકે જ ગણવો જોઈએ. કહ્યું છે કે સમાન પ્રયોજનવાળા, સમાન સામ્રાજ્યવાળા, રહસ્યને જાણનારા, લીધેલા કામની પાછળ પડનારા અને અર્ધ રાજ્ય લઈ લેનારા મિત્રને પણ જે રાજા ન હોય, તે પોતે જ હણાય છે.’

મહારાજ રણકેતુએ કહ્યું : ‘પ્રિયે, તું તારા અંતરમાંથી આ વાતને કાઢી નાખ. કારણ કે અમારા બન્ને ભાઈઓ વચ્ચે અતિ ગાઢ પ્રેમ છે. તે મારી સામે આવું કૃત્ય કરશે નહિ એની પૂરી ખાતરી છે. મારે તેની સાથે શત્રુતા કરવી ઉચિત નથી. સંસારમાં ભાઈ મળવો દુર્લભ છે. કહ્યું છે કે દરેક દેશમાં સ્ત્રી હોય છે અને પુત્ર દેખાય છે. પણ તેવા દેશને હું જોતો નથી કે જ્યાં સહોદર ભાઈ હોય. એટલે મા જણ્યો ભાઈ મળવો મુશ્કેલ છે.’

મહાદેવીએ કહ્યું : ‘સ્વામી, એવી વાતો કરવાની રહેવા દો. આવા વિચારોમાં તલ્લીન રહેશો તો રાજ્યસિંહાસન હાથમાંથી કેવી રીતે જતું રહેશે તેની જાણ પણ નહિ થાય. જો એકવાર રાજ્યનો કારભાર હાથમાંથી જતો રહ્યો પછી કશુંય થઈ શકશે નહિ. આપને તો આપના પુત્રનું ભાવિ વિચારવું જોઈએ. આપનો પુત્ર રાજગાદી પર હેમખેમ બેસી શકે તે માટે મંથન કરવું જોઈએ.’

મહાદેવીનાં વચનો સાંભળીને મહારાજ રણકેતુ વિચારમાં પડી ગયો. અને તરત જ લઘુબંધુ ગુણવર્માને હદપાર કરવાનો આકરો નિર્ણય લઈ લીધો. મહાદેવી સ્વામીના નિર્ણયથી અતિ ખુશ થઈ.

મહારાજ રણકેતુએ તરત જ સેનાપતિને બોલાવ્યો અને આજ્ઞા આપી : ‘સેનાપતિ, અત્યારે જ તમે ગુણવર્માના ભવન પર જાઓ અને તેને રાજ્યની હદપાર કરી આવો.’

સેનાપતિ તો મહારાજની આવી આજ્ઞા સાંભળીને આશ્ચર્ય પામ્યો. તેણે પૂછ્યું : ‘મહારાજ, યુવરાજ ગુણવર્માને આવી સજા શા માટે ?’

‘સેનાપતિ, કારણ જણાવશો નહિ, માત્ર એને રાજાજ્ઞા સંભળાવી દેજો. તમારે પણ કારણ જાણવાની જરૂર નથી. તમે રક્ષકો સાથે તેના ભવન પર અત્યારે જ જાઓ અને હદપાર કરી આવો.’

સેનાપતિ કશું બોલ્યો નહિ. મસ્તક નમાવીને રાજાજ્ઞાનું પાલન કરવા રાજભવનથી બહાર નીકળીને થોડા રક્ષકો સાથે યુવરાજ ગુણવર્માના ભવન પર આવ્યો. એ સમયે ગુણવર્મા પોતાના ખંડમાં વિશ્રામ કરી રહ્યો હતો.

સેનાપતિ ગુણવર્મા પાસે આવ્યો અને કહ્યું : ‘યુવરાજશ્રી, મહારાજાએ આજ્ઞા ફરમાવી છે.’

‘શી આજ્ઞા...?’ યુવરાજે પૂછ્યું.

‘યુવરાજશ્રી, કહેતાં જીભ ઊપડતી નથી. આપના જેવા દયાળુ, ધર્મનિષ્ઠ અને લોકપ્રિય ભાઈ માટે મહારાજાએ આવી આજ્ઞા કેમ ફરમાવી હશે ?’ સેનાપતિની આંખમાં ઝળઝળિયાં આવી ગયાં.

યુવરાજ ગુણવર્મા પોતાના આસન પરથી ઊભો થયો અને સેનાપતિ પાસે આવ્યો. સેનાપતિના ખભા પર હસ્ત રાખીને કહ્યું : ‘સેનાપતિ, આપ તો મારા વડીલ સમા છો. મોટાભાઈએ જે આજ્ઞા આપી હોય તેનું સત્વર પાલન કરો. એમણે મારા માટે કંઈ કહ્યું છે ?’

સેનાપતિએ મસ્તક હલાવ્યું.

‘તો પછી મારા વડીલબંધુએ જે આજ્ઞા કરી હોય તે જણાવો. જો તેઓએ મારું મસ્તક માગ્યું હોય તો તમે મારું મસ્તક વધેરી નાખો.’

‘ના... ના... ના... યુવરાજશ્રી, એવું કહ્યું નથી...’

‘તો પછી જે આજ્ઞા તમને જણાવી હોય તે કહી દો. હું મારા વડીલબંધુનો આદેશ અક્ષરશઃ પાળીશ. એમની આજ્ઞામાં મારું હિત જ સમાયેલું હશે. તેઓ મને ખૂબ સ્નેહ કરે છે.’

યુવરાજના શબ્દો સાંભળીને સેનાપતિનું કઠણ હૃદય પણ પળવાર માટે દ્રવિત થઈ ગયું.

સેનાપતિએ ગુણવર્માને કહ્યું : ‘યુવરાજશ્રી, મહારાજાએ આપને હૃદયાર્થ કર્યા છે.’

યુવરાજ ગુણવર્મા આછું હસ્યો અને કહ્યું : ‘સેનાપતિ, ચાલો. હું તૈયાર જ છું. હું આ પળે જ રાજ્યનો ત્યાગ કરીશ. વડીલબંધુનો આદેશ મારા માટે મૂલ્યવાન છે.’

સેનાપતિએ કહ્યું : ‘યુવરાજશ્રી, મહારાજાની આજ્ઞા પાછળનું કારણ જાણવાની ઉત્કંઠા થતી નથી ?’

‘સેનાપતિ, મારે કારણ શા માટે જાણવું જોઈએ ? તેઓએ આદેશ આપ્યો છે તે પાછળ મારું હિત જ હશે. મેં તો મારું જીવન એમને સમર્પિત કરી દીધું છે. મારે શા માટે કારણ જાણવાની ઈચ્છા રાખવી જોઈએ ?’

સેનાપતિ યુવરાજના શબ્દો સાંભળીને ગદ્ગદિત થઈ ગયો. અને મનોમન યુવરાજને વંદવા લાગ્યો.

‘ચાલો સેનાપતિ... હવે વિલંબ કરવો ઉચિત નથી. આપ મહારાજાના આદેશનું પાલન કરો...’ કહીને યુવરાજ ગુણવર્મા પોતાના આસન પરથી ઊભો થઈ જઈને ચાલવા લાગ્યો.

ત્યાં સેનાપતિએ કહ્યું : ‘યુવરાજશ્રી, સાથે કોઈ વસ્તુ લેવી નથી ?’

યુવરાજ ગુણવર્મા આછું હસ્યો અને કહ્યું : ‘જે મારું નથી એને લઈ જઈને શું કરું ? ચાલો...આપણે નીકળી જઈએ...’

તરત જ યુવરાજ ગુણવર્મા સેનાપતિની સાથે નીકળી પડ્યો. બન્ને રથમાં બેસીને આગળ વધ્યા.

એક પ્રહર બાદ રાજ્યની હદ પૂરી થતી હતી ત્યાં બન્ને આવી પહોંચ્યા. સેનાપતિએ રથ ઊભો રખાવ્યો. રથમાંથી સેનાપતિ અને યુવરાજ ગુણવર્મા ઊતર્યા.

યુવરાજે કહ્યું : ‘સેનાપતિ, આપ નીકળો આપને નગરીમાં પહોંચતા સમય લાગશે.’

સેનાપતિ ગળગળો બની ગયો અને કહ્યું : ‘યુવરાજશ્રી, આપને ક્યા અપરાધની સજા ફરમાવવામાં આવી છે તે હું જાણતો નથી. પરંતુ આપની મહારાજા પ્રત્યેની ભક્તિ જોઈને ધન્યતા અનુભવું છું. હું આપને આ રીતે એકલા છોડીને જતાં જીવ ચાલતો નથી. પરંતુ રાજજ્ઞાનું પાલન કર્યા વિના પણ છૂટકો નથી.’

યુવરાજે કહ્યું : ‘સેનાપતિ, આપ મનને શાંત કરો. મારા વડીલબંધુએ આપને જે કાર્ય સોંપ્યું તે પાછળ કોઈ શુભ હેતુ જ હશે. આપ મારી જરાય ચિંતા કર્યા વગર નગરી તરફ જાઓ. મહારાજા તથા મહાદેવીને મારાં વંદન કહેજો. અને મારાથી કોઈ અપરાધ થયો હોય તો ક્ષમા માગી લેજો.’

સેનાપતિની આંખમાં આંસુ ઊમટી પડ્યાં. તે વધુ વાર ન રોકાતાં રથમાં બેસીને નગરી તરફ રવાના થયો.

આ સમયે વર્ષાકાળ હતો. યુવરાજ ગુણવર્મા નિરાપદ સ્થાન શોધવા લાગ્યો. એકાદ ઘટિકા સુધી આમતેમ ફર્યા બાદ એક ગુફા જોવામાં આવી. તેણે ગુફામાં તપાસ કરી અને રહેવા જેવું સ્થાન લાગ્યું એટલે ત્યાં રહીને ફળફૂલ વડે પોતાનું જીવન પસાર કરવા લાગ્યો.

યુવરાજ ગુણવર્મા નિત્ય શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરતો હતો. જ્યારે તે નગરીમાં હતો ત્યારે પણ નવકાર મંત્ર અને ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો. આ ધાર્મિક ક્રિયા તેણે ગુફામાં પણ ચાલુ રાખી.

યુવરાજ ગુણવર્મા જંગલમાં જઈને ફળફૂલ શોધીને પેટ ભરતો હતો. બાજુમાં જ સરિતા વહેતી હતી. વહેતી સરિતાનું મીઠું જળ પી લેતો અને દિવસો પસાર કરવા લાગ્યો.

ગુણવર્મા પ્રાતઃકાળે જ ધર્મ આરાધના કરતો હતો. ભક્તામર સ્તોત્રની આડત્રીશમી અને ઓગણચાલીશમી ગાથાની આરાધના વિશિષ્ટ રીતે કરતો હતો.

વલગતુઙ્ગગજગર્જિતભીમનાદ-
માજ્ઞૈ બલં બલવતામપિ ભૂપતિનામ્ ।
ઉદ્ધદ્દિવાકરમયૂખશિખાપવિદ્ધં
ત્વત્કીર્તનાત્ તમ ઈવાશુ ભિદ્દામુપૈતિ ॥૩૮॥
કુન્તાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ-
વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ।
યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા
સ્વત્પાદપદ્મજવનાશ્રયિણો લભન્તે ॥૩૯॥

યુવરાજ ગુણવર્મા ભક્તામર સ્તોત્રની આડત્રીશમી અને ઓગણચાલીશમી ગાથાનું વિશિષ્ટ રીતે સાધના કરતો હતો. તેના પ્રભાવે એક દિવસ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રસન્ન થયાં. અને ગુણવર્માને કહ્યું : ‘વત્સ, તું વર માગ...’

યુવરાજ ગુણવર્માએ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘મને રાજ્ય અપાવો...’
શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીએ ‘તથાસ્તુ’ કહીને અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

આમ ને આમ પંદરેક દિવસ પસાર થઈ ગયા. ગુણવર્મા ધર્મધ્યાનમાં દિવસો વીતાવી રહ્યો હતો.

જ્યારે આ તરફ મહારાજા રણકેતુ પોતાના કોઈ દુશ્મન રાજા પર ચડાઈ કરવા નીકળ્યો. તેણે પોતાની સાથે વિશાળ સેના લીધી હતી. સૈન્ય સાથે આગળ વધતા રાજા રણકેતુએ રાત્રિકાળ શરૂ થતાં જ્યાં ગુણવર્મા ગુફામાં પોતાના દિવસો પસાર

કરતો હતો ત્યાં પડાવ નાખ્યો.

મહારાજ રણકેતુ પડાવની બહાર બેઠા હતા ત્યારે તેની દૃષ્ટિમાં ગુણવર્મા દેખાયો. એટલે તરત જ વિચાર કરવા લાગ્યો કે ‘મારો સાચો શત્રુ તો અહીં જ છુપાઈને નિવાસ કરે છે. ભવિષ્યમાં તે મારી રાજગાદી પચાવી જશે. મારે તેનો નાશ કરવો જ ઉચિત છે.’

રાજા રણકેતુ આવેશમાં આવી ગયો અને વહેલી સવારે ગુણવર્માને યમસદને પહોંચાડી દેવાનો વિચાર કર્યો. રાજા રણકેતુ પડાવમાં પોતાની શય્યા પર પડ્યો પરંતુ તેને નિદ્રા આવતી નહોતી. મનમાં એક જ વિચાર ધૂમી રહ્યો હતો કે ક્યારે પ્રાતઃકાળ થાય અને મારા દુશ્મન ગુણવર્માને હણાવી નાખું !

રાજા રણકેતુએ જેમતેમ કરીને રાત્રિ પસાર કરી. પ્રાતઃકાળ થતાં તેણે સેનાપતિને બોલાવ્યો અને આજ્ઞા આપી કે ‘સેનાપતિ, અત્યારે જ સામેની ગુફા ફરતો ઘેરો નાંખો અને અંદર રહેલા દુશ્મનને ખત્મ કરી નાંખો.’

સેનાપતિએ તરત જ પોતાના સૈન્યને ગુફા ફરતો ઘેરો ઘાલવાની આજ્ઞા કરી. ગુફાની ફરતે સૈન્ય ગોઠવાઈ ગયું હતું. અને શોરબકોર કરતું હતું. સૈન્યનો અવાજ સાંભળીને ગુફામાં રહેલા ગુણવર્માને થયું કે બહાર શું કોઈ શિકારી અવાજ કરતો હશે ? શું હશે ?

ગુણવર્માએ ગુફાની બહાર દૃષ્ટિ કરી તો જોયું કે આ તો મારા વડીલબંધુનું સૈન્ય છે. ભાઈનું સૈન્ય પોતાનો વધ કરવા માટે આવી રહ્યું છે તેવું ગુણવર્માને મનમાં થયું.

ગુણવર્મા ગુફાના એક આસન પર બેસીને ભક્તામર સ્તોત્રની આડત્રીશમી તથા ઓગણચાલીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. થોડીવાર સુધી સ્મરણ કરીને તે ઊભો થયો. તેની પાસે કોઈ શસ્ત્ર હતું નહિ આથી તેણે ગુફામાં રહેલી વૃક્ષની એક જાડી ડાળી લઈને બહાર આવ્યો અને ક્ષણવારમાં વડીલબંધુના સૈન્યમાં

ધૂમી વળ્યો. શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીના પ્રભાવથી રાજા રણકેતુનું સૈન્ય અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગયું. નિરભ્રમાં ગુણવર્માનો જય જયકાર થયો અને તેના ગળામાં પુષ્પમાળા પડી.

ગુણવર્માની દષ્ટિ વડીલબંધુ મહારાજા રણકેતુ પર પડી અને તરત જ તે રણકેતુ રાજા તરફ દોડ્યો અને દંડવત્ પ્રણામ કર્યા. રણકેતુ પોતાના નાનાભાઈની વિનમ્રતા જોઈને ભાવવિભોર બની ગયો. એની આંખમાંથી આંસુ ઊભરાઈ આવ્યાં. ગુણવર્મા પણ રડી પડ્યો. બન્ને ભાઈઓ એકબીજાને ભેટી પડ્યા.

ફળવાળાં વૃક્ષો નમે છે, કુળવાન મનુષ્યો નમે છે, સૂકું લાકડું અને મૂર્ખ નમતાં નથી. અને કોઈની સેવા કરતાં નથી. ડાંગર ભાર વડે, મેઘ પાણી વડે, વૃક્ષો ફળના ભારથી અને સત્પુરુષો વિનયથી નમે છે, પરંતુ કોઈના ભયથી નમતા નથી.

મહારાજા રણકેતુ પોતાના નાનાભાઈના વિનયથી ક્ષોભ પામ્યો હતો. રણકેતુને પોતાના હાથે થયેલા અપરાધનો પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો.

રાજા રણકેતુ પોતાના નાનાભાઈને નગરીમાં લઈ આવ્યો. રણકેતુને સંસાર પર વૈરાગ્ય આવ્યો. રણકેતુએ મહામંત્રી સહિત અન્ય અધિકારીઓ સાથે વાત કરીને રાજગાદી ગુણવર્માને સોંપવાનો નિર્ણય કર્યો.

અને એક દિવસ શુભ મુહૂર્તે રાજા રણકેતુના હાથે જ ગુણવર્માનો રાજ્યાભિષેક થયો. નગરીમાં ઉત્સવ ઊજવવામાં આવ્યો હતો.

રાજા રણકેતુએ વનની વાટ પકડીને સાત્ત્વિક જીવન જીવવા લાગ્યો. આમ શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીનું વરદાન સત્ય ઠર્યું.

આ તરફ મહારાજા ગુણવર્માએ પ્રજાનું સારી રીતે પાલન કર્યું. નગરીમાં પ્રજાવત્સલ રાજવી તરીકેની નામના સંપાદન કરી જીવનની અંતિમ ક્ષણો સુધી તેણે શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠની આરાધના કરીને જીવનને સાર્થક કર્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૬

તામ્રલિપ્તી નામની એક અતિ સમૃદ્ધ અને દર્શનીય નગરી હતી. આ નગરીનાં ભવનો દર્શનીય અને ભવ્ય હતાં. બજારો, માર્ગો તથા ઉદ્યાનો પણ મનને ગમે તેવાં હતાં.

આ નગરીમાં ધનાવહ નામના શ્રેષ્ઠી રહેતા હતા. એમની પેઢી બજારમાં આવેલી હતી. ધનાવહ શ્રેષ્ઠીની પેઢી ધમધોકાર ચાલતી હતી. ધનાવહ શ્રેષ્ઠી જૈનધર્મના આરાધક હતા.

એકવાર આ નગરીમાં આચાર્યશ્રી જિનેશ્વરસૂરિ વિહાર કરતા પધાર્યા. આચાર્ય ભગવંતની પધરામણી નગરીમાં થઈ છે તે સમાચાર જાણીને ધનાવહ શેઠ એમનાં દર્શને ગયા.

ધનાવહ શેઠે આચાર્ય ભગવંતનાં દર્શન કર્યા અને આચાર્યશ્રીનું પ્રવચન સાંભળવા બેસી ગયા.

આચાર્યશ્રી જિનેશ્વરસૂરિ ઉપસ્થિત ધર્મીજનોને કહી રહ્યા હતા કે દર્શન એક દીવડો છે. એ દીવડાના પ્રકાશની પાંખે ચડીને ઊડનારાઓ જ્ઞાનરૂપી અમૃતનો અમરકુંભ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જ્ઞાનરૂપી અમૃત પ્રાપ્ત કરીને જન્મ, જરા અને મૃત્યુ પર વિજય મેળવી શકાય છે. એને એવું શુદ્ધ જ્ઞાન માત્ર વાણીથી, પઠનપાઠનથી પ્રાપ્ત થતું નથી. સંસારમાં એવા અનેક વિદ્વાનો હોય છે કે જે સત્યને અસત્ય અને અસત્યને સત્ય ઠરાવી શકે છે. પરંતુ સત્યને સત્યરૂપે, અસત્યને અસત્યરૂપે, નાશવંતને તથા અવિનાશને એના સ્વરૂપે નિહાળ્યા વગર વિશુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું અશક્ય છે. આ માટે દર્શન અર્થાત્ વિશુદ્ધ દૃષ્ટિશક્તિની જરૂર હોય છે. અંતરદૃષ્ટિ એ જ દર્શનનો દીવો છે. સમ્યગ્ દર્શન વગર સમ્યગ્ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. અને જ્ઞાનની આરાધના વગર કોઈ કાળે જન્મ-મૃત્યુ પર વિજય મેળવી શકાતો નથી.'

‘પ્રત્યેક જીવનું ધ્યેય ભવ ભ્રમણ અર્થાત્ જન્મ-મરણના

ફેરામાંથી મુક્ત થવાનું જ હોય છે. વિશુદ્ધ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અર્થે આત્માને રૂંધી રહેલા અજ્ઞાનરૂપી અંધકારનાં વાદળદળો વિખેરવાનો ભારે શ્રમ કરવો પડે છે. આરાધકનું અંતર ખરેખર સ્વચ્છ હોય અથવા શ્રદ્ધા અને ઉત્સાહથી સભર હોય તો તે અવશ્ય અજ્ઞાનરૂપી તિમિરને દૂર કરી શકે છે. અનંત જન્મોના આ અંધારાને ઉલેચવા માટે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની વાણી સહાયક બને છે. સર્વત્યાગના પંથે વિચરતા મુનિવરોનો સત્સંગ પ્રેરણાનાં પીયૂષ આપે છે. તપ, અહિંસા અને દર્શનના યોગબળે વિશુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.’

આચાર્ય ભગવંતે ઉપસ્થિત સમુદાયને વિશુદ્ધ જ્ઞાન કઈ રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય તેની આછી રૂપરેખા સમજાવીને પ્રાતઃકાળમાં ભક્તિભાવથી શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના દર્શન કરવા તથા ગુરુને વંદન કરવા એ શ્રાવકનો આચાર છે, તે જણાવ્યું.

આચાર્યશ્રી જિનેશ્વરસૂરિએ કહ્યું : ‘માનવીએ પોતાના કલ્યાણ માટે આ જીવનમાં શું કરવું જોઈએ ? તેનો ઉત્તર જ્ઞાની ભગવંતોએ આ પ્રમાણે જણાવ્યો છે. સહુથી પ્રથમ તો તેણે દેવેન્દ્રો દ્વારા પૂજ્ય એવા તીર્થંકર ભગવંતોને ચિત્તની શુદ્ધિપૂર્વક નમસ્કાર કરવા જોઈએ. પછી જેનાં ચરણો ભવ્યાત્માઓ વડે વંદનીય છે તેવા મુનિ ભગવંતોની સેવા કરવી જોઈએ. અને તેમના મુખેથી શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં વચનો સાંભળવાં જોઈએ. વિશેષમાં શીલ પાળવું જોઈએ. નિર્મળ તપ કરવું જોઈએ. પંચ પરમેષ્ઠીનું શુદ્ધ ભાવથી ધ્યાન ધરવું જોઈએ. અને બાર પ્રકારની ભાવના ભાવવી જોઈએ.’

આચાર્ય ભગવંતે વિશેષમાં કહ્યું : ‘હે ધર્મીજનો, આ કર્તવ્યોની સાથે અભયદાનને પણ ભૂલી જવાનું નથી. કારણ કે જીવોને અભયદાન આપવાથી અનંત આત્માઓએ દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તીના ભોગો ભોગવીને અનંત શિવસુખની પ્રાપ્તિ કરેલી છે.’

‘ધર્મ આરાધનામાં તપનું જેટલું મહાત્મ્ય છે તેટલું અહિંસાનું

પાલન જરૂરી છે. અહિંસાના પાલનથી વૈરવૃત્તિ પર અંકુશ આવે છે. હૈયામાં સમતાભાવ જાગૃત થાય છે. એ સિવાય અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર ઉલેચવામાં અહિંસાનું પાલન ખૂબ જ જરૂરી બને છે. જૈનદર્શને સ્થૂળ અહિંસાનો વિચાર નથી કર્યો. મનથી, વચનથી અને કર્મથી પણ હિંસા ન થાય એટલી સૂક્ષ્મતા દર્શાવી છે. અહિંસા એ કાયરતા નથી પરંતુ પુરુષાર્થ અને વીરતાની અંતિમ દશા છે. પ્રત્યેક જીવોને અભય આપવાનો પુરુષાર્થ સેવાવો જોઈએ. અન્યના પ્રાણ હણીને પોતાના પ્રાણ બચાવે છે, તે થોડા દિવસને માટે જ થાય છે, કારણ કે બીજાના પ્રાણોનો નાશ કરીને તે ખરેખર પોતાનો જ નાશ કરે છે.’

આચાર્ય ભગવંતશ્રી જિનેશ્વરસૂરિજીનું પ્રભાવક પ્રવચન સાંભળીને ધનાવહ શ્રેષ્ઠીએ ત્યાં જ પ્રતિજ્ઞા લીધી કે નિરપરાધી જીવને હણવો નહિ અને હણાવવો નહિ. એ સિવાય બીજા કેટલાંક વ્રત-નિયમો ધારણ કર્યા. તેમજ નિત્ય શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનાં દર્શન, સેવા, પૂજા, પંચ પરમેષ્ઠિનું તથા ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠનું સ્મરણ આરંભ્યું.

દિવસો વીતવા લાગ્યા.

ધનાવહ શેઠ નિત્ય ધર્મ આરાધના કરતા હતા.

એક દિવસ ધનાવહ શેઠે વેપાર અર્થે સિંહલદ્વીપ જવાનો વિચાર કર્યો. તેમણે વિવિધ કરિયાણાથી ભરપૂર એવાં પાંચ વહાણો તૈયાર કર્યા.

શુભ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે ધનાવહ શેઠ પાંચ વહાણ કરિયાણા વગેરે સામગ્રીથી ભરીને સિંહલદ્વીપ તરફ જવા રવાના થયા. વિરાટકાય વહાણોએ સાનુકૂળ પવનના કારણે ગતિ પકડી. થોડા દિવસોમાં ધનાવહ શેઠનાં પાંચેય વહાણો સિંહલદ્વીપના કિનારે આવી પહોંચ્યાં. ત્યાં વેપાર કરતાં ધનાવહ શેઠે અઢળક લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી.

ધનાવહ શેઠને સિંહલદ્વીપમાં એક માસ જેવો સમય થઈ ગયો. વેપારમાં પુષ્કળ કમાયા હતા. એમણે ત્યાંથી વિવિધ સામગ્રીઓ ખરીદીને પાંચેય વહાણો ભરી દીધાં હતાં.

અને એક દિવસ ધનાવહ શેઠ પોતાના વતન ભણી જવા માટે નીકળી પડ્યા.

વહાણોએ ગતિ પકડી.

એક દિવસ પસાર થઈ ગયો.

ત્યાં બીજે દિવસે પાંચેય વહાણો સમુદ્ર વચ્ચે થંભી ગયાં. ધનાવહ શેઠને આશ્ચર્ય થયું. તેણે તરત જ વહાણના મુખ્ય નાવિકને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું : ‘નાવિક, આપણાં વહાણો એકાએક કેમ થંભી ગયાં ?’

‘શેઠજી, આપ જાણતા નહિ હો. અહીં એક વિકરાક્ષી નામની દેવી રહે છે. તે દેવીએ આપણાં વહાણોને રોકી રાખ્યાં છે. જો તેને ભોગ આપીશું તો જ આપણાં વહાણોને આગળ ચાલવા દેશે.’

ધનાવહ શેઠે કહ્યું : ‘નાવિક, કોઈપણ પશુનું બલિદાન મારાથી આપી શકાશે નહિ. હું કોઈપણ જીવનો ઘાત કરાવવા ઈચ્છતો નથી. મેં પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી છે.’

મુખ્ય નાવિક ધનાવહ શેઠના શબ્દો સાંભળીને ભય પામી ગયો. તેણે કહ્યું : ‘શેઠજી, તો પછી આપણા પર સંકટ ઘેરાશે. જો પશુનું બલિદાન આપીશું નહિ તો દેવી આપણું બલિદાન લેશે.’

ધનાવહ શેઠે મક્કમ સ્વરે કહ્યું : ‘નાવિક, ભલે ગમે તેવી પરિસ્થિતિ આવી પડે પરંતુ પશુનું બલિદાન તો મારાથી નહીં જ આપી શકાય.’

મુખ્ય નાવિક મૂંઝાયો.

ત્યાં તો આકાશ કાળાં ભમ્મર વાદળોથી એકાએક ઘેરાઈ

ગયું. અને તોફાની પવન શરૂ થયો. મુખ્ય નાવિક તરત જ સમજી ગયો કે શેઠજીએ પશુ બલિદાન ન આપવાની હઠ પકડી છે તેથી વિકરાક્ષીદેવી રોષે ભરાઈ છે હવે તો આ તોફાનમાંથી બચવું અશક્ય છે.

પાંચેય વહાણો તોફાની પવનના કારણે હાલકડોલક થવા લાગ્યાં. વહાણો પરના બધા ખલાસીઓ ભારે ભયભીત બની ઊઠ્યા.

ત્યારે આ તરફ ધનાવહ શેઠ પોતાના ખંડમાં આવ્યા અને ભક્તામર સ્તોત્રની ચાલીશમી ગાથાનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્મરણ કરવા માંડ્યું.

અમ્ભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનકચક-

પાઠીનપીઠભયદોલ્વણવાડવાગ્નૌ ।

રક્તરક્ત શિખર સ્થિતયાનપાત્રા-

આસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥૪૦॥

ધનાવહ શેઠ ભક્તામર સ્તોત્રની ચાલીશમી ગાથાના સ્મરણમાં લીન બની ગયા. ધનાવહ શેઠને સમુદ્રી તોફાનનું પણ ભાન રહ્યું નહોતું. એમની એકાગ્રતા પ્રશંસનીય હતી.

જ્યારે પાંચેય વહાણોના ખલાસીઓ ભયભીત બનીને આમતેમ વહાણમાં દોડી રહ્યા હતા. શેઠના ખંડ પાસે નાવિક તથા કેટલાક ખલાસીઓ ઊભા હતા અને વિચારી રહ્યા હતા કે આવી સંકટભરી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ છે અને શેઠ ધ્યાનમાં બેસી ગયા છે. સહુને આશ્ચર્ય થતું હતું. ત્યાં તો ભયંકર ગર્જનાઓ થવા લાગી... મુશળધાર. વર્ષા શરૂ થઈ... વીજળીના ચમકારા થવા લાગ્યા.

પરિસ્થિતિ ઉત્તરોત્તર બગડતી જતી હતી.

મુખ્ય નાવિક અને ખલાસીઓએ ધ્યાનસ્થ બનેલા ધનાવહ શેઠની સામે જોઈને કહ્યું : ‘શેઠજી, અત્યારે હઠ કરવાનો સમય

નથી. આપના અને અમારા બધાના પ્રાણ સંકટમાં આવી ગયા છે. માટે પરિસ્થિતિને અનુલક્ષીને દીર્ઘદષ્ટિ વાપરો, વિકટાક્ષીદેવીને ભોગ આપો. અને સર્વનું રક્ષણ કરો. માનવી પોતાનો જીવ બચાવવા કંઈ પણ કરે તેમાં દોષ લાગતો નથી....’

મુખ્ય નાવિકની વારંવારની વિનવણી છતાં ધનાવહ શેઠ પોતાના ધ્યાનમાંથી ચલિત થયા નહિ. તેઓ તો ભક્તામરની ચાલીશમી ગાથાનું અંતઃકરણપૂર્વક સ્મરણ કરતા રહ્યા.

ભક્તામરની ચાલીશમી ગાથાના પ્રભાવથી વિકટાક્ષીદેવીની સર્વ શક્તિઓ નષ્ટ પામી.

ત્યાં તો વિકટાક્ષીદેવી પ્રકટ થઈને ધનાવહ શેઠને કહેવા લાગી, ‘હે શેઠ, હું તમારી ધર્મભાવનાથી પ્રસન્ન થઈ છું. તમે વરદાન માગો.’

ધનાવહ શેઠે આંખો ખોલી અને દેવીને વંદન કર્યા પછી કહ્યું : ‘હે દેવી, જો આપ ખરેખર મારા પર પ્રસન્ન થયાં હો તો આજથી નિર્દોષ પશુઓનું બલિદાન લેવાનું છોડી દો. આ સિવાય મારી કોઈ માંગણી નથી. અમૃતનું ભોજન કરનારને પાપના કારણરૂપ પશુવધનો નિરર્થક અભિલાષ કરવો ઠીક નથી.’

વિકટાક્ષીદેવીએ ધનાવહ શેઠની માંગણીનો સ્વીકાર કર્યો. દેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગઈ.

પછી ધનાવહ શેઠનાં પાંચેય વહાણો સમુદ્રમાં સડસડાટ ચાલવા લાગ્યાં. મુખ્ય નાવિક અને વહાણોના ખલાસીઓને આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

થોડા દિવસો પછી ધનાવહ શેઠનાં વહાણો સ્તંભન તીર્થે નાંગર્યાં. તીર્થયાત્રા કરીને ધનાવહ શેઠ થોડા દિવસો બાદ પોતાની નગરીમાં આવી પહોંચ્યા.

ધનાવહ શેઠે અઢળક દ્રવ્ય વાપરીને શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીનો ગગનચૂંબી જિનપ્રાસાદ રચ્યો. અને તેમાં શ્રી ચક્રેશ્વરીદેવીની પ્રતિમા

પધરાવી.

ધનાવહ શેઠ જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી શ્રી આદિનાથ પ્રભુની સેવા-પૂજા, આરાધના, ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરતા રહ્યા અને પોતાનું જીવન સાર્થક બનાવ્યું.

કથાક્રમાંક - ૨૭

ઉજ્જયિનીનગરી સમૃદ્ધ અને દર્શનીય હોવાથી પરગામના લોકો, પ્રવાસીઓ અને વટેમાર્ગીઓની અવરજવર હંમેશાં રહેતી હતી. મહારાજા રાજશેખરના કુશળ રાજ્યસંચાલનને કારણે નગરીની પ્રજા સુખી અને ભયમુક્ત હતી. કોઈ ઠેકાણે દુઃખનો પરિતાપ જોવા મળતો નહોતો. મહારાજા રાજશેખર મહાપરાક્રમી, આરોગ્યનિષ્ઠ અને પ્રજાવત્સલ રાજવી હતો. પ્રજાકલ્યાણની ઉચ્ચ ભાવનાને મૂર્ત કરવા મહારાજા રાજશેખર મંત્રીઓ સાથે બેસીને વિવિધ કલ્યાણકારી યોજનાઓ ઘડતો હતો. અને એ યોજનાઓનો તત્કાળ અમલ થાય તે માટે સુયોગ્ય પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો હતો.

મહારાજા રાજશેખરની પટ્ટરાણી વિમળા રાજહંસ નામના તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપીને સ્વર્ગે સીધાવી ગઈ હતી. આથી મંત્રીઓ તથા સ્નેહીઓના અતિ આગ્રહથી મહારાજાએ કમળા નામની રાજકન્યા સાથે વિવાહ કર્યા અને કમળા મહાદેવીનું સ્થાન શોભાવા લાગી.

મહાદેવી કમળાને પણ એક પુત્ર જન્મ્યો. તેનું નામ રાજદીપ પાડવામાં આવ્યું.

દિવસો પસાર થવા લાગ્યા.

રાજહંસ અને રાજદીપનો ઉછેર થવા લાગ્યો.

મહાદેવી કમળાનો પુત્ર રાજદીપ રાજહંસની જેમ તેજસ્વી, બુદ્ધિમાન અને ચાલાક નહોતો. રાજા રાજશેખરને રાજહંસ પર વિશેષ પ્રીતિ હતી.

મહાદેવી કમળાને થયું કે સ્વામીને રાજહંસ પ્રત્યે વધારે લગાવ છે. આથી મારા પુત્ર રાજદીપને રાજગાદી મળે તે સંભવિત

જણાતું નથી. જો મારા પુત્રને રાજગાદીથી વંચિત રાખવામાં આવશે તો મારી અને મારા પુત્રની અવદશા થશે. મારે કોઈ યુક્તિ દ્વારા રાજહંસ નામના કાંટાને દૂર કરવો જોઈએ. જો હું અને એકાએક મોતના માંડવામાં પોઢાડી દઈશ તો નગરીમાં મારા વિષે જાતજાતની વાતો થશે અને કદાચ મારે સંકટમાં ઊતરવું પડે. ના... ના... કંઈક બીજો જ માર્ગ વિચારવો જોઈએ.

ત્યાં એકાએક મહાદેવીના મનમાં ઉપાય મળી આવ્યો કે હું રાજહંસને રિભાવું અને એવી જ દશામાં તેનું મોત થાય તો કોઈને મારા કાર્ય અંગે શંકા થશે નહિ. આમ થવાથી મારું કાર્ય પણ સિદ્ધ થઈ જશે.

અને મહાદેવી કમળા અનુકૂળ તકની રાહ જોવા લાગી.

ત્યાં એક દિવસ મહારાજા રાજશેખરે મહાદેવી કમળાને કહ્યું : ‘પ્રિયે, હું તને અગત્યની વાત કરવા માગું છું.’

કમળા સ્વામીના મુખ સામે પ્રશ્નભરી નજરે જોવા લાગી.

ત્યારે રાજશેખરે કહ્યું : ‘પ્રિયે, તારે થોડા દિવસો પર્યંત મારા વિના રહેવું પડશે.’

‘કેમ... સ્વામી ?’ મહાદેવીએ પ્રશ્ન કર્યો.

‘વાત જાણે એવી છે કે પાડોસી રાજા અવારનવાર આપણી હદ પાસે રહેતી પ્રજાને પરેશાન કરે છે. હું પાડોસી રાજાને પાઠ ભણાવવા માગું છું. આથી હું સેનાપતિ અને સૈન્ય સાથે તે શત્રુરાજાને પરાસ્ત કરવા જઈ રહ્યો છું.’

‘સ્વામી, આપના વગર મારા દિવસો શી રીતે પસાર થશે ? આપ મને આપની સાથે લઈ જાઓ...’

‘ના... ના... તારે તો આપણા બન્ને કુમારોને સાચવવાના છે. તેની દેખભાળ રાખવાની છે.’ રાજાએ કહ્યું.

પછી મહાદેવીએ સાથે જવાનો આગ્રહ પડતો મૂક્યો. મહારાજા રાજશેખર બીજે દિવસે સૈન્ય સાથે નીકળી પડ્યો.

આ તરફ મહાદેવીએ ત્રીજે જ દિવસે રાજકુમાર રાજહંસને ભોજનમાં વિષ ખવરાવી દીધું. પરિણામે રાજહંસનું શરીર વ્યાધિગ્રસ્ત બન્યું. રાજહંસે વિચાર્યું કે એકાએક મારા શરીરમાં વ્યાધિ ક્યાંથી લાગુ પડ્યો ? તેણે તરત જ પોતાની રીતે તપાસ કરાવી તો જાણવા મળ્યું કે સાવકી માતાએ ભોજનમાં વિષ આપી દીધું છે. વ્યાધિ થવાનું કારણ જાણવાથી રાજહંસને ખૂબ દુઃખ થયું. જો હવે હું અહીં રહીશ તો મારું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે. દુષ્ટ સ્ત્રી, લુચ્ચો મિત્ર, સામો ઉત્તર આપનારા સેવકો તથા સર્પવાળા ઘરમાં વાસ એ સઘળાં મૃત્યુનાં કારણ બને છે.

રાજહંસ તેજસ્વી અને બુદ્ધિમાન હતો. તેણે તરત જ નગરીનો ત્યાગ કરી દીધો. તે અવિરત પ્રવાસ ખેડીને હસ્તિનાપુર આવ્યો. અને ત્યાં એક નિરાપદ સ્થાને શાંતિથી દિવસો પસાર કરવા લાગ્યો. તેને જલોદર નામનો વ્યાધિ લાગુ પડ્યો હતો.

આ સમયે હસ્તિનાપુરમાં માનગિરિ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજાને કલાવતી નામની એક રૂપવતી અને ગુણિયલ પુત્રી હતી. કલાવતી એકવાર જૈનસાધ્વીના સંસર્ગમાં આવી. જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ જાણ્યા પછી તેણીએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. જૈન સાધ્વીજી પાસેથી ભક્તામર સ્તોત્રનું મહાત્મ્ય જાણ્યું પછી એ સ્તોત્ર કંઠસ્થ કરી લીધું.

રાજકુંવરી કલાવતી નિત્ય ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતી હતી.

એકવાર રાજકન્યા કલાવતી પિતાની સાથે રાજસભામાં બેઠી હતી. ત્યારે રાજાએ હસતાં હસતાં પૂછ્યું કે ‘હે પુત્રી ! તારું સુખ, વૈભવ અમારા હાથમાં કે કર્મના હાથમાં ?’

ત્યારે જૈન ધર્મના સ્વરૂપથી પરિચિત રાજકન્યા કલાવતીએ ખૂબ જ મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘પિતાજી, કર્મના હાથમાં. માણસને ગર્વનો નશો ચડે ત્યારે એવું જ માનતો હોય છે કે પોતે જે

ઈચ્છે તે કરી શકે છે. પરંતુ એવું નથી. જે કંઈ થાય છે તે કર્મથી જ થાય છે. કર્મની સત્તા સામે કોઈનું કશુંય ચાલતું નથી.’

કલાવતીનો ઉત્તર સાંભળીને રાજા માનગિરિને ક્રોધ ચઢ્યો અને ઊંચા અવાજે પૂછ્યું : ‘બોલ, તું શી રીતે જીવે છે ?’

કલાવતીએ ઠાવકાઈથી ઉત્તર આપ્યો : ‘મારા કર્મથી.’

આથી રાજાનો ક્રોધ બેવડાયો. પોતાની પુત્રીનાં વચનોને અસત્ય ઠરાવવા માટે તેણે પોતાના રક્ષકોને આજ્ઞા કરી : ‘હે રક્ષકો, આ નગરીમાં જે સહુથી વધારે દીન અવસ્થામાં હોય અને કોઈપણ વ્યાધિથી પીડાતો હોય તેને અહીં પકડીને લઈ આવો.’

એમ જ થયું.

રાજાનો આદેશ થતાં રક્ષકો નગરીમાં ઘૂમી વળ્યા અને જેના હાથ-પગ દોરડી અને પેટ ગાગરડી છે તેવા રાજહંસ પાસે રક્ષકો આવ્યા. રાજહંસ એક કુટિર બનાવીને રહેતો હતો. રક્ષકોને થયું કે મહારાજાના કથન મુજબ આ માણસ દીન છે અને વ્યાધિગ્રસ્ત છે.

રક્ષકોએ વ્યાધિથી પીડાતા રાજહંસને પકડીને રાજસભામાં રજૂ કર્યો.

મહારાજાએ પોતાની પ્રિય પુત્રી કલાવતીના અંગ પર શોભી રહેલાં તમામ અલંકારો ઊતરાવી નાખ્યાં. કલાવતીને મલિન વસ્ત્રો પહેરાવ્યાં.

મહારાજાએ પોતાની પુત્રી કલાવતીનો વિવાહ વ્યાધિગ્રસ્ત અને દીનઅવસ્થા ભોગવતા રાજહંસ સાથે કરવાનો તત્કાળ નિર્ણય કર્યો. મહારાજાનો નિર્ણય જાણીને મંત્રીઓ કહેવા લાગ્યા : ‘કૃપાળુ, આપ જે કાર્ય કરવા આગળ વધી રહ્યા છો તે વિચારીને કરજો. પાછળથી પસ્તાવાનો વારો ન આવે.’

પરંતુ રાજાએ મંત્રીઓની કોઈ વાત ન સાંભળી. રાજાએ પોતાની પુત્રી કલાવતીના વિવાહ રાજહંસ સાથે રાજસભામાં કરાવી નાખ્યા.

રાજવીએ કલાવતીને આદેશ આપ્યો : ‘હે કર્મને અનુસરનારી, જો બધું કર્મથી જ થાય છે તો તું થોડું ભાતું સાથે લઈને મારી નગરીનો ત્યાગ કર...’

કલાવતી પણ મક્કમ હતી. તે બોલી : ‘પિતાજી, હું કર્મને અનુસરું છું. માટે ભાતું લઈ જવાની જરૂર નથી. આપના આદેશ પ્રમાણે અત્યારે જ હું આ નગરીનો ત્યાગ કરું છું.’ આમ કહીને તેણી પોતાના સ્વામીનો હાથ પકડીને રાજસભાની બહાર નીકળી ગઈ.

નગરીમાં વાત વાયુવેગે પ્રસરી ગઈ. રાજાએ પોતાની ગુણિયલ, સંસ્કારી અને સુશીલ કન્યાના વિવાહ એક સામાન્ય અને વ્યાધિથી પીડાતા યુવક સાથે કરાવી નાખ્યા. રાજાના કૃત્ય પર લોકો ફિટકાર વરસાવતા હતા.

રાજકન્યા કલાવતી પોતાના સ્વામીને લઈને નગરી બહાર નીકળી ગઈ. આગળ ચાલતાં ચાલતાં રાત્રિકાળ શરૂ થયો.

કલાવતીએ રાજહંસને કહ્યું : ‘સ્વામી, રાત્રિકાળ શરૂ થયો છે. આપણે અહીં જ વિશ્રામ કરીએ.’

રાજહંસ તો એકાએક બનેલી ઘટનાથી તાજજુબ બની ગયો હતો. તેણે મધુર સ્વરે કહ્યું : ‘પ્રિયે, જે કંઈ થયું તે ઉચિત થયું નથી. હું વ્યાધિથી પીડાઉં છું. તું મને અડકીશ નહિ. નહિતર તને આ રોગ લાગુ પડી જશે. તારે પિતાની વાતનો સ્વીકાર કરવ જોઈતો હતો.’

‘સ્વામી, મેં જૈન દર્શનનો અભ્યાસ કર્યો છે. સંસારના પ્રત્યેક જીવો પોતાના કર્માનુસાર જીવન જીવે છે. કર્મની સત્તા મહાન છે એ વાત પરમ સત્ય છે. સત્ય સમજ્યા પછી અસત્યનો સ્વીકાર

મારાથી શી રીતે થઈ શકે ?' કલાવતી નમ્રસ્વરે બોલી.

‘પ્રિયે, વિવાહ તો સરખે સરખાનો થાય તે ઉચિત ગણાય. શૂરવીરો, વિદ્વાનો અને રૂપમતી સ્ત્રીઓ જ્યાં જ્યાં જશે, ત્યાં ત્યાં તે પોતાનું સ્થાન કરી લેશે.’

કલાવતીએ કહ્યું : ‘સ્વામી, આપ આમ કેમ જણાવો છો ? શું આપ કુળવાન સ્ત્રીઓની ફરજથી અજ્ઞાત છો ? કહ્યું છે કે પોતાનો સ્વામી નિર્ધન, રોગી, અશક્ત કે હીનભાગી હોય તો પણ તેની દેવની જેમ સેવા કરે છે, તે કુળવાન સ્ત્રીઓ છે, અન્ય નહિ.’

કલાવતીના શબ્દો સાંભળીને રાજહંસને થયું કે કલાવતી ખરેખર કુળવાન સ્ત્રી છે.

કલાવતીએ પોતાના સ્વામી માટે પર્ણોથી યુક્ત શય્યા ધરતી પર રચી દીધી. કલાવતીની ભક્તિ જોઈને રાજહંસ આનંદ પામ્યો. અને પોતાને આવી સુંદર, સંસ્કારી અને કુલીન કન્યા પત્નીરૂપે પ્રાપ્ત થઈ તે બદલ પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યો.

મોડી રાત સુધી રાજહંસ અને કલાવતી વાતો કરતાં બેસી રહ્યાં. રાજહંસે પોતાનો સાચો પરિચય છુપાવી રાખ્યો હતો.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાર્યવિધિ આટોપીને બન્ને આગળ વધ્યાં. ચાલતાં ચાલતાં મધ્યાહ્ન થયો, ત્યારે બન્ને એક વટવૃક્ષ નીચે વિશ્રામ કરવા બેઠાં.

આ તરફ કલાવતીએ પવિત્ર થઈને પોતાના સ્વામીનો રોગ મટાડવા ભક્તામર સ્તોત્રની એકતાલીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું.

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ

શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશાઃ ।

ત્વત્પાદપંકજરજોડમૃતદિગ્ધદેહા

મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરુપાઃ ॥૪૧॥

કલાવતી ઘણા સમયથી નિત્ય ભક્તામર સ્તોત્રનું સ્મરણ કરી રહી હતી, તેમાંય એકતાલીશમી ગાથાનું સ્મરણ ખાસ કરતી હતી. સ્વામીને શાતા ઊપજે, સ્વામીનું સ્વાસ્થ્ય સુધરે એ હેતુથી કલાવતી ભક્તામરની એકતાલીશમી ગાથાનું અંતરના ભાવ સાથે સ્મરણ કરી રહી હતી.

લગભગ અર્ધ ઘટિકા પસાર થઈ કે ત્યાં કલાવતીએ પોતાના સ્વામીની નાભિમાંથી એક સર્પનું મુખ બહાર નીકળેલું જોયું. ત્યાં નજીકમાં એક રાફડો હતો, તેમાંથી બીજા સર્પનું મુખ પણ બહાર નીકળેલું જોયું.

કલાવતીને આશ્ચર્ય થયું. તે બન્ને સર્પોને જોવા લાગી. આ બંને સર્પો ચક્રેશ્વરીદેવીના અધિષ્ઠિતપણાથી એકબીજાનો મર્મ સામસામે કહેવા લાગ્યા.

કલાવતીએ પોતાના કર્ણ સરવા કર્યા.

ત્યાં રાફડાવાળો સર્પ કહેવા લાગ્યો : ‘સુંદર અને સ્વસ્થ પુરુષના રૂપને નષ્ટ કરનાર હે દુષ્ટ ! જો કોઈ ખૂબ જ ખાટી છાશમાં રાઈ નાખીને આ પુરુષને પાઈ દે તો તને ખબર પડે. તારે આ પુરુષનું પેટ છોડવું જ પડે એમાં મીનમેખ નથી.’

રાફડાવાળા સર્પની વાત સાંભળીને રાજહંસના પેટમાં રહેલો સર્પ બોલી ઊઠ્યો : ‘અરે... તું કઈ ઓછી માયા નથી. તું જે ધનના ઢગલા પર આખો દિવસ પડ્યો રહે છે. જો કોઈ તેલ ઉકાળીને તારા રાફડા પર નાખે તો તને તારી શક્તિનું ભાન થઈ જાય. તારે રાફડો છોડીને ભાગવું જ પડે...’

કલાવતીએ બન્ને સર્પોની વાત ધ્યાનથી સાંભળી લીધી. તેને ઘણું જ આશ્ચર્ય થયું. બન્ને સર્પો માનવભાષામાં બોલતા હતા. કલાવતીને મનમાં થયું કે આ ચમત્કાર ચક્રેશ્વરીદેવીનો જ હોવો જોઈએ.

કલાવતી તરત જ ઊભી થઈ અને નજીકના પલ્લીમાં ગઈ.

ત્યાંથી ખાટી છાશ લાવી તેમાં રાઈ મેળવીને પોતાના સ્વામીને પાઈ કે તરત જ રાજહંસના પેટમાંથી સર્પ નીકળી ગયો. રાજહંસના પેટમાંથી સર્પ નીકળી ગયો એટલે તેને ખૂબ જ રાહત થવા લાગી.

ત્યાર પછી કલાવતીએ ઊંકળતું તેલ રાફડા પર નાખ્યું તો ત્યાં રહેલો સર્પ તરત જ પોતાનો જીવ બચાવવા ભાગી છૂટ્યો. કલાવતીએ રાફડાને ખોદીને અઢળક ધન મેળવ્યું.

ત્યારબાદ રાજહંસે કલાવતીને પોતાનો સત્ય પરિચય આપ્યો. પોતે ઉજ્જયિનીનો રાજકુમાર છે તે જણાવ્યું. આ સાંભળી કલાવતીના હર્ષનો પાર ન રહ્યો. તે સ્વામીને હર્ષના આવેગમાં ભેટી પડી.

આ તરફ રાજશેખર શત્રુરાજાને પરાસ્ત કરીને વિજયી થઈને પોતાના નગરમાં પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે પોતાના જયેષ્ઠ પુત્રની દુર્દશાના સમાચાર જાણ્યા. રાજા રાજશેખરને ખૂબ જ દુઃખ થયું.

મહારાજા રાજશેખરે સેનાપતિને આજ્ઞા આપીને ચારેય દિશાઓમાં રાજહંસને શોધી કાઢવા રક્ષકોની ટુકડી મોકલી દીધી.

રક્ષકોની એક ટુકડી જ્યાં રાજહંસ અને કલાવતી રહેતાં હતાં ત્યાં આવી પહોંચી. બજારમાં ધૂમતા રાજહંસને રક્ષકોએ ઓળખી લીધો. રક્ષકોએ તરત જ રાજકુમાર રાજહંસને બધા સમાચાર જણાવ્યા અને મહારાજા પુત્રવિયોગથી દુઃખી થઈ રહ્યા છે તે પણ જણાવ્યું. રક્ષકોએ રાજહંસને ઉજ્જયિની પાછા ફરવાની વિનંતી કરી.

રાજહંસે રક્ષકોની વિનંતી સ્વીકારી. આમ રાજહંસ અને કલાવતી રક્ષકોની ટુકડી સાથે ઉજ્જયિની આવ્યાં.

મહારાજા રાજશેખરે પુત્ર અને પુત્રવધૂનું ભવ્ય સ્વાગત કર્યું. પિતા-પુત્રનું મિલન થયું. રાજહંસ પિતાનાં ચરણોમાં નમી પડ્યો. રાજાએ પુત્રને હૈયાસરસો લીધો. મહારાજા અને રાજહંસની આંખોમાંથી હર્ષનાં આંસુ છલકાવા લાગ્યાં. કલાવતીએ પણ શ્વસુરને વંદન કર્યાં. રાજભવનમાં આનંદ વ્યાપી ગયો.

મહારાજા રાજશેખરને જાણવામાં આવ્યું કે પોતાના જયેષ્ઠપુત્ર રાજહંસને દુઃખી કરનાર પોતાની રાણી કમળા છે. એટલે રાજાએ તેને હદપાર કરીને રાજહંસને રાજગાદી પર વિભૂષિત કર્યો.

આ બાજુ હસ્તિનાપુરના રાજા માનગિરિને સમાચાર સાંપડ્યા કે પેલો વ્યાધિગ્રસ્ત, નિર્ધન પુરુષ આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરીને રાજા થયો છે અને પોતાની પુત્રી કલાવતી મહારાણી થઈ છે એટલે રાજા માનગિરિને માનવું પડ્યું કે ‘મનુષ્યને જે સુખદુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે તે શુભાશુભ કર્મનું જ પરિણામ છે.’

રાજા માનગિરિએ પોતાની પુત્રી કલાવતીને હસ્તિનાપુર બોલાવીને પોતાના હાથે થયેલા અપરાધની ક્ષમા માગી. કલાવતીએ પોતાના પિતાને પંચ પરમેષ્ઠિના તથા ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરવા જણાવ્યું. જેનો રાજાએ સહૃદયતાથી સ્વીકાર કર્યો.

રાજા રાજહંસ અને રાણી કલાવતીએ જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી આરાધના કરી. ભક્તામર સ્તોત્રને પોતાના જીવનનું અંગ માન્યું. બન્નેનું જીવન સાર્થક બન્યું. બન્ને અનંતસુખનાં ભાગી બન્યાં.

કથાક્રમાંક - ૨૮

એ સમયે દિલ્હી પર બાદશાહ જલાલુદ્દીન ખીલજીનું શાસન હતું. દિલ્હીના બાદશાહે અજમેરમાં સુબો મૂક્યો હતો અને તે દેખરેખ રાખતો હતો. અજમેરની નજીકના કેટલાંક ગામડાંઓ રણપાલ નામના રાજપૂતના તાબા હેઠળ હતાં. રાજપૂત રણપાલ દયાળુ અને દાનેશ્વરી હોવાની સાથે ધર્મ પ્રત્યે ભારે આસ્થા હતી.

રણપાલ એકવાર જૈન મુનિવરના સંસર્ગમાં આવ્યો અને મુનિવરના ઉપદેશથી તે જૈનધર્મનો અનુરાગી થયો. રણપાલે જૈનમુનિ પાસેથી પંચ પરમેષ્ઠી મંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્ર શીખી લીધું હતું. અને તે ભક્તામર સ્તોત્રના નિત્ય પાઠ કરતો હતો.

એકવાર એવું બન્યું કે રણપાલ પોતાના પુત્ર સાથે પોતાના ગામથી બીજે ગામ જઈ રહ્યો હતો ત્યારે એ માર્ગ પરથી સુબો અને તેના સૈનિકો પસાર થતા હતા. સુબાએ દૂરથી રણપાલને આવતાં જોયો એટલે તે પોતાના સૈનિકો સાથે ઝાડી પાછળ છુપાઈ ગયો. જેવો રણપાલ નજદિક આવ્યો કે સુબાએ છળકપટથી રણપાલ તથા તેના પુત્રને પકડી લીધા. સુબો પિતાપુત્રને દિલ્હીના દરબારમાં લઈ આવ્યો અને બાદશાહ જલાલુદ્દીન ખીલજીની સામે રજૂ કર્યા.

બાદશાહે રણપાલ અને તેના પુત્રને કારાગારમાં પૂરવાનો હુકમ કર્યો. ત્યાં બન્નેના શરીરને લોખંડની જંજીરોથી જકડી હાથેપગે બેડીઓ નાખવામાં આવી.

રણપાલ અને તેના પુત્ર પર અણધારી આપત્તિ આવી ગઈ. આઠ-આઠ દિવસ પસાર થઈ ગયા.

રણપાલના મનમાં વિચાર રમતો હતો કે શું કરવું ? ત્યાં એના મનમાં એકાએક ઝબકારો થયો.

એનું મન પ્રસન્ન બની ગયું. એને ભક્તામરની બેતાલીશમી ગાથા યાદ આવી. બીજા જ દિવસથી રણપાલે ભક્તામર સ્તોત્રની બેતાલીશમી ગાથાનું સ્મરણ આરંભી દીધું.

આપાદકણ્ઠમુરુશ્રૃંખલવેષિતાંગા

ગાઠં બૃહન્નિગડકોટિનિ ધૃષ્ટજંઘાઃ ।

ત્વન્નામમન્ત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ

સઘઃ સ્વયં વિગતબન્ધભયા ભવન્તિ ॥૪૨॥

રણપાલ કારાગારમાં બેસીને બંધનાવસ્થામાં અખૂટ શ્રદ્ધાના ભાવ સાથે ભક્તામર સ્તોત્રની બેતાલીશમી ગાથાનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. એ સ્મરણની સંખ્યા દશ હજારે પહોંચી ત્યારે રાત્રિના સમયે, સુંદર, સુશોભિત વસ્ત્રાલંકારથી યુક્ત એક અપૂર્વ નવયૌવના તેની પાસે આવી અને ઊભી રહી.

તે નવયૌવના રણપાલને કહેવા લાગી : ‘હે વત્સ ! તું

તારા ગામે જા...'

રણપાલ આશ્ચર્ય પામી ગયો હતો. તેણે આશ્ચર્યના ભાવ સાથે નવયૌવનાને પૂછ્યું : 'તમે કોણ છો ?'

ત્યારે નવયૌવના મધુર સ્વરે બોલી : 'હું ચક્રેશ્વરીદેવીની દાસી છું. અને તેમની આજ્ઞા થતાં હું તમને કારાગારમાંથી મુક્ત કરવા આવી છું.'

રણપાલે કહ્યું : 'હે દેવી ! આપ મને મારા ગામે જવાનું કહો છો પરંતુ મારા હાથે-પગે તો બેડીઓ છે. હું કઈ રીતે જઈ શકું ?'

નવયૌવના બોલી : 'વત્સ, તું તારા મસ્તક વડે હાથ અને પગને સ્પર્શ કર. તારી બેડીઓ તૂટી જશે.'

એમ જ થયું.

રણપાલે દેવીની આજ્ઞા પ્રમાણે મસ્તક વડે હાથ અને પગને સ્પર્શ કર્યો તો તે સર્વ બંધનોથી મુક્ત થઈ ગયો. પછી તેના પુત્રને સ્પર્શ કરતાં તે પણ સર્વ બંધનોથી મુક્ત થયો.

ત્યાર પછી રણપાલ અને તેનો પુત્ર કારાગારનાં દ્વાર ખોલવા જતાં હતાં ત્યાં નવયૌવના દેવીએ નિષેધ કર્યો અને બન્નેને કારાગારમાં રહેલો એક ગુપ્ત માર્ગ બતાવ્યો. બન્ને ગુપ્ત માર્ગેથી કારાગારની બહાર નીકળી ગયા. કિલ્લા પર ચડીને નીચે ઊતર્યા. ત્યાંથી પોતાના ગામ તરફ જવાનો માર્ગ પકડ્યો. અને તેઓ ક્ષેમકુશળ પોતાના વતનમાં પહોંચી ગયા.

રણપાલને લાગ્યું કે મારા માટે વતનમાં રહેવું હિતાવહ નથી એટલે તેણે એ પ્રદેશનો ત્યાગ કર્યો. તે પોતાના પરિવાર સાથે ચિત્રકૂટમાં રહેવા લાગ્યો. ત્યાં તેણે સુખેથી પોતાનું જીવન વીતાવ્યું.

રણપાલે જીવનની અંતિમ ક્ષણો સુધી પંચ પરમેષ્ઠી મંત્ર તથા ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરીને જીવનને સાર્થક કર્યું.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની મૂળ ૪૮ ગાથાઓ છે. દિગમ્બર આમ્નાય અને સ્થાનકવાસી આમ્નાયમાં અત્યારે ૪૮ ગાથાઓ બોલાય છે. જ્યારે શ્વેતામ્બર આમ્નાયમાં ૪ ગાથાઓ ક્ષેપક ગણી તે ભંડારી દેવામાં આવી છે.

શ્વેતામ્બર આમ્નાય પર આધારિત ૪૪ ગાથાઓની ૨૮ કથાઓ પર દષ્ટિપાત કર્યો. અત્રે સ્થાનકવાસી અને દિગમ્બર આમ્નાય પ્રમાણેની વિશેષ કથાઓ પ્રસ્તુત છે.

વિશેષ કથાક્રમાંક - ૧

ધારા નામની નગરીમાં ભૂપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે પ્રજાનું પાલન નીતિ અને પ્રેમપૂર્વક કરતો હતો. રાજા ભૂપાલને પૃથ્વીદેવી નામની રાણી હતી. અને રૂપકંડલા નામની રાજકન્યા હતી. રાજકન્યા રૂપકંડલા જેટલી રૂપવતી હતી તેટલી જ વિદુષી પણ હતી. તે દરેક કલાઓમાં તેજસ્વી હતી. સાથોસાથ એનામાં એક દુર્ગુણ પણ હતો. કોઈપણ ગુણવાન કે સુંદર પુરુષ હોય તો તે સર્વની નિંદા કરતી રહેતી.

એક દિવસ રાજકુમારી રૂપકંડલા પોતાની સખીઓ સાથે વનવિહાર કરવા નીકળી. ત્યાં તેણીએ એક નિર્બળ કાયા ધરાવતા તથા પ્રસ્વેદથી નીતરતા એક મુનિને જોયા. મુનિનું મલિન શરીર જોઈને રૂપકંડલા મોઢું ફેરવી ગઈ અને મુનિની નિંદા કરવા લાગી.

રૂપકંડલાએ પોતાની સખીઓને કહ્યું : ‘જુઓ, આ મુનિ કેવા અપવિત્ર છે ! એવું લાગે છે કે તેણે ક્યારેય સ્નાન કર્યું નથી જણાતું. મેં આવો પુરુષ ક્યારેય જોયો નથી. એના તરફ જોતાં જ મને ઘૃણા ઊપજે છે. ચાલો, જલદી અહીંથી નીકળી

જઈએ. મારાથી અહીં ઊભું રહેવાશે નહિ.’

આમ રૂપકંડલાએ મુનિની ખૂબ નિંદા કરી પરંતુ એનાથી સંતોષ ન થયો. આથી તેણી જતાં જતાં મુનિ પર પથ્થરોનો પ્રહાર કરવા લાગી. રૂપકંડલાએ પ્રયંડ પાપકર્મ બાંધ્યું હોવાથી એનું ફળ એને થોડા દિવસોમાં જ મળી ગયું.

રૂપકંડલાનું બધું સ્વર્ગીય સૌંદર્ય નષ્ટ થઈ ગયું. એનું ગૌરવર્ણ મુખ કાળું અને ભયંકર બની ગયું. થોડા સમયમાં એનું શરીર શ્યામ બની ગયું. એક રૂપવતી રાજકન્યા દુષ્કર્મોના બંધના કારણે કાળી, વિકરાળ અને જોવી ન ગમે તેવી થઈ ગઈ. તેની સખીઓ પણ બચી ન શકી. સખીઓનું રૂપ પણ વિકૃત બની ગયું હતું.

રૂપકંડલા પોતાના રૂપનું આકસ્મિક પરિવર્તન જોઈને વિચારવા લાગી કે આ એકાએક શું થઈ ગયું ? મારી આવી દશા એકાએક કયા કારણોસર થઈ છે ?

રૂપકંડલાએ ખૂબ વિચાર કર્યો ત્યારે સમજાયું કે તે દિવસે સાધુની ખૂબ નિંદા કરી હતી, પથ્થરોનો પ્રહાર કર્યો હતો છતાં તે સાધુએ એક હરફ પણ ઉચ્ચાર્યો નહોતો. તે સાધુ શાંતભાવે વેદના સહન કરી રહ્યો હતો. તે સાધુ કોઈ સાધારણ નહિ પણ સિદ્ધપુરુષ હોવો જોઈએ. એની કરેલી નિંદાનું મને ભયંકર ફળ મળ્યું છે. હવે મારે એ સાધુના શરણે જવું જોઈએ. તે સાધુ જ મને આમાંથી મુક્તિ અપાવી શકશે.

આમ વિચારીને રૂપકંડલા પોતાની સખીઓ સાથે તે મુનિવર પાસે પહોંચી અને મુનિવરને વંદન કરતાં બોલી : ‘હે મુનિવર ! મારાથી અપરાધ થઈ ગયો છે. મને ક્ષમા આપો. હું જાણતી નહોતી કે મારા અજ્ઞાનનું આવું ઘોર ફળ મળશે ! આપ તો સંસારનો ઉપકાર કરનારા છો. મને ક્ષમા આપીને બચાવી લો. મારો ઉદ્ધાર કરો. આપના સિવાય મારી રક્ષા કરવા કોઈ સમર્થ નથી.’

મુનિએ સહજભાવે કહ્યું : ‘રાજકુમારી, સંસારમાં કોઈ કોઈનું રક્ષક નથી. બધાનો રક્ષક એનું પુણ્યકર્મ છે. આથી તું પણ પુણ્ય ઉપાર્જન કરીને તારાં પાપોને નષ્ટ કર. હું તને સુમાર્ગે ચાલવાનો માર્ગ દેખાડું છું. એ માર્ગે ચાલીને તું તારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરી શકીશ. તું મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ સમ્યગ્ દર્શન અને કર્મોનો નાશ કરનાર પવિત્ર જૈન ધર્મને ગ્રહણ કર. એથી તને પરમ શાંતિ મળશે. તારાં પાપો નષ્ટ થઈ જશે.’

રાજકુમારી રૂપકંડલા બોલી : ‘મુનિવર, હું તો કશું જાણતી જ નથી. આપ મને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવો.’

અને મુનિવરે જૈનધર્મનું સ્વરૂપ રૂપકંડલા તથા તેની સખીઓને સમજાવ્યું. રૂપકંડલા અને તેની સખીઓએ શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો.

મુનિરાજે રૂપકંડલાને ભક્તામર સ્તોત્રની અઠ્ઠાવીશમી ગાથાનો પાઠ કરવા જણાવ્યું.

ઉચ્ચૈરશોકતરુસંશ્રિતમુન્મયૂખ

માભાતિરૂપમમલંભવતો નિતાન્તમ્ ।

સ્પષ્ટોલ્લસત્કિરણ મસ્તતમોવિતાનં

બિમ્બં રવેરિવ પયોધર પાર્શ્વવર્તિ ॥૨૮॥

રૂપકંડલા તથા તેની સખીઓએ મુનિ ભગવંત પાસેથી ભક્તામર સ્તોત્ર શીખી લીધું અને રાજભવન પર આવ્યાં.

રૂપકંડલા તથા તેની સખીઓ મુનિવરે કહ્યા મુજબ ભક્તામર સ્તોત્રની અઠ્ઠાવીશમી ગાથાનું નિત્ય સ્મરણ કરવા લાગી. અને થોડા દિવસોમાં રૂપકંડલાનો દેહ પહેલાં કરતાં પણ તેજસ્વી બની ગયો. તેની સખીઓ પણ સુંદર બની ગઈ.

રૂપકંડલાનું શરીર સ્વસ્થ અને સુંદર બની ગયું. તે સુખેથી રહેવા લાગી. પરંતુ એના હૈયામાં એ વાત સદાય ખૂંચતી હતી

કે મેં મુનિવરની નિંદા કરીને અનંત પાપકર્મો ઉત્પન્ન કર્યા છે એનો અંત કેવી રીતે આવશે ? જો આ ભવમાં નષ્ટ નહિ થાય તો મારે અનંત દુઃખ વેઠવાં પડશે. આથી ઉચિત તો એ છે કે હું આ ક્ષણિક સંસારી સુખનો ત્યાગ કરીને આત્મકલ્યાણનો માર્ગ ધારણ કરું. એથી મારા આત્માનું કલ્યાણ થશે તથા મુનિનિંદાનું પાપ નષ્ટ થઈને મને સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થશે.

રૂપકંડલાએ પોતાના પરિવારમાં અંતરમનમાં રમતી વાત રજૂ કરી દીધી. અને તેણે પોતાની કેટલીક સખીઓ સાથે પ્રવજ્યાનો માર્ગ ધારણ કર્યો. રૂપકંડલાએ તપ, ધ્યાન અને ધર્મઆરાધના દ્વારા પોતાનું જીવન સાર્થક કર્યું.

વિશેષ કથાક્રમાંક - ૨

અંકલેશ્વર નામના નગરમાં જયસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની રાણીનું નામ જયસેના હતું. રાજા જૈનધર્મનો આરાધક હતો ત્યારે રાણી મિથ્યાત્વનું પાલન કરનારી હતી.

એક દિવસ ગુણભૂષણ નામના મુનિવર વિહાર કરતાં અંકલેશ્વર નગરમાં આવ્યા. તેઓ તપસ્વી અને જ્ઞાની મહાત્મા હતા. કઠિન તપશ્ચર્યાના કારણે મુનિ ગુણભૂષણનું શરીર કૃશ થઈ ગયું હતું. મુનિવર ગોચરી અર્થે રાજભવનમાં આવ્યા ત્યારે રાજા જયસેને શ્રદ્ધા અને ભક્તિભાવથી ગોચરી વહોરાવી અને મહાપુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

રાણી જયસેનાને આ વાત જાણવામાં આવી ત્યારે જરાય ગમ્યું નહિ. તે સ્વામીના કાર્યને કોશવા લાગી. જયસેના સાધુની પણ નિંદા કરવા લાગી. મુનિ ગુણભૂષણ તો બીજે દિવસે વિહાર કરીને જતા રહ્યા. રાણી મુનિ ગુણભૂષણ વિષે જેમતેમ બોલવા લાગી. મહારાજાએ તેની વાત પર જરાય લક્ષ્ય આપ્યું નહિ.

આમ ને આમ થોડા દિવસો પસાર થઈ ગયા. મુનિવરની

નિંદા કરવાના કારણે રાણી જયસેનાને શરીર પર કોઢ નીકળ્યો. તેનું રૂપ વિકૃત થવા લાગ્યું. એના શરીરમાંથી સહન ન કરી શકાય તેવી દુર્ગંધ નીકળવા લાગી.

રાણી જયસેનાની આવી હાલત જોઈને રાજાને આશ્ચર્ય થયું. રાજાએ રાણીને આ અંગે પૂછ્યું ત્યારે જયસેનાએ કહ્યું : ‘સ્વામી, તે દિવસે રાજભવનમાં મુનિ ગુણભૂષણ ગોચરી અર્થે આવેલા ત્યારે મેં એમની ભરપેટ નિંદા કરી હતી. મને લાગે છે કે મારાથી થયેલા પાપનું આ ફળ છે.’

રાજાને ક્રોધ ચઢી આવ્યો અને કહ્યું : ‘તું જાણતી નથી કે સાધુ-સંતની નિંદા કરવાથી નરકની ગર્તામાં સપડાવવું પડે છે?’

નરકનું નામ સાંભળતાં જ રાણી જયસેના ધ્રૂજી ઊઠી. તે તરત જ મુનિ ગુણભૂષણ ક્યાં છે તેની તપાસ કરીને ત્યાં પહોંચી.

રાણી જયસેનાએ મુનિવરને પ્રણામ કર્યા અને પોતાનાથી થયેલો દોષ જણાવ્યો.

ત્યારે સર્વજ્ઞવો પ્રત્યે સમતાભાવ રાખતા મુનિ ગુણભૂષણે રાણીને ભક્તામરની ઓગણત્રીશમી ગાથાની આરાધના કરવા જણાવ્યું.

રાણી જયસેનાએ મુનિવર પાસેથી ભક્તામર સ્તોત્રની ઓગણત્રીશમી ગાથા ગ્રહણ કરી અને વિધિ સમજી લીધી.

સિંહાસને મણિમયૂખશિખાવિચિત્રે

વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।

ભિન્નં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં

તુંગોદયાદ્રિ શિરસીવ સહસ્રરશ્મૈઃ ॥૨૯॥

મુનિ ગુણભૂષણના કથન પ્રમાણે રાણી જયસેના ભક્તામર સ્તોત્રની ઓગણત્રીશમી ગાથાની આરાધના કરવા લાગી. અને થોડા દિવસોમાં તેની હાલત સુધરવા લાગી. રાણી સ્તોત્રના પ્રભાવથી

પ્રસન્ન થઈ. ધર્મનો પ્રભાવ જાણીને અનેક લોકોની જૈનધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા વધી. અને શરણું સ્વીકાર્યું.

રાજા જયસેન અને રાણી જયસેનાએ નિત્ય ભક્તામર સ્તોત્રના પાઠ કરીને પોતાનું જીવન સફળ બનાવ્યું.

વિશેષ કથાક્રમાંક - ૩

ઉજ્જયિની નગરીમાં મહિપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એની રાણીનું નામ મદનસુંદરી હતું. રાણી પૂર્વજન્મના પાપના ઉદયથી સાંભળી શક્તી નહોતી તેમજ તેના શરીરમાંથી દુર્ગંધ નીકળતી રહેતી હતી. એના હાથ-પગની શોભા પણ નષ્ટ થઈ ગઈ હતી. તેનું રૂપ પણ કરમાઈ ગયું હતું. છતાંય રાજાને તેના પર અતિ સ્નેહ હતો. રાજાએ પોતાની રાણીનો રોગ દૂર કરવા અનેક ઉપાયો કર્યા હતા. પરંતુ કોઈ ઔષધ કારગત નીવડ્યા નહોતા.

એક દિવસ મંત્રીએ રાજાને કહ્યું : ‘હે રાજન્ ! મારા ગુરુ ભગવંત ધર્મસેન મુનિ જ્ઞાની અને તપસ્વી છે. આપ મહારાણીના રોગ અંગે એમની સાથે વાત કરો. તેઓ જરૂર કોઈ સચોટ ઉપાય બતાવશે.’

રાજાએ મંત્રીની વાતનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓ મંત્રી સાથે મુનિ ધર્મસેનની પાસે આવ્યા. વંદન કરીને કહ્યું : ‘હે ભગવંત, મારી રાણી અનેક રોગોથી પીડાય છે. આપ કોઈ ઉપાય સૂચવો જેથી તેનો રોગ નિર્મૂળ થઈ જાય. જો મહારાણીને સારું થઈ જશે તો હું જૈનધર્મ અંગીકાર કરીશ.’

ત્યારે મુનિવરે કહ્યું : ‘રાજન્, તમારા પ્રશ્નનો હું કાલે ઉત્તર આપીશ.’

રાજા અને મંત્રી પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

રાતના મુનિ ધર્મસેને ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કર્યો.

ગમ્ભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ
 સૌલોક્યલોકશુભસંગમભૂતિદક્ષઃ ।
 સદ્ધમરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્
 ખે દુન્દુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥
 મન્દારસુન્દરનમેરુસુપારિજાત
 સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરુદ્ધા ।
 ગન્ધોદ્દિગ્ધશુભમન્દમરુતપ્રપાતા
 દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વયસાં તતિર્વા ॥

ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથાનું સ્મરણ કરવાથી ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રકટ થયાં. અને કહ્યું : ‘ભગવંત, આપ મહારાણીને સ્તોત્રથી અભિમંત્રિત જળપાન કરાવશો તો તેનો રોગ નષ્ટ થઈ જશે. ધર્મનો પ્રભાવ વધશે.’ કહીને ચક્રેશ્વરીદેવી અંતર્ધ્યાન થઈ ગયાં.

બીજે દિવસે મહારાજા તથા મંત્રી મુનિ ધર્મસેન પાસે આવ્યા. મહારાણી મદનસુંદરી પણ આવી હતી.

મહારાજા, મંત્રી તથા મહારાણીએ મુનિરાજને વંદન કર્યાં. મુનિવરે ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરીને જળ અભિમંત્રિત કર્યું અને રાણીને પી જવા જણાવ્યું.

રાણી મદનસુંદરીએ જળપાન કર્યું કે તેનો રોગ તત્કાળ નષ્ટ થઈ ગયો. રાણી સ્વસ્થ બની ગઈ. રાજા, મંત્રી તથા રાણી અતિ પ્રસન્ન થયાં.

રાજાએ પોતાના વચનનું પાલન કર્યું અને તેણે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. રાજા-રાણીએ ધર્મ આરાધના દ્વારા પોતાનું જીવન સફળ બનાવ્યું.

વિશેષ કથાક્રમાંક - ૪

ભારતવર્ષના પ્રસિદ્ધ નગરમાં ભીમસેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. રાજા ભીમસેન પ્રજાવત્સલ રાજવી હતો તેમજ દેખાવમાં

તે અત્યંત સુંદર અને બલિષ્ઠ હતો. તેના શાસનમાં પ્રજા સુખી અને સમૃદ્ધ હતી.

એકવાર રાજા ભીમસેનના કોઈ એવા પાપનો ઉદય થયો કે જેથી તેની બધી સુંદરતા નષ્ટ થઈ ગઈ. અપાર સમૃદ્ધિનો સ્વામી હોવા છતાં તે સુંદરતા નષ્ટ થઈ જવાને કારણે અતિ દુઃખી હતો.

એક દિવસ એણે સાંભળ્યું કે નગરીની બહાર એક તેજસ્વી અને તપસ્વી મુનિરાજ પધાર્યા છે. મુનિ પિહિતાશ્રવનું આગમન નગરી બહાર થતાં રાજા પ્રસન્ન થયો. રાજા ભીમસેન મુનિ ભગવંતના દર્શનાર્થે ગયો. જ્યારે તે એકલો પડ્યો ત્યારે તેણે મુનિને પ્રશ્ન કર્યો : ‘હે ભગવંત, પહેલાં હું ખૂબ જ સુંદર રૂપ ધરાવતો હતો. લોકો મને કામદેવનો અવતાર કહેતા હતા પરંતુ કેટલાક દિવસોથી ન જાણે કેમ મારી અત્યારે આવી હાલત થઈ ગઈ છે. આપ મને કોઈ એવો ઉપાય બતાવો કે જેથી મારી ચિંતા નષ્ટ થાય અને હું પૂર્વની જેમ સુખેથી રહી શકું. આપ જે ઉપાય બતાવશો તે કરવા હું તૈયાર છું. મારા પર કૃપા વરસાવો...’

મુનિરાજે થોડીવાર વિચાર કર્યો પછી કહ્યું : ‘હે રાજન, તમારે ત્રણ દિવસ મારી પાસે સવાર, મધ્યાહ્ન અને સાયંકાળે આવવું પડશે.’

રાજાએ મુનિની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો. અને બીજા દિવસથી રાજા મુનિ પાસે સવાર, બપોર અને સાંજે જવા લાગ્યો.

મુનિ ભગવંતે ભક્તામર સ્તોત્રની આરાધના કરી.

શુભભક્તભાવલય ભૂરિવિભા વિભોસ્તે
લોકત્રયેધુ તિમતાં દ્યુ તિમાક્ષિપન્તિ ।
પ્રોઘદિવાકરનિરન્તરભૂરિસંખ્યા
દીપ્ત્યા જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગ વિભાર્ગણેષ્ટઃ
 સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપટુસ્ત્રિલોકયાઃ ।
 દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ-
 ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈઃ પ્રયોજ્યઃ ॥

મુનિરાજે ઉપરોક્ત બે શ્લોકોની આરાધના કરી, અભિમંત્રિત જળ રાજા પર છાંટવું શરૂ કર્યું. મંત્રના પ્રભાવથી રાજાનું શરીર પહેલા જેવું સુંદર બની ગયું. રાજાની પ્રસન્નતાનો પાર ન રહ્યો.

ત્યાર પછી રાજા ભીમસેન અને તેના રાજપરિવારે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. શ્રાવકોનાં વ્રત ધારણ કર્યાં. રાજાએ પોતાના રાજ્યમાં જીવહિંસા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો. થોડાં વર્ષો પછી રાજા ભીમસેને પોતાના પુત્રને રાજગાદી સોંપીને પ્રવજ્યાનો માર્ગ ધારણ કર્યો અને જીવનને મંગલમય બનાવ્યું.

વિશેષ કથાક્રમાંક - ૫

પટણામાં ધાત્રીવાહન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે પ્રજાવત્સલ રાજવી હતો. પ્રજા પણ મહારાજા પ્રત્યે આદરભાવ અને પ્રેમ વરસાવતી હતી. રાજા ધાત્રીવાહનની રાણીનું નામ ધાત્રસેના હતું. રાજાને સાત પુત્રીઓ હતી છતાંય એના મનમાં કામના હતી કે હજુ પણ એક પુત્રીનો જન્મ થાય. એના વિવાહ ધામધૂમથી કરીશ.

અને રાજા ધાત્રીવાહનની ઈચ્છા ફળી. ભવનમાં આઠમું સંતાન પુત્રી અવતરી. બધાને ખૂબ જ આનંદ થયો. ઉત્સવ રચવામાં આવ્યો. મહારાજાની આઠમી પુત્રી અતિ સુંદર હતી.

સમયના વહેતા વહેણ સાથે રાજાની આઠમી પુત્રીએ યૌવનમાં પ્રવેશ કર્યો. તેના રૂપ, ગુણની ચર્ચા સમગ્ર રાજ્યમાં થતી હતી. લોકો તેને ત્રિભુવનસુંદરી અને વિદુષી તરીકે ઓળખવા લાગ્યા. રાજા-રાણીએ એનું નામ કામલતા રાખ્યું.

એક દિવસ રાજકુમારી કામલતા પોતાની સખીઓ સાથે નગરી બહાર ભ્રમણ અર્થે ગઈ. ત્યાં એની દૃષ્ટિ એક ભવ્ય અને કલાત્મક જિનાલય પર પડી. કામલતા જિનાલયની પાસે આવી. કલાત્મક કામગીરી જોઈને તે પ્રસન્ન બની. તે સખીઓ સાથે મંદિરની અંદરના ભાગમાં આવી, ત્યાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતોની પ્રતિમા જોઈને કહેવા લાગી : ‘સખીઓ, આ તો નગ્ન દેવની મૂર્તિ છે. આ પ્રતિમા ભક્તોને શું આપે ? જેની પાસે એક આભૂષણ નથી, રાજવૈભવ, ધન નથી તે પોતાના ભક્તોની મનોકામના શી રીતે પૂરી કરી શકે ? છતાંય લોકો એને પૂજે છે. જેની પૂજા કરવાથી એકવારનું ભોજન મળવું મુશ્કેલ છે ત્યારે અપાર ધન, વૈભવ મેળવાની તો આશા જ કેમ રાખી શકાય ? હું તો દર્શન કરવા ઈચ્છતી જ નથી.’ આટલું કહીને કામલતા મંદિર બહાર નીકળી ગઈ.

ત્યાં એક શીલભૂષણ નામના મુનિરાજ બેઠા હતા. કામલતાએ મુનિ તરફ જોઈને કહ્યું : ‘સખીઓ, આ વસ્ત્રોવગરના સાધુમાં કોઈ લક્ષણો જોવા મળતાં નથી. માત્ર પેટ ભરવા માટે અહીં આવીને બેઠા છે. એના દેહ પરથી લાગે છે કે તે ઘણા દિવસોથી ભૂખ્યો હશે. આ સામે ઊભેલા માણસો કેવી પ્રસન્નતાથી વંદન કરે છે ? મૂર્ખ લોકો જણાય છે. જો તે સાધુ ન હોત તો હું શાસ્ત્રાર્થમાં પરાજિત કરી દઉં.’ આ પ્રમાણે જિનેશ્વર ભગવંતની તથા સાધુની નિંદા કરીને હસતી હસતી સખીઓ જોડે આગળ ચાલી ગઈ.

એ સમયે કામલતા ગર્ભિણી હતી. તેથી જિન-નિંદા જનિત મહાપાપ એને એ જ સમયે ઉદયમાં આવી ગયું. જોતજોતામાં એની આંખો ઊંડી ઊતરી ગઈ. દંતપંક્તિમાં દર્દ થવા લાગ્યું. તેના પગ અને વદન પીળાં પડી ગયાં. એનું સુંદર રૂપ ડરામણું બની ગયું. તે ફૂબડી થઈ ગઈ. એને કંઈ સંભળાતું નહોતું.

એકાએક કામલતાનો દેહ વિકૃત થઈ જતાં તેની સખીઓ

આશ્ચર્ય પામી ઊઠી. કામલતા પોતાની સખીઓ જોડે માંડ માંડ રાજભવને પહોંચી.

રાજભવનમાં પહોંચતાં જ હાહાકાર મચી ગયો. એનાં માતાપિતાને આંસુ આવી ગયાં. મહારાજાએ તરત જ રાજવૈદ્યને બોલાવ્યા. રાજવૈદ્યે કામલતાની નાડીપરીક્ષા કરી પરંતુ કશું કળાયું નહિ.

આમ ને આમ પંદર દિવસ પસાર થઈ ગયા.

રાજાએ પોતાની પ્રિય કન્યા કામલતાની સારવાર કરવા અર્થે અનેક પ્રકારના ઉપાયો અજમાવી જોયા પરંતુ અંશમાત્ર ફરક ન પડ્યો.

નગરીના નગરશેઠ રાજાની પાસે આવ્યા. મહારાજા ચિંતામગ્ન મુખે આસન પર બેઠા હતા.

નગરશેઠ જૈનધર્મના આરાધક હતા. તેમણે રાજાને પૂછ્યું : ‘મહારાજ, આપ ચિંતામગ્ન દેખાઓ છો ?’

‘હા... નગરશેઠ, મારી પ્રિય પુત્રી કામલતાને ન સમજી શકાય તેવો વ્યાધિ લાગુ પડ્યો છે. અનેક ઉપાયો અજમાવી જોયા છતાં લેશમાત્ર ફરક નથી...’

‘નગરશેઠે પૂછ્યું : ‘કૃપાળુ, આપ મને જણાવશો કે રાજકુમારી છેલ્લે ભવનની બહાર ક્યારે નીકળ્યાં હતાં અને ક્યાં ગયાં હતાં ?’

‘નગરશેઠ, એ વાતને પંદર દિવસ થઈ ગયા. હું હમણાં તેની સાથે ગયેલી સખીને બોલાવું છું.’ એમ કહીને મહારાજાએ એક સેવકને રાજકુમારીની સખીને લઈ આવવા જણાવ્યું.

થોડીવારમાં રાજકુમારીની સખી હાજર થઈ ગઈ.

નગરશેઠે પ્રશ્ન પુનઃ દોહરાવ્યો.

ત્યારે રાજકુમારીની સાથે ગયેલી સખીએ કહ્યું : ‘નગરશેઠજી, અમે અહીંથી ભ્રમણ કરવા નગરી બહાર ગયાં હતાં. ત્યાં સુધી તો રાજકુમારીબાને કશુંય નહોતું. નગરી બહારના જિનમંદિરે

ગયાં હતી. ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા પછી થોડીવારમાં રાજકુમારીનું મુખ તથા દેહ વિકૃત બની ગયો.'

નગરશેઠે કહ્યું : 'જિનમંદિરમાં કોઈ વાત થઈ હતી ?'

ત્યારે સખીએ જિનપ્રતિમા તથા જૈન સાધુના બારામાં રાજકુમારીએ ખૂબ નિંદા કરી હતી તે જણાવ્યું.

નગરશેઠે મહારાજાને કહ્યું : 'મહારાજ, આ નિંદા કર્યાનું ફળ છે.'

'બરાબર... હવે વાત કંઈક સમજાણી. હવે શું કરવું ?' મહારાજાએ પ્રશ્ન કર્યો.

નગરશેઠે કહ્યું : 'મહારાજ, રાજકુમારીને તે જિનમંદિરે લઈ જવી પડશે. ત્યાં શ્રદ્ધાભાવ સાથે પ્રતિમાજીને વંદના કરવી પડશે અને સાધુની ક્ષમા માગવી પડશે. પછી જૈન મુનિ કહે તેમ કરવાથી રાજકુમારીનું સ્વાસ્થ્ય સુધરી જશે.'

મહારાજા ધાત્રીવાહન તરત જ પોતાની પ્રિય પુત્રી રાજકુમારી કામલતાને લઈને જિનમંદિર આવ્યા. ત્યાં રાજાએ તથા રાજકુમારીએ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની સેવા-પૂજા અને ભક્તિ કરી. પછી જૈન મુનિ પાસે આવ્યા. અને રાજાએ વંદન કરતાં કહ્યું : 'હે મુનિવર ! આ બાલિકાની રક્ષા કરો. એણે કંઈ પણ જાણ્યા-સમજ્યા વિના આપ જેવા વંદનીય મહાત્માની નિંદા કરી છે. અને એનું ફળ તત્કાળ મળી ગયું. આજે એની દશા દયનીય છે. આપ તો દયાળુ છો. આપ મારી કન્યાને ક્ષમા આપો અને વ્યાધિમુક્તિનો કોઈ ઉપાય બતાવો.'

રાજકુમારી કામલતાએ ભાવથી જૈન મુનિને વંદન કર્યા.

મુનિરાજે મધુર સ્વરે કહ્યું : 'રાજન, જેવી કરણી તેવી ભરણી એ વાત સર્વ જીવો માટે લાગુ પડે છે. કર્મની સત્તા મહાન છે. કર્મનાં જાળાં કોઈ નષ્ટ કરી શકતાં નથી, પરંતુ ધર્મ આરાધનાથી પાપ નષ્ટ થતાં પુણ્ય બંધાય છે. એટલા માટે

જ ધર્મગ્રહણ કરવો જીવમાત્ર માટે આવશ્યક છે.’

આમ જણાવીને મુનિરાજે રાજા તથા રાજકુમારી કામલતાને શ્રાવકધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

મુનિરાજનો ઉપદેશ સાંભળીને રાજા અતિ પ્રસન્ન થયા. એમણે સ્વયં શ્રાવકધર્મ સ્વીકારીને કામલતાને પણ ગ્રહણ કરવા જણાવ્યું.

ત્યાર પછી જૈનમુનિ શીલભૂષણે ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથાનું સ્મરણ કર્યું.

ઉશિદ્રહે મનવપક્ષજપુગજકાન્તિ-

પર્યુલ્લસન્નખમયૂખશિખાભિરામૌ ।

પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ધત્તઃ

પદ્માનિ તત્ર વિબુધાઃ પરિકલ્પયન્તિ ॥

મુનિ શીલભૂષણે ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથાનું ભાવથી સ્મરણ કરીને અભિમંત્રિત જળ રાજકુમારીના દેહ પર છાંટ્યું. જળ છંટકાવથી તરત જ કામલતાની વ્યાધિ નષ્ટ થઈ ગઈ અને તે સંપૂર્ણ નિરોગી બની ગઈ.

આ જોઈને રાજકુમારી કામલતા મુનિ ભગવંતને વારંવાર પોતાનાથી થયેલા અપરાધની ક્ષમા માગવા લાગી.

રાજાના પરિવારે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો અને જીવન સફળ બનાવ્યું.

જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી રચિત ભક્તામર સ્તોત્રમાં સંસ્કૃત ભાષાનો વૈભવ જોવા મળે છે. આ સ્તોત્ર પરમાત્માની સ્તુતિ કરતાં કરતાં માનવઆત્માને આત્મકલ્યાણનાં એક પછી એક ઊંચાં સોપાને લઈ જાય છે. આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિમાં સપડાયેલાને પરમ શાંતિનો અનુભવ કરાવે છે. ભક્તામર સ્તોત્રની દિવ્યતા અને અલૌકિકતા અપૂર્વ છે. આ આઠ પ્રકારના ભયથી ઘેરાયેલા માનવીના જીવનને અભયનું વરદાન આપનારું મહાપ્રભાવક સ્તોત્ર છે.

ભક્તામર સ્તોત્રના રચયિતા આચાર્ય શ્રી માનતુંગસૂરિની ભક્તિમાંથી ભાવ અને ભાષા કોઈ ખળખળ રીતે વહેતા ઝરણાની માફક સ્વાભાવિકતાથી વહ્યાં છે.

ભક્તામર સ્તોત્રમાં એક તરફ પ્રશાંત ભક્તિરસનો અનુભવ થાય છે ત્યારે બીજી તરફ રચયિતાની લઘુતા પણ વંદનીય લાગે છે. ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવાથી અંતરમાં અનેરા આનંદની અનુભૂતિ થયા વિના રહેતી નથી. અહીં ભક્તામર સ્તોત્ર પ્રસ્તુત છે.

ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરતાં પહેલાં શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર, પંચ પરમેષ્ઠીપદની સ્તુતિ કરવી પછી ભક્તામર સ્તોત્રનો પાઠ કરવો.

ભક્તામર સ્તોત્ર બોલી રહ્યા પછી ‘ૐ હ્રીં શ્રીં ઋષભાય નમઃ’નો ૨૭ વખત જાપ કરવો ત્યાર પછી નવપદ સ્તુતિ ઉચ્ચારવી.

: નમસ્કાર મહામંત્ર :

નમો અરિહંતાણં
 નમો સિદ્ધાણં
 નમો આયરિયાણં
 નમો ઉવજાયાણં
 નમો લોએ સવ્વસાહૂણં
 એસો પંચનમુક્કારો
 સવ્વપાવપ્પણાસણો
 મંગલાણં ચ સવ્વેસિં
 પઠમં હવઈ મંગલ

પંચ પરમેષ્ઠીપદની સ્તુતિ

(મંગલાચરણ)

ઔ જય અરિહંતાણં, પ્રભુ જય અરિહંતાણં;
 ભાવ ભક્તિસે નિત્ય પ્રતિ, પ્રણમું સિદ્ધાણં... ઔ જયં એ ટેક
 દર્શન જ્ઞાન અનન્તા, શક્તિ કે ધારી-સ્વામી;
 યથાખ્યાત સમકિત હૈ, કર્મ શત્રુ હારી... ઔ જયં ॥૧॥
 હૈ સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી બલ, સુખ અનંત પાયે સ્વામી;
 અગુરુલઘુ અમૂરત, અવ્યય કહલાયે... ઔ જયં ॥૨॥
 નમો આયરિયાણં, છત્રીશ ગુણ પાલક સ્વામી;
 જૈન ધર્મ કે નેતા, સંઘ કે સંચાલક... ઔ જયં ॥૩॥
 નમો ઉવજાયાણં, ચરણ-કરણ જ્ઞાતા-સ્વામી;
 અંગ-ઉપાંગ પઢાતે, જ્ઞાન દાન દાતા... ઔ જયં ॥૪॥
 નમો સવ્વસાહૂણં, મમતા મદ હારી-ગુરુ;
 સત્ય અહિંસા અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય ધારી... ઔ જયં ॥૫॥
 ચૌથમલ કહે શુદ્ધ મન, જો નર ધ્યાન ધરે-ભાઈ;
 પાવન પંચ પરમેષ્ઠી, મંગલાચર કરે... ઔ જયં ॥૬॥

મહા પ્રાભાવિક

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રમ્

ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રભાણા-
મુઘોતકં દલિતપાપતમોવિતાનમ્
સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-
વાલંબનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્. ॥૧॥

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધા-
દુદ્ભૂતબુદ્ધિપટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ;
સ્તોત્રૈર્જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ;
સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્. ॥૨॥

બુદ્ધયા વિનાડપિ વિબુધાર્થિતપાદપીઠ
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતગ્રાપોડહમ્;
બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુબિમ્બ-
મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્. ? ॥૩॥

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાંકકાન્તાન્,
કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપ્રતિમોડપિ બુદ્ધયા;
કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનકચકં,
કો વા તરીતુમલમંબુનિધિં ભુજાભ્યામ્. ॥૪॥

સોડહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ !,
કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તાઃ;
પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રં,
નાડભ્યેતિ કિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્. ॥૫॥

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ,
ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્;
યત્કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૌતિ,
તચ્ચારુચૂતકલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥૬॥

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં,
પાપં ક્ષણાત્ ક્ષયમુપૈતિશરીરભાજામ્;
આકાન્તલોકમલિનીલમશેષમાશુ,
સૂર્યોશુભિન્નમિવ શાર્વરમંધકારમ્. ॥૭॥

મત્વેતિ નાથ ! તવ સંસ્તવનં મયેદમ્-
મારભ્યતે તનુધિયાડપિ તવ પ્રભાવાત્;
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ,
મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિ નનૂદભિન્દુઃ. ॥૮॥

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં,
ત્વત્સંકથાપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ;
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ,
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાસભાંજિ. ॥૯॥

નાત્યદ્ભુત ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !,
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવંતમભિષ્ટુવન્તઃ;
તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિવા,
ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ. ॥૧૦॥

દૃષ્ટ્વા ભવંતમનિમેષવિલોકનીયં,
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ;
પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિંધોઃ;
ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત્. ॥૧૧॥

યૈઃ શાન્તરાગરુચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં,
 નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈક-લલામ-ભૂત !
 તાવન્ત એવ ખલુ તેડપ્પણવઃ પૃથિવ્યાં,
 યત્તે સમાનમપરં નહિ રૂપમસ્તિ. ॥૧૨॥

વકત્રાં કવ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ,
 નિઃશેષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ્;
 બિમ્બં કલંકમલિનં કવ નિશાકરસ્ય,
 યદ્વાસરે ભવતિ પાંડુપલાશકલ્પમ્. ॥૧૩॥

સંપૂર્ણ-મંડલ-શશાંક-કલા-કલાપ-
 શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયન્તિ;
 યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વરનાથમેકં,
 કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્. ॥૧૪॥

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગનાભિ-
 નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્;
 કલ્પાન્ત-કાલ-મરુતા ચલિતાચલેન,
 કિં મંદરાદ્રિ-શિખરં ચલિતં કદાચિત્. ॥૧૫॥

નિર્ધૂમ-વર્તિરપવર્જિત-તૈલપુરઃ,
 કૃત્સ્નં જગત્ત્રાયમિદં પ્રકટીકરોષિ;
 ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં,
 દીપોડપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ. ॥૧૬॥

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ,
 સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજજગન્તિ;
 નાભ્ભોધરોદરનિરુદ્ધ-મહાપ્રભાવઃ,
 સૂર્યાતિશાયિમહિમાસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે. ॥૧૭॥

નિત્યોદયં દલિત-મોહ-મહાંધકારં,
ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્,
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પકાન્તિ,
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વશશાંકબિંબમ્. ॥૧૮॥

કિં શર્વરીષુ શશિનાડન્હિ વિવસ્વતા વા,
યુષ્મન્મુખેન્દુદલિતેષુ તમસ્સુ નાથ;
નિષ્પત્તશાલિવનશાલિનિ જીવલોકે,
કાર્ય કિંયજ્જલધરૈર્જલભરનર્ત્તે. ॥૧૯॥

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભ્રાતિ કૃતાવકાશં,
નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ;
તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્ત્વં,
નૈવં તુ કાયશકલે કિરણાકુલેડપિ. ॥૨૦॥

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દષ્ટા,
દષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ;
કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ,
કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ? ભવાંતરેડપિ. ॥૨૧॥

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયન્તિ પુત્રાન્,
નાન્યા સુતં ત્વંદુપમં જનની પ્રસૂતા;
સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિ,
પ્રારથ્યેવ દિગ્જનયતિ સ્ફુરદંશુજલમ્. ॥૨૨॥

ત્વામામનન્તિ મુનયઃ પરમં પુમાંસં-
આદિત્યવર્ણમમલં તમસઃ પરસ્તાત્;
ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યુ,
નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પંથાઃ. ॥૨૩॥

त्वामव्ययं विभुमयिन्त्यमसंप्र्यमाद्यं,
 ब्रह्माज्ञमीश्वरमनन्तमनंगडेतुम्;
 योगीश्वरं विदितयोगमनेकमेकं,
 ज्ञानस्वरूपममलं प्रवदन्ति सन्तः. ॥२४॥

बुद्धस्त्वमेव विबुधार्थितबुद्धिबोधात्,
 त्वं शं करोऽसि भुवनत्रयशंकरत्वात्;
 धातासि धीर ! शिवमार्गविधेर्विधानात्,
 व्यक्तं त्वमेव भगवन्पुरुषोत्तमोऽसि. ॥२५॥

तुभ्यं नमस्त्रिभुवनार्तिहराय नाथ !,
 तुभ्यं नमः क्षितितलामलभूषणाय;
 तुभ्यं नमस्त्रिजगतः परमेश्वराय,
 तुभ्यं नमो जिन ! भवोदधिषोषणाय. ॥२६॥

को विस्मयोऽत्र यद्वि नाम गुणैरशेषै-
 स्त्वं संश्रितो निरवकाशतया मुनीश !;
 द्योषै रूपात्तविविधाश्रयजगतगर्वे,
 स्वप्नांतरेऽपि न कदाचिदपीक्षितोऽसि. ॥२७॥

उच्यैरशोकतरु संश्रित मुन्मयूष्म-
 मात्मातिरूपममलं भवतो नितान्तम्;
 स्पष्टोऽलसत्किरण मस्ततमोवितानं,
 बिम्बं रवेरिव पयोधर पार्श्ववर्ति. ॥२८॥

सिंहासने मणिमयूष्मशिखाविशिष्टे,
 विभ्राजते तव वपुः कनकावदातम्;
 बिम्बं वियद्विलसदंशुलतावितानं,
 तुंगोदयाद्रिशिरसीव सहस्ररश्मेः. ॥२९॥

કુંદાવદાત-ચલ-ચામર-ચારુશોભં,
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્;
ઉદયછશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધારં-
મુચ્યૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌભ્યમ્. ॥૩૦॥

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાંત-
મુચ્યૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્;
મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં,
પ્રખ્યાપયત્તિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્. ॥૩૧॥

ઉન્નિદ્રહેમનવપંકજપુંજકાંતિ,
પર્યુલ્લસન્નખમયૂખશિખાભિરામૌ,
પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ધત્તઃ,
પદ્માનિ તત્ર વિબુધાઃ પરિકલ્પયન્તિ. ॥૩૨॥

ઈત્યં યથા તવ વિભૂતિરભૂજિજનેન્દ્ર !,
ધર્મોપદેશન-વિદ્યૌ ન તથા પરસ્ય !,
યાદક્ષપ્રભા દિનકૃતઃ પ્રહતાંધકારા,
તાદૃકકુતો ગ્રહગણસ્ય વિકાશિનોડપિ. ॥૩૩॥

શ્યયોતન્મદાવિલવિલોલક પોલમૂલ,
મતભ્રમદ્ભ્રમરંનાદવિવદ્ધકોપમ્;
ઐરાવતાભમિભમુદ્ધતમાપતન્તં,
દષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્. ॥૩૪॥

ભિન્નેભકુંભગલદુજ્જવલશોણિતાક્ત-
મુક્તાફલ પ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ;
બદ્ધકમઃ કમગતં હરિણાધિપોડપિ,
નાકામતિ કમયુગાયલસંશ્રિતં તે. ॥૩૫॥

કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવદ્ધિકલ્પં,
દાવાનલં જવલિતમુજ્જવલમુત્સુલિંગમ્:
વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સંમુખમાપતંતં,
ત્વન્નામકીર્તિનજલં શમયત્યશેષમ્. ॥૩૬॥

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં,
કોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફણમાપતંતમ્;
આકામતિ કમયુગેન નિરસ્તશંક-
સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ. ॥૩૭॥

વલ્ગંતુઙ્ગગજગર્જિતભીમનાદ-
માજૈ બલં બલવતામપિ ભૂપતિનામ્;
ઉઘદ્દિવાકરમયૂખશિખાપવિદ્ધં,
ત્વત્કીર્તેનાત્તમ ઈવાશુ ભિદામુપૈતિ. ॥૩૮॥

કુંતાગ્રભિગ્નગજશોણિતવારિવાહ-
વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે;
યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા-
સ્ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો લભન્તે. ॥૩૯॥

અંભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનકચક-
પાઠીન પીઠભયદોલ્વણવાડવાગ્નૌ;
રંગતારંગશિખરસ્થિતયાનપાગા-
સ્નાસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ. ॥૪૦॥

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ,
શોચ્યાં દશામુપગતાશ્યુજીવિતાશાઃ;
ત્વત્પાદપંકજરજોડમૃતદિગ્ધદેહા,
મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃ. ॥૪૧॥

આપાદકંઠમુરુશુંબલવેષિતાંગા,
ગાઠં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘાઃ;
ત્વન્નામમન્ત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ;
સઘઃ સ્વયં વિગતબંધભયા ભવન્તિ. ॥૪૨॥

મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ,
સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમૃ;
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ,
યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધિતે. ॥૪૩॥

સ્તોત્રસ્ત્રજં તવ જિનેન્દ્ર ! ગુણૈર્નિબદ્ધાં,
ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામૃ;
ધતો જનો ય ઈહ કંઠગતામજસ્રં,
તં માનતુંગ મવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીં. ॥૪૪॥

શ્રી ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્ર

ઉવસગ્ગહરંપાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં;
વિસહર - વિસ - નિત્રાસં, મંગલ - કલ્યાણ - આવાસં. ૧
વિસહરકુલિંગ-મંતં, કંઠે ધારેઈજો સયા મણુઓ;
તસ્સ ગહ રોગ-મારી, દુકજરા જંતિ ઉવસામં. ૨
ચિક્કઉદ્દૂરે મંતો, તુજ્ઞ પણામોવિ બહુફલો હોઈ;
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવંતિ ન દુકખ-દોગચ્ચં. ૩
તુહ સમ્મતો લદ્ધે, ચિન્તામણિકપ્પપાયવબ્ભહિયે;
પાવંતિ અવિગ્ઘેણં, જીવા અયરામરં ઠાણં. ૪
ઈઅ સંયુઓ મહાયસ ! ભત્તિબ્ભરનિબ્ભરેણ હિયએણ;
તો દેવ દિજજ બોહિં, ભવે ભવે પાસ ! જિણચંદ ! ૫

નવપદ સ્તુતિ

શ્રી અરિહંતો સકલ હિતદા ઉચ્ચ-પુણ્યોપકારા,
 સિદ્ધા સર્વે મુક્તિપુરીના ગામીને ધ્રુવ તારા. ૧

આચાર્યો છે જિન-ધરમના, દક્ષ વ્યાપારી સૂરા,
 ઉપાધ્યાયો ગણધર તણા, સૂત્રદાને ચકોરા... ૨

સાધુ આંતર અરિ સમૂહને, વિક્રમી થઈય દંડે,
 દર્શન-જ્ઞાન-હૃદય મળને, મોહ અંધાર ખંડે... ૩

ચારિત્રે છે અધર હિત હો, જિંદગી જીવ ઠારે,
 નવપદમાંહે અનુપ તપ છે, જે સમાધિ પ્રસારે... ૪

વંદું ભાવે નવપદ સદા, પામવા આત્મશુદ્ધિ;
 અલિંબન હો મુજહૃદયમાં, ઘો સદા સ્વચ્છ બુદ્ધિ... ૫

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ, પરહિતનિરતાઃ ભવંતુ ભૂતગણાઃ,
 દોષાઃ પ્રયાન્તુ નાશઃ, સર્વત્ર સુખી ભવતું લોકાઃ.

(સુખી ભવતું લોકાઃ પૂરું થયા બાદ નવકાર ગણવા.)

ઉપસર્ગાઃ કાયં યાંતિ, છિદ્યન્તે વિઘ્નવલ્લયઃ;
 મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે.

સર્વમંગલમાંગલ્યં, સર્વકલ્યાણકારણમ્;
 પ્રધાનં સર્વધર્મણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્.

ચાર વિશેષ ગાથા

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રની આજે સ્થાનકવાસી તથા દિગંબર આમ્નાયમાં ૪૮ ગાથાઓ બોલાય છે. મૂળ સ્તોત્રની ૪૮ ગાથાઓ છે. શ્વેતાંબર આમ્નાયમાં ૪ ગાથાઓ ક્ષેપક ગણીને ભંડારી દેવામાં આવી છે. આમ ૪૪ ગાથાઓ ત્રણેય આમ્નાયમાં એક સરખી છે. જે અન્ય ચાર ગાથાઓ છે તે ૩૧મી ગાથા પછી બોલાય છે. અહીં ચાર વિશેષ ગાથાઓ વર્ણવામાં આવેલ છે.

- (૧) ગંભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ-
 સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસંગમભૂતિદક્ષઃ ।
 સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન
 ખે દુન્દુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાહી ॥૩૨॥

: અર્થાત્ :

ગંભીર અને મોટા સ્વર વડે જેણે દિશાઓ ગજાવી મૂકી છે. ત્રણ જગતના લોકોને શુભ સમાગમ આપવામાં કુશળ અને સદ્ધર્મની જયઘોષણા કરતો એવો આકાશમાં થતો દુન્દુભિનો નાદ આપના વિમળયશને પ્રગટ કરી રહ્યો છે. (૩૨)

- (૨) મંદારસુંદરનમેરુસુપારિજાત-
 સંતાનકાદિ કુસુમમોત્કર વૃષ્ટિ રુદ્ધા ।
 ગંધોદબિન્દુશુભમંદમરુત્રપાતા
 દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વયસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

: અર્થાત્ :

મંદાર, સુંદરનમેરૂ, સુપારિજાત અને સંતાનક વગેરે કલ્પવૃક્ષોના કુસુમોની દેવો તરફથી દિવ્ય વૃષ્ટિ જે સુગંધી જળકણ સહિત

શુભ ધીમા પવનથી પ્રેરાયેલી આપની સમીપે વર્ષા રહી છે તે આપના મુખ કમળમાંથી નીકળતાં વચનોની પંક્તિ સમાન શોભે છે. (૩૩)

(૩) શુભત્રભાવલય ભૂરિવિભા વિભોસ્તે
લોકત્રયેદ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપન્તિ ।
પ્રોઘ દિવાકર નિરંતરભૂરિસંખ્યા
દીપ્ત્યા જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥૩૪॥

: અર્થાત્ :

હે વિભો ! આપના ઉજ્જવળ પ્રભા વલયની શ્રેષ્ઠ કાન્તિ ત્રણ જગતના તેજસ્વી પદાર્થોના તેજને હણી નાખે છે. અને રાત્રિને વિષે રહેલ શીતળ ચંદ્ર કે દિવસે ઉદામાન થયેલ સેંકડો કિરણ ફેલાવતા સૂર્યની મહાતેજસ્વી કાન્તિ પર વિજય મેળવે છે. (ભા મંડળની પ્રભા સૂર્ય કરતાં પણ તેજસ્વી છે.) (૩૪)

(૪) સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગ વિમાર્ગણેષ્ટઃ
સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપટુ સ્ત્રિલોક્યાઃ ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ
ભાષાસ્વભાવપરિણામ ગુણૈઃ પ્રયોજ્યઃ ॥૩૫॥

: અર્થાત્ :

સ્વર્ગ અને મોક્ષના માર્ગને બતાવનાર, ત્રણ લોકમાં સદ્ધર્મના તત્ત્વો કહેવામાં પૂરો કુશળ અને નિર્મળ અર્થ સહિત સર્વે ભાષામાં સહજ પરિણમતો એવો આપનો દિવ્ય નાદ ગાજે છે.

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા અપૂર્વ, અલૌકિક અને દિવ્ય છે. તીર્થંકર ભગવંતની ભક્તિમાં ભાવવિભોર બનેલા જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી મહારાજના અંતરમાંથી સરી પડેલું મહાપ્રભાવિક સંસ્કૃત સ્તોત્ર એટલે ‘શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર’. આ સ્તોત્રનો અંતરના ભાવ સાથે નિત્ય પાઠ કરવામાં આવે તો ચિત્તમાં વ્યાપેલી મિથ્યાત્વની મલિનતા ધોવાઈ જાય છે. હૈયામાં અલૌકિક આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. અંતર-મન ધન્ય ધન્ય બની જાય છે. આ સ્તોત્રની એક-એક ગાથામાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત પ્રત્યેની ભક્તિના પુનીત દર્શન થાય છે. ભક્તામર સ્તોત્રનો ભાષા વૈભવ અલંકારોથી સમૃદ્ધ છે. સ્તોત્રની દરેક ગાથામાં ભાવનું પરમ પવિત્ર ઝરણું વહેતું હોય તેમ લાગ્યા વગર રહેતું નથી.

આ સંસાર આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિથી ભરેલો છે. સંસારીજનો હૃદયના શુદ્ધભાવે શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનું નિયમિત પઠન કરે તો અંતરમાં અલૌકિક આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. પરમ શાંતિનો અનુભવ થાય છે. મહાજ્ઞાની એવા આ.શ્રી. માનતુંગસૂરિજી મ. તો બાળક જેવા બનીને પરમાત્માના ગુણોનું અદ્ભૂત વર્ણન શ્રી ભક્તામરે સ્તોત્રમાં કરેલું છે. આજે શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં જેટલાં સ્તોત્રો છે તેમાં શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનું સ્થાન અપૂર્વ અને અનોખું છે. આ સ્તોત્ર પરથી વીર-ભક્તામર, પાર્શ્વ-ભક્તામર, સરસ્વતી-ભક્તામર, શાંતિ-ભક્તામર જેવી રચનાઓ થઈ છે. જેમાંની વીર-ભક્તામર તથા યંત્રો સહિત આ પુસ્તકમાં આપેલ છે.

અહીં શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો સાર્થ પ્રસ્તુત છે, જે પૂ.આ.ભ. શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મ.ની પ્રેરણાથી પ્રગટ થયેલા ‘ભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ’માંથી સાભાર લીધેલ છે. ભક્તામર સ્તોત્રની પ્રત્યેક ૪૪ ગાથાઓ, વસંતતિલકા, હરિગીત, મંદાકાંતા તથા ગાથાનું ગુજરાતી વર્ણન અપાયું છે.

ગાથા - ૧

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ભક્તામરપ્રણત મૌલિ મણિપ્રમાણા-
મુદ્યોતકં દલિતપાપતમો વિતાનમ્ ।
સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા
વાલંબનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥૧

વસંતતિલકા

ભક્તામરો લયિત તાજ મણિ પ્રભાના,
ઉદ્યોતકારં હર પાપતમો જથાના;
આધાર રૂપ ભવસાગરના જનોને,
એવા યુગાદિ પ્રભુ પાદયુગે નમીને. ૧

હરિગીત

નમન કરતા દેવના મણિ મુગટને દીપાવતા,
જે પાપરૂપી તિમિરદળને સર્વદા સંહારતા;
જે છે ખરે ! આધારરૂપ ભવમાં ભૂલેલા પ્રાણીને,
આદિ પ્રભુના પદયુગને નમ્રતાથી વંદીને. ૧

મંદાકાંતા

દીપાવે જે મુકુટ મણિના તેજને દેવતાના,
સંહારે જે અઘ તિમિરને માનવોના સદાના,
જે છે ટેકા રૂપ ભવ મહિં ડૂબતાં પ્રાણીઓને,
એવા આદિ જિનચરણને વંદીને રૂડી રીતે. ૧

ભક્તિ કરનારા દેવો પગે લાગે છે તે વખતે તેમના નમેલા
મુગટની અંદર રહેલા મણિઓની કાંતિને પણ પ્રકાશ આપનારા
પાપરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનારા અને યુગની શરૂઆતથી
સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા માણસોને આશ્રયરૂપ એવા શ્રી
જિનેન્દ્રપ્રભુના બન્ને ચરણને રૂડી પ્રકારે નમસ્કાર કરીને. ૧

ગાથા - ૨

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

યઃ સંસ્તુતઃ સલકવાઙ્મય તત્ત્વ બોધાત્
 ઉદભૂત બુદ્ધિ પટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।
 સ્તોત્રૈર્જગતત્રિતય ચિત્ત હરૈરુદારૈઃ
 સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ ॥૨

વસંતતિલકા

કીધી સ્તુતિ સકલ શાસ્ત્રજ તત્ત્વબોધે,
 પામેલ બુદ્ધિ પટુથી સુરલોકનાથે;
 ત્રૈલોક ચિત્તહર ચારૂ ઉદાર સ્તોત્રે,
 હું એ ખરે સ્તવીશ આદિ જિનેન્દ્રને તે. ૨

હરિગીત

સહુ શાસ્ત્રકેરા જ્ઞાનથી બની તીવ્ર એવી બુદ્ધિથી,
 સુરલોકના પણ નાથ જેના ગાય છે ગુણ હોંશથી,
 સુંદર બનાવી સ્તોત્રથી જે મન હરે ત્રિલોકનાં,
 હું પણ કરીશ ગુણગાન એ ભગવાન આદિનાથનાં. ૨

મંદાકાંતા

જેની બુદ્ધિ અતિશય બની શાસ્ત્રનું તત્ત્વ જાણી,
 તે ઇંદ્રોએ સ્તુતિ પ્રભુ તણી રે કરી ભાવ આણી,
 ત્રિલોકીનાં જનમન હરે સ્તોત્ર માંહિ અધીશ,
 તે શ્રી આદિ જિનવરતણી સ્તુતિને હું કરીશ. ૨

તમામ શાસ્ત્રોનું તત્ત્વ જાણવાથી ઉત્પન્ન થયેલી નિપૂણ બુદ્ધિ
 વડે, ત્રણે લોકનું ચિત્ત હરણ કરે એવા ઉદાર સ્તોત્રથી ઇંદ્રદેવે
 પણ જેની સ્તુતિ કરી છે એવા પ્રથમ જિનેન્દ્ર શ્રી આદિનાથ
 સ્વામીની હું પણ સ્તુતિ કરીશ. ૨

ગાથા - ૩

વસંતતિલકા વૃતમ્

બુદ્ધયા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિત પાદપીઠ
સ્તોતું સમુદ્યત મતિર્વિગત ત્રપોઽહમ્ ।
બાલં વિહાય જલ સંસ્થિતર્મિદુ બિંબમ્
મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસ્ર ગ્રહીતુમ્ ? ॥૩

વસંતતિલકા

બુદ્ધિ વિનાય સુરપૂજિત પાદપીઠ,
મેં પ્રેરી બુદ્ધિ સ્તુતિમાં તજી લાજ શુદ્ધ !
લેવા શિશુ વિણ, જળે સ્થિત ચંદ્ર બિંબ,
ઈચ્છા કરે જ સહસ્રા જન કોણ અન્ય ? ૩

હરિગીત

પૂજા કરે તુજ પાયની દેવો બધા આનંદથી,
મૂકી લજા મતિહીણ હું સ્તુતિ કરું તુજ ભક્તિથી;
પ્રતિબિંબ નિરખી પાણીમાં શુભચંદ્રનું ચોખ્ખું ભલા,
કો બાલ વિણ તે ચંદ્રને સહસ્રા કરે મન ઝાલવા. ૩

મંદાકાંતા

દેવો સર્વે હળી મળી કરે પૂજના આપ કેરી,
મૂકી લજજા મતિ હીન છતાં ભક્તિ મારી અનેરી;
જોઈ ઈચ્છે ગ્રહણ કરવા પાણીમાં ચંદ્રને જે,
નિશ્ચે એવી હઠ નહિ કરે બાલ વિના સહેજે. ૩

જેના પગ મૂકવાના આસનની પણ દેવતાઓએ પૂજા કરેલી
છે એવા હે જિનેન્દ્ર ! જેમ કોઈપણ સમજુ માણસ જળની અંદર
પડેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને એકદમ ગ્રહણ કરવાને ઈચ્છતો નથી
પણ માત્ર બાળક જ ઈચ્છે છે. તેમ બુદ્ધિ વિનાનો એવો જે
હું - તેણે લજજા રહિત થઈને તમારી સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્તિ
કરી છે. ૩

ગાથા - ૪

વસંતતિલકા વૃતમ્

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર શશાંકકાંતાન્
કસ્તે ક્ષમઃ સુર ગુરુ પ્રતિમોઽપિ બુદ્ધયા ।
કલ્પાંતકાલ પવનોદ્ધત નક્ર ચક્રં
કો વા તરીતુમલમંબુર્નિર્ધિ ભુજાખ્યામ્ ॥ ૪

વસંતતિલકા

કેવા ગુણો ગુણનિધિ ! તુજ ચંદ્રકાન્ત,
છે બુદ્ધિથી સુરગુરુસમ કો સમર્થ ?
જ્યાં ઊછળે મગરમચ્છ મહાન વાતે,
રે કોણ તે તરી શકે જ સમુદ્ર હાથે ? ૪

હરિગીત

શુભ ચંદ્રની કાંતિભર્યા સદ્ગુણના સાગરસમા,
છે શક્તિ કોની આપના ગુણગાનની સુરગુરુ વિના;
સંહાર કાળે પ્રાણીઓ ઊછળી રહ્યા જે સિંધુમાં,
તે સિંધુને તરવા નહિ બળવાન બાહુ વિશ્વમાં. ૪

મંદાકાંતા

સદ્ગુણોથી ભરપુર તમે ચંદ્રવત્ શોભનારા,
દેવોના એ ગુરુ નવ શકે ગુણ ગાઈ તમારા;
જે સિંધુમાં પ્રલય સમયે ઊછળે પ્રાણીઓ રે,
તેને ક્યારે પણ તરી શકે કોણ રે બાહુ જોરે. ૪

હે ગુણસમુદ્ર ! પ્રલયકાળના પવનવડે જેની અંદર મગર
વગેરે... પ્રાણીઓ ઊછળી રહ્યાં છે એવા સમુદ્રને હાથ વડે તરવાને
કોણ સમર્થ ! (અર્થાત્ કોઈ નહિ.) તેમ ચંદ્રના જેવા મનોહર
તમારા ગુણોને કહેવાને બૃહસ્પતિ જેવા બુદ્ધિમાન પણ કેમ સમર્થ
થાય ? (તો પછી હું તે કોણ બિચારો ?) ૪

ગાથા - ૫

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ
 કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।
 પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રમ્
 નાઽભ્યેતિ કિં નિજ શિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ॥ ૫

વસંતતિલકા

તેવો તથાપિ તુજ ભક્તિ વડે મુનીશ !
 શક્તિ રહિત પણ હું સ્તુતિને કરીશ;
 પ્રીતે વિચાર બળનો તજી સિંહ સામે-
 ના થાય શું મૃગી શિશુ નિજ રક્ષવાને. ૫

હરિગીત

હે મુનિઓના નાથ ! એવો રંક હું તુજને કહું,
 તુજ ભક્તિને આધીન થૈ બળહીણ તો પણ બોલું હું;
 નિજબાલના અતિસ્નેહથી મૃગશક્તિને સમજ્યા વિના,
 તે રક્ષવા નિજ બાળને સિંહ મારવા અચકાયના. ૫

મંદાકાંતા

એવો હું છું ગરીબ જન તોયે પ્રભુ ભક્તિ કાજે,
 શક્તિ જો કે મુજ મહિ નથી ગુણ ગાઈશ આજે;
 જોકે શક્તિ નિજમહિં નથી તોય શું મૃગલાં એ,
 રક્ષા માટે શિશુતણી નથી સિંહ સામે જતાં એ ? ૫

હે મુનિઓના પણ મુનિ ! હું સ્તુતિ કરવામાં અશક્ત છું.
 છતાં પણ તમારી ભક્તિને આધીન થઈને, જેમ મૃગ પશુ પોતાના
 બાળકની પ્રીતિને આધીન થઈને, તેનું રક્ષણ કરવાને પોતાના
 બળનો વિચાર છોડી દઈને પણ સિંહની સામે થાય છે. તેમ
 હું પણ (મારી શક્તિનો વિચાર નહિ કરતા) તમારી સ્તુતિ કરવાને
 પ્રવૃત્ત થયો છું. ૫

ગાથા - ૬

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ
ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્ મામ્ ।
યત્ કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૈતિ
તચ્ચારુચુતર્કાલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥ ૬

વસંતતિલકા

શાસ્ત્રજ્ઞ, અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાં એ,
ભક્તિ તમારી જ મને બળથી વદાવે;
જે કોકિલા મધુર ચૈત્રવિષે ઉચારે,
તે શાખ આમ્ર તરુમોર તણા પ્રભાવે ! ૬

હરિગીત

પ્રભુ અલ્પ છે મુજ જ્ઞાનને બહુ પંડિતો હાંસિ કરે,
હું ભક્તિને વશ થૈ કરું ઈચ્છા વિના સ્તુતિ ખરે;
જે કોકિલા ટહુકાર દેતી મધુર મીઠા ચૈત્રમાં,
પ્રંતાપ તે માનું બધો હું આમ્રકેરા મ્હોરમાં. ૬

મંદાકાંતા

જો કે હું છું મતિહીન ખરે લાગું છું પંડિતોને,
તોયે ભક્તિવશ થકી પ્રભુ હું સ્તવું છું તમોને;
કોકિલાઓ ટૂહુ ટૂહુ કરે ચૈત્રમાંહિ જ કેમ ?
માનુ આવે પ્રતિદિન અહા આમ્રનો મોર જેમ. ૬

જેમ ચૈત્ર માસને વિષે આંબાના મોરના પ્રભાવથી કોયલ
મધુર શબ્દો ઉચ્ચારે છે. તેમ મને પણ, હું થોડું જાણનાર (મૂર્ખ)
અને વિદ્વાનોના હાસ્યનું પાત્ર છતાં તમારી ભક્તિ જ બળાત્કારથી
બોલાવે છે. ૬

ગાથા - ૭

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ત્વત્ સંસ્તવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં
 પાપં ક્ષણાત્ ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ।
 આક્રાંતલોકમલિનીલમશેષમાશુ
 સૂર્યો શુભિન્નમિવ શાર્વરમંધકારમ્ ॥ ૭

વસંતતિલકા

બાંધેલ પાપ જનનાં ભવ સર્વ જેહ,
 તારી સ્તુતિથી ક્ષણમાં ક્ષય થાય તેહ;
 આ લોક વ્યાપ્ત નિશિનું ભમરા સમાન-
 અંધારું, સૂર્ય કિરણેથી હણાય જેમ. ૭

હરિગીત

જન્મો તણાં બહુ પાપ કષ્ટો ક્ષય થતાં ક્ષણવારમાં,
 ગૂંથાય દિલ કદિ ભક્તનાં જો આપના યશગાનમાં;
 પ્રભાતમાં તે નાસતું રવિ બિંબથી પળવારમાં,
 તે નાસતું રવિ બિંબથી પળવારમાં પ્રભાતમાં. ૭

મંદાકાંતા

જન્મોના જે બહુ બહુ કર્યા પાપ તો દૂર થાય,
 ભક્તો કેરી પ્રભુ ગુણમહિં ચિત્તવૃત્તિ ગૂંથાય,
 વીંટાયું જે તિમિર સઘળું રાત્રિને વિશ્વમાંય,
 નાસે છે રે સૂરજ ઊગતાં સત્વરે તે સદાય. ૭

જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી રાત્રીને વિષે વ્યાપેલું ભમરાના જેવું
 કાળું અંધારું તત્કાળ નાશ પામે છે. તેમ જ તમારી સ્તુતિ કરવાથી,
 દેહધારીઓનાં જન્મ પરંપરાનાં બાંધેલાં તમામ પાપો ક્ષણમાત્રમાં
 નાશ પામે છે. ૭

(તેવી જ રીતે મારાં પાપ પણ, હે પ્રભો ! તમારા ગુણગાનથી
 દૂર થાઓ !)

ગાથા : ૮

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

મત્વેતિ નાથ તવ સંસ્તવનં મયેદમ્
મારભ્યતે તનુધિયાઽપિ તવ પ્રભાવાત્ ।
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
મુક્ત્તાફલઘુતિમુપૈતિ નનુદર્બિદુઃ ॥ ૮

વસંતતિલકા

માનીજ તેમ, સ્તુતિનાથ ! તમારી આ મેં,
આરંભી અલ્પમતિથી પ્રભુના પ્રભાવે
તે ચિત્ત સજ્જન હરે જયમ બિંદુ પામેઃ
મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને ! ૮

હરિગીત

કરીને વિચારો આ બધા તુજ ભક્તિમાં આતુર હું,
પ્રભાવ માનું આપની કૃપા તણો હે નાથ ! હું,
શુભ પંકજે જળ બિંદુ જે મોતીસમું બહુ શોભતું,
ત્યમ સ્તોત્ર સુંદર આપનું સુજનો તણાં મન ખેંચતું.

મંદાકાંતા

એવું માની સ્તવન કરવાનો થયો આજ ભાવ,
તેમાં માનું મનમહિં ખરે આપનો છે પ્રભાવ,
મોતી જેવું કમળપરનું વારિબિંદું જ જે છે,
તેવી સ્તુતિ મનહર અહા સજ્જનોને ગમે છે. ૮

એ પ્રમાણે સમજીને, જો કે હું અલ્પ બુદ્ધિવાળો છું તો
પણ, તમારી આ સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કરું છું. તે જેમ કમળપત્રની
અંદર પડેલું પાણીનું ટીપું કમળપત્રના પ્રભાવથી મોતીના જેવી
શોભા પામે છે તેમજ, સ્તોત્ર પણ તમારા પ્રભાવથી સજ્જનોના
મનને ભાવતું થઈ પડશે. ૮

ગાથા : ૯

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્ત સમસ્તદોષં
ત્વત્ સંકથાપિ જગતાં દુરિતાનિ હંતિ ।
દુરે સહસ્રચક્રિણ કુરુતે પ્રભૈવ
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાસભાંજિ ॥ ૧

વસંતતિલકા

દૂર રહો, રહિત દોષ સ્તુતિ તમારી !
તારી કથા પણ અહો ! જન પાપહારી !
દૂર રહે રવિ કદી તદપિ પ્રભાએ-
ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણાંએ. ૯

હરિગીત

ખરી ભક્તિ જો પ્રભુ આપની કરતાં ભલે નહિ આવડે,
જગનાં બધાં પાપો હઠે તુજ નામની યાદી વડે,
રવિ દૂર છે ઘણો વિશ્વથી તદાપિ પ્રસારી કિરણો,
જો પાણીમાંનાં પંકજો વિકસાવતો તે તો ઘણો. ૯

મંદાકાંતા

દૂરે રાખે સ્તવન કરવાં આપનાં એકધારાં,
પાપો નાસે જગજનતણાં નામ માત્રે તમારાં,
જો કે દૂરે રવિ રહી અને કિરણોને પ્રસારે,
તો યે ખીલે કમલદલ તે કિરણોથી વધારે. ૯

જેમ સૂર્ય ઘણે છોટે રહ્યો છે, તો પણ તેનાં કિરણો વડે જ સરોવરનાં વિષે રહેલાં કમળો પ્રફુલ્લિત થાય છે, તેમ જ સર્વ પાપોનું નાશ કરનારું તમારું સ્તવન ભલે (દૂર) હો, પણ તમારી કથા માત્ર પણ લોકોનાં પાપોનો નાશ કરે છે.

(હું કમળ છું આપ સૂર્ય છો.) આપનું તેજ મને વિકસાવનાર થાઓ ! મારા આનંદને ઉલસાવનાર થાઓ ! ૯

ગાથા - ૧૦

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

નાત્યદ્ધૃતં ભુવનભૂષણ ભૂતનાથ !
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવંતમભિષ્ટવંતઃ ।
તુલ્યા ભવંતિ ભવતો નનુ તેન કિં વા
ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥ ૧૦

વસંતતિલકા

આશ્ચર્ય ના, ભૂવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !
રૂપે ગુણે તુજ સ્તુતિ કરનાર અત્ર,
તે તુલ્ય થાય તુજની, ધનિકો શું પોતે;
પૈસા સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને ! ૧૦

હરિગીત

શણગાર છો ત્રિલોકના ને નાથ છો સહુ પ્રાણીના,
પ્રભુ આપનું પદ પામતા ભક્તો બધા આ લોકના;
આશ્ચર્ય એમાં છે નહિ ફળ એ બધા તુજ ગુણતણાં,
ધનવાન લાયક સેવકોને આપ તુલ્ય બનાવતાં. ૧૦

મંદાકાંતા

એમાં કાંઈ નથી નવીનતા નાથ દેવાધિદેવ,
ભક્તો સર્વે પદ પ્રભુ તણું પામતા નિત્યમેવ,
લોકો સેવે કદિ ધનિકને તો ધની જેમ થાય,
સેવા થાતાં પ્રભુ પદ તણી આપ જેવા જ થાય. ૧૦

હે પૃથ્વીના આભૂષણ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક સત્યગુણો
વડે કરીને તમારી સ્તુતિ કરનાર આ લોકમાં જ તમારા સરખો
થાય એમાં વિશેષ આશ્ચર્ય શું છે ? કેમકે લોકમાં પણ પોતાનો
આશ્રય લેનારને શું આશ્રયદાતા પોતાની સંપત્તિ વડે પોતાના
સમાન નથી કરતો ? (કરે છે જ.) ૧૦

ગાથા - ૧૧

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

દષ્ટ્વા ભવંતમનિમેષવિલોકનીયં
નાઽયન્ત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
પીત્વા પયઃ શશિકરધુતિ દુગ્ધસિધોઃ
ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત્ ॥ ૧૧

વસંતતિલકા

જો દર્શનીય પ્રભુ એક ટશેથી દેખે !
સંતોષથી નહિ બીજે જન નેત્ર પેખે;
પી ચંદ્રકાન્ત પય ક્ષીર સમુદ્ર કેરું,
પીશે પછી જળનિધિ-જળ કોણ ખારું ? ૧૧

હરિગીત

પ્રભુ આપ દર્શન યોગ્ય છો તલ્લીન થઈ નિહાળવા,
કાંઈ આંખને ગમતું નથી જોયા પછી રૂપ આપના;
ક્ષીરસાગરે દૂધ ઊજળું ચંદ્રા સમું પીધા પછી,
દરિયાતણાં નહિ ખાર પાણી પામવા ઈચ્છા થતી. ૧૧

મંદાકાંતા

જોવા જેવા જગમહિ કદિ હોય તો આપ એક,
બીજા સર્વે સકળ પ્રભુથી ઊતરે છે જ છેક;
પીધું હોયે ઊજળું દૂધ જો ચંદ્ર જેવું મઝાનું,
ખારાં ખારાં જલધિજળને કો પીએ કેમ માનું ? ૧૧

હે ભગવાન ! એકી નજરે જોઈ રહેવા યોગ્ય આપનું (શાન્ત)
સ્વરૂપ (એકવાર) જોયા પછી માણસનાં નેત્ર બીજે ઠેકાણે સંતોષ
પામતાં-ઠરતાં નથી : કેમ કે ચંદ્રના કિરણ જેવું ઉજ્જવલ ક્ષીર
સાગરનું દૂધ પીધા પછી જળના સમુદ્રના ખારા પાણીને પીવાને
કોણ ઈચ્છે ? (કોઈ જ નહિ.)

હે પ્રભો ! ઉત્તમોત્તમ પુદ્ગળો વડે આપનું શરીર બનેલું
હોવાથી તેજ, સ્પર્શ, ગંધ, રસની બાબતમાં પણ તે અદ્ભુત
જ હોય. ગુણો જડ સ્વભાવને કેવા બદલી નાખે છે એ પ્રત્યક્ષ
સમજાવનાર તમારા સ્થૂલ દેહને પણ હું નમન કરું છું. ૧૧

ગાથા - ૧૨

વસંતતિલકા વૃતમ્

યૈઃ શાંતરાગરુચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં
નિર્માપિતસ્ત્રિભૂવનૈક-લલામ-ભૂત ।
તાવન્ત એવં ખલુ તેઽપ્યણવઃ પૃથ્વીયાં
યત્તે સમાનમપરં ન હિ રુપમસ્તિ ॥ ૧૨

વસંતતિલકા

જે શાંતરાગ રૂચિના પરમાણુ માત્ર,
તે તેટલા જ ભુવિ આપ થએલ ગાત્ર !
એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ !
તારા સમાન નહિ અન્યતણું સ્વરૂપ ! ૧૨

હરિગીત

વિશ્વમાં જે શાંત સુંદર દિવ્ય પરમાણું હતા,
તે સર્વથી નિર્માયેલા છે આપનાં ગાત્રો બધાં;
પ્રભુ ! આપ સુંદર શ્રેષ્ઠ છો, તેથી, ખરે ત્રણ ભુવનમાં,
નથી રૂપ કોઈ અન્યમાં જેવું દિસે છે આપમાં ૧૨

મંદાકાંતા

જે જે ઊંચા અણુ જગતમાં ઠામ ઠામે પડ્યાં છે,
તે તે સર્વે ગ્રહી ગ્રહી અહા આપમાંહિ જડ્યાં છે;
આ પૃથ્વીમાં પરમ અણુઓ તેટલા માત્ર દીસે,
તે હેતુથી પ્રભુ તુજ સમુ રૂપ ના અન્ય કો છે. ૧૨

હે ત્રણ ભુવનને વિષે એક જ માત્ર આભૂષણરૂપ ! જે
શાંતરાગની છાયાના પરમાણુઓ વડે આપ નિર્માયેલા છો તે
પરમાણુઓ પૃથ્વીને વિષે તેટલા જ હોવાથી તમારા સમાન બીજાનું
રૂપ જ નથી ! ૧૨

ગાથા - ૧૩

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ
 નિઃશેષર્નિર્જિ તજગત્ત્રિતયોપમાનમ્ ।
 બિમ્બં કલંકમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય
 યદ્ધાસરે ભવતિ પાંડુ પલાશકલ્પમ્ ॥ ૧૩

વસંતતિલકા

ત્રૈલોક સર્વ ઉપમા સહુ જીતનારું,
 ને નેત્ર, દેવ નર ઊરગ હારી તારું -
 ક્યાં મુખ ? આપનું વળી ક્યાં ચંદ્રબિંબ ?
 જે દિવસે પીળચટું પડી જાય ખૂબ. ૧૩

હરિગીત

ત્રિલોકની ઉપમા બધી જીતી પ્રભુ જે મુખેથી,
 નરદેવ નાગકુમારના તે નેત્ર પીતી આકૃતિઃ
 પ્રભુ આપના મુખ આગળે વળી ચંદ્ર તો ઝાંખો થતો,
 મેલો કલંકે સર્વદા દિન ઊગતાં પીળો ઘણો. ૧૩

મંદાકાંતા

જેણે જીતી ત્રિભુવન તણી ઉપમા સર્વ રીતે,
 દેવોના ને જનગણતણા ચિત્તને ખેંચતી તે;
 થાતો ઝાંખો શશી પણ પ્રભુ આપનાં મુખ પાસે,
 મેલા જેવો દિનમહિં અને છેક પીળો જ ભાસે. ૧૩

દેવતાઓ, મનુષ્યો અને નાગ પ્રમુખનાં નેત્રોનું હરણ કરનાર
 એવું, અને ત્રણે જગતને વિષે રહેલા ચંદ્ર, કમળ આદિક ઉપમાને
 જીતનારું એવું તમારું મુખ ક્યાં ?... અને દિવસને વિષે ખાખરાના
 પાનના જેવું ફિક્કું પડી જનારું તેમજ વળી કલંકવાળું એવું ચંદ્રમાનું
 બિંબ ક્યાં ? ૧૩

ગાથા - ૧૪

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

સંપૂર્ણમંડલ શશાંક કલાકલાપ-
શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયન્તિ ।
યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વરનાથમેકં
કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ॥ ૧૪

વસંતતિલકા

સંપૂર્ણ ચંદ્રતણી કાંતિ સમાન તારા,
રૂડા ગણો ભુવન ત્રણ ઉલ્લંઘનારા !
ત્રિલોકનાથ ! તુજ આશ્રિત એક તેને
સ્વેચ્છા થકી વિચરતાં કદી કોણ રોકે ? ૧૪

હરિગીત

પ્રભુ આપના ઊજળા ગુણો ત્રિલોકમાં વ્યાપી રહ્યા,
તે પૂર્ણિમાના ચંદ્રની ઊજળી કળા સમ શોભતા;
ગુણવાન તું જગન્નાથનો ગુણ આશરો પામ્યા પછી,
તે ગુણને કો રોકતા બહુ વ્યાપતા સ્વેચ્છા થકી. ૧૪

મંદાકાંતા

વ્યાપ્યા ગુણો ત્રિભુવનમહિં હે પ્રભુ શુભ્ર એવા,
શોભે સર્વે સકળ કળના પૂર્ણિમા ચંદ્ર જેવા;
તારા જેવા જિનવરતણા આશરે તે રહે છે,
સ્વેચ્છાથી તો અહિં તહીં જતા કોણ રોકી શકે છે ! ૧૪

સંપૂર્ણ ચંદ્રની કાંતિ જેવા તમારા ઉજ્જવળ ગુણો ત્રણે જગતને
ઉલ્લંઘન કરીને વ્યાપી રહ્યા છે. કેમકે ત્રણે જગતના આપ એકલા
જ સ્વામી છો. તેથી તમારો આશ્રય કરીને રહેલા તે ગુણોને ઈચ્છા
પ્રમાણે વર્તતાં કોણ અટકાવી શકે એમ છે ?

(તમારાં તે ગુણોને ઈચ્છા પ્રમાણે ગતિ કરતાં કોઈ અટકાયત
કરતું નથી. તો પછી હે પ્રભુ ! તે પ્રણોને મારામાં પ્રવેશ કરવા
દો.) ૧૪

ગાથા - ૧૫

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગ નાભિ-
 નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।
 કલ્પાંતકાલમરુતા ચાલિતાચલેન
 કિં મંદરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ॥ ૧૫

વસંતતિલકા

આશ્ચર્ય શું પ્રભુતણા મનમાં વિકાર,
 દેવાંગના ન કદી લાવી શકી લગાર !
 સંહારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડોલે !
 મેરુગિરિ શિખર શું કદી તોય ડોલે ! ૧૫

હરિગીત

દેવાંગના ભલી ભાતની ચેષ્ટા કરી તુજ આગળે,
 જરી આપને નહિ લઈ જતી વિકારના તુચ્છ મારગે;
 ડોલાવતો ડુંગર ઘણા જે પ્રલયનો વાયુ થતો,
 પ્રલયના તે પવનથી પણ મેરુ ના કદિ ડોલતો. ૧૫

મંદાકાંતા

ઈંદ્રાણીઓ ચલિત કરવા આદરે જો પ્રકારો,
 તો યે થાતા કદી નહિ અહા આપને રે વિકારો;
 ડોલે જો કે સકલ મહીધરો કલ્પના વાયરાથી,
 ડોલે તો યે કદિ નવ અહા મેરુ એ વાયરાથી. ૧૫

હે પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ તમારા મનમાં કિંચિત્ માત્ર પણ
 વિકાર લાવી શકે નહિ તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે પ્રલયકાળના
 પવનથી તમામ પર્વતો ડોલે છે પણ મેરુ પર્વતનું શિખર શું
 કદાપિ ડોલે છે ?

(વીર્યના ખજાના રૂપ હે દેવ ! તમે મને એવો બનાવો
 કે જેથી હું સુંદરમાં સુંદર સ્ત્રીનાં નખરાને પણ હસી કાઢું.) ૧૫

ગાથા - ૧૬

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

નિર્ધૂમર્વાર્તિરપર્વાર્જિ તતૈલપૂરઃ
કૃત્સ્નં જગત્રયમિદં પ્રકટીકરોષિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં
દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ જગત્રપ્રકાશઃ ॥ ૧૬

વસંતતિલકા

ધુમે રહિત, નહિ વાટ, ન તેલવાળો !
ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો !
ડોલાવનાર ગિરિ વાયુ ન જાય પાસે !
તું નાથ ! છું અપર દીપ જગત્રપ્રકાશે ! ૧૬

હરિગીત

નહિ ધૂમ્ર કે નહિ વાટ કે નહિ તેલ જરીએ માગતો,
એ જ્ઞાન દીવડો આપનો ત્રિલોકને અજવાળતો;
ડોલાવતા સૌ ડુંગરોને વાયુ કેરા વેગ જે,
અડકી શકે નહિ તે પ્રભુ જગ દીપરૂપી આપને.

મંદાકિંતા

ક્યારે હોતાં નથી કદિ અહા ધૂમ્ર કે વાટ જેમાં,
એકી સાથે ત્રિભુવન દીપે એ ખૂબી છે જ તેમાં;
ના ઓલાયે કદી પવનથી હો કદીયે નમેરો,
એવો કોઈ અજબ પ્રભુજી દીવડો આપ કેરો. ૧૬

હે નાથ ! જેની અંદરથી ધુમાડો નીકળતો નથી, જેને દીવેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરે છે. અને પર્વતોને પણ ડોલાવી નાંખે એવો પવન પણ જેની પાસે જઈ શકતો નથી. એવા વિલક્ષણ દીવા રૂપે આ જગતને વિષે તું પ્રકાશે છે. ૧૬

ગાથા : ૧૭

વસંતતિલકા વૃત્તમ

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ

સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।

નાંભોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ

સૂર્યાતિશાયિ મહિમાસિમુનિદ્ર લોકે ॥ ૧૭

વસંતતિલકા

ઘેરી શકે કદી ન રાહુ ન અસ્ત થાય !

સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય !

તું હે મુનીન્દ્ર ! નહિ મેઘ વડે છવાય !

લોકે પ્રભાવ રવિથી અદકો ગણાય ! ૧૭

હરિગીત

નહિ અસ્ત કદી થાતા અને રાહુ નહિ સપડાવતો,

તત્કાળ એકી સાથ તું આ લોકને અજવાળતો;

બહુ વાદળાંના જોરથી રવિકાન્તિ જે ઓછી થતી,

પ્રતિભા કૃપાળુ આપની રવિથીય છે વધતી ઘણી. ૧૭

મંદાકાંતા

જેને રાહુ કદી નવ ગ્રસે અસ્ત થાતો નથી જે,

આપે સૌને પ્રભુરૂપ રવિ તેજ લોકો મહિં જે;

જેની કાંતિ કદી નવ હણે વાદળાંઓ સમીપે,

એવો કોઈ અભિનવ રવિ આપનો નાથ દીપે. ૧૭

હે મુનીન્દ્ર ! જગતને વિષે તમે સૂર્યના કરતાં પણ વધારે મહિમાવાન છો. કેમકે (સૂર્યની પેઠે) રાહુ તમને ઘેરી શકતો નથી. તમે કદી પણ અસ્ત પામતા નથી. મેઘ તમારા પ્રભાવનો અવરોધ કરી શકતો નથી. અને એકી વખતે તમે ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરો છો. ૧૭

ગાથા ! ૧૮

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાંધકારં
ગમ્યં ન ગુહવદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પકાન્તિ
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વ શશાંકબિંબમ્ ॥

વસંતતિલકા

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી !
રાહુ મુખે પ્રસિત ના નહિ મેઘ-રાશી !
શોભે તમારું મુખપદ્મ અપાર રૂપે !
જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે !

હરિગીત

પ્રભુ દિવ્ય મુખડું આપનું કેવું રૂપાળું દીપતું,
જે ખીલતું દિન રાત ને માયા તિમિરને કાપતું;
નહિ ઢાંકતું મુખ તેજ એ રાહુ રિપુ કે વાદળું,
શશી અન્ય જેવું શોભતું આ લોકમાં એ મુખડું. ૧૮

મંદાકાંતા

શોભે રૂડું મુખ પ્રભુ તણું મોહ જેનાથી થાકે,
જેને રાહુ પણ નવ પ્રસે વાદળાંઓ ન ઢાંકે;
શોભે એવો મુખશશિ અહા હે પ્રભુ આપ કેરો,
જે દીપાવે જગત સઘળું ચંદ્ર જાણે અનેરો. ૧૮

જેનો ઉદય હંમેશાં છે. જેણે મોહ રૂપી અંધકારનો નાશ કરેલો છે, જેનો રાહુથી ગ્રાસ થઈ શકતો નથી, જેને મેઘ પણ ઘેરી શકતો નથી, તેમજ જેની કાંતિ કદી પણ ઓછી થતી નથી- એવું તમારું મુખકમળ જગતને વિષે ચંદ્રબિંબની પેઠે શોભી રહે છે. ૧૮

ગાથા : ૧૯

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

કિં શર્વરીષુ શશિનાડન્હિ વિવસ્વતાવા
 યુષ્મન્મુખેન્દુદલિતેષુ તમમ્સુ નાથ ।
 નિષ્પન્નશાલિવનશાલિની જીવલોકે
 કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલભાર નમ્રૈ ॥ ૧૯

વસંતતિલકા

શું રાત્રિમાં શશિ થકી દિવસે રવિથી,
 અંધારું તુજ મુખચંદ્ર હરે પછીથી,
 શાલિ સુશોભિત રહી નિપજી ધરામાં,
 શી મેઘની ગરજ હોય જ આભલામાં. ૧૯

હરિગીત

પ્રભુ આપના મુખચંદ્રથી અંધકાર જો ઊડી જતો,
 તો સૂર્ય કે વળી ચંદ્રનું શું કામ છે દિનરાત તો;
 શાલિતણી શુભ ક્યારીમાં બહુશાલિ તો પાક્યા પછી,
 જળથી ભરેલા મેઘની શી જરૂર તો તેને રહી ? ૧૯

મંદાકાંતા

અંધારાને પ્રભુ મુખરૂપી ચંદ્રમા જો નસાડે,
 રાત્રે ચાંદો દિનમહિં રવિ માનવા તોજ આડે;
 જે ક્યારામાં શુભ રીત વડે શાલિપાકી અતિશે,
 તેમાં ક્યારે પણ નવ અહા મેઘનું કામ દીસે. ૧૯

હે નાથ ! તમારા મુખ રૂપી ચંદ્રમાંથી જ્યારે અંધકારનો
 નાશ થાય છે ત્યારે પછી રાત્રિને વિષે ઊગતા ચંદ્રમાનું શું કામ
 છે ? તેમ જ દિવસે ઉદય પામતા સૂર્યનું પણ શું કામ છે ?
 કેમકે શોભાયમાન ડાંગરનું ધાન્ય પાકી ચૂક્યા પછી, આકાશમાં
 ચઢી આવેલા વરસાદનું શું પ્રયોજન રહે છે ?

(પ્રકાશના દેવ ! તું મારા હૃદયમાં એવો પ્રકાશી રહેજે
 કે મને ચંદ્ર સૂર્યની ગરજ પડે જ નહિ) ૧૯

ગાથા : ૨૦

વસંતતિલકા વૃત્તમ્.

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં
 નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
 તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્ત્વં
 નૈવં તુ કાચશકલે કિરણાકુલેહપિ ॥ ૨૦

વસંતતિલકા

શોભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન તમો વિષે જે,
 તેવું નહિ હરિહરાદિકના વિષે તે,
 રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્ત્વ ભાસે,
 તેવું ન કાચ કટકે ઊજળું જણાશે. ૨૦

હરિગીત

સદ્જ્ઞાન એવું દેવમાં પણ કોઈ દિ' હોતું નથી,
 કાંતિ જે સદ્જ્ઞાનની પ્રભુ આપમાં બહુ શોભતી,
 મણિ રત્નની રૂડી પ્રભા મહિ તેજ જે આવી રહ્યું,
 બહુ કાચના કકડામહિં ના તેજ તે પહોંચી શક્યું. ૨૦

મંદાકાંતા

જેવું ઊંચું પ્રભુમહિં રહ્યું જ્ઞાન ગાંભીર્યવાળું,
 બીજા દેવો મહિં નવ દીસે જ્ઞાન એવું રૂપાળું,
 જેવી કાંતિ મણિમહિં અહા તેજના પુંજમાપી,
 તેવી કાંતિ કદી નવ દીસે કાચની રે કદાપિ. ૨૦

હે વિભો ! તમારા વિષે જ્ઞાન જેવી રીતે પરિપૂર્ણ શોભી
 રહે છે તેવું હરિ, હર ઇત્યાદિ દેવોને વિષે શોભતું નથી જ.
 પ્રકાશમાન રત્નોના સમૂહને વિષે જેવું તેજનું પ્રાબલ્ય ભાસે છે,
 તેવું કાચના ચળકતા કકડાને વિષે પણ જણાતું નથી જ. ૨૦

ગાથા : ૨૧

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દ્રષ્ટા
 દ્રષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ ।
 કિંવીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્યઃ
 કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ? મંવાંતરેઽપિ ॥ ૨૧

વસંતતિલકા

માનું રૂડું હરિહરાદિકને દીઠા તે,
 દીઠે છતે હૃદય આપ વિષે ઠરે છે;
 જોવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,
 જનન્તરે ન હરશે મન કોઈ નાથ ! ૨૧

હરિગીત

સારું થયું આ આંખથી જોયા બીજા મેં દેવને,
 સંતોષ તેમાં ના મળ્યો સારું કહું છું આપને;
 સંતોષ પામ્યો આપને જોયા પછી આ લોકમાં,
 સંતોષ એવો અન્ય ના આપી શકે ભવ કોઈમાં. ૨૧

મંદાકાંતા

જોયા દેવો પ્રભુજી સઘળા તે થયું ઠીક માનું,
 જોયા તેથી તુજ મહિં અહા ચિત્ત તો સ્થિર થાતું;
 જોયા તેથી મુજ મન મહિં ભાવના એ ઠરે છે,
 બીજો કોઈ તુજ વિણ નહિ ચિત્ત મારું હરે છે. ૨૧

હે સ્વામી ! હરિ, હર ઇત્યાદિ દેવો મારી દૃષ્ટિએ પડ્યા
 તે સારું જ થયું છે. કેમ કે તેને દીઠાથી મારું હૃદય તમારે વિષે
 જ (તે સર્વને દીઠાથી અને તે સર્વથી તમે શ્રેષ્ઠ છો એમ જાણ્યાથી)
 સંતોષ પામે છે. આ લોકમાં તમને જોવાથી ભવાન્તરને વિષે પણ
 અન્ય કોઈ દેવ મારું મન હરણ કરી શકનાર નથી. ૨૧

ગાથા : ૨૨

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

સ્ત્રીणां शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्
 नान्या सुतं त्वदुपमं जननी प्रसूता ।
 सर्वा दिशो दधति भानि सहस्ररश्मिं
 प्राच्येव दिग्जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥ २२

વસંતતિલકા

સ્ત્રી સેંકડો પ્રસવતી કદી પુત્ર ઝાઝા,
 ના અન્ય આપ સમ કો પ્રસવે જનેતા,
 તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,
 તેજે સ્ફુરિત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ. ૨૨

હરિગીત

સ્ત્રી સેંકડો આ વિશ્વમાં બહુ પુત્રની માતા થતી,
 પ્રભુ આપના સમ પુત્ર કો પ્રમદા કદી ના પામતી,
 એ તારલાના સમૂહને સઘળી દિશાઓ રાખતી,
 પણ કાન્તિવાળા સૂર્યને ભલી પૂર્વ એક જ પામતી. ૨૨

મંદાકાંતા

સ્ત્રીઓ આજે જગત ભરમાં સેંકડો જન્મ આપે,
 તારા જેવા અનુપમ નહિ પુત્રને જન્મ આપે,
 નક્ષત્રોને વિધવિધ દિશા ધારતી રે અનેક,
 કિંતુ ધારે રવિકિરણને પૂર્વ દિશા જ એક. ૨૨

જેમ તારાઓના સમૂહને સર્વે દિશાઓ ધારણ કરે છે પણ તેજસ્વી સૂર્યને તો માત્ર પૂર્વ દિશા જ જન્મ આપે છે, તેમ જ સેંકડો સ્ત્રીઓ ઘણાય પુત્રોને જન્મ આપે છે. છતાં તારા સમાન પુત્રને તો બીજી કોઈ જનેતા (સ્ત્રી) ઉત્પન્ન કરતી જ નથી. ૨૨

ગાથા : ૨૩

વસંતતિલકા વૃત્તમ્
 ત્વામામનંતિ મુનયઃ પરમં પુમાંસમ્
 માદિત્યવર્ણમમલં તમસઃ પુરસ્તાત્ ।
 ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયંતિ મૃત્યું
 નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્યમુનીન્દ્ર પંથાઃ ॥ ૨૩
 વસંતતિલકા

માને પરંપુરુષ સર્વ મુનિ તમોને,
 ને અંધકાર સમીપે રવિ શુદ્ધ જાણે,
 પામી તને સુરીત મૃત્યુ જીતે મુનીન્દ્ર !
 છે ના બીજો કુશળ મોક્ષતણો જ પંથ. ૨૩

હરિગીત

પ્રભુ આપને મુનિવૃંદ સૌ આદર્શ વ્યક્તિ માનતા,
 જયમ તિમિર આગળ રૂપથી રવિરાજ જેવા શોભતા,
 પામ્યા પછી પ્રભુ આપને જન મૃત્યુ જીતી જાય છે,
 નહિ આપને પામ્યા વિના પથ મુક્તિનો સમજાય છે. ૨૩

મંદાકાંતા

મોટા મોટા મુનિજન તને માનતા નાથ તો તે,
 અંધારામાં રવિરૂપ સમા નિર્મળા આપ પોતે;
 સારી રીતે અમર બનતા આપને પામવાથી,
 મુક્તિ માટે નવ કદી બીજો માનજો માર્ગ આથી. ૨૩

હે મુનીન્દ્ર ! તમને મુનિઓ પરમ પુરુષ માને છે. અને તમે અંધકાર આગળ નિર્મળ સૂર્ય જેવા છો. વળી તમને રૂડે પ્રકારે પામવાથી (જાણવાથી) મૃત્યુને પણ જીતી શકાય છે. અને (એ કારણથી) તમારા સિવાય બીજો (કોઈપણ) મોક્ષ (મુક્તિ) પામવાનો કલ્યાણકારક માર્ગ નથી જ. ૨૩

ગાથા : ૨૪

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ત્વામવ્યયં વિભુમર્ચિત્યમસંખ્યમાદ્યં
બ્રહ્માણમીશ્વરમન ન્તમનંગકેતુમ્ ।
યોગીશ્વરં વિદિત યોગમનેક મેકં
જ્ઞાનસ્વરુપમમલં પ્રવદંતિ સંતઃ ॥ ૨૪

વસંતતિલકા

તું આદ્ય, અવ્યય, અચિંત્ય, અસંખ્ય, વિભુ,
છે, બ્રહ્મા ઈશ્વર, અનંત, અનંગકેતુઃ
યોગીશ્વરં વિદિતયોગ, અનેક એક,
કે છે તને વિમળ જ્ઞાન સ્વરૂપ સંત. ૨૪

હરિગીત

પ્રભુ આપ આદિ, અસંખ્ય ને અચિંત્ય અવ્યય નાથ છો,
અનંત બ્રહ્મા આપ ઈશ્વર કામ કેરા કેતુ છો;
વળી એકને અનેક છો યોગી તણા તમ નાથ છો,
જ્ઞાની મહા છો યોગમાં વળી જ્ઞાન કેરા રૂપ છો. ૨૪

મંદાકિંતા

સંતો માને પ્રભુજી તમને આદિ ને અવ્યયી તો,
બ્રહ્મા જેવા અનવધિ પ્રભુ કામ કેતુ સમા છો;
યોગીઓના પણ પ્રભુ બહુ એક રૂપે રહ્યા છો,
જ્ઞાની રૂપે વળી વિમળતા પૂર્ણ તત્ત્વે ભર્યા છો. ૨૪

હે પ્રભો તમને અવ્યય, વિભુ, અચિંત્ય, અસંખ્ય, આદ્ય,
બ્રહ્મા, ઈશ્વર, અનંત, અનંગકેતુ, યોગીશ્વર, યોગને જાણનાર
અનેક અને એક છો, સત્પુરુષો તમને અનેક વિશેષણોથી
ઓળખે છે. જ્ઞાનના સાક્ષાત્ સ્વરૂપ રૂપે અને વળી નિર્મળ પણ
કહે છે. ૨૪

ગાથા : ૨૫

વસંતતિલકા વૃત્તમ્
 બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિત બુદ્ધિબોધાત્
 ત્વં શંકરોઽસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ।
 ધાતાઽસિ ધીરશિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્
 વ્યક્તંત્વમેવ ભગવન પુરુષોત્તમોઽસિ ॥ ૨૫

વસંતતિલકા

છો બુદ્ધિબોધ થકી હે સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,
 છો લોકને સુખદ શંકર તેથી શુદ્ધ;
 છો મોક્ષમાર્ગ વિધિ ધારણથી જ ધાતા,
 છો સ્પષ્ટ આપ પુરુષોત્તમ સ્વામી ત્રાતા.

હરિગીત

પ્રભુ આપ બુદ્ધ સ્વરૂપ છો તુજ દેવ પૂજ્ય બોધથી,
 પ્રભુ આપ શંકર રૂપ છો, ત્રિલોક સુખ દીધા થકી;
 પ્રભુ આપ બ્રહ્મારૂપ છો, વિધિ મોક્ષનો રચવા થકી,
 પ્રભુ આપ કૃષ્ણ સ્વરૂપ છો, શુભ આપના ગુણો થકી. ૨૫

મંદાકાંતા

દેવે પૂજ્ય વિમળ મતથી છો ખરા બુદ્ધ આપ,
 ત્રિલોકીને સુખ દીધું તમે તો મહાદેવ આપ;
 મુક્તિ કેરી વિધિ કરી તમે છો વિધાતા જ આપ,
 ખુલ્લું છે એ પ્રભુજી સઘળા ગુણથી કૃષ્ણ આપ. ૨૫

હે દેવતાઓના પુજનિક ! તમે બુદ્ધિનો બોધ કરો છો તેથી
 ‘બુદ્ધ’ જ છો. તમે ત્રણે જગતનું કલ્યાણ કરનાર છો તેથી ‘શંકર’
 રૂપ જ છો ને કલ્યાણકારક માર્ગવિધિને ધારણ કરનાર-જાણનાર
 છો તેથી તમે જ ‘ધાતા’ છો અને હે ભગવન્ ! તમે જ સ્પષ્ટ
 ‘પુરુષોત્તમ’ એટલે ‘નારાયણ’ રૂપ છો. ૨૫

ગાથા : ૨૬

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ
તુભ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલ ભૂષણાય ।
તુભ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય
તુભ્યં નમો જિનભવોદધિશોષણાય ॥ ૨૬

વસંતતિલકા

ત્રૈલોક દુઃખ-હર-નાથ ! તને નમોસ્તુ !
તું ભૂતળે અમલ ભૂષણને નમોસ્તુ !
ત્રૈલોક નાથ પરમેશ્વરને નમોસ્તુ !
હે જીન ! શોષક ભવાબ્ધિ તને નમોસ્તુ ! ૨૬

હરિગીત

દળનાર દુઃખ ત્રિલોકના મુજ સ્નેહ વંદન આપને,
સંસારના હે ભવ્યભૂષણ સ્નેહ વંદન આપને;
આ લોકના પરમેશ્વરા મુજ સ્નેહ વંદન આપને,
ભવસિંધુના હે શોષનારા સ્નેહ વંદન આપને. ૨૬

મંદાકાંતા

થાઓ મારાં નમન તમને, દુઃખને કાપનારા,
થાઓ મારાં નમન તમને, ભૂમિ શોભાવનારા;
થાઓ મારાં નમન તમને, આપ દેવાધિદેવા,
થાઓ મારાં નમન તમને, સંસૃતિ કાળ જેવા. ૨૬

હે નાથ ! ત્રણે જગની પીડાને હરણ કરનાર આપને મારા
નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીના તળ ઉપર અ-મલ અથવા નિર્મળ ભૂષણરૂપ
આપને મારા નમસ્કાર હો ! વળી ત્રિલોકના પરમેશ્વર એવા આપને
મારા નમસ્કાર હો ! હે જિન ! આ સંસારરૂપ-સાગરને શોષણ
કરનાર-નહિ સરખો કરી દેનાર-આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૨૬

ગાથા : ૨૭

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

કો વિસ્મયોઢત્ર ? યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ
સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ।
દોષૈરુપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ
સ્વપ્નાંતરેઢપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઢસિ ॥ ૨૭

વસંતતિલકા

આશ્ચર્ય શું ગુણ જ સર્વ કદી મુનીશ,
તારો જ આશ્ચર્ય કરી વસતા હંમેશઃ,
દોષો ધરી વિવિધ આશ્રય ઉપજેલા,
ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપ્ને દીઠેલા. ૨૭

હરિગીત

સદ્ગુણ સૌ પ્રભુ આપમાં આવી વસ્યા નિઃશંકથી,
ગુણ આશરો તુજ પામતા આશ્ચર્ય એમાં કાંઈ નથી,
એ વ્યાપતા સૌ દોષ જ્યાં ત્યાં ગર્વને મનમાં ધરી,
તે ગર્વ તો પ્રભુ આપને નહિ પામતાં દિલમાં જરી. ૨૭

મંદાકાંતા

સર્વે ઊંચા ગુણ પ્રભુ અહા આપમાંહિ સમાયા,
તેમાં કાંઈ નથી નવીનતા ધારીને છત્ર છાયા;
દોષો સર્વે અહીં તહિં ફરે દૂર ને દૂર જાયે,
જોયા દોષે કદી નવ પ્રભુ આપને સ્વપ્નમાંયે. ૨૭

હે મુનીંદ્ર ! તમામ ગુણો જ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે આશ્રય
કરીને રહેલા છે. તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમ કે અનેક સ્થળે
આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થયેલો છે એવા દોષો એ
તો તમને સ્વપ્નાંતરે-સ્વપ્નમાં પણ જોયેલા જ નથી. ૨૭

ગાથા : ૨૮

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ઉચ્ચૈરશોકતરુ સંશ્રિત મુન્મયુષ્ક-
માભાતિ રુપમમલં ભવતો નિતાંતમ્ ।
સ્પષ્ટોલ્લસત્ કિરણમસ્ત તમોવિતાનં
બિંબં રવેરિવ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ ॥ ૨૮

વસંતતિલકા

ઊંચા અશોક તરુ આશ્રિત કીર્ણ ઉચ,
અત્યંત નિર્મળ દિસે પ્રભુ આપ રૂપ;
તે જેમ મેઘ સમીપે રહી સૂર્ય બિંબ,
શોભે પ્રસારી કિરણો હણીને તિમિર. ૨૮

હરિગીત

ઊંચા અશોકે આપનું શું અંગ નિર્મળ શોભતું,
સોહામણું એ અંગ તો રવિબિંબ જેવું દીસતું;
તિમિરના દળ કાપતું રવિબિંબ જે દીપી રહ્યું,
રવિબિંબ એવું આપના ઝળકાટથી ઝાંખું થતું. ૨૮

મંદાકાંતા

ઊંચા એવા તરુવર અશોકે પ્રભુ અંગ શોભે,
જાણે આજે રવિરૂપ ખરું દીપતું છેક મોભે;
અંધારાને દૂર કરી રહ્યું સૂર્યનું બિંબ હોય,
નિશ્ચે પાસે ફરી ફરી વળ્યાં વાદળાં રૂપ તોય. ૨૮

હે જિનેશ્વર ! જેમ મેઘની સમીપમાં રહીને અંધકારનો નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ ઊંચાં કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોભી રહે છે. તેમજ અશોક વૃક્ષની નીચે રહેલું આપનું સ્વરૂપ (પાપરૂપી અંધકારનો નાશ કરીને અને) ઊંચા કિરણ પ્રસારીને અત્યંત નિર્મળ શોભી રહે છે. ૨૮

ગાથા : ૨૯

વસંતતિલકા વૃતમ્
 સિંહાસને મણિમયૂંશિખાવિચિત્રે
 વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।
 બિંબં વિચદ્વિલસદંશુલતા વિતાનં
 તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥ ૨૯

વસંતતિલકા

સિંહાસને મણિ તણા કિરણે વિચિત્ર,
 શોભે સુવર્ણ-સમ આપ શરીર ગૌર;
 તે સૂર્યબિંબ ઉદયાચળ શિર ટોચે,
 આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસારી શોભે. ૨૯

હરિગીત

મણિ તેજની પંક્તિ સુશોભિત ગાદીમાં વિરાજતું,
 પ્રભુ આપનું સુવર્ણરંગી અંગ પ્યારું શોભતું;
 કિરણો બહુ પ્રસારાવીને આકાશને અજવાળતું,
 મેરુ તણા એ શિખરે રવિબિંબ જાણે લાગતું. ૨૯

મંદાકાંતા

રત્નો કેરા કિરણ સમૂહે ચિત્ર વિચિત્ર છાજે,
 એવા સિંહાસન પર પ્રભુ આપનો દેહ રાજે;
 વિસ્તારે છે રૂપ ગગનની મધ્યમાં જેમ ભાનુ,
 ઊંચા ઊંચા ઉદયગિરિના શિખરે તેમ માનું. ૨૯

જેવી રીતે ઊંચા ઉદયાચળ પર્વતના ઉપર આકાશને વિષે
 પ્રકાશમાન-કિરણોરૂપી લતાઓના સમૂહ વડે, સૂર્યનું બિંબ શોભે
 છે. તેવી જ રીતે હે જિનેંદ્ર ! મણિઓના કિરણોની પંક્તિઓ
 વડે કરીને, વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસનને વિષે, સુવર્ણ જેવું મનોહર
 આપનું શરીર અત્યંત શોભે છે. ૨૯

ગાથા : ૩૦

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

કુંદાવદાત ચલ ચામર ચારુ શોભં
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલ્લઘૌતકાંતમ્ ।
ઉધચ્છશાંક શુચિનિર્ઝરવારિધારમ્
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાંતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦

વસંતતિલકા

ધોળા ઢળે ચમર કુંદ સમાન એવું,
શોભે સુવર્ણસમ રમ્ય શરીર તારું;
તે ઊગતા શશિસમાં જળ ઝર્ણ ધારે,
મેરુ તણા કનકના શિર પેઠે શોભે. ૩૦

હરિગીત.

પ્રભુ આપનું સુવર્ણકાંતિ અંગ વહાલું શોભતું,
વળી ઈંદ્ર જેને મોગરાસમ શ્વેત ચામર ઢાળતું;
શશિરૂપ નિર્મળ શ્વેત સુંદર પાણી ઝરણું જ્યાં જતું,
સુવર્ણ સંગે શોભતા મેરુ શિખર સમ લાગતું. ૩૦

મંદાકાંતા

શોભે રૂડું શરીર પ્રભુજી સ્વર્ણ જેવું મજાનું,
વિંઝે જેને વિબુધ જનતા ચામરો એમ માનું;
દીસે છે જે વિમળ ઝરણું ચંદ્ર જેવું જ હોય
મેરુ કેરા શિખર સરખું સ્વર્ણ રૂપે ન હોય ? ૩૦

જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી, નિર્મળ પાણીનાં ઝરણની
ધારાઓ વડે; મેરુ પર્વતનું સુવર્ણમય ઊંચું શિખર શોભી રહે
છે. તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા ધોળા વીંઝાતા (ફરતા) ચામરો
વડે, સોનાના જેવું મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે. ૩૦

ગાથા : ૩૧

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાંતમ્
મુચ્ચૈં સ્થિતં સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલ પ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં
પ્રખ્યાપયત્ ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥ ૩૧

વસંતતિલકા

ઢાંકે પ્રકાશ રવિનો શશિ તુલ્ય રમ્ય,
મોતી સમૂહ રચનાથી દિપાયમાન,
એવા પ્રભુજી તમને ત્રણ છત્ર શોભે,
ત્રૈલોક્યનું અધિપતિપણું તે જણાવે. ૩૧

હરિગીત

જે ચંદ્રની કાંતિભર્યા રવિ તાપને અટકાવતા,
પ્રભુ આપનાં ત્રણ છત્ર તે રૂડાં મજાનાં શોભતાં;
બહુ મોતીઓની લૂમથી રચના મનોહર છત્રની,
પ્રભુ આપના દઢ ખ્યાલ તે ત્રિલોકના સ્વામિત્વની. ૩૧

મંદાકાંતા

શોભે છત્રો પ્રભુ ઉપર તો ઊજળા ચંદ્ર જેવા,
થંભાવે તે રવિકિરણનાં તેજને દેવદેવા;
મોતીઓથી મનહર દીસે છત્ર શોભા અનેરી,
દેખાડે છે ત્રણ ભુવનની સ્વામિતા આપ કેરી. ૩૧

હે ભગવાન ! (તારા સહિત) ચંદ્રના જેવા મનોહર સૂર્યના
કિરણનાં તાપનું નિવારણ કરનાર, ને મોતીઓના સમૂહની રચનાથી
શોભાયમાન એવા તમારા ઉપર રહેલા તમારાં ત્રણ છત્રો શોભી
રહ્યાં છે. તે જાણે તમારું ત્રણે જગતનું અધિપતિપણું જ જાહેર
કરતાં હોય નહિ શું તેમ શોભે છે. ૩૧

ગાથા : ૩૨

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ઉન્નિદ્રહેમનવપંકજપુંજકાંતિ

પર્યુલ્લસન્નચમયૂંચશિખાભિરામૌ ।

પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ધત્તઃ

પદ્માનિ તત્ર વિબુધાઃ પરિકલ્પયન્તિ ॥ ૩૨

વસંતતિલકા

ખીલેલ હેમ કમળો સમ કાંતિવાળા,

ફેલે રહેલ નખ તે જ થકી રૂપાળા;

એવા જિનેન્દ્ર તુજ પાદ ડગો ભરે છે,

ત્યાં કલ્પના કમળની વિબુધો કરે છે. ૩૨

હરિગીત

સુવર્ણરંગી ખીલતા જે પંકજો સમ શોભતા,

નખ બિંબની પ્રસરી રહેલી કાંતિ જેવા લાગતા;

એવા પ્રભુના પાય સુંદર વિશ્વમાં જ્યાં વિચરે,

ત્યાં ત્યાં રૂડી બહુ પંકજોની દેવતા રચના કરે. ૩૨

મંદાકાંતા

સોના જેવાં નવીન કમળો રૂપ શોભા ધરી છે,

એવી જેના નખ સમૂહની કાંતિ શોભી રહી છે;

જ્યાં જ્યાં વિશ્વે પ્રભુજી પગલાં આપકેરા ઠરે છે,

ત્યાં ત્યાં દેવો કમળદળની સ્થાપનાને કરે છે. ૩૨

હે જિનેન્દ્ર ! સુવર્ણનાં નવા ખીલેલાં કમળોનાં સમૂહની કાંતિ જેવા પ્રસરી રહેલાં નખોનાં કિરણોની પંક્તિ વડે જે સુંદર દેખાય છે એવા તમારા પગો પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં ડગલાં ભરે છે તે તે ઠેકાણે દેવતાઓ કમળની કલ્પના - રચના કરે છે. ૩૨

ગાથા : ૩૩

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

इत्थं यथा तव विभूतिरभुज्जिनेन्द्र
धर्मोपदेशनविद्यौ न तथा परस्य ।
यादक प्रभा दिनकृतः प्रहतांधकास
तादक कुतो ग्रहगणस्य विकासिनोऽपि ॥ ૩૩

વસંતતિલકા

એવી જિનેન્દ્ર થઈ જે વિભૂતિ તમોને,
ધર્મોપદેશ સમયે, નહિ ને બીજાને;
જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિતણી છે,
તેવી પ્રકાશિત ગ્રહોની કદી બની છે ? ૩૩

હરિગીત

પ્રભુ ધર્મનો ઉપદેશ દેતાં સંપત્તિ જે સાંપડી,
તે સંપત્તિ શુભ આપની નહિ દેવ બીજાને મળી;
સંહારનાર તિમિરના દળ સૂર્યની જેવી પ્રભા,
તેવી પ્રભા ગ્રહ લૂમખામાં હોય શું જરીકે કદી. ૩૩

મંદાકાંતા

દીસે એવી પ્રભુજી વિભૂતિ આપકેરા ખજાને,
દેતા જ્યારે જગત ભરમાં ધર્મની દેશનાને;
જેવી કાંતિ તિમિર હરતી સૂર્ય કેરી દીસે છે,
તેવી ક્યાંથી ગ્રહ ગણ તણી કાંતિ વાસો વસે છે ? ૩૩

હે જિનેન્દ્ર ! એ પ્રકારની (પાછળ જણાવેલા અષ્ટ પ્રાતિહાર્યની) તમને જે સંપત્તિઓ ધર્મનો ઉપદેશ કરતી વખતે (સમવસરણમાં) થઈ, તે પ્રમાણે અન્યને (હરિહરાદિક નામથી કહેવાતા દેવોને કદી પણ) થઈ નથી. કેમ કે અંધકારનો સમૂળગો નાશ કરનાર સૂર્યની જેવી પ્રભા છે. તેવી પ્રકાશ પામેલા ગ્રહોની પણ ક્યાંથી જ હોય ? ૩૩

ગાથા : ૩૪

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

શ્ચ્યોતન્મદાવિલવિલોકપોલમૂલ
મત્તભ્રમદ્ ભ્રમરનાદ વિવદ્ધકોપમ્ ! ।
ઐરાવતાભમિભતુદ્ધતમાપતંતં
દષ્ટવા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥ ૩૪

વસંતતિલકા

વેતા મદે મલિન ચંચળ શિર તેવો,
ગુંજારવે ભ્રમરના બહુ કોધી એવો;
ઐરાવતે તુલિત ઉદ્ધત હાથી સામે,
આવેલ જોઈ તુમ આશ્રિત ભો ન પામે ! ૩૪

હરિગીત

ભીનું થયું શિર જેહનું મદ સ્નિગ્ધના ઝરવા થકી,
કોપિત છે ભ્રમરો તણા ફરતા બહુ ગુંજારથી;
એવો ઈરાવત્ હસ્તી જો શિર ધૂણતો કદી આવતો,
તુજ આશ્રિતોને દેખીને પળવારમાં આઘો જતો. ૩૪

મંદાકાંતા

જે કોપ્યો છે ભ્રમર ગણના ગુંજરવાથી અતિશે,
જેનું માથું મદ ઝરણથી છેક ભીનું જ દીસે;
એવો ગાંડો મૃગપતિ કદી આવતો હોય સામે,
તો યે કાંઈ ભય નવ રહે હે પ્રભુ આપ નામે. ૩૪

જેનું ગંડસ્થળ ઝરતા મદવડે કરીને ખરડાયેલું છે. વળી જે માથું ધુણાવ્યા કરે છે અને આજુબાજુ ભ્રમતા ઉન્મત ભ્રમરાઓના ગુંજારવ વડે જેનો કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે, વળી જે ઉદ્ધત ઐરાવત જેવો છે એવો હાથી પણ જો કદાચ સામે આવે તો પણ તેને દેખીને જે તમારો આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઊપજતો નથી. ૩૪

ગાથા : ૩૫

વસંતતિલકા વૃત્તમ્
 બિન્નભક્તું ભગલદુજ્વલશોણિતાક્ત-
 મુક્તાફલ પ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।
 બદ્ધક્રમઃ ક્રમગતૈવ હરિણાધિપોઽપિ
 ના કામતિ ક્રમયુગાચલસંશ્રિત તે ॥ ૩૫

વસંતતિલકા

ભેદીગજેન્દ્ર-શિર શ્વેત, રૂધિરવાળા,
 મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દિપાવી એવા;
 દોડેલ સિંહતણી દોટ વિષે પડે જે,
 ના તુજ પાદ ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૫

હરિગીત

જે હસ્તિના શિર છેદીને મોતી તણી સર પાડતો,
 રક્તે ભરેલા મોતીથી ભૂમિ ભાગને શોભાવતો;
 ધસી આવતા એ સિંહની સન્મુખ આશ્રિતજો જતો,
 નહિ સિંહ તે તુજ પાયગિરિના આશ્રિતોને મારતો. ૩૫

મંદાકાંતા

જે હાથીનાં શિરમહિ રહ્યા રક્તથી યુક્ત છે ને,
 મોતીઓથી વિભૂષિત કર્યા ભૂમિના ભાગ જેણે;
 એવો સામે મૃગપતિ કદી આવતો જો રહે છે,
 નાવે પાસે શરણ પ્રભુજી આપનું જે ગ્રહે છે. ૩૫

જેણે હાથીઓના કુંભસ્થળ છેદીને, તેમાંથી ગળતા ઉજ્જવળ
 અને લોહીથી ખરડાયેલાં મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે, એવા
 બળવાન દોડતા સિંહની દોટમાં જે માણસ આવી પડ્યો હોય,
 તે પણ જો તમારા ચરણરૂપી પર્વતનો આશ્રય લે તો તેને તેવો
 સિંહ પણ પંજામાં લઈ શકતો નથી. ૩૫

ગાથા : ૩૬

વસંતતિલકા વૃત્તમ્
કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતવદ્ધિકલ્પં
દાવાનલં જ્વલિતમુજ્વલમુત્ફુલિંગમ્ ।
વિશ્વં જિઘૃત્સુમિવ સં મુખમાપતંતં
ત્વન્નામ કીર્તનજલં શમયત્ય શેષમ્ ॥ ૩૬

વસંતતિલકા

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,
ઓઢા ઊડે બહુ જ અગ્નિ દવે ધીકેલો;
સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,
તે તુજ કીર્તનરૂપી જળ શાંત પાડે. ૩૬

હરિગીત

સંહારકાળે વાયુ જે મદથી ભભાવે અગ્નિને,
તે અગ્નિવાળો ઊજળો દવ જે ઉડાડે જવાળને;
સંહારવા એ વિશ્વને દવ જો કદાપિ આવતો,
તુજ ભક્તિરૂપી પાણીથી તે સદ્ય શાંતિ પામતો. ૩૬

મંદાકાંતા

કલ્પો કેરા સમય પરના વાયરાથી અતિષે,
ઊડે જેમાં વિવિધ તણખા અગ્નિકેરા ય મિષે;
એવો અગ્નિ સમીપ કદિએ આવતો હોય પોતે,
તારાં નામ સ્મરણ જળથી થાય છે શાંત તો તે. ૩૬

પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલા અગ્નિ જેવો, જેની અંદરથી
ઘણા તણખા ઊડે છે એવો, અને ઘણા જ પ્રકાશવાળો એવો
દાવાનળ-વનનો અગ્નિ જાણે જગને બાળી નાંખવાની જ ઈચ્છા
કરતો હોય નહિ તેમ જોરમાં સળગતો જો સન્મુખ આવે તો
તેને પણ તમારા નામનું કીર્તનનું કીર્તનરૂપી-તમારા સ્તવન રૂપી
જળ અશેષ શમાવી દે છે-સમગ્ર બુઝાવી નાંખે છે. ૩૬

ગાથા : ૩૭

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકંઠનીલં
ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફળમાપતં તં ।
આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશંઙ્ગ
સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥ ૩૭

વસંતતિલકા

જે રક્તનેત્ર, પિક કંઠ સમાન કાળો,
ગિંચી ફણે સરપ સન્મુખ આવનારો;
તેને નિઃશંક જન તેહ ઊલંધી ચાલે,
ત્વં નામ નાગદમની દિલ જેહ ધારે. ૩૭

હરિગીત

જે શ્યામ કોકિલ કંઠ જેવો લાલ આંખો રાખતો,
ગિંચી કરી નિજ ફેણને મદથી છડેલો ચાલતો;
કોધી બનેલો નાગ એવો જો ધસીને આવતો,
તુજ નામરૂપી નાગદમનીએ નિઃશંકે હું જતો. ૩૭

મંદાકિંતા

કાળો કાળો અતિશય બની લાલ આંખો કરેલી,
કોધે પૂરો બહુવિધ વળી ઊછળે ફેણ જેની;
એવો મોટો મણિધર કદી આવતો હોય સામે,
નિશ્ચે થંભે તુરત અહિ તે હે પ્રભુ આપ નામે. ૩૭

લાલચોળ આંખોવાળો મદોન્મત, કોયલના કંઠ જેવો કાળો,
અને કોધ કરીને ઉદ્ધત (છંછેડાયેલો) એવો સર્પ ગિંચી ફેણ કરીને
સામો ધસી આવતો હોય તેને પણ જે માણસની પાસે તમારા
નામરૂપી નાગદમની (સર્પનું દમન કરનાર ઔષધી) હોય છે
તે માણસ નિઃસંકપણે ઓળંગી જાય છે ! (એવો સાપ પણ
તમારા ભક્તને કરડી શકતો નથી.) ૩૭

ગાથા : ૩૮

વસંતતિલકા વૃત્તમ્
 વષ્ણ-તુરંગગજગર્જિત ભીમનાદ-
 માજૌ બલં બલવતામપિભૂપતિનામ્ ।
 ડઘદ્વિવાકરમયૂઃશિખાપવિદ્મં
 ત્વત્ કીર્તનાત્તમ ઇવાશુ ભિદામુપૈતિ ॥ ૩૮

વરાંતતિલકા

નાથે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,
 એવું રણે નૃપતિનું બળવાન સૈન્ય;
 ભેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,
 છેદાય શિઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી. ૩૮

હરિગીત

અશ્વો બધા જ્યાં કૂદતા ભીમનાદ હસ્તી પાડતા,
 એવા મહા સંગ્રામમાં દળ ભૂપતિના આવતા;
 રવિરાજ જેમ દળ તિમિરનાં પળવારમાં સંહારતો,
 ત્યમ સૈન્ય એ ભેદાય છે જો થાય તારાં કીર્તનો. ૩૮

મંદાકાંતા

અશ્વો કૂદે ગજગણ કરે ભીમનાદો અતિશે,
 એવી સેના સમરભૂમિમાં રાજતી જિતમિષે;
 ભેદાયે તે તુરત પ્રભુજી આપનાં કીર્તનોથી,
 જાણે નાસે તિમિર સઘળાં સૂર્યનાં કિરણોથી. ૩૮

જેની અંદર ઘોડાઓ કૂદી રહ્યા છે અને હાથીઓની ગર્જનાનો ભયાનક શબ્દો થઈ રહ્યા છે એવા રણને વિષે રહેલા બળવાન ભૂપતિના સૈન્યને પણ જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યનાં કિરણોની શિખાઓ વડે અંધકારનો નાશ કરી શકાય છે તેમજ તમારા કીર્તનથી ભેદી શકાય છે ! (તમારી ભક્તિથી એવું સૈન્ય પણ જીતી શકાય છે.) ૩૮

ગાથા : ૩૯

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

કું તાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ-

વેગાવતારતરણાતુરયો ધભીમે ।

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા

સ્ત્વત્પાદપં કજવનાશ્રયિણો લભંતે ॥ ૩૯

વસંતતિલકા

ભાલા થકી હણિત હસ્તિ રૂધિર વ્હે છે,

યોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;

એવા યુદ્ધે અજીત શત્રુ જીતે, જનો તે,

ત્વત્ પાદ પંકજરૂપી વન શર્ણ લે છે. ૩૯

હરિગીત

જ્યાં હસ્તિઓના અંગને ભાલાવડે ભોંકાંવતાં,

તે લોહીની ધારામહી બહુ સૈનિકો ત્યાં ચાલતા;

એવા ભયાનક યુદ્ધમાં જ્યાં શત્રુઓ બહુ મ્હાલતા,

એવા અજીત મહાશત્રુને તુજ આશ્રિતો જીતી જતા. ૩૯

મંદાકાંતા

ભોંકાતાં જ્યાં કરિશરીરમાં લોહીધારા વહે છે,

તેમાં મ્હાલી અહીં તહિં અહા સૈનિકો તો રહે છે;

એ સંગ્રામે નવ રહી કદી જિતકેરી નિશાની,

લીધું જેણે શરણ તુજ તો હાર હોયે જ શાની ! ૩૯

ભાલાઓની અણીઓ વડે છેદાઈ ગયેલા હાથીઓના રૂધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વહે છે અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર યોદ્ધાઓ તરવામાં આતુર થઈ ગયેલા છે એવા ભયાનક યુદ્ધને વિષે, જેમને તમારા ચરણ કમળ કમળરૂપી વનનો આશ્રય હોય છે તેઓ અજીત શત્રુઓને પણ જીતી શકે છે. ૩૯

ગાથા : ૪૦

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

અંભોનિધૌ ક્ષુમિતભીષણનક્રચક્ર-

પાઠીનપીઠભયદોલ્વણવાગવાગ્નો ।

રંગતરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા

સ્ત્રાસં વિહાય ભવતઃસ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥ ૪૦

વસંતતિલકા

જ્યાં ઊછળે મગરમચ્છ તરંગ ઝાઝા,

ને વાડવાગ્નિ ભયકારી થકી ભરેલા;

એવા જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,

તે નિર્ભયે તુજતણા સ્મરણે તરે છે. ૪૦

હરિગીત

દરિયામહિં વડવાનળે જળપ્રાણી જ્યાં બીતાં બધાં,

ઊછળી રહ્યા જ્યાં જોરથી પાણીતણાં મોજાં ઘણાં;

એવા પ્રભુ, દરિયા મહીં જ્યાં નાવિકો બહુ વિચરે,

ભય છોડીને દરિયો તરે જે આપની યાદી કરે. ૪૦

મંદાકાંતા

જ્યાં ત્યાં કૂદાકૂદ કરી રહ્યા નકચકો ફરે છે,

જેમાં મોજાં અહીં તહીં બહુ જોરથી ઊછળે છે;

એવા અબ્ધિમહીં કદી અહા યાત્રિકો જો ફસાયે,

સંભારે જો પ્રભુજી તમને ભીતિ તો દૂર થાયે. ૪૦

ભયંકર મગરમચ્છ આદિ-નકચક જળચર જંતુઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યાં છે, અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર અતિશય પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તથા મોટાં મોટાં મોજાંઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યાં છે એવા તોફાની સમુદ્રની અંદર જે વહાણો (વહાણની અંદરના મનુષ્યો) આવી પડેલાં હોય છે તે પણ તમારા સ્મરણથી નિર્ભયપણે જઈ શકે છે. ૪૦

ગાથા : ૪૧

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

ઉદભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્ના:

શોચ્યાંદશામુપગતાશ્ચ્યુજીવિતાશા: ।

ત્વત્ પાદપંકજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા

મર્ત્યા ભવંતિ મકરધ્વજતુલ્યરુપા: ॥ ૪૧

વસંતતિલકા

જે છે નમ્યા ભયદ રોગ જળોદરેથી,

પામ્યા દશા દુઃખદ આશ ન દેહ તેથી;

ત્વત્પાદ-પદ્મ-રજ અમૃત નિજ દેહે,

ચોળે, બને મનુજ કામ સમાન રૂપે. ૪૧

હરિગીત

વાંકાં વળ્યાં છે અંગ સૌ જેનાં જળોદર રોગથી,

દુઃખીઆ બન્યા તે રોગીઓ આશા નહિ આયુષ્યની;

પ્રભુ આપના પદ પંકજે રજ ચોંટી જે સુધા સમી,

રજ ચોળતા તે પામતા કાન્તિ રૂપાળી કામની. ૪૧

મંદાકાંતા

અંગો જેનાં અતિશય વળ્યાં પેટના વ્યાધિએથી,

જેણે છોડી જીવન જીવવા સર્વથા આશ તેથી;

તેવા પ્રાણી શરણ પ્રભુજી આપનું જો ધરે છે,

તેઓ નિશ્ચે જગતભરમાં દેવરૂપે ફરે છે. ૪૧

ભયંકર જળોદર રોગના ભારથી નમી ગએલા અને તેથી કરીને જેમણે જીવનની આશા છોડી દીધી છે એવી મહા દુઃખદ અવસ્થાને જેઓ પામેલા હોય છે તેઓ પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતનું જો પોતાના શરીરને લેપન કરે તો (રોગથી રહિત થઈને) કામદેવ જેવા સુંદર શરીરવાળા થાય છે. ૪૧

ગાથા : ૪૨

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

આપાદકં ઠમુરુશ્ચલવેષ્ટિતાંગા
ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિધૃષ્ટજંઘાઃ ।
ત્વન્નામમંત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરંતઃ
સદ્યઃ સ્વયં વિગતબંધભયા ભવંતિ ॥ ૪૨

વસંતતિલકા

બેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણીથી જાંગ ઘસાય જેની;
એવા અહોનિશ જપે તુજ નામ મંત્ર,
તો તે જનો તુરત થાય રહિત બંધ. ૪૨

હરિગીત

પગ માંડીને માથા સુધી બેડી જડી જે કેદીને,
તે બેડીને ઝીણી અણી બહુ કષ્ટ દેતી જાંઘને;
એ કેદી પણ જપ જાપતો તુજ નામના દિનરાત જો,
એ સાંકળોના બંધનો, પળવારમાં તૂટી જાય તો. ૪૨

મંદાકાંતા

જે કેદીના પગમહીં અરે બેડીઓ તો પડી છે,
માથાથી તે જકડી લઈને જાંગ સુધી જડી છે;
એવા દી મનુજ પ્રભુજી આપને જો સ્મરે છે,
સર્વે બંધો ઝટપટ છૂટી છૂટથી તે ફરે છે. ૪૨

પગથી તે ગળા સુધી જડેલી બેડીઓ વડે જેના અંગ વીંટાઈ
ગયાં છે, અને તે બેડીઓના ગાઢ બંધનથી તેની કોટીઓની ઝીણી
અણીઓ વડે જેમની જાંગો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ
જો તમારાં નામનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે તો તુરત તેમની મેળે
જ બંધનના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે. ૪૨

ગાથા - ૪૩

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ-

સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ્ ।

તસ્યાશુ નાશ મુપયાતિ ભયં ભિયેવ

યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે । ૪૩

વસંતતિલકા

જે મત્ત હસ્તી, અહિ, સિંહ, દાવાનલાગ્રિ,

સંગ્રામ, સાગર, જળોદર બંધનોથી;

પેદા થયેલ ભય, તે ઝટ નાશ પામે,

તારું કરે સ્તવન આ મતિપાન પાઠે. ૪૩

હરિગીત

હાથી, અહિ, સિંહ, યુદ્ધ ને દવ રોગી પ્રાણી કેદના,

પ્રભુ વિશ્વમાં સૌ ત્રાસ આ ભારી અમે સૌ જાણતા;

જો આપની સ્તુતિતણું બહુ ધ્યાન નિત્યે થાય છે.

ભય એ બધા સૌ દુઃખના પળવારમાં દૂર થાય છે. ૪૩

મંદાકિંતા

ગાંડા હાથી, સિંહ, દવ અને સર્વ યુદ્ધે થંએલી,

અબ્ધિકેરી ઉદર-દરદે બંધને કે બનેલી;

એવી ભીતિ ઝટપટ બહુ તેમની તો હરે છે,

જેઓ તારું સ્તવન પ્રભુજી પ્રેમથી રે કરે છે. ૪૩

જે બુદ્ધિમાન માણસ તમારું આ સ્તવન ભણે છે તેના મદોન્મત્ત હાથીથી, સિંહથી, દાવાનળ અગ્નિથી, યુદ્ધથી, સમુદ્રથી અને જળોદર અને બંધન એ સર્વથી ઉત્પન્ન થયેલા ભય-ભયથી જ જેમ નાશ પામતા હોય તેમ, આ સ્તોત્રના પાઠમાત્રથી ઝટ નાશ પામે છે ! - ૪૩

ગાથા - ૪૪

વસંતતિલકા વૃત્તમ્

સ્તોત્ર સ્ત્રજં તવ જિનેંદ્ર ગુણૈર્નિબદ્ધાં
 ભક્ત્યા મયા ડુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।
 ધત્તે જનો ય ઇહ કંઠગતામજસ્ત્રં
 તં માનતુંગ મવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥ ૪૪

વસંતતિલકા

આ સ્તોત્ર માળતુજના ગુણથી ગૂંથી મેં,
 ભક્તિ થતી વિવિધ વર્ણ રૂપી જ પુષ્પે;
 તેને જિનેન્દ્ર જન જે નિત કંઠ નામે,
 તે માનતુંગ અવશા શુભ લક્ષ્મી પામે. ૪૪

હરિગીત

તુજ ગુણ રૂપી દોરીએ વળી વર્ણ રૂપી પુષ્પથી,
 આ સ્તોત્ર રૂપી હારની રચના રચી મેં પ્રેમથી;
 આ સ્તોત્રના શુભ હારને નિત્ય કંઠ જેઓ રાખતા,
 તે માનતુંગી મોક્ષ લક્ષ્મીને સુખથી પામતા. ૪૪

મંદાકાંતા

જેને ગૂંથી ગુણગણરૂપે વર્ણકુલે રમૂજ,
 એવી માળા વિવિધ વિધિએ આપની હે પ્રભુજ !
 તેને જેઓ નિશદિન અહા કંઠ માંહે ધરે છે,
 તેઓ લક્ષ્મી સુખથી જગમાં માનતુંગી વરે છે. ૪૪

હે જિનેંદ્ર ! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મેં (માનતુંગાચાર્ય) તમારા
 ગુણરૂપી દોરા વડે વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રંગવાળાં પુષ્પો થકી ભક્તિ
 વડે ગૂંથેલી છે તેને જે માણસ હંમેશાં પોતાના કંઠને વિષે ધારણ
 કરશે તે સન્માન થકી ઊંચા થયેલા (હોઈને) અવશ્ય (મુક્તિરૂપી)
 લક્ષ્મીને પામશે. ૪૪

મહાપ્રભાવિક શ્રી ભક્તામર પૂજનની વિધિ અત્રે પ્રસ્તુત છે. પહેલા નીચેનો મંત્ર બોલીને શ્રી આદિનાથપ્રભુની સ્થાપના કરવી.

મંત્ર : ‘ૐ નમો ડર્હત્પરમેશ્વરાય ચતુર્ભુજાય પરમેષિને દિક્કુમારી પરિપૂજિતાય દેવાધિદેવાય ત્રૈલોક્યમહિતાય અત્ર પીઠે તિષ્ઠ તિષ્ઠ સ્વાહા.’

શ્રી આદિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી પર વાસશેષ પૂ. આ. ભગવંત આદિએ કરવો.

દીપસ્થાપન :

પ્રભુ સ્થાપન કર્યા પછી સધવા સ્ત્રી પાસે તાંબાના કોડિયામાં મંત્ર બોલાવતાં ગાયનું ચોખ્ખું ઘી પુરાવવું.

મંત્ર : ‘ૐ ધૃતમાયુર્વૃદ્ધિકરં ભવતિ પરં જૈન દૃષ્ટિ સમ્પર્કાત્ તત્સં યુક્તં : પ્રદીપઃ પાતુ સદા ભાવ દુઃખેભ્યઃ સ્વાહા.’

ઉપરોક્ત મંત્ર ત્રણ વાર બોલીને પછી કોડિયામાં ઘી રેડવું. ત્યાર પછી દીવો પ્રગટાવતી વખતે નીચેનો મંત્ર ત્રણ વાર બોલ્યા પછી જ પ્રગટાવવો.

મંત્ર : ‘ૐ અર્હ પંચજ્ઞાન મહાજ્યોતિર્મયાય ધ્વાન્તધાતિને દ્યોતનાય પ્રતિમાયા દીપોભૂયાત્ સદાડર્હતઃ !’

ગોળીસ્થાપન :

તાંબાની શુદ્ધ ગોળીમાં કેસર-સુખડનો સાથિયો કરવો પછી તેના પર નીચેનો મંત્ર લખવો.

મંત્ર : ‘ૐ હ્રીં શ્રીં સર્વોપદ્રવાન્ નાશય - નાશય સ્વાહા.’

આ પ્રમાણેનો મંત્ર લખીને ગોળીના કાંઠા (આગળના ભાગે)માં શ્રીવાસૂત્ર, મીઢળ, મરડાશીંગી, સમૂળો ડાભ બાંધવો પછી અંદરમાં એક રૂપિયો તથા પંચરત્નની પોટલી નીચેનો મંત્ર બોલીને મૂકવી.

મંત્ર : 'ૐ હ્રીં શ્રીં નાનારત્નોધયુતં સુગંધિ સુપુષ્પાધિવાસિંત
નીરમ્ ! પતતાદ્ વિચિત્રવર્ણ મન્ત્રાડઢ્યં સ્થાપના બિંબે સ્વાહા ॥'

ત્યાર બાદ 'ૐ હ્રીં ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા' આ મંત્ર સાત
વાર ઉચ્ચારીને પ્રભુજીની જમણી બાજુએ ગોળીનું સ્થાપન કરવું.
વાસકેપથી પૂજન કરવું. પછી પંચામૃત, રેડતાં પહેલાં નીચેનો
મંત્ર ત્રણ વાર ઉચ્ચારવો.

મંત્ર : 'ૐ હ્રીં જિનબિમ્બોપરિ નિપતદ્, ધૃતદધિ દુગ્ધાદિ
દ્રવ્યપરિપૂતા ગંધોદક સમ્મિશ્રા પંચસુધા હરતુ દુરિતાનિ સ્વાહા.'

મંત્ર ત્રણવાર ઉચ્ચાર્યા બાદ ગોળીમાં પંચામૃત રેડવું. તેમાં
જુદા જુદા તીર્થનાં જળ, કૂવાનું જળ રેડવું. ત્યારે નીચેનો મંત્ર
ત્રણ વાર બોલવો.

મંત્ર : 'ૐ હ્રીં ભૂઃ જલધિ નદી દ્રહ કુણ્ડેષુ યાનિ-તીર્થોદકાનિ
શુદ્ધાનિ । તેર્મન્ત્રં સંસ્કૃતૈરિહ બિમ્બં સમર્પયામિ શુદ્ધયર્થમ્ સ્વાહા ॥'

આ મંત્ર બોલીને તાંબાની ગોળીમાં સર્વ ઔષધિ નાંખવી.
ચંદનના છાંટા નાખવા. પુષ્પ મૂકવું. લાલ રેશમી વસ્ત્ર ઢાંકીને
પછી ધૂપદીપ સાથે ગોળી પર હાથ રાખીને સર્વપ્રથમ નવકાર,
ઉવસંગહરં, સંતિકર સ્તવન, તિજયપહુત સ્તોત્ર, નમિઊણ સ્તોત્ર,
અજિતશાંતિ, ભક્તામર - વગેરે સહિત સાત સ્મરણ અંતરના
શુદ્ધ ભાવથી બોલવા.

પ્રાથમિક વિધિ પૂર્ણ થયા બાદ પૂજન શરૂ કરવું. પ્રાથમિક
વિધિ સવારે પૂજ કરી શકાય છે.

પ્રાર્થના શ્લોક :

અર્હન્તો ભગવન્ત ઇન્દ્રમહિતા સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિસ્થિતા
આચાર્યા જિનશાસનોત્તતિકરાઃ પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકા,
શ્રી સિદ્ધાન્તસુપાઠકા મુનિવરાઃ રત્નત્રયારાધકા
પંચૈતે પરમેષ્ઠિનઃ પ્રતિદિનં કુર્વન્તુ વો મંગલમ્.

પ્રાર્થના શ્લોક ઉચ્ચાર્યા નીચે જણાવેલા છ પદો ત્રણ વાર ઊંચા સ્વરે બોલવા.

ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં ।

ૐ હ્રીં નમો સિધ્ધાણં ।

ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણં ।

ૐ હ્રીં નમો ઉવજઝાયાણં ।

ૐ હ્રીં નમો લોએ સવ્વસાહુણં ।

ૐ હ્રીં શ્રી આદિનાથાય નમઃ ।

આ પદોના ઉચ્ચારણ પછી ભૂમિ શુદ્ધિ અર્થે વાયુદેવને આહ્વાન આપવા નીચેનો મંત્ર બોલવો.

‘ૐ હ્રીં વાતકુમારાય વિઘ્નવિનાશકાય મહીં પૂજાં કુરુ કુરુ સ્વાહા.’

આ મંત્ર બોલીને દાત્ત દર્ભના ઘાસથી ભૂમિનું પૂજન કરવું. ત્યાર પછી મેઘકુમાર દેવને જળનો છંટકાવ કરવા નીચેનો મંત્ર બોલવો.

‘ૐ હ્રીં મેઘકુમારાય ધરાં પ્રક્ષાલય પ્રક્ષાલય હૂં ફટ્ સ્વાહા.’

આ મંત્ર બોલી દર્ભ પાણીમાં બોલી ભૂમિ ઉપર છાંટવું ત્યાર પછી નીચેનો મંત્ર બોલી ચંદનનાં છાંટણાં કરવાં.

‘ૐ ભૂરસિ ભૂત ધાત્રિ સર્વભૂતહિતે ભૂમિ શુદ્ધિં કુરુકુરુ સ્વાહા.’

આપણે સ્નાન કરતાં હોઈએ એવી ચેષ્ટા કરીને નીચેનો મંત્ર ઉચ્ચારીને સ્નાન કરવું.

ૐ નમો વિમલ નિર્મલાય સર્વ તીર્થજલાય ।

પાં પાં વાં વાં જયીં ક્વીં અશુચિ શુચિ ભવામિ સ્વાહા ॥

બન્ને હાથની ભૂજાને નીચેના મંત્રથી જુદા જુદા હાથના પંજા વડે સ્પર્શ કરવો. ત્યાર પછી નીચેના બીજાક્ષરો બોલીને તે તે સ્થાને અનુક્રમે અંગ-રક્ષા કરવી. અનુક્રમે પ્રથમ ચઢાવવા પછી

ઉતારવા. બન્ને હાથની મધ્યમા આંગળી વડે બે પગના બે અંગૂઠા, બે ઢીંચણ, હૃદય, મુખ અને લલાટે - મસ્તકે એમ પાંચ સ્થળે સ્પર્શ કરી ત્રણ વાર અંગરક્ષા કરવી.

ક્ષિ - ૫ - ઐ - સ્વા - હા - હા - સ્વા - ઐ - ૫
- ક્ષિ

ત્યાર પછી વજ્રપંજર સ્તોત્ર બોલવું અને સાથે સાથે આત્મરક્ષા કરવી.

નમસ્કાર આત્મરક્ષા

ૐ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારં સારં નવપદાત્મકં
આત્મરક્ષાકરં વજ્ર પંજરાભં સ્મરામ્હમ્
ૐ નમો અરિહંતાણં શિરસ્કં શિરસિ સ્થિતં
ૐ નમો સર્વ સિદ્ધાણં મુખે મુખપટંવરમ્
ૐ નમો આયરિયાણં અંગરક્ષાતિશાયિની
ૐ નમો ઉવજ્જાયાણં આયુધં હસ્તયો દંઢમ્
ૐ નમો લોએ સર્વસાહુણં મોચકે પાદયોઃ શુભે
એસો પંચનમુક્કારો શિલાવજ્રમયીં તલે
સર્વ પાવપ્પણાસણો વપ્રો વજ્રમયો બહિઃ
મંગલાણં ચ સર્વેસિં ખાદિરાંગર ખાતિકા
સ્વાહાન્તં ચ પદં જોયં પદમં હવર્ષ મંગલં
વપ્રો પરિવજ્રમયં પિધાનં દેહ રક્ષણે
મહાપ્રભાવા રક્ષેયં ક્ષુદ્રોપદ્ર વનાશિની
પરમેષ્ઠિ પદોદભૂતા કથિતા પૂર્વસૂરિભિઃ
યશ્ચેવં કુરુતે રક્ષાં પરમેષ્ઠિપદૈઃ સદા
તસ્ય ન સ્યાદ્ ભયં વ્યાધિ રાધિશ્ચાપિ કદાચન.
'ૐ અત્રસ્થ ક્ષેત્રપાંલાય સ્વાહા'

આ મંત્ર બોલીને માંડલામાં ક્ષેત્રપાળને સ્થાને એક શ્રીફળ સ્થાપન કરવું. અને તેના ઉપર ચમેલીના તેલના છાંટણા કરવા તથા જાસુદનું પુષ્પ ચઢાવવું. ત્યાર પછી સાત વાર નીચેનો મંત્ર બોલી રક્ષાપોટલી અભિમંત્રિત કરવી.

ૐ હ્રીં ક્ષં કૂટ્ કિરિટિ કિરિટિ
 ઘાતય ઘાતય પરકૃતવિઘ્નાન્
 સ્ફોટય સ્ફોટય સહસ્રખંડાન્
 કુરુ કુરુ પરમુદ્રાં છિન્દ
 છિન્દ પરમન્ત્રાન ભિન્દ ભિન્દ હ્ર ક્ષં કૂટ્ સ્વાહા
 નીચેનો મંત્ર બોલીને રક્ષાપોટલી હાથમાં બાંધવી.

‘ૐ નમો અર્હતે રક્ષ રક્ષ હું કૂટ્ સ્વાહા’

ત્યાર બાદ નીચેનો મંત્ર ઉચ્ચારીને પ્રભુને જેમાં સ્થાપન કર્યા છે તે થાળને હસ્તનો સ્પર્શ કરવો.

ૐ હ્રીં અર્હ શ્રી આદિનાથ પ્રભો અત્ર મેરુનિશ્ચલે
 વેદિકા પીઠે તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા.

નીચેનો મંત્ર બોલીને ભગવાનનો સ્પર્શ કરવો.

ૐ હ્રીં અર્હ સિદ્ધાધિપતયે નમઃ

ઉપરોક્ત મંત્ર બોલ્યા પછી પ્રભુનો સ્પર્શ કરવો પછી હસ્તમાં કુસુમાંજલી આપવી.

પરમેશ્વર પરમેષ્ઠિન પરમગુરો પરમનાથ પરમાર્હન્
 પરમાનન્ત ચતુષ્ટય પરમાર્ત્મ સ્તુત્યમસ્તુ નમઃ

કુસુમાંજલીથી વધાવવું પછી નમુત્યુષ્ઠં કહેવું. ત્યાર બાદ અધિષ્ઠાયક દેવ-દેવી આદિ યુક્ત આદિનાથ પ્રભુનું આહ્વાહન કરવું.

આહ્વાન મુદ્રાએ આહ્વાન કરવું. :

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ ગૌમુખ ચક્રેશ્વરી પ્રમુખ દેવાદિસહિતઃ
શ્રી આદિનાથ પ્રભુઃ અત્ર અવતર અવતર
સંવૌષદ્ નમઃ આદિનાથાય સ્વાહા.

સ્થાપન મુદ્રાએ સ્થાપન કરવું :

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ ગૌમુખ ચક્રેશ્વરી પ્રમુખ દેવાદિસહિતઃ
શ્રી આદિનાથ પ્રભુઃ અત્ર તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઠઃ ઠઃ
નમઃ આદિનાથાય સ્વાહા.

સન્નિધાન મુદ્રાએ (નજીક લાવવા) :

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ ગૌમુખ ચક્રેશ્વરી પ્રમુખ દેવાદિસહિતઃ
શ્રી આદિનાથ પ્રભુઃ મમ સન્નિહિતો ભવ ભવ
વષદ્ નમઃ આદિનાથાય સ્વાહા.

સન્નિરોધ મુદ્રાએ (ચાલ્યા ન જાય તેની કાળજી રાખવી.)

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ ગૌમુખ ચક્રેશ્વરી પ્રમુખ દેવાદિ સહિતઃ
શ્રી આદિનાથ પ્રભુઃ પૂજાં યાવદ્ અત્રૈવ વસ્થાતવ્યમ્
નમઃ આદિનાથાય સ્વાહા.

અવગુંઠન મુદ્રાએ અવગુંઠન કરવું બીજા જોઈ ન શકે તેવી કરવી :

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ ગૌમુખ ચક્રેશ્વરી પ્રમુખ દેવાદિ સહિતઃ
શ્રી આદિનાથાય પ્રભુઃ પરેષામ્ દેશ્યો ભવ ભવ
નમઃ આદિનાથાય નમઃ

પૂજન મુદ્રાએ અંજલી કરીને પૂજન કરવું :

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ ગૌમુખ ચક્રેશ્વરી પ્રમુખ દેવાદિ સહિતઃ
શ્રી આદિનાથ પ્રભુઃ ઈમાં પૂજાં પ્રતીચ્છ પ્રતીચ્છ
નમઃ આદિનાથાય સ્વાહા.

ત્યાર પછી ભક્તામરનો એક એક શ્લોક અને બે બે મંત્રો
બોલી અભિષેક તથા અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવી.

દરેક શ્લોકે દીવો કરવો તથા ઐં હ્રીં શ્રીં આદિનાથાય
નમઃની ૧ માળા ગણવી.

ત્યાર પછી ૩૨મી ગાથાએ ગુરુપાદુકાનું પૂજન કરવું.

‘ઐં હ્રૂં અર્હત્પાદુકાભ્યઃ ચક્રેશ્વર્ય સ્વાહા’ ત્યાર બાદ

‘ઐં હ્રીં અનન્તાનન્ત ગુરુ પાદુકાભ્યઃ સ્વાહા.’

દાડમથી પૂજન કરવું. ત્યાર પછી અધિષ્ઠાયકનું પૂજન કરવું.

ઐં હ્રીં ગૌમુખાય સ્વાહા.

ઐં હ્રીં ચક્રેશ્વર્યે સ્વાહા.

પૂજન કોળાથી કરવું.

ત્યાર પછી દેવવંદન, આરતી, મંગળદીવો અને મોટી શાંતિથી
શાંતિ કળશ ભરવો.

ઐં આજ્ઞાહીનં ક્રિયાહીનં મંત્રહીનં ચ યત્કૃતમ્ ।

તત્સર્વ કૃપયા દેવ ક્ષમસ્ય પરમેશ્વર ॥

(આહવાનં નૈવ જાનામિ નજાનામિ વિસર્જનમ્, પૂજાવિધિ
ન જાનામિ પ્રસીદ પરમેશ્વર !)

વિસર્જન

વિસર્જન મંત્ર : ઐં વિસર વિસર સ્વસ્થાનં ગચ્છ ગચ્છ
સ્વાહા.

સૂચના

૧. માંડલું રાયણ પગલાનું કાઢવું.

૨. એક પૂજન પૂરું થતાં થાળી આખી વગાડવી.

(પૂ. મુનિશ્રી રત્નપ્રભવિજયજી મ. સંપાદિત ‘શ્રી ભક્તામર
સ્તોત્ર સાર્થ’માંથી સાભાર સહ.)

૧૯ : ભક્તામર સ્તોત્રનાં પ્રભાવક યંત્રો - સાધના વિધિ

ભક્તામર યંત્ર - ૧

ગાથાક્રમાંક : ૧

ભક્તામર પ્રણતમૌલિ મણિપ્રભાણા
મુદ્ધોતકં દલિત પાપ તમો વિતાનમ્ ।
સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિન પાદ યુગં યુગાદા
વાલંબનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥૧॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહંતાણાં હમો જિણાણાં, હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હ્રઃ
અસિઆઉસા અપ્રતિયકે ફટ્ વિકાય ઝાં ઝાં સ્વાહા

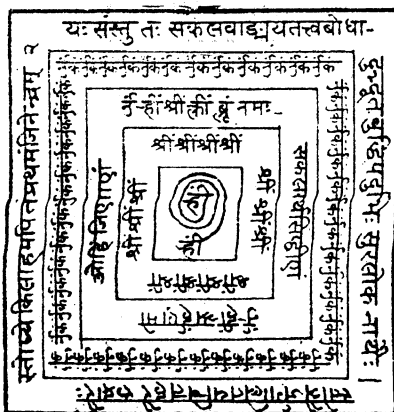
મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં શ્રીં કર્લીં બ્હૂં કર્લીં ૐ હ્રીં નમઃ ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની પ્રથમ ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી, દિવાળીના ત્રણ દિવસમાં શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરી, પૂર્વ દિશાએ મુખ રાખી સવા લાખ જાપ જપવાથી સકલ ઋદ્ધિ, સુખ, સૌભાગ્ય, સંપત્તિ અને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. યંત્ર ભોજપત્ર પર દાડમની કલમ દ્વારા કેશરથી લખી શકાય છે. સિદ્ધ થયેલ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારનાં વિઘ્નો નષ્ટ થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર - ૨

ગાથાક્રમાંક : ૨

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મય તત્ત્વબોધા
 દુદ્ધભૂત બુદ્ધિ પદુભિઃ સુરલોક નાથૈઃ ।
 સ્તોત્રૈ જગત્ત્રિતય ચિત્તાહરૈરુદારૈઃ
 સ્તોત્ર્યે કિલાહમપિતં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ ॥૨॥

અદિ

ૐ હ્રીં અહં ઇમો ઓહિ જિણાણં ।

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રી ક્લીં બ્લૂં નમઃ ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની બીજી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી નજર લાગતી નથી. ૨૧ દિવસ દરરોજ ૧૦૮ વાર આ મંત્ર ભણવાથી મંત્ર સિદ્ધિ થાય છે. મંત્રથી માથાની પીડા મટે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩

ગાથાક્રમાંક : ૩

બુદ્ધયા વિનાડપિ વિબુધાર્થિત પાદ્મીઠ
સ્તોતુમ્ સમુદ્યતમતિર્વિગતગ્રપોઢહમ્ ।
બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુબિમ્બ
મન્યઃ કઈચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ॥૩॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો પરમોહિ જિણાણં ।

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં સિદ્ધેભ્યો બુદ્ધેભ્યઃ સર્વસિદ્ધિદાયકેભ્યો નમઃ ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ત્રીજી ગાથાનું સ્મરણ તથા તેનો ઋદ્ધિમંત્ર અને મંત્રજાપ કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી તથા ૨૨ દિવસ પાણી અને રેતને મંત્રિત કરવાથી દુશ્મન પરાજિત થાય છે. મંત્રનો જાપ કમળકાંકડીની માળાથી કરવામાં આવે તો વિશેષ ફાયદો થાય છે. બાળકને લાગેલી નજર પણ નષ્ટ થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૪

ગાથાક્રમાંક : ૪

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! ! શશાઙ્ક કાન્તાન્
 કસ્તે ક્ષમઃ સુરગુરુપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધયા ?
 કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનકચકં
 કો વા તરીતુમલમમ્બુનિધિં ભુજાભ્યામ્ ॥૪॥

અદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો સર્વેહિ જિણાણં ।

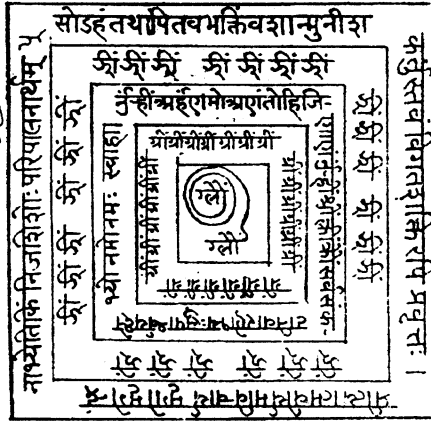
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં જલદેવતાભ્યો નમઃ ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ચોથી ગાથાનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી તેમજ ઋદ્ધિ તથા મંત્રના પાઠ અને યંત્ર પાસે રાખવાથી પાણીનો ભય રહેતો નથી. ૨૧ વાર કાંકરીઓને પાણીમાં નાખવામાં આવે તો માછલીઓ જાળમાં ફસાતી નથી. જીવદયાનો લાભ મળે. તે પહેલાં મંત્ર સિદ્ધ કરવો.

ભક્તામર યંત્ર : ૫

ગાથાક્રમાંક : ૫

સોડહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ
 કર્તુમ્ સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।
 પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રં
 નાભ્યેતિકિં નિજશિશોઃ પરિપાલનાર્થમ્ ॥૫॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો અણંતોહિજિણાણં ।

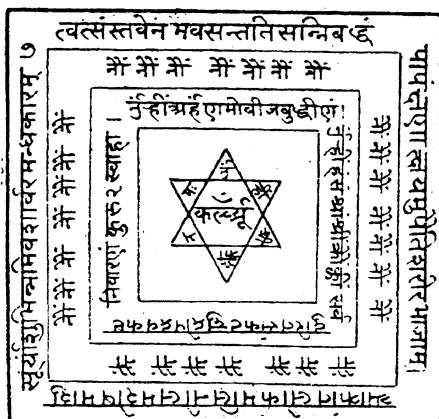
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં કાં સર્વસંકટ નિવારણેભ્યઃ સુપાર્થયક્ષેભ્યો નમોનમઃ
 સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની પાંચમી ગાથા ભણવાથી તેમજ તેનો ઋદ્ધિમંત્ર તથા મંત્રનું આરાધન કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી તથા ૨૧ વાર પતાસા મંત્રી તેનું જળ પિવરાવવાથી આંખના સર્વ વિકારો મટે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૭

ગાથાક્રમાંક : ૭

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસન્તતિસન્નિબદ્ધ
 પાપંક્ષણા ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજમ્ ।
 આકાન્તલોકમલિની લમશેષમાશુ
 સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં નમો બીયબુદ્ધિણં ।

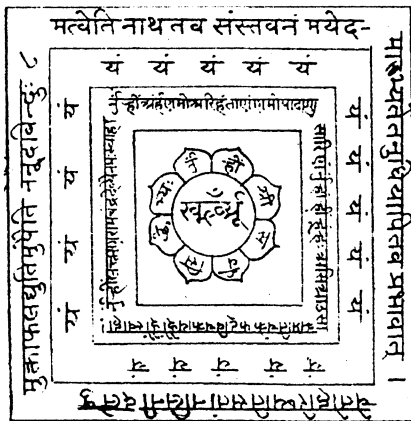
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં હં સૌં શ્રીં શ્રીં ક્લીં ક્લીં સર્વ દુરિત સંકટ ક્ષુદ્રોપદ્રવ કષ્ટ
 નિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની સાતમી ગાથા ઋદ્ધિ મંત્ર તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ આ યંત્રનું માદળિયું ગળે બાંધવાથી સર્પનું ઝેર ઊતરે છે. તેમજ ૧૦૦૮ વાર કાંકરી મંત્રીને સર્પના માથા ઉપર તે કાંકરીઓ નાખવામાં આવે તો સર્પનું ઝેર ચઢે નહિ.

ભક્તામર યંત્ર : ૮

ગાથાક્રમાંક : ૮

મત્વેતિ નાથ !! તવ સંસ્તવનં મયેદ-
 મારભ્યતે તનુધિયાડપિ તવ પ્રભાવાત્ ।
 ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
 મુક્તાફલધુતિમુપૈતિ નનૂદબિન્દુઃ ॥૮॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહંતાણં નમો પયાણુસારીણં ।

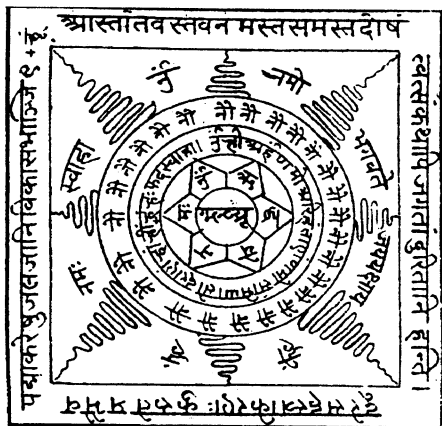
મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રઃ અપ્રતિયકે કટ્ વચકાય જાં જાં સ્વાહા ।
 (ૐ હ્રીં લક્ષ્મણ - રામચંદ્રદેવ્યૈનમઃ)

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની આઠમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનો જાપ કરવાથી તથા આઠમો યંત્ર પાસે રાખવાથી ચામડીના રોગમાં રાહત મળે છે. આ મંત્રથી મીઠાની કાંકરીઓ ૧૦૮ વાર અભિમંત્રિત કરીને જ્યાં પીડા થતી હોય તે દેહના ભાગ પર ફેરવવાથી પીડા શાંત થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૯

ગાથાક્રમાંક : ૯

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્ત દોષં
ત્વત્સંકથાપિ જગતાં દુરતાનિ હન્તિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ
પદ્માકરેષુજલજાનિ વિકાસભાગિજ ॥૯॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો અરિહંતાણં નમો સંભિત્રસોયાણં હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રૃં
ફટ્ સ્વાહા ।

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં કૌં ક્લીં રઃ રઃ રઃ હં હં નમઃ ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની નવમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી ચોર-ડાકુનો ઉપદ્રવ થતો નથી. ચાર મીઠાની કાંકરી ૧૦૮ વાર અભિમંત્રિત કરીને ઘરના ચાર ખૂણે મૂકવામાં આવે તો ચોરી થવાનો ભય રહેતો નથી. ચોરી કરનાર ચોર સ્થંભિત થઈ જાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૦

ગાથાક્રમાંક : ૧૦

નાત્યદ્ભૂતં ભુવનભૂષણ ભૂત ! નાથ !
 ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવન્તમભિષ્ટુવન્તઃ ।
 તુલ્યા ભવન્તિ ભવતોનનુ તેન કિં વા
 ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥૧૦॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો પત્તેઅબુદ્ધિણં ।

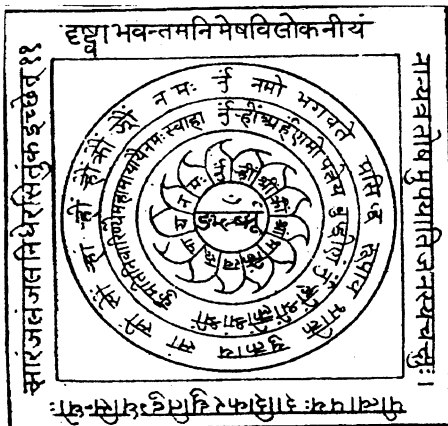
મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રીં હ્રૂં : શ્રીં શ્રીં શ્રૂં શ્રઃ સિધ્ધબુધ્ધ કૃતાર્થો ભવ ભવ
 વષટ્ સંપૂર્ણ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની દશમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી તેમજ આ મંત્રથી જળ અભિમંત્રિત કરવાથી હડકાયા કૂતરાનું ઝેર ચડે નહિ. તેમજ કાંકરી મંત્રી કરડ્યા પર ઘસવાથી પીડા શાંત થાય.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૧

ગાથાક્રમાંક : ૧૧

દૃષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષ વિલોકનીયં
 નાન્યત્ર તોષ મુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
 પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતેદ્દુગ્ધસિન્ધોઃ
 ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત ! ॥૧૧॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહંતાણં નમો સયંસંબુદ્ધાણં । (ૐ હ્રીં નમો
 પતેયબુદ્ધિણં ।)

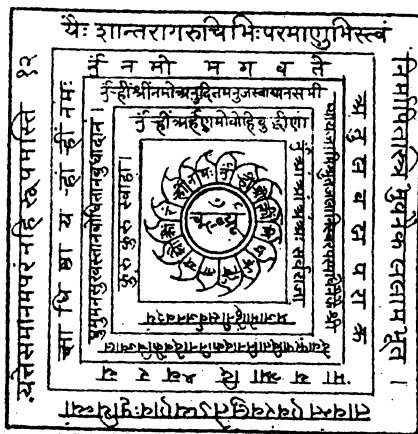
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં શ્રીં શ્રીં કુમતિ નિવારણ્યૈ મહામાયાયૈ નમઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની અગિયારમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી ખોવાયેલી વસ્તુ પાછી મળે છે. તથા શુદ્ધ ભાવે ૧૦૮ વાર જાપ જપવાથી જે સાધના કરવા ઇચ્છીએ તેમાં સફળતા મળે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૨

ગાથાક્રમાંક : ૧૨

યૈઃ શાન્તરાગરુચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં
 નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈકલલામભૂત !
 તાવન્ત એવ ખલુ તેઽપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં
 યત્તે સમાનમપરં નહિ રુપમસ્તિ ॥૧૨॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો બોહીય બુદ્ધિણં સ્વાહા ।

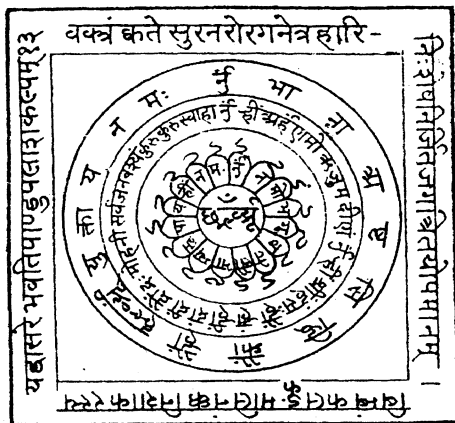
મંત્ર

ૐ આં અં અં સર્વરાજા પ્રજા મોહિની સર્વજનવશ્યં કુરે કુરે
 સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની બારમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું આરાધન તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી ઈચ્છિત કન્યા મળે તથા ૧૦૮ વાર જાપ જપી મંત્રેલું જળ હાથી ઉપર છાંટવાથી હાથીનો મદ ઊતરે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૩

ગાથાક્રમાંક : ૧૩

વક્ત્રં ક્વતે સુરનરોરગનેત્રહારિ

નિઃશેષનિર્જિત જગત્ત્રિતયોપમાનમ્ ।

બિમ્બં કલકમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય

યદ્વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ ॥૧૩॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો ઉજ્જુમર્ષણં ।

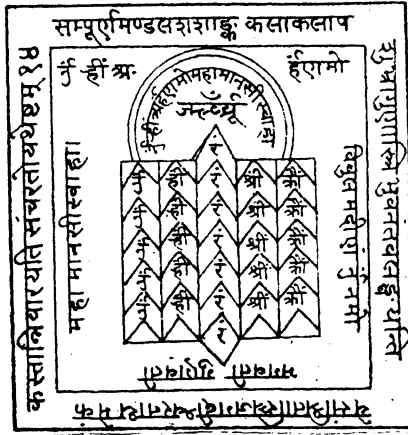
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં હંસઃ હ્રીં ઐ હ્રાં હ્રીં દ્રાં દ્રીં દ્રોં દ્રઃ મોહિની સર્વજન વશ્યં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની તેરમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રને આરાધવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી ચોરનો ભય રહેતો નથી. ભૂત-પ્રેત પણ ફરકતા નથી.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૪

ગાથાક્રમાંક : ૧૪

સંપૂર્ણમણ્ડલશશાંકકલાકલાપ
 શુભ્રાગુણાસ્ત્રિભુવનં તવ લક્ષ્યયન્તિ ।
 યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વર નાથમેકં
 કસ્તાન્ નિવારયતિ સચ્ચરતો યથેષ્ટમ્ ॥૧૪॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો વિઉલમઈણં ।

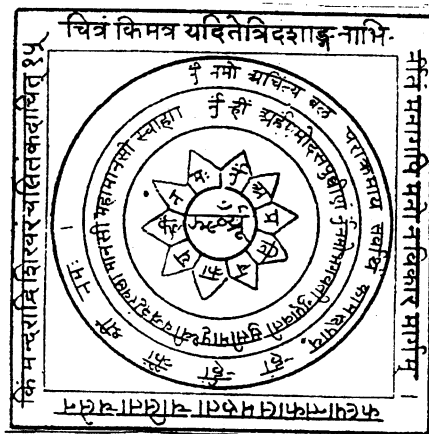
મંત્ર

ૐ હ્રીં નમો ભગવતી ગુણવતી મહામાનસી સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ચૌદમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે. લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે. શત્રુનો ભય ટળે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૫

ગાથાક્રમાંક : ૧૫

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગનાભિ
નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।
કલ્પાન્તકાલમરુતાચલિતાચલેન
કિં મન્દરાદિશિખરં ચલિતં કદાચિત ! ॥૧૫॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો દસપુલ્વીણં ।

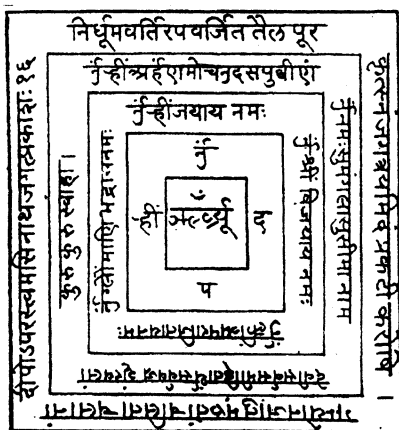
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતી ગુણવતી સુસિમા પૃથ્વી વજ્રશૃંખલા માનસી
મહામાનસી સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની પંદરમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી સૌભાગ્ય અને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. કાર્યોમાં સિદ્ધિ મળે છે. ચૌદ દિવસ સુધી રોજ લાલ રંગની માળાથી ૧૦૦૦ જપ કરવાથી ફળની પ્રાપ્તિ જલદી થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૬

ગાથાક્રમાંક : ૧૬

નિર્ધૂમવત્તિરપવર્જિત તૈલપૂર
કૃત્સ્નં જગત્રાયમિદં પ્રકટીકરોષિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં
દીપોડપરસ્ત્વમસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો ચઉદસપુલ્લીણં ।

મંત્ર

ૐ નમો સુમંગલાસુસીમા વજ્રશ્રંખલાનામ દેવી સર્વ સમીહિતાર્થ કુરુ
કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની સોળમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના
કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી દુશ્મનનો પરાજય થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૭

ગાથાક્રમાંક : ૧૭

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ
 સ્પષ્ટીકરોષિસહસાયુગપજજગન્તિ ।
 નામ્ભોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ
 સૂર્યાતિશાયિમહિમાસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥૧૭॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો અદ્વંત્યમહાનિમિત્ત કુસલાણં ।

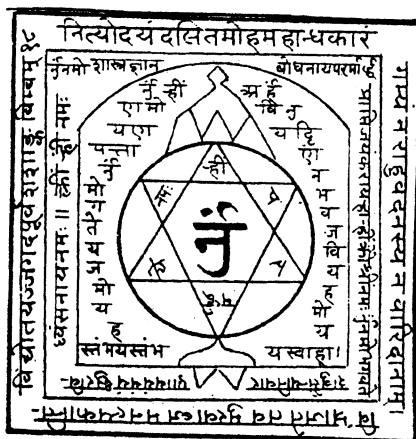
મંત્ર

ૐ નમો નમિઉષા અદ્વે મદ્વે શુદ્ધ વિઘટે શુદ્ધ પીડાંજઠર પીડાં ભંજય
 ભંજય સર્વ પીડાન્ નિવારય નિવારય સર્વરોગ નિવારણં કુરુ કુરુ
 સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની સત્તરમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્ર જપવાથી તથા
 યંત્ર પાસે રાખવાથી પેટની પીડા મટે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૧૮

ગાથાક્રમાંક : ૧૮

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાન્ધકારં
 ગમ્યં ન રાહુ વદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।
 વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનકલ્પકાન્તિ
 વિદ્યોતયજ્જગદ્ પૂર્વ શશાઙ્કભિમ્બમ્ ॥૧૮॥

અર્ચ્છિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો વિઉવ્વણ ઇટ્ઠિપતાણં ।

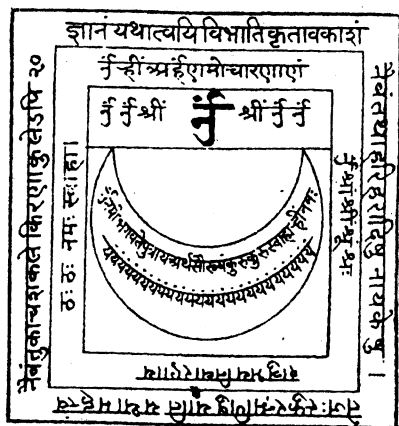
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે મોહય મોહય સ્તંભય સ્તંભય સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની અઢારમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી અને ૧૦૮ વાર જપવાથી શત્રુનો ભય રહેતો નથી. ફરિયાદમાં વિજય મળે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૦

ગાથાક્રમાંક : ૨૦

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં
 નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
 તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્વં
 નૈવં તુ કાયશકલે કિરણાકુલેડપિ ॥૨૦॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો ચારણાણં ।

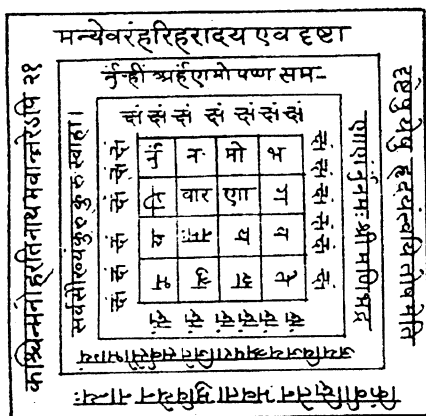
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં શ્રીં શ્રીં શ્રીં : ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની વીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનું નિવારણ થાય છે. સ્ત્રી પોતાના કંઠમાં યંત્રનું માદળિયું ધારણ કરે તો પુત્રપ્રાપ્તિ થાય.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૧

ગાથાક્રમાંક : ૨૧

મન્યે વરં હરિહરાદય એવ દ્રષ્ટા
 દ્રષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ ।
 કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભૂવિ યેન નાન્યઃ
 કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ! ! ભવાન્તરેડપિ ॥૨૧॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો પદ્મસમણાણં ।

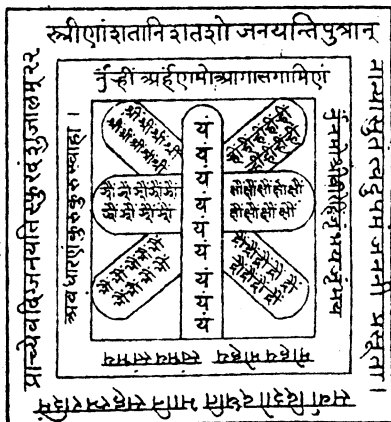
મંત્ર

ૐ નમઃ શ્રી માણિભદ્ર - જય - વિજય અપરાજિતે સર્વ સૌભાગ્યં
 સર્વસૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની એકવીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું આરાધન કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વજન વશ થાય છે. આ જાપ ૪૨ દિવસ સુધી કરવો જોઈએ.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૨

ગાથાક્રમાંક : ૨૨

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયન્તિ પુત્રાન્
 નાન્યા સુતં ત્વદુપમં જનની પ્રસૂતા ।
 સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિમ્
 પ્રારયેવ દિગ્જનયાતિ સ્ફૂરદંશુજાલમ્ ॥૨૨॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો અરિહંતાણં નમો આગાસગામીણં ।

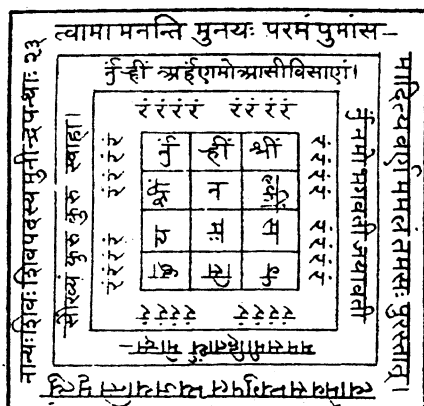
મંત્ર

ૐ નમો શ્રી વીરેહિં જૃંભય જૃંભય મોહય મોહય સ્તંભય સ્તંભય
 અવધારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની બાવીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી ભૂત-પ્રેતનો ભય દૂર થાય છે. હળદરના ગાંઠિયાને ૨૧ વાર અભિમંત્રિત કરવાથી ખવડાવવામાં આવે તો ભૂત-પ્રેતની કનડગત નષ્ટ પામે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૩

ગાથાક્રમાંક : ૨૩

ત્વામામનન્તિ મુનયઃ પરમં પુમાંસ
 માદિત્ય વર્ણમમલં તમસઃ પરસ્તાત્ ।
 ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યું
 નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પન્થાઃ ॥૨૩॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો આસીવિષાણં ।

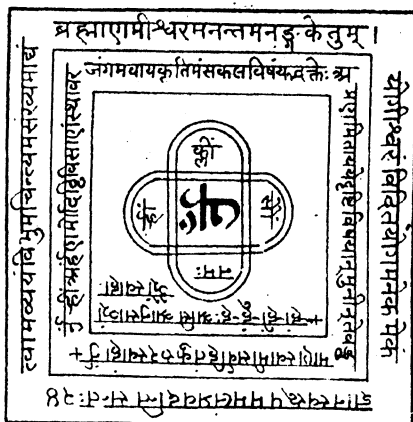
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતિ જયવતિ મમ સમીહિતાર્થ મોક્ષસૌખ્યં કુરુ કુરુ
 સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની તેવીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી ભૂત-પ્રેત ટકતા નથી. પોતાના દેહની રક્ષા પણ થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૪

ગાથાક્રમાંક : ૨૪

ત્વામવ્યયં વિભુમચિન્ત્યમસદુખ્યમાદ્યં
 બ્રહ્માણમીશ્વર મનન્તમનઙ્ગકેતુમ ।
 યોગીશ્વરં વિદિતયોગ મનેકમેકં
 જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥૨૪॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો અરિહંતાણં નમો દિદિવિસાણં ।

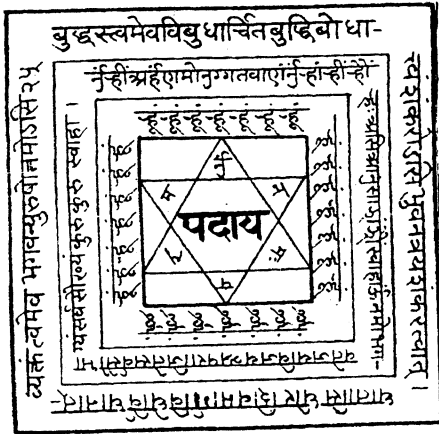
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતે વદ્ધમાણ સામિસ્સ સર્વ સમીહિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ચોવીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી માથાનો દુઃખાવો મટે છે. આધાશીશી મટે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૫

ગાથાક્રમાંક : ૨૫

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિત્તબુદ્ધિ બોધાત્
ત્વં શંકરોડસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ।
ધાતાડસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાદ્
વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ ! પુરુષોત્તમોડસિ ॥૨૫॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો ઉગ્ગતવાણં ।

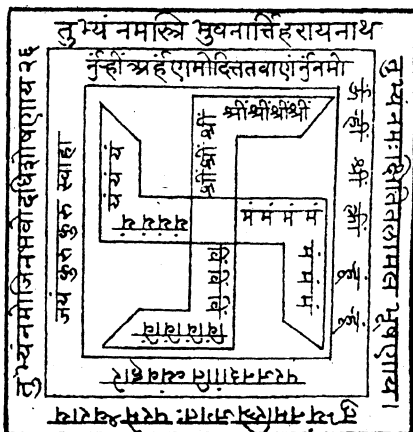
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે અપરાજિતે સર્વ સૌભાગ્યં સર્વ સૌખ્યં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની પચ્ચીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રને
આરાધવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય રહેતો નથી.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૬

ગાથાક્રમાંક : ૨૬

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ !
 તુભ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલ ભૂષણાય ।
 તુભ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય
 તુભ્યં નમોજિન ભવોદધિશોષણાય ॥૨૬॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો દિત્તતવાણં ।

મંત્ર

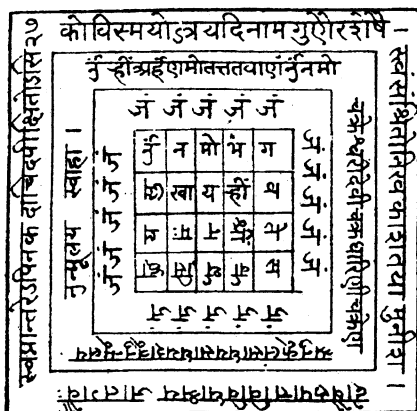
ૐ નમો ભગવતિ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રૂં હ્રૃં : પરજન શાંતિ વ્યવહારે
 જયં કુરુ કુરુ સ્વાહા । અથવા ૐ નમો ભગવતિ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં
 હ્રૂં હ્રૃં : પુરુષ સ્ત્રીજન જન્મ જીવઆર્તિપીડા નિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની છઠ્વીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું આરાધન કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી આવાશીશીનો રોગ મટે છે.

આ સિવાય 'ૐ શ્રીં હ્રીં ક્લીં શ્રીં મહાલક્ષ્મ્યૈ નમઃ' નો જાપ કરવાથી મહાલક્ષ્મી દેવી પ્રસન્ન થાય છે. સુખ-સૌભાગ્ય માટે આ મંત્રનો જાપ કરવામાં આવે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૭

ગાથાક્રમાંક : ૨૭

કો વિસ્મયોઢત્ર યદિ નામ ગુણૌરશેષે
સ્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ ! ।
દોષૈરુપાતવિવિધાશ્રયજાતગર્વેઃ
સ્વપ્રાન્તરેડપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોડસિ ॥૨૭॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો તત્તતવાણં ।

મંત્ર

ૐ નમો યકેશ્વરી દેવી ચક્રધારિણી ચક્રેણાનુકૂલં સાધય સાધય શત્રુન
ઉન્મૂલય ઉન્મૂલય સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની સત્તાવીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ તરફનો ભય નષ્ટ થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૮

ગાથાક્રમાંક : ૨૮

ઉચ્ચૈરશોકતરુસંશ્રિતમુન્મયૂષ -
 માત્રાતિરૂપમમલં ભવતો નિતાન્તમ્ ।
 સ્પષ્ટોલ્લસત્કિરણ મસ્તતમોવિતાનં
 વિમ્બં રવેરિવ પયોધર પાર્શ્વવર્તિ ॥૨૮॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો મહાતવાણં ।

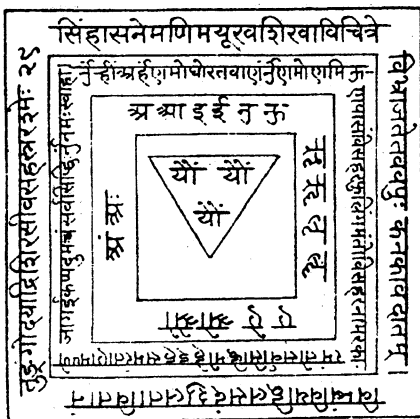
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતે જયે વિજયે જૃમ્ભય જૃમ્ભય મોહય મોહય સર્વ
 રિદ્ધિ સિદ્ધિ સંપત્તિ સૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની અઢાવીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે. વેપારમાં વૃદ્ધિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે; પીળી માળા ગ્રહણ કરવી.

ભક્તામર યંત્ર : ૨૯

ગાથાક્રમાંક : ૨૯

સિંહાસને મણિમયૂર્વશિખાવિચિત્રે
વિષ્ણોત્તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ।
ભિમ્બં વિયદ્વિલ સદંશુલતા વિતાનં
તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥૨૯॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં નમો ધોરતવાણં ।

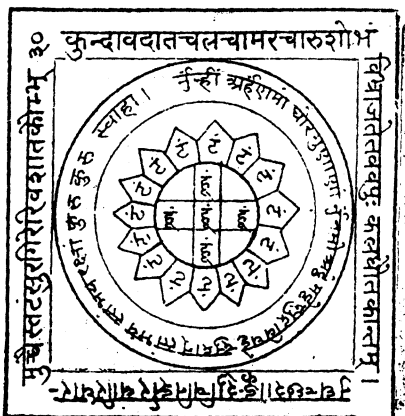
મંત્ર

ૐ નમો નમિઉણ પાસં વિસહર કુલિંગ મંતો સવ્વસિદ્ધે સમીહેઉ જો
સમરંતાણં મણે જાણઈ કપ્પદુમ્મ સર્વ સિધ્ધિ ૐ નમઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ઓગણત્રીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારનાં ઝેર નાશ પામે. નેત્રપીડામાં પણ રાહત મળે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૦

ગાથાક્રમાંક : ૩૦

કુન્દાવદાતચલચામરચારુશોભ
 વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।
 ઉઘચ્છશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધાર-
 મુચ્યૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥૩૦॥

ઋદ્ધિ

ૐ શ્રી અર્હ નમો ધોરગુણાણં ।

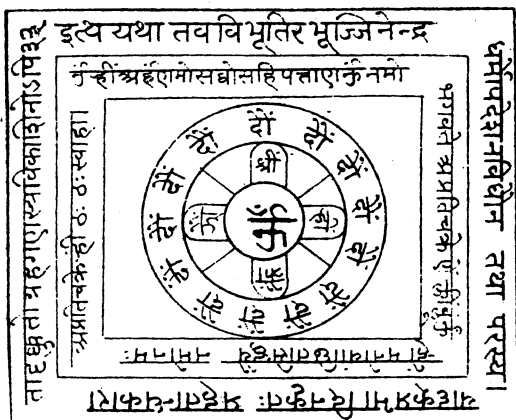
મંત્ર

ૐ નમો શ્રી પાર્શ્વનાથાય શ્રી ધરણેન્દ્ર પદ્માવતી સહિતાય અદૈ મદૈ
 કુદ્રવિધદૈ કુદ્રાન્ સ્તંભય સ્તંભય રક્ષાં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ત્રીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ ભયો દૂર થાય છે. યાત્રામાં જતી વખતે સંકટો આવતાં નથી.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૩

ગાથાક્રમાંક : ૩૩

ઈત્યં યથા તવ વિભૂતિરભૂજિજનેન્દ્ર !
 ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા પરસ્ય ।
 યાદૃક્ પ્રભા દિનકૃતઃ પ્રહતાન્ધકારા
 તાદૃક્ કુતો ગ્રહગણસ્ય વિકાશિનોડપિ ॥૩૩॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો સવ્વોસહિપતાણં ।

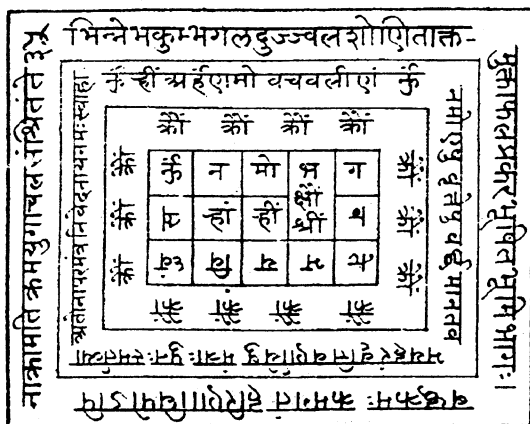
મંત્ર

ૐ નમો ભગવતી અપ્રતિયકે હ્રીં ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામરસ્તોત્રની તેત્રીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન પુરુષ વશ થાય છે. તે કંઈ બોલી શકે નહિ.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૫

ગાથાક્રમાંક : ૩૫

ભિન્નેભકુમ્ભગલદુજ્જ્વલશોણિતાક્ત-

મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિ ભાગઃ ।

બદ્ધકમઃ કમગતં હરિણાધિપોડપિ

નાકામતિ કમયુગાચલ સંશ્રિતં તે ॥૩૫॥

અદ્વિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો વયણબલીણં ।

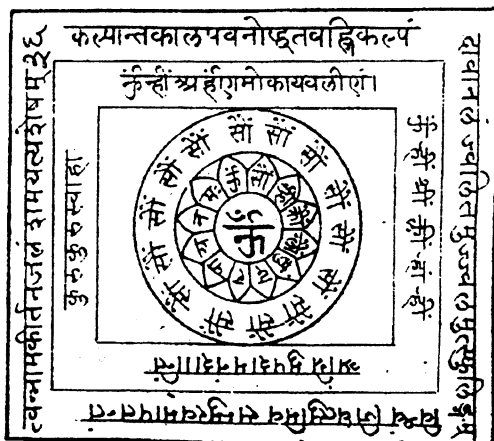
મંત્ર

ૐ નમો એષુ દતેષુ વદ્ધમાણતત્ત તવ ભયહરવૃતિ વણાયેષુ મંત્રાઃ
પુનઃ પુનઃ સ્મરત્યાઃ અત્તોના પરમંત્ર નિવેદનાય નમઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામરસ્તોત્રની પાંત્રીશમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પ અને સિંહનો ભય રહેતો નથી.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૬

ગાથાક્રમાંક : ૩૬

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પં
 દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્સુલિન્ગમ્ ।
 વિશ્વંજિઘ્રત્સુમિવસમ્મુખપાપતન્તં
 ત્વન્નામકીર્તિનજલં શમયત્વશેષમ્ ॥૩૬॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો કાયબલીણં ।

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રાં હ્રીં અગ્નિ ઉપશમનં શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની છત્રીશમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય ટળે છે. ૨૧ વાર પાણી અભિમંત્રિત કરીને ઘરની ચારેબાજુ છાંટવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી.

[illegible]

रक्तक्षेपं समद कोटिलकषणीलं
कोधोद्धतं क्षिणमुत्क्षेपमापतन्तम् ।
आकामति कमयुगेन निरस्तशङ्कं
स्त्वशामनागदमनी हृदि यस्य पुंसः ॥३७॥

ॐ ह्रीं अर्धं नमो ખીરાસવીણં ।

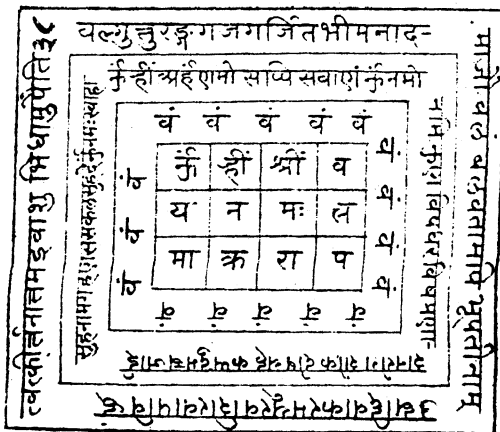
મંત્ર

ॐ नमो श्रीं श्रीं श्रीं श्रः जलदेवि कमले पद्महृदनिवासिनि पद्मोपसिंस्थिते
सिद्धि देहि मनोवांछितं कुरु कुरु स्वाहा ।

विधि

ભક્તામરસ્તોત્રની સાડત્રીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પ અને વિષનો ભય રહેતો નથી. રાજદરબારમાં વિજય મળે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૮

ગાથાક્રમાંક : ૩૮

વલ્લુત્તુરંગગજગર્જિતભીમનાદ-
 માજોબલં બલવતામપિ ભૂપતિનામ્ ।
 ઉઘટિવાકર મયૂખશિખાપવિદ્મં
 ત્વહીર્તનાત્ તમ ઇવાશુ ભિદામુપૈતિ ॥૩૮॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હં નમો સર્વોપસવાણં ।

મંત્ર

ૐ નમો નમિઉણ વિષહર વિષપ્રણાશન રોગશોકદોષગ્રહ
 કપ્પદુમચ્ચજાયઈ સુહનામગહણ સકલસુહદે ૐ નમઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની આડત્રીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું
 આરાધન કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી યુદ્ધનો ભય ઉપસ્થિત
 થતો નથી. બળ અને પરાક્રમમાં વૃદ્ધિ થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૯

ગાથાક્રમાંક : ૩૯

કુન્તાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ
 વેગાવતાર તરણાતુરયોધભીમે ।
 યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેય પક્ષા
 સ્તવત્પાદ પંકજવનાશ્રયિણો લભન્તે ॥૩૯॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો મહુરસવીણં ।

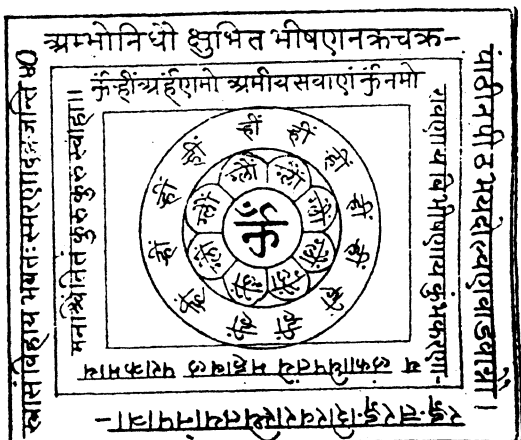
મંત્ર

ૐ નમો ચક્રેશ્વરીદેવી ચક્રધારિણી જિનશાસન સેવાકારિણી,
 જિનશાસન શુદ્રોપદ્રવવિનાશિની ધર્મ શાંતિ કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ઓગણચાલીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારનો ભય ટળે છે. રાજ્ય દ્વારા ધનલાભની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૪૦

ગાથાક્રમાંક : ૪૦

અમ્ભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનકચક્ર
 પાઠીનપીઠ ભયદોલ્બણવાડ વાગ્નો ।
 રંગતારંગશિખરસ્થિતયાનપાગા-
 આસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥૪૦॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો અમીઆસવીણં ।

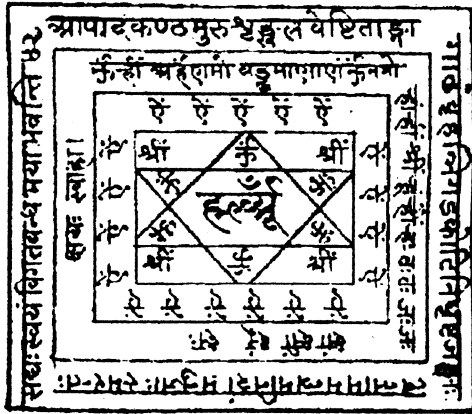
મંત્ર

ૐ નમો રાવણાય વિભીષણાય કુંભકરણાય લંકાધિપતયે મહાબલાય
 પરાક્રમાય મનશ્ચિતિતં કાર્ય કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની ચાલીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું આરાધન
 કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સમુદ્રનો ભય ટળે છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૪૨

ગાથાક્રમાંક : ૪૨

આપાદકણ્ઠમુરુશ્રુલવેષિતાંગાઃ
 ગાઠં બૃહન્નિગડકોટિનિષ્કૃષ્ટજંઘા ।
 ત્વન્નામમન્ત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ
 સઘઃ સ્વયં વિગતબન્ધભયા ભવન્તિ ॥૪૨॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો વડ્ઠમાણાણં ।

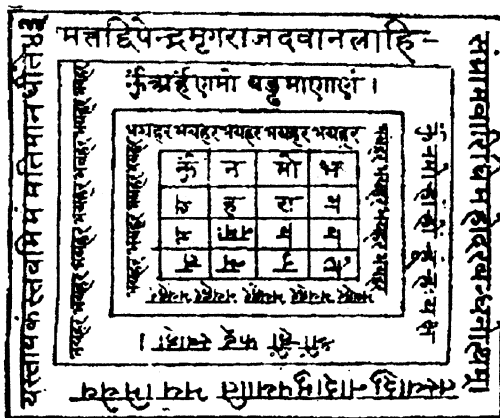
મંત્ર

ૐ નમો હ્રીં શ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં ઠઃ ઠઃ ઠઃ જઃ જઃ ક્ષાં ક્ષીં ક્ષં ક્ષૌં ક્ષઃ
 સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની બેતાલીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી જેલનો ભય ટળે. ૨૧ દિવસ સુધી અનુષ્ઠાન કરવાથી જેલમાં ગયેલો મુક્ત થાય.

ભક્તામર યંત્ર : ૪૩

ગાથાક્રમાંક : ૪૩

મત્તાદિપેન્દ્રમૃગરાજધવાનલાહિ-
 સંગ્રામવારિધિમહોદરબંધનોત્થમ
 તસ્યાશુ નાશમુપયાતિભયં ભિયેવ
 યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતમાનધીતે ॥૪૩॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો સિદ્ધિદાયાણં વડ્ઢમાણાણં ।

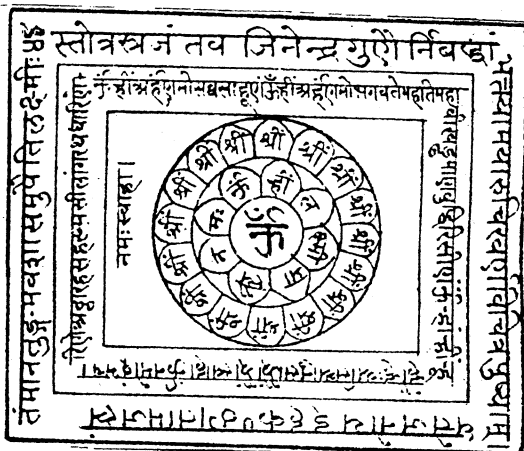
મંત્ર

ૐ નમો હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રુઃ યઃ ક્ષઃ શ્રીં હ્રીં ફટ્ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામરસ્તોત્રનીતેતાલીસમી ગાથા, ઋદ્ધિતથામંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ વશમાં આવે છે. શસ્ત્રનો ધા લાગે નહિ.

ભક્તામર યંત્ર : ૪૪

ગાથાક્રમાંક : ૪૪

સ્તોત્રસ્રજં તવ જિનેન્દ્ર ! ગુણૈર્નિબદ્ધાં
ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધત્તે જનો ય ઇહ કંઠગતામજસં
તં માનતું ગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥૪૪॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો સર્વસાહુણં ।

મંત્ર

ૐ નમો ભગવતે મહતિ મહાવીર વડ્ઢમાણ બુદ્ધિરિસીણં ૐ
હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રીં હ્રઃ અસિઆઉસા ઔં ઔં સ્વાહા ।
ૐ નમો બંભયારિણં અદ્ધારસસહસ્સસીલંગરથધારિણં નમઃ સ્વાહા ।

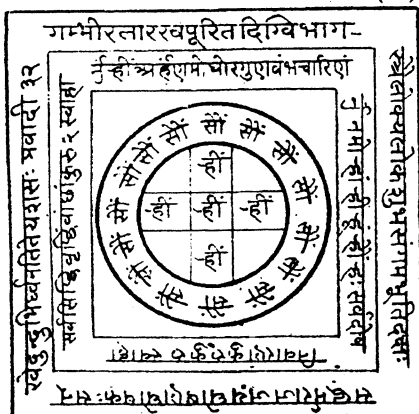
વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની યુમાલીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે.

પરિશિષ્ટ

સ્થાનકવાસી તથા દિગંબર આમ્નાયમાં ૪૮ ગાથાઓ બોલાય છે. જે ગાથા ૩૨, ૩૩, ૩૪ અને ૩૫મી છે. તેના યંત્ર, ઋદ્ધિ, મંત્ર તથા વિધિ અહીં પ્રસ્તુત છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૨ (૧)

ગાથાક્રમાંક : ૩૨

ગંભીરતાર રવપૂરિતદિગ્વિભાગ-

સ્થલોક્યલોકશુભસંગમભૂતિદક્ષ: ।

સદ્ધર્મરાજજયધોષણધોષક: સન્

ખેદુન્દુભિર્ધ્વનતિ તે યશસ: પ્રવાદી ॥૩૨॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો ધોરગુણબંધયારિણં ।

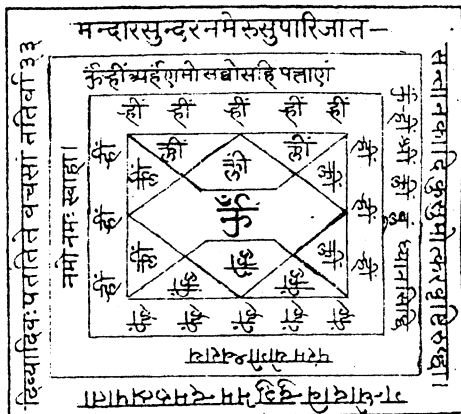
મંત્ર

ૐ નમો હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં: સર્વદોષનિવારણં કુરુ કુરુ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની બત્રીસમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તેમજ યંત્ર પાસે રાખવાથી કુંવારી કન્યાએ કાંતેલા સૂતરને અભિમંત્રિત કરી તે સૂતરને ગળે બાંધવાથી પેટનાં દર્દો દૂર થાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૩ (૨)

ગાથાક્રમાંક : ૩૩

મન્દારસુન્દરનમેરુસુપારિજાત-
 સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરુદ્ધા ।
 ગંધોદ્ભિન્દુ શુભમન્દમરુતપ્રપાતા
 દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥૩૩॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અર્હ નમો સવ્વોસહિપતાણં ।

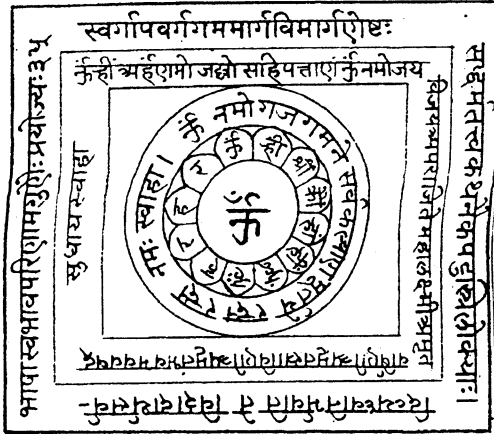
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં બ્લૂં ધ્યાનસિદ્ધિપરમયોગીશ્વરાય નમો નમઃ સ્વાહા ।

વિધિ

ભક્તામર સ્તોત્રની તેત્રીશમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી તમામ પ્રકારનો તાવ શાંત થાય છે. આ વિધિમાં ધૂપ અને ઘીયુક્ત ગુગળનો ધૂપ વપરાય છે.

ભક્તામર યંત્ર : ૩૫ (૪)

ગાથાક્રમાંક : ૩૫

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગ વિમાર્ગણેષ્ટઃ
 સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપદુ શ્ચિલોકયાઃ ।
 દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થસર્વ-
 ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈઃ પ્રયોજ્યઃ ॥૩૫॥

ઋદ્ધિ

ૐ હ્રીં અહં નમો જલ્લોસહિપતાણં ।

મંત્ર

ૐ નમો જયવિજયાપરાજિત મહાલક્ષ્મી અમૃતવર્ષિણી અમૃતઆવિણી
 અમૃતં ભવ ભવ વષટ્ સુધાયૈ સ્વાહા ।

વિધિ

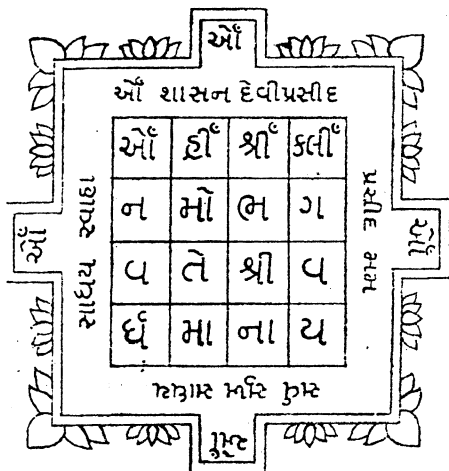
ભક્તામર સ્તોત્રની પાંત્રીશમી ગાથા, ઋદ્ધિ તથા મંત્રની આરાધના કરવાથી તેમજ યંત્રનું પૂજન કરવાથી ચોરી, રાજભય, મરકી વગેરે દૂર થાય છે.

શ્રી વિજયહર્ષવાયકના શિષ્ય શ્રી ધર્મવર્ધનગણિએ સં. ૧૭૩૬માં ભક્તામર સ્તોત્રની પાદપૂર્તિરૂપ ‘વીર ભક્તામર’ની રચના કરી છે. આ સિવાય પૂર્ણિમા ગચ્છના શ્રી મહિમાપ્રભસૂરિના શિષ્યશ્રી ભાવપ્રભસૂરિએ ‘શ્રી નેમિભક્તામર’ની રચના કરી છે. શ્રી ધર્મસિંહસૂરિએ ‘સરસ્વતી ભક્તામર’ની રચના કરેલ છે. ‘શાંતિ ભક્તામર’ (રચના - શ્રી લક્ષ્મીવિમલજી), ‘શ્રી પાર્શ્વ ભક્તામર’ (રચના - શ્રી વિનયલાભગણિ), ‘શ્રી ઋષભ ભક્તામર’ (મ.શ્રી સમય સુંદરજી), ‘શ્રી ઋષભ ભક્તામર’ (શ્રી વિવેકચંદ્રગણિ), ‘શ્રી પ્રાણપ્રિય ભક્તામર’ (શ્રી રત્નસિંહસૂરિ), ‘શ્રી દાદા પાર્શ્વ ભક્તામર’ (શ્રી રાજસુંદરમુનિ), ‘શ્રી જિન ભક્તામર’ (શ્રી રત્નવિમલજી), ‘શ્રી નેમિવીર ભક્તામર’ (બાબુરામજૈન શાસ્ત્રી), ‘શ્રી વલ્લભ ભક્તામર’ (મુનિશ્રી વિચક્ષણ વિજયજી), ‘શ્રી સુરીન્દ્ર ભક્તામર’ (મુનિ શ્રી ચતુરવિજયજી), ‘શ્રી આત્મ ભક્તામર’ (પં. હીરાલાલ હંસરાજ), ‘શ્રી હરિ ભક્તામર’ (શ્રી કવિન્દ્રસાગરજી), ‘શ્રી ચંદ્રામલક ભક્તામર’ (શ્રી જયસાગરસૂરિજી), ‘શ્રી નેમિ-ગુરુ ભક્તામર’ (આ.શ્રી વિજય ધર્મ ધુરંધરસૂરિજી), ‘શ્રી કાલુ ભક્તામર’ (તેરાપંથી મુનિ સોહનલાલજી), ‘શ્રી કાલુ ભક્તામર’ (બીજું) (તેરાપંથી મુનિ શ્રી કાનમલજી સ્વામી), આ સિવાય અન્ય દ્વારા ભક્તામર રચાયા હશે.

કિશનગઢના કેશરમલજી ભંડારી તથા બરમાવલ (મ.પ્ર.)ના સરૂપચંદ બોધ્યા દ્વારા પ્રકાશિત ‘અદ્ભુત નવસ્મરણ’ પુસ્તક લગભગ બત્રીશ વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થયું હતું. આ પુસ્તકના રચનાકાર જૈનાચાર્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ છે. અન્ય બે મુનિ ભગવંતોનાં નામ છે શ્રી મદનલાલજી મહારાજ તથા શ્રી ચાંદમુનિ. આ પુસ્તક હિન્દીમાં હતું. તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર સોહનલાલ જૈને કરેલું છે. આ પુસ્તકમાં શ્રી વર્ધમાન ભક્તામર નવસ્મરણ તથા કલ્યાણ-મંગલ આપેલ છે.

‘શ્રી વર્ધમાન ભક્તામર સ્તોત્ર’ની પર ગાથાઓ તથા તેના યંત્રો, મંત્રો તથા વિધિ આપેલ છે. અહીં આરાધકો માટે સાભાર સાથે પ્રસ્તુત છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧

ગાથાક્રમાંક : ૧

ભક્તામર-પ્રવર-મૌલિ-મણિ-વ્રજેષુ
 જ્યોતિઃ-પ્રભૂત-સલિલેષુ સરોવરેષુ ।
 ચેતોલિ-મંજુ-વિકસતકમલાયમાન,
 શ્રી-વર્ધમાન-ચરણં શરણં વ્રજામિ ॥૧॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં ક્લીં નમો ભગવંતે શ્રી વર્ધમાનાય ।
 શ્રી શાસનદેવ પ્રસીદ પ્રસીદ મમ સર્વ સુખં સાધય સાધય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ પ્રથમ ગાથાને બોલવાથી તેમજ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી અને યંત્રને ધારણ કરવાથી શાસનદેવ પ્રસન્ન થાય છે. અને મનવાંછિત રિદ્ધિ સિદ્ધિ સુખ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨

ગાથાક્રમાંક : ૨

આનન્દ-નન્દન-વનં સવનં-સુખાનાં,
સદ્ભાવનં શિવ-પદસ્ય પરં નિદાનમ્ ।
સંસાર-પાર-કરણં કરણં ગુણાનાં,
નાથ-ત્વદીય-ચરણં શરણં પ્રપદ્યે ॥૨॥

મંત્ર

ૐ નમો અરિહંતાણં ભગવંતાણં શ્રી વર્ધમાન સામીણં ।
ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રીં સિરીદેવી મમ સુખં સૌભાગ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ બીજી ગાથાને બોલવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી લક્ષ્મી, સુખ, સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩

ગાથાક્રમાંક : ૩

સિદ્ધોષધં સકલ-સિદ્ધિ-પદં સમૃદ્ધં,
 શુદ્ધં વિશુદ્ધ-સુખદં ચ ગુણૈઃ સમિદ્ધમ્ ।
 જ્ઞાનપ્રદં શરણદં વિગતા-ઘ-વૃન્દં,
 ધ્યાનાસ્પદં શિવપદં શિવદં પ્રણૌમિ ॥૩॥

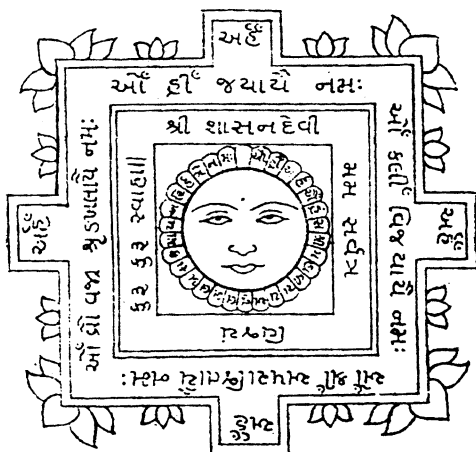
મંત્ર :

ૐ ણમો સર્વકખરસન્નિવાઈણં ણમો સર્વોસહિલદીણં ણમો કુટુબુદીણં
 ણમો સિદ્ધિ પતાણં । ૐ બ્હૂં શ્રીં શ્રીં સઃ સરસ્વતી મમ જિહ્વાગ્રે
 તિષ્ઠ તિષ્ઠ શાસનદેવી મમ ચિન્તાં ચૂરય ચૂરય, સિદ્ધિં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ત્રીજી ગાથાને બોલવાથી, ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી યંત્રને
 ધારણ કરવાથી જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, જ્ઞાનની વૃદ્ધિ, ઔષધિની સિદ્ધિ, ચિન્તાનું
 હરણ અને સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ થાય છે. આ મંત્રથી ઔષધીને અભિમંત્રિત
 કરીને રોગીને આપવાથી રોગ જતો રહે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪

ગાથાક્રમાંક : ૪

બાલો વિવેક-વિકલો નિજ-બાલ-ભાવા-
દાકાશ-માન-મપિ કર્તુમિવ પ્રવૃત્તઃ ।
જ્ઞાના-ધનન્ત-ગુણ-વર્ણન કર્તુ-કામઃ,
કામં ભવામિ કરુણાકર ! તે પુરસ્તાત્ ॥૪॥

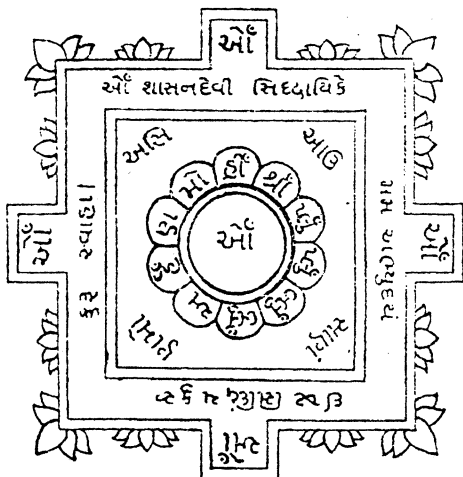
મંત્ર :

ૐ હ્રીં અર્હ ઐ હંસઃ શ્રી મહાવીરાય અતુલ બલ પરાક્રમાય અરિહંતે
નમઃ । શ્રી શાસનદેવી મમ સર્વત્ર વિજયં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ચોથી ગાથા ભણવાથી અને મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી બળ, પરાક્રમનો વધારો થાય છે. વિવાદમાં
અને રાજદ્વારમાં વિજય મળે છે. તેજ વધે છે. અને યશ ફેલાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૫

ગાથાક્રમાંક : ૫

સ્પર્શો મણિર્નયતિયેન્નિજ-સંનિધાનાત્,
લોહંહિરણ્ય-પદવી-મિતિ નાગ ચિત્રમ્ ।
કિન્તુ ત્વદીય-મનુચિન્તન-મેવ દૂરાત્,
સામ્યં તનોતિ તવ સિદ્ધિપદે સ્થિતસ્ય ॥૫॥

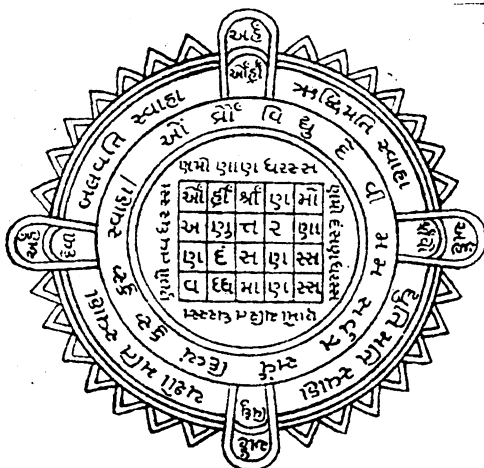
મંત્ર :

ૐ હ્રીં શ્રીં પ્હુ પ્હુ બ્હૂ બ્હૂ અહં છમો અસિ આઉસાણં છમો ।
ૐ શાસનાદેવી સિદ્ધાધિકે મમ અભ્યુદયં ઇષ્ટ સિદ્ધિં ચ કુરુ કુરુ
સ્વાહા ॥

વિધિ

આ પાંચમી ગાથાને ભણવાથી અને તે મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી ઇષ્ટ સિદ્ધિ, ભાગ્યોદય પ્રત્યેક કાર્યમાં અભ્યુદય અને યશની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૬

ગાથાક્રમાંક : ૬

કુન્દેદુ-હાર-રમણીય-ગુણાન્ જિનેન્દ્ર,
વક્તું ન પારયતિ કોડપિ કદાપિ લોકે ।
કઃ સ્યાત્ સમસ્ત-ભુવનસ્થિત-જીવ-રાશે-
રે કેક-જીવ-ગણના-કરણો સમર્થ : ? ॥૬॥

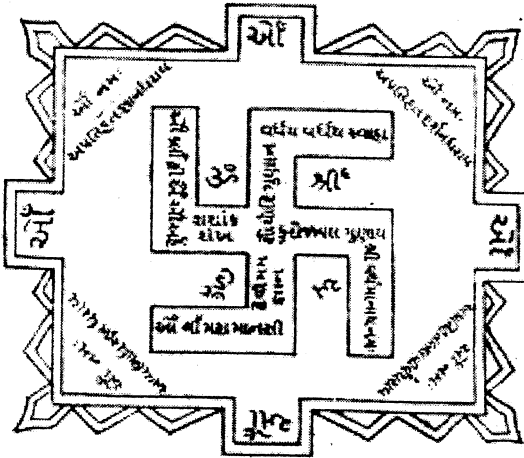
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં હ્રમો અણુતરણાણદંસણસ્સ વર્દમાણસ્સ ।
ૐ વ્રોં વિદ્યુ દેવી મમ સર્વત્ર સર્વ દિવ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ છઠ્ઠી ગાથાને વાંચવાથી અને ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી દિવ્ય રિદ્ધિ, દિવ્ય પ્રભાવ, દિવ્ય પરાક્રમ, દિવ્ય યશ, દિવ્ય લક્ષ્મી, દિવ્ય ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૭

ગાથાક્રમાંક : ૭

શક્ત્યા વિનાપિ મુનિનાથ ! ભવદ્ગુણાનાં,
 ગાને સમુદયત-મતિર્નહિ લજ્જિજતોસ્મિ ।
 માર્ગેણ યેન ગરુડસ્ય ગતિઃ પ્રસિદ્ધા,
 તેનૈવ કિં ન વિહગસ્ય શિશુઃ પ્રયાતિ ? ॥૭॥

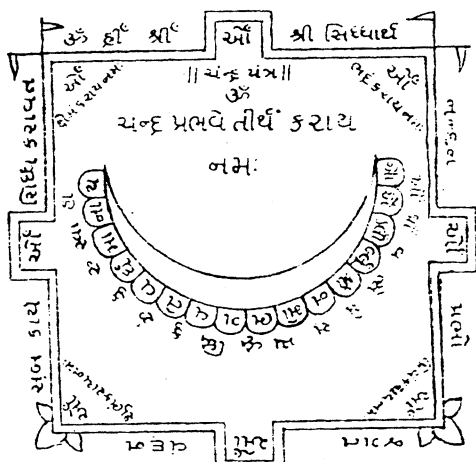
મંત્ર

ૐ ક્લીં હ્રીં ઑં અહ શશાંકશંખકુન્દોજજવલ
 ગુણાય શ્રી વર્ધમાનાય નમઃ ઑં શ્રીં મહામાનસી દેવી મમ જ્ઞાન
 શૌર્યાદિ ગુણાન્ વર્ધય વર્ધય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ સાતમી ગાથાને ભણવાથી મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી
 યંત્રને ધારણ કરવાથી શૂરતા, વીરતા આદિ ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે.
 જ્ઞાન વૃદ્ધિ થાય છે. શત્રુ બલ રહેતું નથી. અને ભાગ્યની વૃદ્ધિ થાય
 છે.

वर्धमान भक्ताभर यंत्र : ८

ગાથાક્રમાંક : ૮

ત્વદ્વાક્-સુધા સુરુચિરેવ વિભો ! બલાન્માં,
વક્તું પ્રવર્તયતિ નાથ ! ભવદ્ગુણાનામ્ ।
યદ્વર્દ્ધતે જલનિધિ-સ્તરલૈ-સ્તરંગૈ-
સ્તગ્રાસ્તિ ચન્દ્ર-કિરણો-દય એવ હેતુઃ ॥૮॥

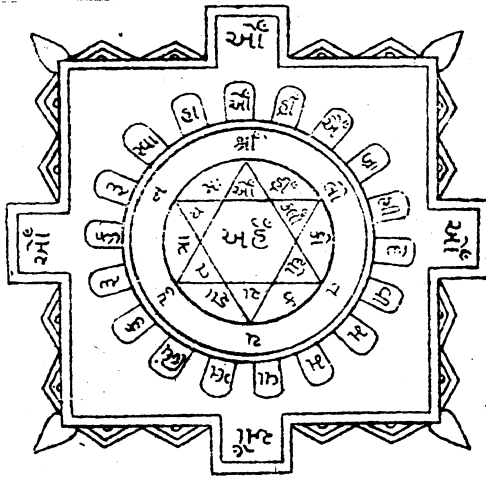
મંત્ર :

ॐ ऐं क्लीं ह्रीं श्रीं नमो भगवते वर्धमानाय ।
ॐ श्रीं श्रीवत्से मे संपदवृद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

विधि

આ આઠમી ગાથાને વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી વિદ્યાની પ્રાપ્તિ, વચનસિદ્ધિ, ધન-ધાન્ય-સંતાન પરિવારની વૃદ્ધિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૦

ગાથાક્રમાંક : ૧૦

વાક્યં પ્રમાણ-નય-રીતિ-ગુણૈ-ર્વિહીનં,
 નિર્ભૂષણં યદપિ બોધિદ ! મામકીનમ્ ।
 સ્યાદેવ દેવ-નર-લોક-હિતાય યુષ્મત્-
 સંગાદ્ યથા ભવતિ શુક્તિ ગતો-દ બિંદુઃ ॥૧૦॥

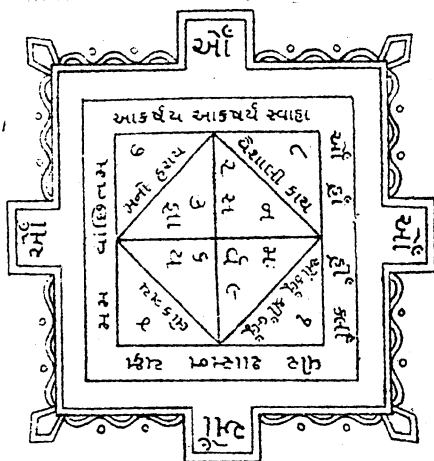
મંત્ર

ૐ શ્રી ક્લીં લોકોદ્યોતકરાય જ્ઞાતપુત્રાય નમઃ ।
 ૐ હ્રીં ઐ બ્રાહ્મી દેવી મમ વાગ્લબ્ધિં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

સિદ્ધિ

આ દસમી ગાથાને વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી લોકોત્તર પ્રભાવ વધે છે. વિજયની પ્રાપ્તિ થાય છે. વચનસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. મુંગો માણસ બોલી શકે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૧

ગાથાક્રમાંક : ૧૧

આસ્તાં તવ સ્તુતિ-કથા મનસોડપ્યગમ્યા,
 નામાપિત તે ત્વયિ પરં કુરુતેડનુરાગમ્ ।
 જમ્બીર-મસ્તુ ખલુ દૂરતરેડપિ દેવ !
 નામાપિ તસ્ય કુરુતે રસનાં રસાલામ્ ॥૧૧॥

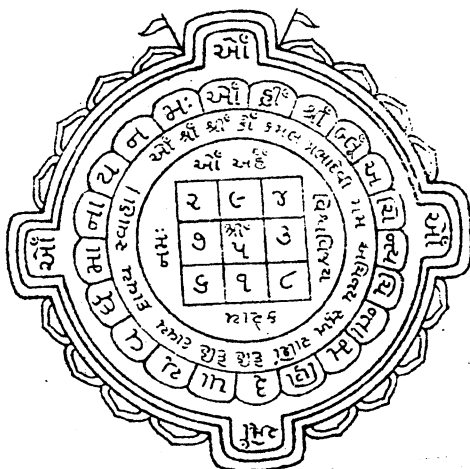
મંત્ર

ૐ ક્લીં શ્રીં બ્લૂં લોકત્રયમનોહરાય વૈશાલિકાય નમઃ । ૐ હ્રીં હ્રીં
 ક્લીં વીરશાસન યક્ષ મમ વાંછિતં આકર્ષ્ય આકર્ષ્ય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ અગિયારમી ગાથાને વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ
 કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી, દૂરથી પણ વસ્તુનું આકર્ષણ થાય
 છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૨

ગાથાક્રમાંક : ૧૨

નાના-મણિ-પ્રચુર-કાંચન-રત્ન-રમ્યં,
સ્વીયં પ્રયચ્છતિ પદં જનકઃ સુતાય ।
ત્વદ્-ધ્યાન-મેવ જિનદેવ ! પદં ત્વદીયં,
ભવ્યાય નિત્ય-સુખદં પ્રગટી-કરોતિ ॥૧૨॥

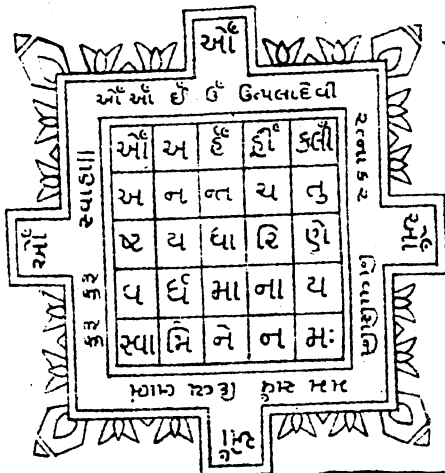
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં બ્લૂં અચિન્ત્ય ચિંતામણિ રૂપાય વર્ધમાનાય નમઃ । ૐ
શ્રીં શ્રીં કાં કમળ પ્રભા દેવી મમ અચિન્ત્ય સુખરાશિં દેહિ દેહિ દાપય
દાપય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ બારમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી ધનધાન્ય રિદ્ધિસિદ્ધિ, સમૃદ્ધિ, નિધિ વગેરેની
પ્રાપ્તિ થાય છે. આકસ્મિક દ્રવ્ય લાભ મળે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૩

ગાથાક્રમાંક : ૧૩

જ્ઞાના-ધનન્ત-ગુણ-ગૌરવપૂર્ણ-સિન્ધુ,
બન્ધું ભવન્ત-મપહાય પરં ક ઈચ્છેત ? ।
પ્રાજ્યં પ્રલભ્ય ભુવન-ત્રિતયસ્ય રાજ્યં,
કઃ કામયેત કિલ કિંકરતા-મબુદ્ધિ ॥૧૩॥

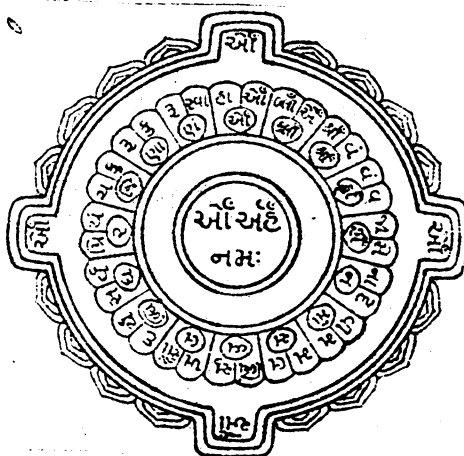
મંત્ર

ૐ અર્હ હ્રીં ક્લીં અનન્ત ચતુષ્ટય ધારિણે વર્ધમાન સ્વામિને નમઃ ।
ૐ આં ઈં ઉં ઉત્પલાદેવી રત્નાકર નિવાસિનિ મમ સર્વ દિવ્ય લાભં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ તેરમી ગાથાને વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી દિવ્ય દ્રષ્ટિ, જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, પ્રતિભાની વૃદ્ધિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૪

આચાક્રમાંક : ૧૪

ત્વદ્-ગાત્રતાં-પરિણતાઃ પરમાણ્વોપિ,
સર્વોત્તમા નિરૂપમાઃ સુખમા ભવન્તિ ।
લબ્ધ્વા શરણ્ય ! શરણં ચરણં જનાસ્તે,
સિદ્ધા ભવેયુ-રિતિ નાથ ! કિમત્ર ચિત્રમ્ ॥૧૪॥

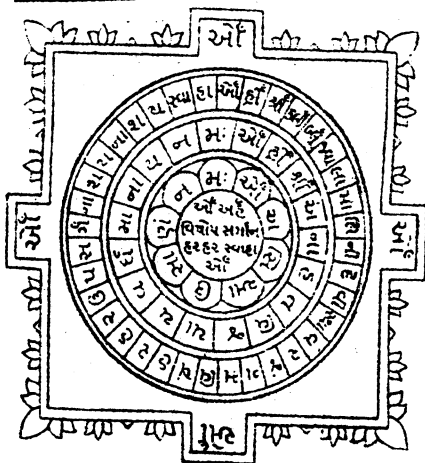
મંત્ર

ૐ કલ્લી શ્રી હ્રીં હ્રીં નમો સવ્વ લબ્ધિધર જિણાણં ।
ૐ બ્લીં ઐ શ્રીં વં વં વજ્રસેના દેવી મમ લબ્ધિ સુખ સૌંદર્ય સર્વ
પ્રિયંય કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ચૌદમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી સ્પર્શલબ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત્ સાધકના હસ્ત વગેરેના સ્પર્શ માત્રથી રોગીનો રોગ દૂર થઈ જાય છે. અને સકલ ઈષ્ટસિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૫

ગાથાક્રમાંક : ૧૫

કશ્ચંડકૌશિક-સમં ભવ+સિન્ધુ-પારં,
 નેતા સુદર્શનસમં ચ જગત્ત્રયેડપિ ।
 હે નાથ ! તત્ કથય તે ચરણાંબુજસ્ય,
 યેનોપમા ગુણલવેન ઘટેત લોકે ॥૧૫॥

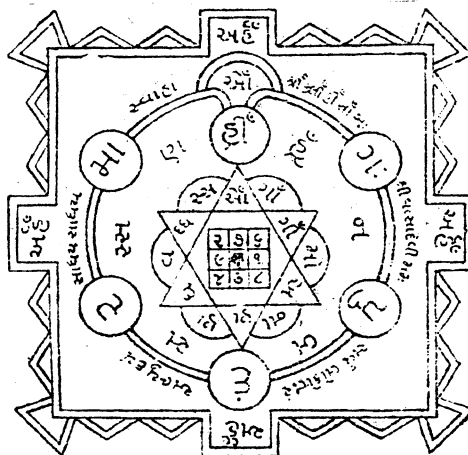
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં અનાહત વિજયાય વર્ધમાનાય નમઃ । ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં
 બ્લૂં જ્વાલામાલિની દેવી સ્થાવરજંગમવિષં હર હર ઉપસર્ગનાશય
 નાશય સ્વાહા ॥

વિદિ

આ પંદરમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
 યંત્રને ધારણ કરવાથી દરેક પ્રકારની સ્થાવર જંગમ વિષનો નાશ
 થાય છે. ભૂત, પ્રેત, પિશાચ વગેરેથી થનાર ઉપસર્ગનો નાશ થાય
 છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૬

ગાથાક્રમાંક : ૧૬

લોકેતારં સકલમંગલ-મોહ-કન્દં,
 સ્યન્દં વયો-મૃતરસસ્ય જગત્ય મન્દમ્ ।
 સ્વર્ગા-પવર્ગ-સુખદં ભવદાસ્ય ચન્દં
 દૃષ્ટ્વા મુદં ભજતિ ભવ્ય-ચકોર-વૃન્દમ્ ॥૧૬॥

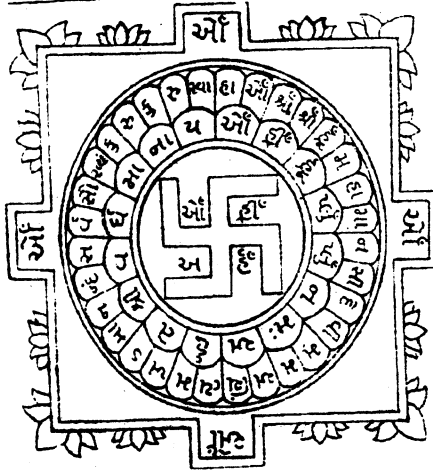
મંત્ર

ૐ હ્રીં હૂં ગાં ગીં ગઃ નમો અપૂવ્વનાણદંસણ ધરસ્સ વર્ધમાણસ્સ ।
 ૐ શ્રીં ક્લીં હ્રીં સ્વીં સઃ શ્રી વત્સા દેવી મમ સર્વ લોકોત્તરં અભ્યુદયં
 સાધય સાધય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ સોળમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી સર્વ પ્રકારના આનંદ ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના ભૌગલિક કાર્ય થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૭

આવાકમાંક : ૧૭

ભ્રાન્ત્યાપિ ભદ્ર-મુદિતં ભવદીય-નામ,
સિદ્ધેર્વિધાયિ ભગવન્ ! સુકૃતાનિ સૂતે ।
અજ્ઞાનતોપિ પતિતં સિતખંડ-ખંડમ્,
ધત્તે મુખે મધુરિમાણ-મખંડ-મેવ ॥૧૭॥

મંત્ર

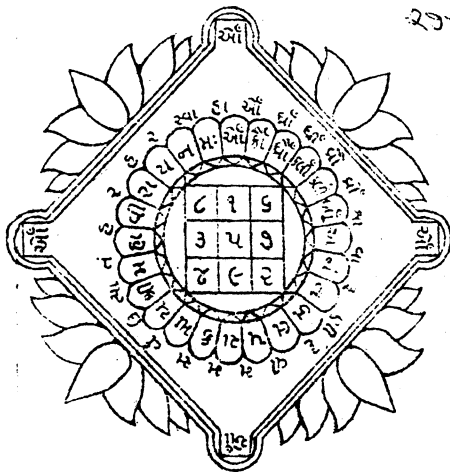
ૐ હ્રીં હૂં હ્લૂં હૃં નમઃ અર્હતે શ્રીવર્ધમાનાય । ૐ શ્રીં શ્રીં હૂં મહામાનસી
દેવી મમ અચિન્ત્યમખંડમાનંદં સર્વસૌખ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ સત્તરમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી સદ્બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. મનમાં સારા સારા
વિચાર ઉત્પન્ન થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૧૯

૨૭૫

ગાથાક્રમાંક : ૧૯

પૃચ્છામિ નાવ-મધુના મુનિનાથ ! નિત્યં,
પ્રાપ્તા ત્વયા તરણ-તારણતા હિ કસ્માત્ ? ।
સા નોત્તરં વિતનુતે ત્વમપિ પ્રયાત-,
સ્તદ્બ્રુહિ કોઽસ્તિ પરિતોષકર-સ્તુતીયઃ ॥૧૯॥

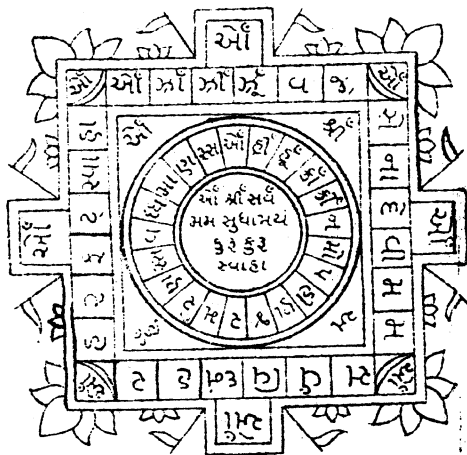
મંત્ર

ૐ કૌં ક્રૌં ક્લીં ક્લીં બ્લૂં અનંત બલપરાક્રમાય શ્રી મહાવીરાય
નમઃ । ૐ વ્રાં વ્રીં વ્રાં વ્રીં શ્રી વારુણીદેવી મમ સર્વ ઉત્પાતં હર હર
સ્વાહા ॥

વિદિ

આ ઓગણીસમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ
કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી જળ સંબંધી ભય દૂર થાય છે. નદી,
સમુદ્ર વગેરેમાં સ્મરણ માત્રથી રક્ષણ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૦

ગાથાક્રમાંક : ૨૦

પીયૂષ-મત્ર નિજ જીવન-સાર-હેતું,
પીત્વાડહ્નુવન્તિ મનુજસ્તનુ માત્ર રક્ષામ્ ।
સ્વાદ્વાદ-સુન્દર-રૂપં ભવતસ્તુ વાયં,
પીત્વા પ્રયાન્તિ સુતરા-મજરા-મરત્વમ્ ॥૨૦॥

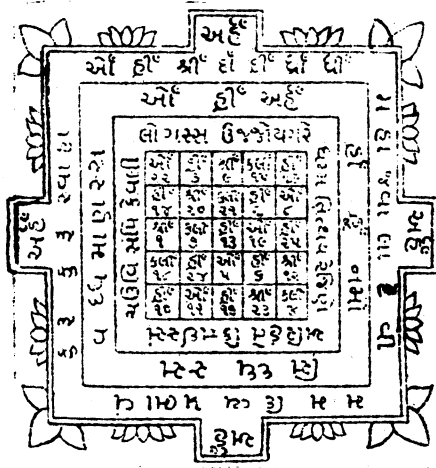
મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રૂં કાં કીં નમો પદીષા જરયરણસ્સ વદ્વમાણસ્સ ૐ ઝાં ઝીં
ઝૂં વજ્જસેના દેવી મમ સર્વ વિઘ્નં હર હર કુટ્ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ વીસમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી શરીરના બધા જ રોગ દૂર થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૧

આધાકમાંક : ૨૧

ચક્રી યથા વિપુલ-ચક્ર-બલાદ્રખંડં,
ભૂમંડલં પ્રભુતયા સમલંકરોતિ ।
રત્ન-ત્રયેણ મુનિનાથ ! તથા પૃથિવ્યાં,
જૈનેન્દ્ર-શાસન-પરાન્ ભવિનો વિધત્સે ॥૨૧॥

મંત્ર

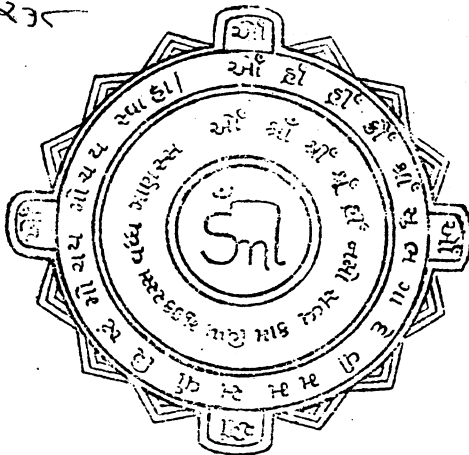
ૐ હ્રીં અર્હં હ્રીં હ્રીં નમો સિદ્ધસ્સ વદ્રમાણસ્સ । ૐ હ્રીં શ્રીં દ્રાં દ્રાં
દ્રાં દ્રાં મહાજવાલા દેવીમમ દિવ્યપ્રભાવં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૧મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી, અખંડ શાસનતા, રત્નાદિ પ્રાપ્તિ, પરપરાભવકારી
ઓજસ્વિતા, બલબુદ્ધિ આદિની તેજસ્વિતા પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૨

૨૩૮

ગાથાક્રમાંક : ૨૨

કાલસ્ય માન-મખિલં શશિ-ભાસ્કરાભ્યાં,
પક્ષ-દ્વયેન ગગને ગમનં ખગાનામ્ ।
તદ્વદ્ ભવાનપિ ભવાદ્ ભગવન્ ! જનાનામ્,
જ્ઞાન-ક્રિયો-ભય-વશા-દિહ મુક્તિમાહ ॥૨૨॥

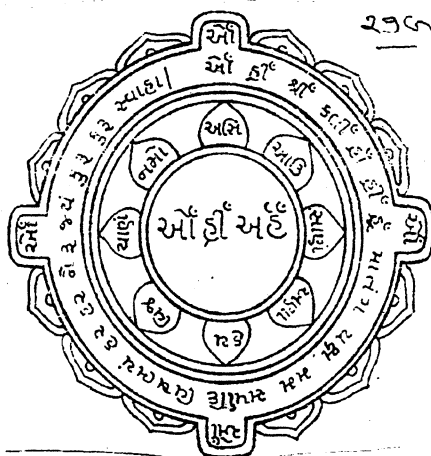
મંત્ર

ૐ શ્રી શ્રી શ્રુ હ્રીં નમો સવ્વકામવિષ્ણુમુક્તસ્સ વદ્ધમાણસ્સ । ૐ
હ્રીં હ્રીં કૌં શ્રીં સુભગાદેવી મમ સર્વારિષ્ટ મોચય મોચય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૨મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી બંધનમાં રહેલાનો મોક્ષ અને ઉભય પક્ષમાં શાંતિ થાય છે. તથા ગ્રહની પીડા દૂર થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૩

ગાથાક્રમાંક : ૨૩

આનાદિકંદિગતં વિષમં વિષાકતં,
સંસાર-કાનન-પરિભ્રમણૈક-હેતુમ્ ।
મિથ્યાત્વ-દોષ મખિલં મલિનસ્વરૂપં,
ક્ષિપ્રં પ્રણાશયતિ તે વિમલઃ પ્રભાવઃ ॥૨૩॥

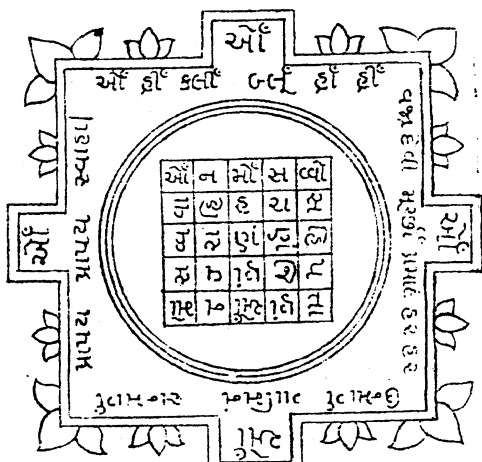
મંત્ર

ૐ હ્રીં અર્હ અસિ આઉસાણં અણાહય વિજ્યાણ નમો । ૐ હ્રીં
શ્રીં કર્વીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં માતંગયક્ષ ! મમ સર્પાદિ વિષભયં હર હર નૈરૂજ્યં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૩મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી સર્પ વગેરેનું વિષ ઊતરે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૪

ગાંધીક્રમાંક : ૨૪

प्रामादिका विषय मोह-वंश गता ये,
 कर्तव्य-मार्ग-विमुखाः कुमति-प्रसक्ताः ।
 अज्ञानिनो विषय-धूर्षित-मानसाश्च,
 सन्मार्ग-मानयति तान्भवतः प्रभावः ॥२४॥

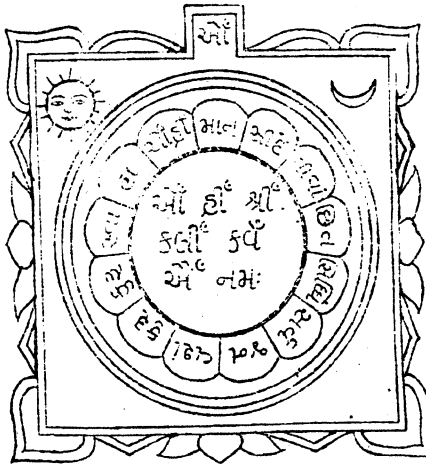
મંત્ર

ॐ नमो सव्ये सहिपत्तां ॐ नमो सव्य वाहिरातां जिष्णवरातां ।
 ॐ ह्रीं क्लीं ह्रीं ह्रीं वज्रा देवी । भूयर्षा प्रमादं हर हर,
 उन्मार्गगामिनं सन्मार्गे प्रापय स्वाहा ॥

विधि

આ રજમી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી મુર્ચ્છારોગવાળાનો મુર્ચ્છારોગ દૂર થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૫

ગાથાક્રમાંક : ૨૫

કલ્પ-દ્રુમા-નિવ ગુણાંસ્તવ ચન્દ્ર-શુભ્રાન્,
ચિન્તા-મણિ-નિવ સમીહિત-કામ-પૂર્ણાન્ !
જ્ઞાનાદિકાન્ જન-મનઃ-પરિતોષ-હેતૂન્,
સંસ્મૃત્ય કો ન પરિતોષ-મુપૈતિ ભવ્યઃ ॥૨૫॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ૐ નમઃ । ૐ હ્રીં માનસી દેવી વાંછિતસિદ્ધિં
સર્વજનવંશ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૫મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી વાંછિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા વશીકરણ
સિદ્ધિ, ચિત્ત સ્થિરતા અને મનની પવિત્રતા મેળવી શકાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૭

ગાથાક્રમાંક : ૨૭

ધ્વાન્તં ન યાતિ નિકટે રવિ-મંડલસ્ય,
ચિન્તામણેશ્ચ સવિધે ખલુ દુઃખલેશઃ ।
રાગાદિ-દોષ નિયયા ભગવૈ-સ્તથૈવ,
નો યાંતિ કિચિદપિ દેવ ! ભવત્સમીપે ॥૨૭॥

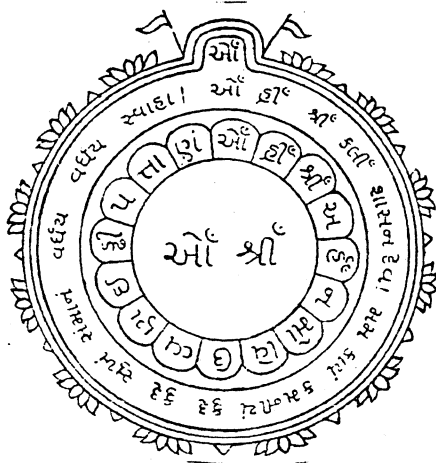
મંત્ર

ૐ હ્રીં અર્હનમો વિષ્ણોસહિષ્તાણં । ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઐ કાલી દેવી
મમ નેત્રાદિ રોગં હર હર સુખ સૌભાગ્યં સાધય સાધય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૭મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને પાસે રાખવાથી આંખોની જ્યોતિ વધે છે. દુઃખ દારિદ્ર્ય હંમેશને માટે અદશ્ય થઈ જાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૮

ગાથાક્રમાંક : ૨૮

શીતાંશુ-મંડલ-જલા-મૃત-ફેન પુજં,
પ્રોત્પુલ્લિતેપ્સિત-સુપુષ્પ-વિશાલ-કુંજમ્ ।
ધર્મ નિરૂપ્ય પરમં ખલુ દુઃખ ભંજં,
નિત્યં વિકાસયસિ ભવ્યદ ! ભવ્ય-કંજમ્ ॥૨૮॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હ નમો વિઉવ્વણ ઇદ્ધિપત્તાણં । ૐ હ્રીં શ્રીં કલ્હી
શાસનદેવ ! મમ કાર્ય કમનીયં કુરુ કુરુ સુખં સંમાનં વર્ધય વર્ધય
સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૮મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી શરીરની કાંતિ વધે છે. દરેક જગ્યાએ સન્માનની
પ્રાપ્તિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૨૯

ગાથાક્રમાંક : ૨૯

દૂરસ્થિતોપિ શિતરશ્મિ-રલં સ્વકીયૈઃ
 શુભ્રૈ-વિકાસિ-કિરણૈઃ સુવિકાસભાવમ્ ।
 અન્તર્ગતં વિતનુતે કિલ કૈરવાણાં,
 તદ્-વદ્ જિજ્ઞેન્દ્ર ! ગુણ-રાશિરયં જનાનામ્ ॥૨૯॥

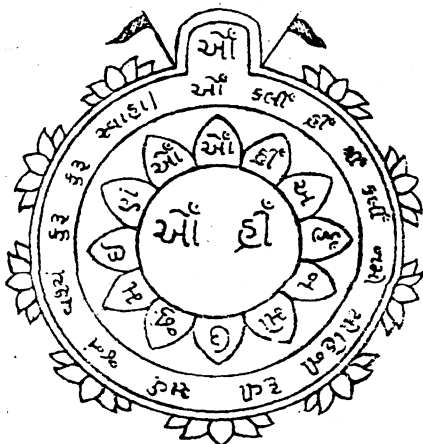
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં નમો ભગવંતાણાં નાણધરાણાં । ૐ ઐ હ્રીં શ્રીં ઐ
 નમઃ સરસ્વતિ પ્રસીદ પ્રસીદ, મયિ સમ્યગ્જ્ઞાનવિકાસં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૨૯મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી જ્ઞાનાદિ ગુણોનો વિકાસ થાય છે. માનસિક મલિનતા દૂર થાય છે, અને ચિંતા હંમેશને માટે નષ્ટ થઈ જાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૦

ગાથાક્રમાંક : ૩૦

શીતાંશુ-રશ્મિ-નિકર-પ્રસરા-નુષંગાદ્,
યચ્ચન્દ્રકાન્તમણયઃ પરિતો દ્રવન્તિ ।
તદ્-વત્ ત્વદીય-મહિમ-શ્રવણેન ભવ્યાઃ
શાન્તાઃ પ્રવૃદ્ધ-કરુણા દ્રવિતા ભવન્તિ ॥૩૦॥

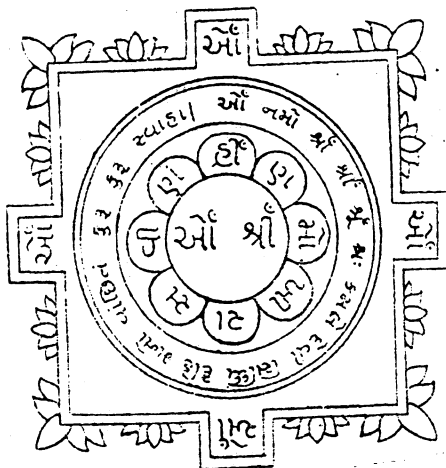
મંત્ર

ૐ હ્રીં અહં નમો ઉજમંઈણં ૐ । ૐ ક્લીં હ્રીં શ્રીં ક્લીં નમો મોહિની
દેવી ! સર્વજનં વશ્યં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૦મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી લોકોમાં આદરણીયતા પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૧

ગાથાક્રમાંક : ૩૧

દુઃખ-પ્રધાન-શિવ-વાર્જત-હીયમાને,
કાલે સદા વિષય;-જાલ-મહા-કરાલે !
ભવ્યા ભવત્પ્રવચનં શિવદં જિનેન્દ્ર ।
પીત્વાહત્મશાન્તિમુપયાન્તિ નિતાન્ત-શુદ્ધામ્ ॥૩૧॥

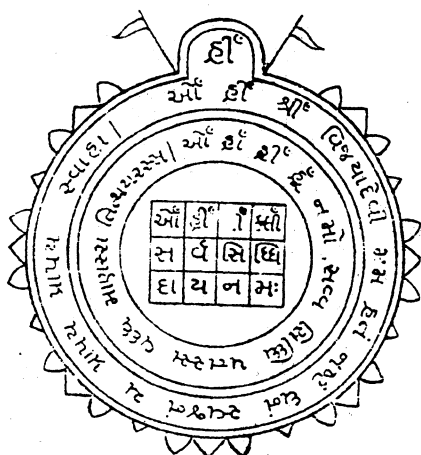
મંત્ર

ૐ શ્રી હ્રીં હ્રમો ખીરાસવીણં । ૐ નમો શ્રી શ્રી શ્રી શ્રઃ કમલે દેવી
સિદ્ધિં દેહિ, મનોવાંછિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૧મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી દુઃખનો નાશ થાય છે. જીવનભર સુખ મળે
છે. સર્પાદિ વિષવાળા જંતુઓના કરડવાથી લાગેલા વિષ શાંત થઈ
જાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૨

ગાથાક્રમાંક : ૩૨

ષટ્કાયનાથ ! મુનિનાથ ! ગુણાધિનાથ !
 દેવાધિનાથ ! ભવિનાથ ! શુભૈકનાથ ! ।
 અસ્માન્ પ્રબોધય જિનાધિપ ! દૂરતોપિ,
 કિં નો સ્મિતાનિ કરુતે કુમુદાનિ ચન્દ્રઃ ? ॥૩૨॥

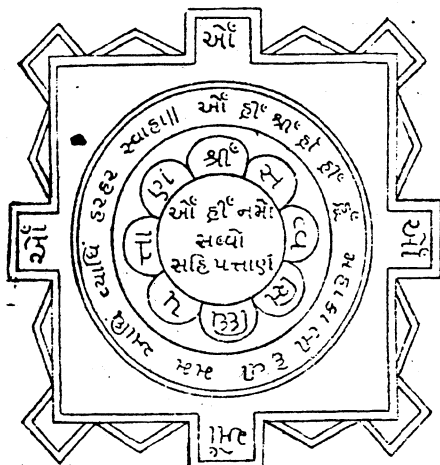
મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રીં નમો સર્વસિદ્ધિપત્તસ્સ વદ્રમાણસ્સ તિત્થયરસ્સ । ૐ
 હ્રીં શ્રીં વિજયા દેવી ! મમ હૃતં નષ્ટધનં સ્વજનં ચ પ્રાપય પ્રાપય
 સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૨મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી
 યંત્રને ધારણ કરવાથી ગુમાવેલ ધન-ધાન્ય પ્રાપ્ત થાય છે. દેશપરદેશમાં
 દરેક જગ્યાએ વિજય પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૩

ગાથાદ્ભાંક : ૩૩

વૃક્ષોડપિ શોકરહિતો ભવદાશ્રયેણ,
જાતસ્તતઃ સ યદશોક ઇતિ પ્રસિદ્ધઃ ।
ભવ્યાઃ પુનર્જિન ! ભવચરણાશ્રયેણ,
કિં નામ કર્મરહિતા ન ભવન્ત્યશોકાઃ ! ॥૩૩॥

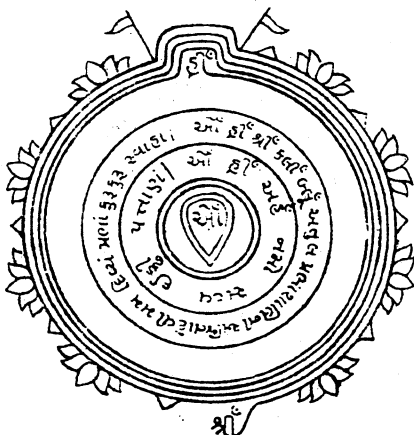
મંત્ર

ૐ હ્રીં નમો સવ્વોસહિપતાણં, શ્રી સવ્વસિદ્ધિપતાણં । ૐ હ્રીં શ્રીં
હ્રીં હ્રીં હ્રૂં મહાકાલી દેવી । મમ આધિ વ્યાધિ હર હર સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૩મી ગાથા ભણવાથી મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી
યંત્રને ધારણ કરવાથી ત્રિવિધ ચિંતાનો નાશ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૪

ગાથાક્રમાંક : ૩૪

સિંહાસને મણિમયે પરિભાસમાનં,
નાથં નિરીક્ષ્ય કિલ સંદિહતે વિધિજાં ।
ઈન્દુઃ કિમેષં ? નહિ યત્ સ કલંકરંકુઃ
કિંવા રવિર્ન સ તુ યંડતરપ્રકાશઃ ॥૩૪॥

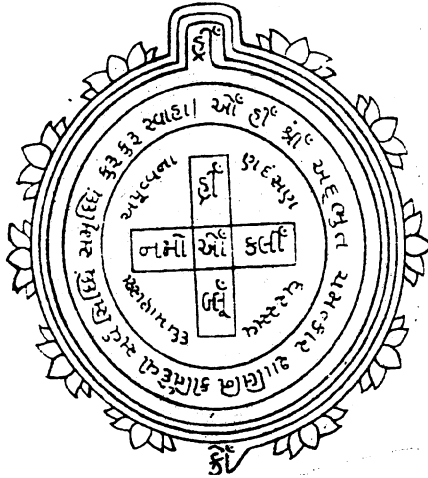
મંત્ર

ૐ હ્રીં અહં નમો સવ્ય ઈદ્ધિપતાણં । ૐ હ્રીં શ્રીં કલ્પીં બ્લૂં અતુલ
પ્રભાશાલિનિ અજિતા દેવી । મમ દિવ્યપ્રભાં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૪મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી દિવ્ય તેજ પ્રાપ્ત થાય છે. સર્વત્ર સન્માન પ્રાપ્ત
થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૫

ગાથાક્રમાંક : ૩૫

પુંજ-સ્તિષ્ઠા-મિતિ-પુરા નિરણાયિ પશ્ચાદ્
 વ્યક્તાકૃતિ-સ્તનુધરોડય-મિતિ પ્રબુદ્ધે ।
 ભવ્યે પુમા નિતિ પુનઃ પ્રશમ-સ્વભાવઃ
 કારુણ્ય-રાશિ-રિતિ વીર જિનઃ કમેણ ॥૩૫॥

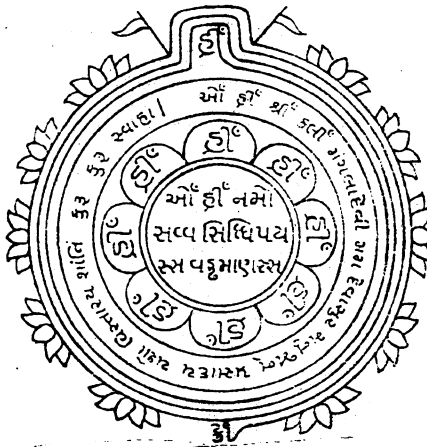
મંત્ર

ૐ દ્રી કર્લી જ્ઞ નમો અપૂર્વનાણદંસણધરસ્સ વૃદ્ધમાણસ્સ । ૐ
 દ્રી શ્રી અદ્ભુત યમત્કાર શાલિની કીર્તિદેવી સર્વ સિદ્ધિ સમૃદ્ધિ કુરુ
 કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૫મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
 યંત્રને ધારણ કરવાથી અપૂર્વ યમત્કારની પ્રાપ્તિ થાય છે. સિદ્ધિનો
 પ્રાદુર્ભાવ થાય છે, ખોવાયેલ ધન પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૬

ગાથાક્રમાંક : ૩૬

દૈવે-રચિત-કુસુમ-પ્રકરસ્ય વૃષ્ટયા,
દિક્કમંડલં સુરભિતં ભવતોતિશેષાત્ ।
સ્યાદ્દાદ-ચારુ-રચના-વચના-વલીનાં,
વૃષ્ટયા ભવન્તિ ભવિનઃ પ્રશમે નિમગ્નાઃ ॥૩૬॥

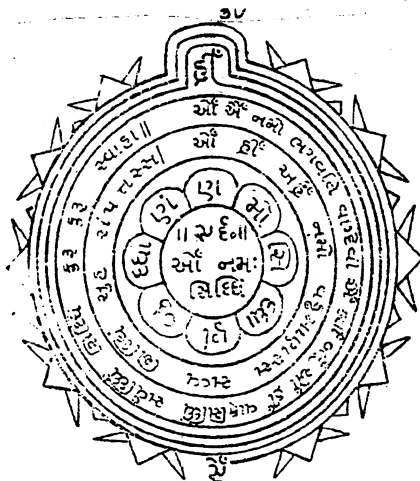
મંત્ર

ૐ હ્રીં નમો સર્વ સિદ્ધિપત્યસ્મ વદમાણસ્મ । ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં
મંગલાદેવી મમ દેવાસુરમનુજાન્ પ્રસાદય યશોવિસ્તારય શાંતિ કુરુ
કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૬મી ગાથા ભજવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી
યંત્રને ધારણ કરવાથી દેવ પ્રસન્ન થાય છે. ઇષ્ટલાભ, યશલાભ,
શાંતિલાભ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૭

ગાથાક્રમાંક : ૩૭

લોકોત્તરા સકલ-જીવ-વયો-વિલાસા,
પિયૂષવત્ પરિણતા ભવદીય-ભાષા ।
સર્વદ્વિધ-સિદ્ધિ-ગુણવૃદ્ધિ-વિશાલ-દક્ષા ॥
સાક્ષાત્તનોતિ કુશલં સકલં સુલક્ષા ॥૩૭॥

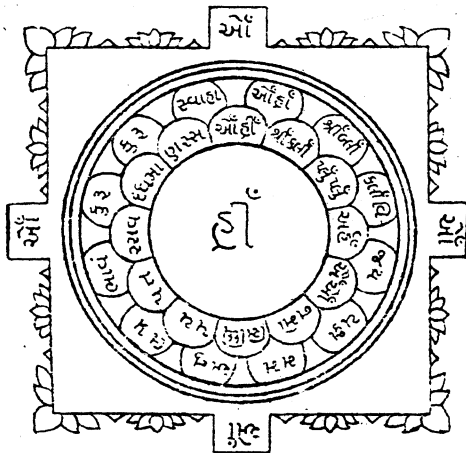
મંત્ર

ૐ હ્રીં જામો વહ્નમાણસ્સ સવ્વ સિદ્ધિસુહસંપત્તસ્સ । ૐ ૐ નમો
ભગવતે વાગ્દેવી ! ૐ ક્લીં બ્લૂં ૐ હ્રીં વાક્સિદ્ધિં સર્વદ્વિધસિદ્ધિં
કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૭મી ગાથા ભજવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી વચનસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, સર્વ રિદ્ધિસિદ્ધિ
મળે છે અને ગુણવૃદ્ધિ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૮

ગાથાક્રમાંક : ૩૮

ગોકીર-નીર-શશિ-કુન્દ-તુષાર-હાર-,
 શુકલૈ-વિયદ્-વિલસિતૈઃ શુભ-ચામરૌધૈઃ ।
 ધ્યાનં સિતં તવ વિભો ! વિનિવેદ્યતે યત્,
 સર્વજાતા તદનુ કર્મ-સમૂલ-નાશઃ ॥૩૮॥

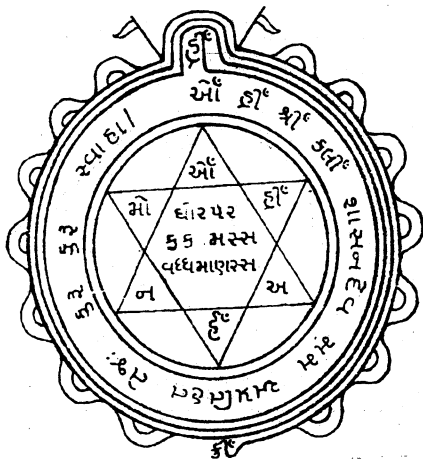
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં પ્હું પ્હું ઐ ઔ નમો સિદ્ધિપત્તસ્સ વદ્રમાણસ્સ ।
 ૐ હ્રીં શ્રીં બ્લીં ક્લીં વિજયયક્ષ ! મમ અતુલ પ્રભાવં કુરુ કુરુ
 સ્વાહા ॥

વિધિ

આ આડત્રીસમી ગાથા ભજવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી સમ્માન, રાજકાર્યમાં વિજય અને અતુલ પ્રભાવ પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૩૯

ગાથાક્રમાંક : ૩૯

આખંડલૈ-રવનિ-મંડલ-માગતૈ-સ્તૈ-,
ભામંડલં તવ-નુતં-મુનિમંડલૈશ્ચ ।
મોહાન્ધકાર-પરિહાર-કરં જિનેન્દ્ર !
તુલ્યં કથં ભવતિ તદ્ રવિમંડલેન ॥૩૯॥

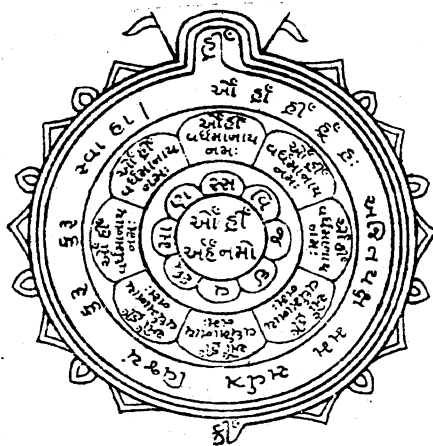
મંત્ર

ૐ હ્રીં અહં નમો ધોર પરક્રમસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં
શાસનદેવ ! મમ અપ્રતિહતં તેજઃ કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૩૯મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી અપ્રતિહત તેજ પ્રાપ્ત થાય છે. સર્વત્ર સન્માન
પ્રાપ્ત થાય છે. રાજ્યકાર્યમાં વિજય પ્રાપ્ત થાય છે. સન્માનની પ્રાપ્તિ
થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૦

ગાથાક્રમાંક : ૪૦

યત્કર્મ-વૃન્દ-સુભટં-વિકટં વિજેતા,
લોકત્રયં-પ્રભુ-રસા-વતિશેષ-ધારી ।
તસ્મા-જિજનેન્દ્ર-સરણિં શરણી કુરુધ્વં,
ભવ્યા ! ઇતિ ધ્વનતિ ખે કિલ દુન્દુભિસ્તે ॥૪૦॥

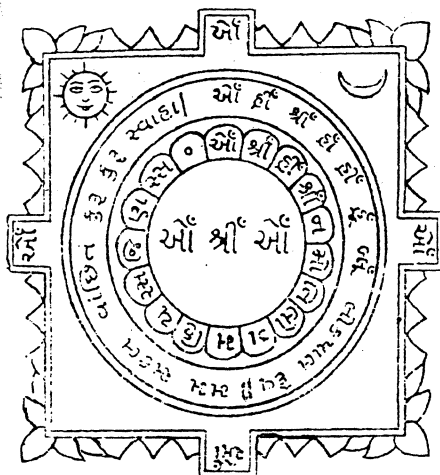
મંત્ર

ૐ હ્રીં અહં નમો વિજઈ વદ્રમાણસ્સ । ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રૂં હ્રઃ
અજિતયક્ષ ! મમ સર્વત્ર વિજયં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૦મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી શત્રુઓનો પરાજય થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૧

ગાથાક્રમાંક : ૪૧

અત્યુજ્જવલં વિજિત-શારદ-ચન્દ્ર-બિમ્બં
સંમોદકં સકલ-મંગલ-મંજુ-કન્દમ્ ।
છત્રત્રયં તવ નિવેદયતે જિનેન્દ્ર !
રત્નત્રયં પ્રભુપદં શિવદં દદાતિ ॥૪૧॥

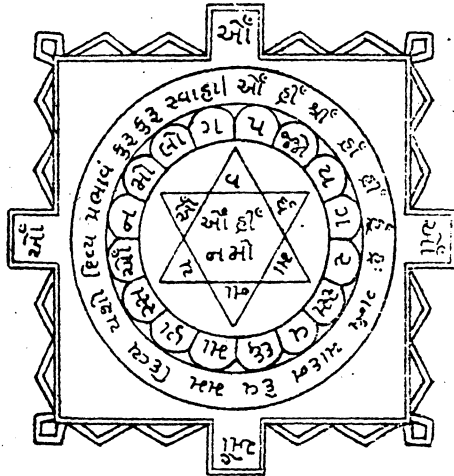
મંત્ર

ૐ શ્રી હ્રી શ્રી નમો તિલોગમહિયસ્સ જિણસ્સ । ૐ હ્રી શ્રી હ્રી
હ્રી હ્રી હ્રી લોકપાલદેવ ! મમ સકલ વાંછિતં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૧મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી બીજાઓના મનને પ્રસન્ન કરનાર થાય છે. સંતાપનું નિવારણ થાય છે. રત્નાદિનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે અને અક્ષય સુખ મળે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૩

ગાથાક્રમાંક : ૪૩

દિવ્યો ધ્વર્નિગુણગણશ્ચ યશોઽપિ દિવ્યં,
દિવ્યાઽપિ ભાવસમતા પ્રભુતાઽપિ દિવ્યા ।
તસ્માદ્ વિભો ! કવ તુલના ભુવનત્રયેઽપિ,
જ્યોતિર્ગણાઃ કિમિહ ભાનુસમા વિભાન્તિ ! ॥૪૩॥

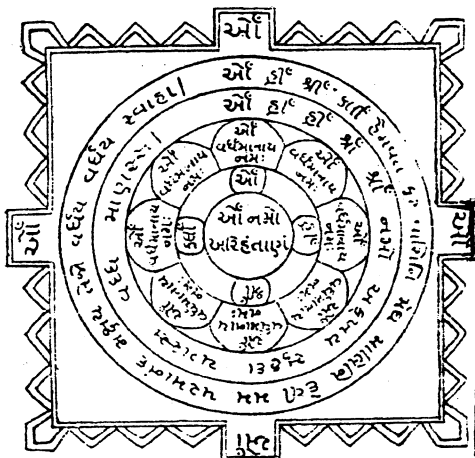
મંત્ર

ૐ નમો લોગપજજોયગરસ્સ વદ્ધમાણસ્સ । ૐ હ્રીં શ્રીં હ્રીં હ્રીં
હ્રીં હ્રીં : ગન્ધમાદનદેવ ! મમ દિવ્ય યશો દિવ્યપ્રભાવં કુરુ કુરુ
સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૩મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી
યંત્રને ધારણ કરવાથી દિવ્ય યશની પ્રાપ્તિ થાય છે. શત્રુઓ વચ્ચે
પણ સન્માન મળે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૪

ગાથાક્રમાંક : ૪૪

દિવ્યં પ્રભાવ-મવલોક્ય સુરાદયસ્તે
પીયૂષ-સાર-વચનાનિ નિશમ્ય સમ્યક્ ।
આનન્દ-વારિધિ-તરંગ-નિમગ્ન-ચિત્તા-
સ્ત્વદ્વર્ણના-ક્ષમતયા પ્રણમન્તિ ભાવાત્ ॥૪૪॥

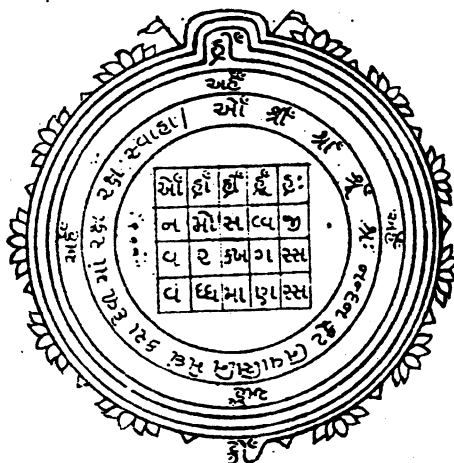
મંત્ર

ૐ હ્રાં હ્રીં શ્રાં શ્રીં નમો અકમ્પ્ય સુહૃદાયગસ્સ વદ્રમાણસ્સ । ૐ
હ્રીં શ્રીં ક્લીં હૈમવત કૂટવાસિનિ મેઘમાલિની દેવી મમ પરમાનન્દ
અક્ષય તેજો વર્ધય વર્ધય સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૪મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી આનંદ સમુલ્લાસ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૬

ગાથાક્રમાંક : ૪૬

તુભ્યં નમઃ સકલ-જીવ-દયા-પરાય,
 તુભ્યં નમઃ શિવદ-શાસન-ભાસ્કરાય,
 તુભ્યં નમઃ સકલ-લોક શુભંકરાય,
 તુભ્યં નમઃ સતતમસ્તુ જિનેશ્વરાય ॥૪૬॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં હ્રીં : નમો સવ્વ જીવ રક્ષગસ્સ વદ્ધમાણસ્સ । ૐ
 શ્રીં શ્રીં શ્રીં શ્રીં શ્રીં : નન્દનકૂટનિવાસિની મેઘંકરા દેવી । મમ્ રક્ષ રક્ષ
 સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૬મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
 યંત્રને ધારણ કરવાથી સર્વ પ્રકારની રિદ્ધિસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૭

ગાથાક્રમાંક : ૪૭

રક્ષા:-પિશાય-નિકરૈ-રદયો-પસૃષ્ટં,
 દુર્વૃત્ત-દુષ્ટ-બલ-સૃષ્ટ-વિસૃષ્ટ-મુષ્ટમ્ ।
 દારિદ્રય-દુઃખ-ગદ-જાલ-વિશાલ-કષ્ટં,
 નષ્ટં ભવ-ત્યજિલ-માશુ ભવત્પ્રભાવાત્ ॥૪૭॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં અહં નમો સવ્યોસહિપત્તાણં જિજ્ઞાણં । ૐ હ્રીં કલ્યાણ વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર ॥

વિધિ

આ ૪૭મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી, યંત્રને ધારણ કરવાથી ભૂત, પ્રેત, રાક્ષસ, પિશાય વગેરેથી કરાયેલ ઉપદ્રવો દૂર થાય છે. વિપત્તિ ભાગી જાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૮

ગાથાક્રમાંક : ૪૮

ચૌરારિ સિંહ-ગજ-પત્રગ-દુષ્ટ-દાવ-,
હિંસ્રપ્રચાર-ખલબન્ધન-દુર્ગ-ભૂમૌ ।
સર્વ ભયં ભયકરં પ્રણિહન્તિ નાથ !
ત્વદધ્યાનમાત્ર-મખિલં-ભુવનત્રયેડસ્મિન્ ॥૪૮॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં નમો અરિહંતસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ઓં । ૐ હ્રીં ક્લીં
બ્ધૂં સાગર ચિત્રકૂટવાસિનિ વૈરસેના દેવી મમ સર્વ ભય હર હર
સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૮મી ગાથા ભણવાથી મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી ચોર, સિંહ, સર્પ, ગજ, અગ્નિ તથા દુષ્ટ
હિંસક પ્રાણી વગેરે દ્વારા થનાર કષ્ટ તથા સ્થાવર જંગમ વિષનો
નાશ થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૪૯

ગાથાક્રમાંક : ૪૯

સિંહો-રગ-પ્રખર-સૂકર હિંસ્રજાલૈ-,
 વ્યાત્પા-ટવી-વિકટ-લુણ્ટક-કંટનાલૈ : ।
 સર્વત્તુ-પુષ્પ-ફલ-પલ્લવ-શોભમાના,
 સા નન્દનં ભવતિ તે સ્મરણાજિજનેન્દ્ર ! ॥૪૯॥

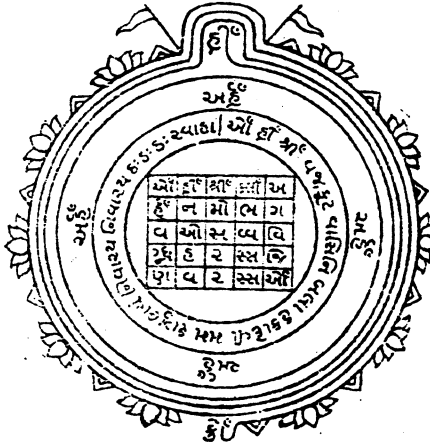
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં અભયસુહદાયગસ્સ જિજ્ઞાસવરસ્સ । ૐ હ્રીં હ્રીં હ્રીં
 રૂચક્રૂટવાસિનિ વત્સમિત્રા દેવી મમ અરણ્યમાર્ગે સિંહાદિભયં હર
 હર સુખં કુરુ કુરુ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૪૯મી ગાથા ભજવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
 યંત્રને ધારણ કરવાથી સિંહ, સર્પ સૂકર વગેરે ભયંકર હિંસક પ્રાણીઓથી
 વ્યાપ્ત તથા કંટકોથી ભરપૂર જંગલ પણ નંદનવન સમાન સુખમય
 આનંદમય થઈ જાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૫૦

ગાથાક્રમાંક : ૫૦

ધોરાતિધોરવિકટે સુભટેડતિકષે,
ભ્રષ્ટે બલે વિવિધદુઃખશતૈર્વિશિષ્ટે ।
શસ્ત્રાહતિ પ્રવિચલદ્રુધિર-પ્રવૃદ્ધે,
યુદ્ધે તનોતિ તવ નામ વિશુદ્ધશાન્તિમ્ ॥૫૦॥

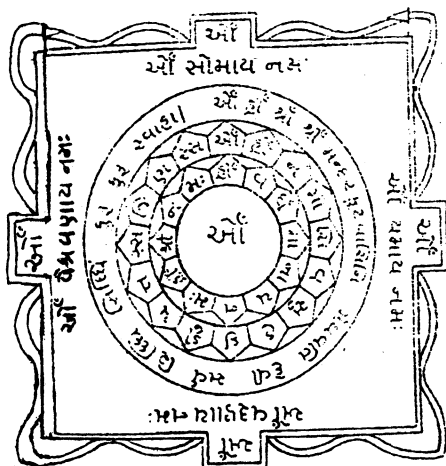
મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં અહં નમો ભગવઓ સવ્વ વિગ્ધહરસ્સ
જિણવરસ્સ ૐ હ્રીં શ્રીં વજ્રકૂટવાસિની બલાહકા દેવી મમ શત્રુભયં
નિવારય નિવારય ઠઃ ઠઃ ઠઃ સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૫૦મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી રણમાં વિજય મળે છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૫૧

ગાથાક્રમાંક : ૫૧

સર્વદ્વિ-સિદ્ધિદ-મિદં પરમં પવિત્રં,
સ્તોત્રંય યઃ પઠતિ વીર-જિનેશ્વરસ્ય ।
ચિન્તામણિઃ સુરતરૂઃ સકલાર્થ-સિદ્ધિઃ,
સંસેવિતું તમનુકૂલયિતું સમેતિ ॥૫૧॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં નમો સિવસુહૃદ્વીપતસ્સ જિણસ્સ । ૐ હ્રીં શ્રી શ્રી
મંદરકૂટવાસિની મેઘવતી દેવી મમ સર્વ રિદ્ધિસિદ્ધિં કુરુ કુરુ
સ્વાહા ॥

વિધિ

આ ૫૧મી ગાથા ભણવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી,
યંત્રને ધારણ કરવાથી બધા પ્રકારની રિદ્ધિસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ધમાન ભક્તામર યંત્ર : ૫૨

ગાથાક્રમાંક : ૫૨

શ્રી વર્ધમાન-શુભનામ-ગુણા-નુ બદ્ધાં,
શુદ્ધાં વિશુદ્ધ-ગુણ-પુષ્પ સુકીર્તિ-ગન્ધામ્ ।
યો ઘાસિલાલ-રચિતાં સ્તુતિ-મંજુ-માલાં,
કંઠે બિભર્તિ બલુ તં સમુપૈતિ લક્ષ્મી: ॥૫૨॥

મંત્ર

ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં નમઃ સુખકરાય લક્ષ્મીદાયકાયગુણ દાયકાય
વર્ધમાનાય ૐ હ્રીં નમઃ । ૐ હ્રીં ક્લીં શ્રીં રજતકૂટવાસિનિ સુવત્સા
દેવી મમ હિરણ્ય સુવર્ણ ધનધાન્યવૃદ્ધિ લોકવૃદ્ધિ અધિકારવૃદ્ધિ કુરુ
કુરુ મનોવાંછિતં પૂરય પૂરય ॥

વિધિ

આ ૫૨મી ગાથા વાંચવાથી, મંત્રનો ૧૦૮ વાર જપ કરવાથી
યંત્રને ધારણ કરવાથી હિરણ્ય સુવર્ણની વૃદ્ધિ થાય છે. ધનધાન્યની
વૃદ્ધિ થાય છે, લક્ષ્મીથી સર્વદા યુક્ત રહે છે.

મહાપ્રભાવિક, મંગલદાયી, અલૌકિક અને દિવ્ય શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા અપૂર્વ છે. લગભગ ૧૩૫૦ વર્ષ પહેલાં જૈનાચાર્ય શ્રી માનતુંગસૂરિજીએ જૈનદર્શનનો દિવ્ય મહિમા પ્રગટ કરવા આ મહામંગલકારી સ્તોત્રની રચના કરી. અને આજે આ પ્રભાવક સ્તોત્ર જૈનોના ચારેય ફિરકાઓ અંતઃકરણના ભાવથી ભજે છે. ભક્તિની પરમ અને ઉચ્ચ ભૂમિકાએ રચાયેલું આ સ્તોત્ર પાઠ કરનારાઓના ચિત્તમાં મિથ્યાત્વની મલિનતા ધોઈને પરમાત્મા પ્રત્યેની ભક્તિની ઉજ્જવળતા અર્પે છે. શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રમાં ભક્તની ભાવપૂર્ણ શ્રી જિનભક્તિ દર્શાવાઈ છે.

દિગમ્બર સંપ્રદાયમાં આ સ્તોત્રની ૪૮ ગાથાઓ માનવામાં આવે છે જે આગળ પર જણાવાયું છે. ૪૮ની સંખ્યાને મહત્ત્વ આપતાં સમીક્ષકો જુદી જુદી રીતે સમર્થન પણ કરે છે. ડૉ. પ્રેમચંદ જૈનના મત મુજબ ‘માનતુંગસૂરિ સમતાના પોષક હતા. તેમણે ૨૪ તીર્થંકર અને ૨૪ અવતારોનો સમન્વય કરી દિવ્યાત્માઓને પોતાના શ્રદ્ધાસુમન ચઢાવ્યાં છે. તેમજ માનતુંગાચાર્યે આ સ્તોત્રના પ્રભાવથી ૪૮ તાળાઓ અને ૪૮ સાંકળોને તોડી પાડ્યા હતા તેથી પદોની આ સંખ્યા રાખવામાં આવી છે.’

ડૉ. નેમીચંદ જૈનના કથન મુજબ ‘આ સ્તોત્રના દરેક શ્લોકમાં ૧૪-૧૪ અક્ષરોના ચાર ચરણોના બધા અક્ષરો મળી $૧૪ \times ૧૪ = ૫૬$ થાય છે. અને આખા સ્તોત્રમાં ૪૮ શ્લોક હોવાને કારણે $૫૬ \times ૪૮ = ૨૮૮૮$ અક્ષરો થાય છે. આ અક્ષર સંખ્યાનો ચમત્કાર એ છે કે, બેના અંકને આઠ આઠની સાથે ગુણન કરતાં $૨ \times ૮ = ૧૬$, $૨ \times ૮ = ૧૬$, $૨ \times ૮ = ૧૬$; $૧૬ + ૧૬ + ૧૬ = ૪૮$ ની સંખ્યા આવી જાય છે. આની સાથે જ બીજા શ્લોકમાં ‘પ્રથમ જેનેન્દ્ર’ની સ્તુતિનો સંકલ્પ, આઠમા શ્લોકમાં પરમજયોતિરૂપ

દીપકનો પ્રતીકાત્મતારૂપે આત્મબોધ, ચોવીસમાં પદ્યમાં આત્માની અનંત શક્તિને સમજાવવાનો પ્રયાસ તથા અડતાલીસમાં પદ્યમાં સ્તોત્રની ફળશ્રુતિનો સમાવેશ દર્શનીય છે.’

શ્વેતાંબર સંપ્રદાયની માન્યતા પ્રમાણે આ સ્તોત્ર ૪૪ ગાથાઓનું છે. શતાવધાની પં. શ્રી ધીરજલાલ ટોકરશી શાહે પોતાના ગ્રંથ ‘ભક્તામર રહસ્ય’માં જણાવ્યું છે કે દિગમ્બર સંપ્રદાયમાં પ્રચલિત ૪૮ પદ્યોમાં ૩૧ પદ્યો તો મૂળપાઠ પ્રમાણે જ છે. ત્યાર પછી ચાર ગાથાઓનો વધારો છે એમાં પહેલા પદ્યમાં અષ્ટમહાપ્રતિહાર્ય પૈકી દુદુભિ પ્રાતિહાર્યનું, બીજા પદ્યમાં પુષ્પવૃષ્ટિ પ્રાતિહાર્યનું, ત્રીજા પદ્યમાં મંડળ પ્રાતિહાર્યનું અને ચોથા પદ્યમાં દિવ્યધ્વનિ પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન છે. દિગમ્બર સંપ્રદાય માને છે કે આ પદ્યો વડે અષ્ટ મહાપ્રતિહાર્યનું વર્ણન પૂરું થાય છે. એટલે તે મૂળ સ્તોત્રમાં હોવા જોઈએ. શ્વેતાંબરોએ વધારાના ચાર સ્તોત્રનો પાઠ કરતા નથી. અર્થાત્ છોડી દીધા છે.

શ્વેતાંબરો ભક્તામર સ્તોત્રને ૪૪ ગાથાનું માને છે. તે માટેના સચોટ કારણો છે. આ સ્તોત્ર પર જે ટીકાઓ રચાયેલી છે તે ૪૪ પદ્યો પરની જ છે. ભક્તામર સ્તોત્રની પાદપૂર્તિઓ મહદ અંશે ૪૪ પદ્યો પર જ છે. સં. ૧૩૮૮માં લખાયેલા પ્રતોમાં પણ ૪૪ પદ્યો જોવા મળે છે. તેમજ પ્રભાવક ચરિત, પ્રબંધ ચિંતામણિ, પુરાતન પ્રબંધ સંગ્રહ વગેરે ઐતિહાસિક ગ્રંથોમાં પણ આ સ્તોત્રની ૪૪ ગાથાઓ હોવાની પુષ્ટિ મળે છે.

આ ગ્રંથમાં અન્યત્ર શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રના પદોને આધાર રાખી જે કાવ્યો રચાયા તેની નોંધ આપેલ છે. અહીં ટૂંકમાં નોંધ પ્રસ્તુત છે. (૧) વીર-ભક્તામર, (૨) શ્રી નેમિ-ભક્તામર, (૩) શ્રી સરસ્વતી-ભક્તામર, (૪) શ્રી શાંતિ- ભક્તામર, (૫) શ્રી પાર્શ્વ-ભક્તામર, (૬) શ્રી ઋષભ-ભક્તામર, (૭) શ્રી ઋષભ-ભક્તામર, (૮) શ્રી પ્રાણપ્રિય-ભક્તામર, (૯) શ્રી દાદા પાર્શ્વ-

ભક્તામર, (૧૦) શ્રી જિન-ભક્તામર, (૧૧) શ્રી ઋષભદેવ જિનસ્તુતિ, (૧૨) શ્રી ભક્તામર સ્તોત્રમ્ (પાદ પૂર્વાત્મકમ્), (૧૩) શ્રી નેમિવીર-ભક્તામર, (૧૪) શ્રી વલ્લભ-ભક્તામર, (૧૫) શ્રી સુરીન્દ્ર ભક્તામર, (૧૬) શ્રી આત્મ-ભક્તામર, (૧૭) શ્રી હરિ-ભક્તામર, (૧૮) શ્રી ચન્દ્રામલક-ભક્તામર, (૧૯) શ્રી નેમિગુરુ-ભક્તામર, (૨૦) શ્રી કાલુ-ભક્તામર, (૨૧) શ્રી કાલુ-ભક્તામર (બીજું), (૨૨) શ્રી કર્તવ્ય ષટ્ત્રિંશિકા, (૨૩) શ્રી ભક્તામર-શતદ્વયી, (૨૪) ભક્તામર સ્તોત્ર પાદપૂર્તિ, (૨૫) લઘુ-ભક્તામર (સમપદ્યમય). આ સિવાય અન્ય પાદપૂર્તિઓ હોવાની પણ સંભાવના નકારી શકાય નહિ.

શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં ભક્તામરોદ્યાપન, ભક્તામર પૂજા, મહાભક્તામર પૂજન, ભક્તામર મહામંડળ પૂજા પણ થાય છે. અને આ અંગેના ગ્રંથો પણ છે.

ભક્તામર સ્તોત્રની દરેક ગાથાઓમાં ભક્તની પુનીત ભાવનાના દર્શન થાય છે. ભક્તામર સ્તોત્રના રચનાકાર જૈનાચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજી માત્ર કવિ હૃદય ધરાવતા ન હતા પરંતુ તેઓ વિવિધ શાસ્ત્રોના ઊંડા અભ્યાસીની સાથે મંત્રવિદ્યામાં માહેર હતા. કદાચ એ કારણે જ ભક્તામર સ્તોત્રમાં તાંત્રિક દષ્ટિએ કેટલીક વિશેષતાઓ ગોઠવી છે.

જૈનાચાર્ય માનતુંગસૂરિજી રચિત ભક્તામર સ્તોત્ર મહાયમત્કારી અને મહા પ્રભાવક છે. આ સ્તોત્રની દિવ્યતા અને અલૌકિકતાનો અનુભવ ત્યારે જ થાય કે જ્યારે ભાવિક સ્તોત્રમાં ઓતપ્રોત થઈ જાય. સ્તોત્રમાં પરમાત્માના ગુણોનું જે વર્ણન આપવામાં આવેલું છે તેમાં ભક્તનો પ્રભુ પ્રત્યેનો સમર્પણભાવ સ્પષ્ટપણે નિહાળી શકાય છે. સમર્પણની ભાવના કેળવાય તો ભક્તામર સ્તોત્રનો પ્રભાવ અવશ્ય અનુભવી શકાશે.

મહાજ્ઞાની આચાર્યશ્રી માનતુંગસૂરિજીએ પરમાત્માના ગુણોનું

વર્ણન એક નિર્દોષ બાળકની જેમ કર્યું હોય તેમ લાગે છે. ભક્તામર સ્તોત્રની નિત્ય આરાધના કરવાની ભાવના રાખનાર ભાવિક પ્રથમ જ્ઞાની નિર્ઘ્રેથ ગુરૂ ભગવંત પાસે વિધિપૂર્વક વિનય ભાવે સ્તોત્રનો પાઠ લઈ તેઓના આશીર્વાદ મેળવીને આ સ્તોત્રનો નિયમિત પાઠ કરવો. સ્તોત્રનો નિયમિત પાઠ કરનાર અવશ્ય તેનું સર્વોત્તમ ફળ મેળવવા ભાગ્યશાળી બનશે તે નિઃશંક છે.

ભક્તામર સ્તોત્રની ગાથાઓના યંત્રો, વીર ભક્તામરની ગાથાઓ તથા તેના યંત્રોની વિધિપૂર્વક આરાધના કરવામાં આવે તો જરૂર લાભ મેળવી શકાશે.

ભક્તામર સ્તોત્રના નિત્ય પાઠ દ્વારા હૃદયમાં બાઝી ગયેલા મિથ્યાત્વના જાળા દૂર થાય છે અને અધ્યાત્મના ગગનમાં દિવ્ય પ્રકાશ પથરાય છે. ભક્તામર સ્તોત્ર અદ્ભૂત, અલૌકિક અને દિવ્ય દર્શન કરનારું મહાપ્રભાવિક સ્તોત્ર છે.

(સંકલિત)

-: સમાપ્ત :-

વૈદ્ય મોહનલાલ યુનીલાલ ધામી રચિત જૈન ધર્મનાં શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો

રૂપકોશ : રાજનર્તકી ભાગ-૧	૧૦૦-૦૦
રૂપકોશ : આર્ય સ્થૂલભદ્ર ભાગ-૨	૧૦૦-૦૦
પુણ્ય પ્રભાવ ભાગ-૧	૧૦૦-૦૦
પુણ્ય પ્રભાવ ભાગ-૨	૧૦૦-૦૦
સંસાર ચાલ્યો જાય છે	૧૦૦-૦૦
વેળા વેળાની વાદળી	૧૨૦-૦૦
ભવબંધન : મહાચંદ્રી ભાગ-૧	૭૨-૦૦
ભવબંધન : મહાભલકુમાર ભાગ-૨	૭૩-૦૦
સિદ્ધ વૈતાલ : રોહિણી ભાગ-૧	૮૦-૦૦
સિદ્ધ વૈતાલ : અનંતલેખા ભાગ-૨	૮૦-૦૦
સિદ્ધ વૈતાલ : માયાપુરી ભાગ-૩	૮૦-૦૦
અલબેલી : અમ્બાપાલી ભાગ-૧	૫૪-૦૦
અલબેલી : સેલિય ઈંગિસ્ટર ભાગ-૨	૫૨-૦૦
અલબેલી : જનપદ ઠલ્લાણી ભાગ-૩	૫૨-૦૦
વાસવી : પ્રિયા ભાગ-૧	૫૦-૦૦
વાસવી : પ્રિયતમ ભાગ-૨	૫૦-૦૦
મગધેશ્વરી ભાગ-૧-૨-૩	૧૬૨-૦૦
વૈરનાં વિષ	૧૧૩-૦૦
કુલવધૂ	૩૫-૦૦
વાદળ વિખરાયાં	૬૨-૦૦
રાજ રાજેશ્વર	૩૪-૦૦
ભાવડ શાહ	૪૪-૦૦
દેદા શાહ	૪૪-૦૦
આર્ય લલિતાંગ	૨૩-૦૦

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર : બુકસેલર્સ : પબ્લિશર્સ
નવા નાકા રોડ, ૧લે માળે, રાજકોટ - ૩૬૦૦૦૧ (સૌરાષ્ટ્ર)

રાષ્ટ્રિય : શ્રી સર્વોદય પ્રિન્ટરી રાજકોટ